



Miloš Koneš

DOŤEKY DNÍ

aneb

Zažil jsem rok 1968

(román)

Miloš Konáš

DOTEKY DNÍ
aneb
ZAŽIL JSEM ROK 1968

Román

*(Jsou to jen zachycené vzpomínky. Jména nepolitických osob uvádím
smyšlená a jejich příběhy neodpovídají skutečnosti.)*

Vedoucí výroby n.p. Buton vešel do dveří kanceláře, aniž co řekl, a usedl za svůj psací stůl. Seděli jsme k sobě zády a já slyšel jak pleskly desky s lejstry, které si nosil na ředitelské poradě. Pochopil jsem, že poletím. Za chvíli to potvrdil do zdi. Pomalou nevýraznou, jakoby zdráhavou řečí, i když se vždycky snažil mluvit plynule, aby si snad někdo nemyslel, že neví, co má říct.

„Je to s tebou špatný, Miko.“

„Vždyť víte, že jsem to nezavinil já! Ten kontrolor nade mnou stál, bral všechny průvodky, co donesli z výroby, napřed si je zapsal, pak teprve mi je předal a ještě zkontroloval, jestli jsem ta čísla správně uvedl do výkazu!“

„Chtějí tě přeřadit!“ pokračoval, aniž na moji obhajobu zareagoval. Byl to takový necitlivý a nevýrazný typ. Ani pán, ani kmán, natož vedoucí. „Nejspíš pudeš do výroby. Buď k leštění, nebo na haly, na umělou perlet!“

Perleťové knoflíky se leštily kyselinou solnou, z dávných dob čamrdářství se jí říkalo solckajst, a ti, co na místě vydrželi tři roky, měli až do smrti potíže s průduškami. Na umělé to nebylo o nic lepší. Ženské tam stárly dvakrát rychleji a vypadaly před odchodem do důchodu jak zvrásnělé smrtky, pokud se ho dočkaly.

„A nepropustí mě?“

„To nejde. Národní podnik propouštět své zaměstnance nemůže. Leda bys sám požádal o rozvázání pracovního poměru!“

Ta možnost mne ještě nikdy nenapadla. I když v Butonu, kam jsem nastoupil hned po vojně, mi vlastně nic neimponovalo. Byl to takový rodinný podnik, kde si ta nejlepší místa obsadili a pevně drželi příbuzní „Velkýho Lády.“ Takový klan, do kterého nikoho nepustili, leda tak na nějaké méně výnosné posty, nebo na místa, která nemohli pro nedostatek vzdělání sami obsadit, jako třeba ve vývoji.

V městečku v té době žádné vhodnější pracovní místo nebylo. Buton tu zaměstnával víc než polovinu obyvatel. Dojíždět denně třicet kilometrů za prací do okresního města a vstávat pravidelně na autobus v půl šesté ráno se mi nechtělo. Bylo mi dvaadvacet, měl jsem po vojně, byla tu parta kamarádů a zkoušeli jsme bigbítovou muziku. Začínal jsem chodit

s holkou, se kterou jsem to ale nemyslel moc vážně. V Butonu mne přidělili do přípravy výroby. Mým úkolem bylo sledovat plnění podnikového plánu. Pravidelně jsem o dekadách běhal po dílnách s tabulkami a grafy, většinou s červenými čísly, která ukazovala, jak jsou kde pozadu s plněním plánu, a připichoval ty papíry na nástěnky. Ženské ve výrobě si ze mne utahovaly, protože plnění plánu jim bylo šuma fuk, a pokřikovaly, abych to slyšel – zas ti stojí plán, Miko? A co s tím uděláš? Neudělal jsem nic, ale ke konci měsíce všechny dílny zašturmovaly a vždycky se to nějak dotáhlo, ze skladu mi nosili průvodky na poslední chvíli a já ta čísla zanášel do výkazů a tabulek, které jsem pravidelně odevzdával sumarizačnímu oddělení.

2

Kontrola z VHJ OP Prostějov přijela do n.p. Buton ráno v den půlroční uzávěrky. Byl to přepadák. Ředitel podniku měl hned jasno:

„Dneska s náma vyjebali,“ řekl náměstkovi. „Chtějí tu standartu dát někomu jinému, měli bysme jí už potřetí, a to se jim nehodí! Běž do výroby, ať tam na sklad vyexpedujou všechno, co se dá, i kdyby to měly bejt zmetky!“

Ředitel Ladislav Skála, kterému se říkalo Velkej Láda, což nebyla nádivka a soudruzi ho s úctou tak nazývali nejen pro těch 180 cm výšky, vyšel z malých dělnických, komunisticky kovaných poměrů. Od ponku, kde jako mladý kluk vrtal čamrdy, to zázračně, ale hlavně zásluhou tety Božky, ve svých čtyřiceti dotáhl na ředitele podniku. Stála za ním soudružka Božka Brožová, která prošla koncentrákem a byla zvolená už potřetí do parlamentu. Všeomožně Velkýho Ládu prosazovala, až se to povedlo, když předešlý ředitel předčasně umřel. Za to jí zařídil převod baráčku nad rybníkem po židu Grayfovi, na který jako osvobozený politický vězeň měla víceméně nárok a postupně jí ho opravoval podnikovými zedníky, až z toho byla docela elegantní vilka. A jak pomohla ona jemu, Velkej Láda pomohl i svému mladšímu bráchovi. Jednak do školy, později do PZO Pragoexport, kde se Honza docela slušně uchytil. Pro Buton to byl přínos, sjednával dodávky perleťových knoflíků do různých neevropských států

zejména do Sýrie a Libanonu, kde laciné perleťové výrobky brali radostně a platili tvrdou měnou. Spolupráce obou bratrů byla perspektivní.

3

Z té poslední průvodky, která přišla z výroby na sklad, jsem byl v napětí. Hodně položek, ale spíš jen takové mrňky za pár tisícovek, ty jsem přičítal k předešlým, děsilo mě, jestli to bude stačit, a když jsem na kalkulačce zmáčkl hvězdičku a zatáhl za kliku, vylétlo na pásce numero, které dokazovalo, že plán na druhé pololetí bude opět splněn a všichni dostanou slíbené odměny a ti nejvyšší tučné prémie. A bude asi i obligátní standarta VHJ. A žranice vyvolených v závodním klubu ROH. Ulevilo se mi. Po kontrole tím nafoukancem z ústředí, co si všechno pečlivě znamenal, mi vyšlo číslo, které prakticky nebylo zpochybnitelné. 99,98 %. Splnění plánu za první pololetí bylo potvrzené. Měl jsem přece maturitu, na rozdíl od ředitele, náměstka i mého nadřízeného, vedoucího výroby, a věděl jsem, jak se čísla zaokrouhlují. Matematika má své zákony, které se nedají obcházet. I zaokrouhlování do ní spadá a 99,98 se nedá jinak zaokrouhlit než na sto! A plnění plánu se měří celými čísly. V televizi přece nehlásí, že podnik splnil plán na 102,32 setin procenta. Taky jsem s tím výkazem radostně běžel nahoru do sumarizace, kde byla vedoucí paní Nováčková, které jsem nemusel říkat soudružko. Za zásady, si nepřála, abych jí tak říkal, což mi jednou potvrdila mezi čtyřma očima. Jako žena lékárníka se počítala v městečku do té vyšší kasty, na které se tu ještě dvacet dva let po válce měřilo, a ti z dělnických vrstev těm druhým říkali honorace a honorace ty opačné nazývala bídou, i když v městečku už prakticky nikdo bídou netrpěl. Jenže paní Nováčková, když si výkaz prohlédla, se na mě podívala jaksi vyčítavě, neřekla nic, jen ho podala svému kolegovi, a ten ho taky dlouho studoval a pak řekl hlasitě, až mě to před noblesní paní Nováčkovou překvapilo, protože to byl slušný člověk.

„Tak jsme v prdeli!“

A byli jsme.

Přehradili mne z přípravy výroby, protože se všeobecně šušovalo po podniku, že jsem to nesplnění plánu zavinil já. Ale já přece nemohl za to, jak ta čísla na výkaze vyšla, a taky jsem nikomu nemohl dokazovat a nikoho poučovat, jak se zaokrouhlují setiny a desetiny. Ti hoši z VHJ to takticky obešli, napsali do protokolu, že plán nebyl splněn na celých sto procent, tudíž odměny a prémie v podniku se za toto období vyplácet nebudou a standartu dostane Šumavan Vimperk. To byl pro ředitele i ostatní hlavouny šok!

Jako maturanta mne ale nestrčili přímo do výroby, to by asi vypadalo příliš blbě a leckterí zaměstnanci by se vedení, kde maturitou prakticky nikdo nedisponoval, mohli jen posmívat a vymýšlet na ně leccjaké vtípky. Vykopli mne do nákupu, což měl být ještě větší trest. Nákupčím, kteří většinou požadované věci nesehnali, každý nadával. To, co si dílny a provozy nárokovaly, obvykle v té době k mání nebylo a nákupčímu, na kterého se to všechno svádělo, mohl každý vynadat do sytnosti a bez následků. Vygradovat ho až na neschopného poskoka, který ženským z bižutérky není schopen dovézt, ani pořádný brousek, kvůli čemuž věčně hrozily zastavením výroby, i když těch rozličných brusných kotoučů se ve skladu už kupily hromady za hezkých pár tisíc. Tak mne honem poslali do Benátek nad Jizerou a dovezl jsem další auto rozličných brusných kotoučů, ale nebyly to právě ty, co ženské chtěly! Takhle mne honili po celé republice. Ale já si nestěžoval. Začalo mne to shánění bavit!

Jezdil jsem do Počernic pro sudy se styrenem monomerem, do Řempa pro košťata, hadry a nitě, do Vodňan pro nářadí a fitinky, které věčně nebyly. Někdy jsem musel až na severní Moravu, jindy do Ústí. Od několikahodinového sezení v autě mne často bolel konečník, ale to mi tak dalece nevadilo. Poznával jsem svět. Nic lepšího pro mne soudruzi vymyslet nemohli. Taky jsem se začínal prosazovat. Nabíral jsem ve třídírně hrsti knoflíků, většinou aušusů, ty lepší jsem našíval na stříbrné kartičky, aby vypadaly pěkně a vzhledně, a ženské v kancelářích, jen jsem otevřel dveře, se už těšily, že něco dostanou. Najednou bylo i to, co k mání nebylo. Mnohé mne pak už znaly a chovaly se vstřícně, a když bylo třeba, mé čtvrtletní objednávky plnily na počkání. O knoflík tenkrát nikdo nikde nezavadil. A ony doma obvykle pletly svetry. Všechny knoflíky se z Butonu posílaly

na export a nasmlouvaným odběratelům. Volný tuzemský trh s tímhle zbožím prakticky neexistoval.

O politiku jsem se nijak nezajímal. Ale jednou jsem si šel koupit do stánku na náměstí cigarety a paní Vitásková mi místo drobných, které jí chyběly, vnutila Literární noviny. Sedl jsem si do parku, zapálil cigaretu a ty Literárky z nudy začal číst. Najednou jsem zpozorněl. Kritizovali tam sjezd spisovatelů a jejich projevy.

Jiří Hendrych označil diskusi na IV. sjezdu československých spisovatelů za zneužití fóra k útokům na komunistickou stranu a socialismus. A sjezd opustil. V následném dopisu spisovatelů Ústřednímu výboru KSČ byla otevřenost diskuse charakterizována jako projev vnitřní síly socialistické demokracie.

Moc jsem tomu nerozuměl.

5

Při noční směně se v půl třetí ráno rozlomila jedna ze dvou raznice ve výrobně umělé perleti, kde se vyráběly rondelky. V dílnách nastal poprask. Ihned se muselo přestat s mícháním polyesterové směsi a licí válce zastavit, jen co se vytvrdí poslední pláty. Ty hotové, které se nedaly poslat k ražbě, stejně ztvrdly a musely se vyhodit, protože jediná raznice na to množství nestačila. Vedoucí směny chtěl volat výrobního náměstka domů ve tři ráno, jenže ho nikdo na vrátnici nespojil. Šlo prakticky o ocelový plát s vysoustruhovanými otvory. Nic zvláštního, jenže raznici tu technická údržba vyrobit neuměla. Jediný schopný dodavatel se našel v Chodově u Karlových Varů a měl půlroční dodací lhůty. Výroba umělé perleti rázem klesla o padesát procent, zastavila se polovina licích válců, polovina ženských seděla až do konce směny v kužárně, i když to kuřačky nebyly. Hrozilo brutální neplnění plánu. To si n.p. Buton, který měl už nedávný malér s pololetním plánem, nemohl dovolit.

Výrobní náměstek mě ráno zavolal do své kanceláře. Nebyl jsem tam od té doby, co mne přeřadil. Otevřel skříň a vyndal několik irisových lastur, které hrály všemi barvami, a dva burghusové popelníky, krásně vy-

leštěné mořské šneky, které se musely vyjímat na každém kancelářském stole a vypovídat alespoň vnějškově o postavení jeho držitele, navíc sloužily jako popelníky.

„Nerozdávej to zbytečně, dneska už je to vzácný zboží. Hezky z ruky do ruky. A nevracej se s prázdnou!“ A když jsem byl u dveří, ještě na mě zavolal:

„A neposer to, Miko, neposer to, jako minule! Teď by to bylo mnohem horší!“

Nechápal jsem! Já, který je už jednou zklamal, žádný svazák ani čekatel do jejich partajních řad, zřetelný oportunist a s náznaky rebelie, kterou jsem horko těžko někdy potlačoval. V městečku prosazovatel odmítané západácké kultury, o němž věděli, že zkouší s kluky tu řvavou bigbítovou muziku. Já měl zachraňovat jejich socialistický podnik dovezením nějakého kusu provrtaného železa, získaného na horečně napsanou objednávku s dodací lhůtou ihned, z podniku, kde jsem neznal ani vrátného, a měl se dostat až k výrobnímu náměstkovi. A k podplácení bylo jen pár perleťových šmuků.

Proč si vybrali zrovna mne? Nebo už věděli předem, že nic nedovezu a že se ta raznice okamžitě vyrobit nedá, a na toho pitomce Mika bude pak možné svést další průser, protože už jeden před nedávnem způsobil? Tu věc bezesporu někdo vysoustruhuje, ale za jak dlouho? Ode mne ji chtěli dovézt hned, nejlépe ještě týž den, aby skončily prostoje a plán nehořel. Proto jsem vyjel okamžitě!

Skoro všichni v městečku mi říkali Miko. I holka, se kterou jsem chodil. Mé pravé jméno Milovoj Kalásek nikomu jaksi nesedělo. Ani mně ne. Kdoví, proč mi takové blbě jméno dali. Prý to farář v matrice popletl, protože už byl nahluchlý a možná po mém křtu namazaný. Snad jsem se měl původně jmenovat Miloslav, což není o moc lepší. Narodil jsem se brzy po válce, asi na znamení vítězství, když už bylo jasné, že vzniká nový svět. Ale mým rodičům se ten nový svět brzo začal mstít a přestal líbit. Počítali se k honoraci městečka a vydrželo jim to sotva tři roky, než komunisté vyrobili převrat a všechno soukromé podnikání začali likvidovat.

Na tátu, místního fotografa, to přišlo také. Musel vstoupit do družstva Fotografia a měl štěstí, že mu nezabrali barák, když už jim dal bezplatně k dispozici fotoateliér i s temnou komorou. Léta se pak o tu chalu-

pu s mámou strachovali. Dokonce přestala jeden čas chodit zpívat na kůr do kostela, aby na sebe zbytečně soudruhy neupozorňovala a nedráždila je, to bylo v době, kdy kulminovala nouze o byty a soudružka Brožová dostala tu vilku po doktoru Grayfovi, který se nevrátil z koncentráku.

6

Holku jsem si našel pěkně rostlou a menší než já. Chodila se mnou na zkoušky bigbítu a já obdivoval její krásné nohy v minisukni, když seděla v klubu s koleny u brady a sukně se jí svezla až kamsi a do oken svítilo podvečerní slunce, jehož paprsky ta její stehna začaly objímat, a nemohl jsem se dočkat, až je budu objímat i já a dosáhnu i výš, až kam mi dovolí. Ale už několikrát mi dovolila všechno. Klukům z bigbítu jsem dělal manažera a rádce. Pořád jsem z nich chtěl vymačkat něco víc než to, co produkovali na tu ubohoučkou aparaturu. Na amatérsky postavený zesilovač a mikrofon od magnetáku prakticky nic vykouzlit nešlo, leda velký rámus, protože na jeden zesilovač byli napojeni všichni, navíc pořád ještě ten zvuk gradovali, jelikož se vzájemně neslyšeli.

Proto jsem se rozhodl, že jim opatřím lepší aparaturu. Bylo to brzo po tom, co jsem dovezl novou raznici, která mě stála celou noc čekání v autě, než ji noční směna vyrobí. Za tu perleťovou bižuterii byli ke mně nečekaně vstřícní. Ty šmuky se jim asi zdály mnohem drahocennější, než byly.

Výrobní náměstek si mě po té dovezené raznici pozval do kanceláře, podal mi poprvé ruku a dal uvařit kafe, abych mu mohl vypovědět, jak jsem toho nemožného cíle dosáhl, kdyby bylo třeba to někdy příště zopakovat, až se zas něco podělá. Ale prémii ani odměnu jsem nedostal. V nákupním oddělení, kam jsem teď patřil, se žádné prémie nevyplácely. Brzo nato si ke mně do kanceláře přišel objednat sám ředitel podniku hudební nástroje pro závodní klub, kde každý týden v pátek zkoušela podniková dechovka, v níž hrál na helikón. Měl na papíře napsány dva klarinety, dvě křídlovky, baskřídlovku a jeden trombón. Pak chtěl něco na zpívání, aby bylo zpěváka dobře slyšet. To mne nadchlo. Pochopil jsem, že to budou dva mikrofony, dva zesilovače a dvě reprobedny. Ještě jsem si troufl,

protože to bylo pro závodní klub, objednat jednu basovou kytaru Jolanu a k bubnům charlestonky. Byl jsem teď přece nákupčí, který zachránil podnik před průserem a i nesplněním plánu, což mohlo být v té době počítáno za určitých okolností i jako velezrada. Nikdo z vedení na to nechtěl ani pomyslet.

Jenže ty všechny nástroje měly půlroční dodací lhůty a přišly až za poměrně dlouho dobu. Nejprve se kupodivu objevily mikrofony a zesilovače a baskytara Jolana. Všechno jsme to hned na pódiu v klubu vyzkoušeli s bigbitem a byl to randál, který slyšela celá ulice. Měli jsme tím rázem nejlepší bigbitovou kapelu v celém okolí. Zkoušeli jsme každý víkend, kdy přijížděl z Prahy Honza Bergr, a hned jsme mu tu Jolanu přichystali, protože v městečku se jiný basák nenašel. Bergr, kterému jsme říkali Kim, byl ukecanec a velkoformátový falešník, nikdy se mu nedalo moc věřit, ale na kytaru mu to šlapalo, hned vyhmátl k písničce správné basy, a kdyby mi nenamluvil, že právě v Praze Na Floře pouští podnájem, asi bych ty následující kroky nepodnikl.

Ale někdo si na ten pravidelný randál, vycházející ze závodního klubu, zřízeného z bývalého sálu hospody na jednom z nároží města, stěžoval. Správce klubu, strýc našeho lídra a dobrák v důchodu, s tím zpočátku dělat nic nechtěl.

„Klucí,“ říkal nám, „trochu to zeslabte, dyť tu člověk neslyší vlastní slovo.“ A my to zeslabili, a když odešel, dali jsme tomu pecky znova. Jenže dirigent dechovky, který bigbít nenáviděl, nařídil zamknout zesilovače a mikrofony do skříně mezi noty a bylo po zesilování.

Jednou jsem přišel domů a v tátově fotoateliéru seděl ředitel družstva Fotografia soudruh Votáblo a škemral na něm tu Plaubel Makinu, o níž věděl, že ji tenkrát při předávání inventáře družstvu táta do seznamů nezařadil, a tak mu zůstala jako soukromý majetek. Ředitel Votáblo s takovými starými fotoaparáty kšeftoval s Rakušáky.

„Jak se ti líbí v práci?“

Začal žoviálně, což bylo jeho zvykem. „Sháníme fotografa do Plané! Neměl bys zájem? Máš maturitu, něco ses od táty přece naučil!“

Je fakt, že jsem se nenaučil vůbec nic. Táta mi občas půjčil foťák na

kinofilm, kde jsem prakticky jen nastavoval clonu a mačkal spoušť. Fotky mi raději zhotovoval sám, abych mu v komoře nepřekážel a neudělal bi-nec. Neuměl jsem ani vyvolat film.

„Vyučil by ses na tříměsíčním rychlokurzu. Maturita na přijetí by ti zatím stačila.“

„Asi bych to nezvládl,“ bránil jsem se, protože Planá byla ještě větší díra než to naše městečko.

7

Ředitel hudební nástroje začal urgovat a vynadal mi za ty bedny se zesilovačem a za tu kytaru Jolanu. Trumpety z Amati Kraslice byly ve skluzu, který jsem nedovedl zdůvodnit, a tak se pode mnou zase začala houpat židle, spíš sedačka v autě, a když nám zakázali zkoušet s bigbitem v závodním klubu a všechny ty věci, co jsem dovezl pro kapelu, zamkli do skříní, uvážil jsem, že už těm famfulákům a jejich přísluhovačům poskoka dělat nechci. A navíc jsem se v Butonu definitivně znemožnil tím příspěvkem na Vietnam.

Na vrátnici se mne soudružka Hlásná, která obsluhovala dálnopis, zeptala: „Kolik dáš na Vietnam, Miko?!“

Na vietnamskou válku přispívaly všechny socialistické země, zejména Sovětský svaz, který poskytoval prakticky veškerou vojenskou pomoc, včetně migů, které ovšem docela obstojně sestřelovaly americké bombardéry.

„Kolik dávají jiní?“ chtěl jsem vědět.

„Většinou po dvacce! Náměstek dal padesát, ředitel sto! Můžu ti do seznamu napsat dvacetikorunu?“

„Na válku nepřispívám,“ vylétlo ze mne, jako bych střílel od boku, a hned mi bylo jasné, že jsem dost závažně přestřelil. Ale bylo to upřímné, tak jsem to cítil. Jenže se to nedalo vzít zpátky. Vietnam byla vlekoucí se válka mezi Západem a komunismem, kde zatím nikdo nevítežil. Naše propaganda tvrdila, že je to národně osvobozenecský boj proti kolonialismu, za vymanění se z vykořisťovatelského kapitalistického područí. Svobodná Evropa hlásala, že je to boj proti komunismu za vítězství svobody a

demokracie. V podstatě tam oba bloky zkoušely nové zbraně. Američani odlišovali džungli svým roztokem Agent Orange, aby mohli lépe sledovat Vietkong, který se maskoval a zalézal do vykopaných děr a tunelů. Válka na dlouhou štreku.

Soudružka Hlásná byla známá a vyhlášená drbna. Kdo nemusel, do vrátnice a k dálnopisu nechodil. Každého dovedla hezky proprat, jakmile se vzdálil, zkritizovat a negativně zhodnotit, a tohle byla příležitost zvláště pikantní, aniž si uvědomila, co tím způsobí. Ostatně dřív nebo později by se to dověděli všichni pracovníci podniku. Mohl to být totiž závažný a nebezpečný precedens, který bylo nutné už předem anulovat, okamžitě provést vivisekci a řádné vymýcení případu, aby nedošlo k možnému následování či jiným variantám. Kdyby se třeba někteří chtěli vyjadřovat k problematickým stavům na dílnách, k ožehavým celospolečenským záležitostem, nedej bože, k tabuizovaným tématům. Brzy se na celém podniku vědělo, že Miko Kalásek nedal na Vietnam ani korunu!

Hned po obědě se sešla celozávodní rada ROH za zavřenými dveřmi a ten problém diskutovala. Nemohla dojít k žádnému konkrétnímu závěru, protože to byl případ ojedinělý a neměl našťastí následovatele. Jeden soudruh se nakonec odvážil k návrhu, který byl okamžitě všemi zamítnut: „Tu dvacku dám klidně za něj a bude po ptákách, nemusíme to pak dál rozmazávat. Každý rozmazaný hovno smrdí daleko víc.“

Jenže se to dál řešilo.

Napsali mne do seznamu hned za ředitele a náměstký a kolonku částky proškrtili, místo aby mne strčili někam na předposlední stránku, kde si toho už nikdo nevšimne. Ale vedli mne jako výstražný případ, Tohle si přece nesměl nikdo dovolit. V socialistickém podniku, kde byl každý druhý komunista, alespoň dle stranické legitimace, jsem byl totálně odepsán. Asi bych co nejdřív skončil v té leštině u solckajstu.

Ale co mi skutečně dalo podnět, abych se rozhodl odejít, byla touha po svobodě. Po svobodě sám se rozhodovat, sám si určovat co chci a co musím a stát se konečně samostatným.

Největší pomstou režimu za průběh IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů nebyly stranické tresty pro jeho nejvýraznější aktéry a vyloučení z KSČ. Byl to bezprecedentní zásah - odejmutí Literárních no-

vin svazu a jejich převedení pod ministerstvo kultury.

„Dávám výpověď!“ řekl jsem své holce jednou večer, když jsme se na obvyklém místě u parku setkali.

„A co chceš dělat?“

„Ještě nevím, asi půjdu do Prahy!“

„Jako že se tam odstěhuješ?“

„Kim mi tam nechá podnájem!“

„Ty Kimovi věříš? Vždyť vždycky jenom kecá!“

„Nekecá, sám tam bydlel! Ověřil jsem si to! Jsou tam v suterénu pod schody dveře, jak mi je Kim popsal!“

„To jako s náma bude konec?“

„Neboj, budu jezdit domů! A ty budeš moct přijet do Prahy!“

„Tomu já nevěřím, chtěli jsme se přece brát!“

O ženění jsem nikdy neuvažoval, to ona pořád něco naznačovala, ale vždycky jsem jí vhodně usměrnil a změnil téma. Taky jsem si dával pozor, aby nepřišla do jiného stavu. Máma jí do baráku nechtěla, měla vůči ní spoustu výhrad a hlavně vůči jejímu tátovi, který měl rád alkohol, a bála se, že by to mohlo postihnout i naše děti. Tak mi ten odchod do Prahy schvalovala a myslela si stejně to, co já, že až odjedu, z toho našeho vztahu nezbude nic.

8

Prahu už jsem znal docela dobře. Jako nákupčí jsem jezdit i do centra a šofěři nadávali, když jsem je hnal do Dlouhé třídy, kde byly sklady Řem-pa a nedalo se tam nikde zaparkovat. Tak jsem si také ověřil, že na Floře v domě číslo 13 je opravdu suterén a dveře, které mi Kim popsal, a od kterých, jak tvrdil, má klíč. Nenapadlo mne vyhledat domovníka a zeptat se, případně zajít na úřad, kde se musel každý nový obyvatel domu hlásit. Kim tvrdil, že to není třeba.

Naštěstí jsem měl v Praze ještě jednoho kamaráda, který mne pak pár dní nechával spát u sebe. Ten klíč od Kima do zámku v suterénu domu č. 13 na Floře vůbec nepasoval. Domovník mi řekl, že je tam nepoužívaná prádelna. O jejím pronájmu nechtěl ani slyšet, i když jsem se snažil ho

podplatit několika stokorunami a sliboval nájemné předem, přímo jemu do ruky.

V n. p. Buton mne z podniku pustili bez dlouhých průtahů dohodu. Asi byli rádi. Ani jsem nemusel dodržet čtvrtletní výpovědní lhůtu, takže jsem se do Prahy dostal ještě na začátku podzimu. O to byla v tom pozvolna se barvicím listí krásnější, než jsem si představoval. Jenže jsem si musel někde najít práci a podnájem. Chodil jsem pěšky po centru a nevěděl, jak a kde začít. Taky jsem na lavičkách v parcích pročítal inzeráty v novinách. Všude sháněli svářeče, elektrikáře, zedníky. O nákupčího nebyl zájem. Mohl jsem to zkusit na geodezii jako figurant do terénu, ale to bych asi nezůstal v Praze. Vydal jsem se dál, mimo centrum. Přecházel jsem most u Národního divadla a sledoval úžasné panoráma Hradčan, které mne fascinovalo. Vnímal jsem, že procházím krásným městem, a to mi dodávalo odvalu i pocit štěstí. Ani jsem nevěděl kam jdu. Zahnul jsem na jednom rozcestí doleva a později jsem si vedle obrovských divadelních fotek herců před vchodem do jakéhosi divadla všiml té cedulky za jedním oknem: PŘIJMEME DIVADELNÍHO TECHNIKA – IHNED.

Ani jsem zpočátku nevěděl, co to obnáší, že jde o Realistické divadlo a že jsem na Smíchově.

Přijal mne jevištní mistr pan Ptáček. Mohl jsem nastoupit opravdu hned. Nevyžadoval žádný posudek, jen chtěl znát místo mého pražského bydliště. To mi chybělo.

„Přijďte, až si najdete nějaký podnájem a zapíší vám ho do občanky. Jinak to nejde, na černo vás přijmout nemohu.“

Chodil jsem po Smíchově, vyptával se kolemjdoucích, spíše starších lidí, a všichni odmítavě kroutili hlavou. Taky jsem zastavil jednoho usmolného dědka s károu. Přerostlé vlasy mu vyčnívaly z vlněného kulicha a zubů měl poskrovnu.

„Nevíte o nějakém podnájmu?“

Koukal na mne dost vyčítavě. Pak to z něj nečekaně vyllynulo:

„Naděje! Musíme pořád vnímat to nejdůležitější na tomto světě, co je naší součástí, i když jsme zoufalí a zubožení, když už nemáme čeho se zachytit, když myslíme na poslední krok. Naděje! Naděje nás provází a drží při životě. Naděje to je naše bytí. Naděje umírá až s námi. Nikdy se

nevzdávejte naděje!“

Pak uchopil káru, kde měl pod vojenskou celtou cosi přikryto, a jel dál ulicí, aniž mi odpověděl na otázku, jako bych ji ani nepoložil.

Později mi vysvětlili, že je to Honzík „Naděje“. Smíchovský blázen.

Onu starou paní jsem oslovil vzápětí, na nějakém náměstí, kde stály stánky se zeleninou. „Vzala bych, ale jen na zkoušku! Na měsíc. Už jsem se jednou spálila. Zůstali mi dlužní.“

„Budu vám platit předem,“ vyhrkl jsem, i když moc peněz mne v kapse netížilo.

Jeli jsme dvě zastávky tramvají Na Knížecí, pak od kina Sofie do kopce trolejbusem. Kupodivu to nebylo daleko, do divadla se dalo sejít z kopce z Malvazinek i pěšky. Podkrovní místnost v malém řadovém baráčku, které vypadaly v ulici navlas stejně, mi bohatě vyhovovala. Byly tu dokonce i kamna. Ještě že jsem si zapamatoval číslo domu, abych jej v noci neminul a nedobýval se do jiného.

Na MěNV mi dali formulář, který musela paní Dobrovolná podepsat! I tak se vyptávali, proč chci bydlet v Praze a jaké budu mít zaměstnání. Nemuseli mi pobyt v hlavním městě povolit. Naštěstí mne napadlo zalhat, že chci studovat FAMU a připravuji se v divadle na zkoušky. Trochu jsem to s tou školou popletl, ale oni to zbaštili. Mysleli, že jsem asi nějaký blázen, který se chce stát filmovou hvězdou. Měl jsem v Praze potvrzené oficiální přechodné bydliště a do divadla mne přijali hned druhý den. V šestnáct hodin jsem nastoupil na stavění scény k dramatu Bratři Karamazovi. Bylo to moje první večerní představení a já byl z těch herců, které jsem znal z televize, u vytržení, protože jsem se ocitl od nich jen na pár kroků. Mimo scénu se chovali jako obyčejní lidé.

Ale byly to hvězdy a já je od prvního okamžiku uznával a svým způsobem ctil. Ne, že bych před nimi klekal, ale bral jsem je jako výjimečné osobnosti, jež jsem pak kdykoli hájil a bránil jejich gloriolu před možnými kritickými úsudky jiných, ale to se naštěstí nedělo tak často. Všichni ti herci byli pro mne tak trochu posvátní. Jako by pocházeli z jiné kasty. A oni rozhodně tak působili. Mohli s vámi hovořit naprosto normálně, ale zachovávali si, aniž by to byl snad jejich záměr, jakési dekórum a odstup, možná o tom ani nevěděli, protože se dovedli kdykoli stylizovat do

jakýchkoli rolí. Asi vlastně někdy nevěděli, která je ta jejich přirozená a původní. Ale i tu dovedli naráz změnit, když šlo o jejich existenci. To jsem poznal až později, jak některým hořela podlaha pod forbínou a oni se museli rozhodnout, zda zůstat na scéně, nebo s hořkostí a ponížením přijmout nějaké podřadné místo ve společnosti, která snad, až se zase poměry znění, je uzná za hrdiny, což se většinou nestává. Herci byli zvyklí měnit kostýmy na každou komedii, a protože byly pro ně vesměs šité na míru, vždycky jim padly. Já jsem na žádného, z těch, které jsem poznal, nezanevřel ani pak, když se ukázal v jiném světle, a bral jsem to jako smutnou součást jejich profese.

Dělat kulisáka bylo snadné. Musel jsem se především naučit spolupracovat. Velké a těžké kulisy nosili vždy dva. Podvoloval jsem se ochotně zkušenějším a nechával se navigovat. Brzy už nebyl problém s těmi vysokými krámy balancovat, vytahovat je z kójí a zase je tam vkládat. Zabrát silou, když bylo třeba. Parta kulisáků byla výborná, i když nesourodá. Vedl ji Karel Beránek, který dojížděl do Prahy každý den až od Čerčan. Poslali mne s ním hned příští den a s károu, kterou jsem tlačil hlavní ulicí, pro nějaké boty do skladu na Malé Straně. Když jsem se mu omlouval, že nejsem dost hbitý, odpověděl mi.

„Ty se to naučíš, protože chceš, to je na tobě vidět!“

A já chtěl. Kdoví proč se mi v divadle tak líbilo. Byl tam všude vířící se prach, věčně se muselo něco tahat. Scény se na večer stavěly a ráno rozebíraly. Nesvítilo tam nikdy slunce. Jen reflektory, kterými po nás kulisácích nasvěcovali osvětlovači scénu. I to mě fascinovalo. Připomínalo mi to trochu tátův fotoateliér, jenže ten nemohl vytvářet takovou atmosféru, jaká se dala připravit na jevišti. Taky jsem si vzpomínal na loutkové divadlo, které mi kdysi táta pořídil a v něm byly kulisy pro různé děje. Nejvíc se mi líbilo peklo, s mohutnými do ruda zbarvenými kamennými oblouky po stranách a na pozadí Luciferův trůn. Jenže to mé divadélko postrádalo právě ona světla, která tu dotvářela jakoukoli scénu a vtiskla jí vždy zvláštní potřebnou atmosféru, pouhými doteky světelných paprsků.

A když jsem viděl na scéně nalíčené herce v kostýmech a s rekvizitami a mohl sledovat z prázdného hlediště fotografované nebo generální zkoušky, vždycky jsem si vzal dobrovolně službu, aniž jsem byl na řadě. Fotograf, který pořizoval obří fotografie na reklamu v průčelí divadla, mi jednou vnukl nápad.

Domů jsem jezdil zřídka a prakticky na otočku, to když na mne nevyšla v neděli služba a v pondělí se v divadle nehrálo. Moje holka napřed vyčítala, že ji zanedbávám, pak se chtěla do Prahy odstěhovat za mnou, což jsem jí rozmluvil. Potom se mě snažila vydírat, že je v tom, ale já už s ní dva měsíce nespál. Tvrdil jsem, že bytná dámské návštěvy nepovoluje, i když za stovku navíc by asi mou holku pro jednu přespat nechala, ale to jsem zatím nechtěl připustit. Choval jsem se v podnájmu nenápadně a v noci, po příchodu, co nejtišeji. Ona mi nakonec prodloužila pobyt v tom podkrovním pokojíčku a já to nechtěl pokazit a komplikovat ženskými návštěvami. Vypadalo to, že se s Ivanou rozcházíme.

9

„Moh bych ti dát jedině ten starý Kodak-Retina na kinofilm, ale Flexaret ti jen půjčím, kdybych ho někdy potřeboval,“ řekl táta. V ateliéru tyhle foťáky nepoužíval a na reportáž mu družstvo vnutilo Praktisix, o kterém se vyjadřoval jako o těžkém krámu. S takovým fotoaparátem pořízoval profesionální fotograf snímky v divadle.

Z prázdného orchestřiště jsem jednou při generálce nafotil celý film. To se mi náramně líbilo. Jenže jsem nevěděl, co s ním. Nebylo jak a kde ho vyvolat. Donesl jsem ho do nejbližší fotolaboratoře a ono se na něm skutečně něco objevilo. Snímky mi táta po přemlouvání zhotovil zdarma s podmínkou:

„Poprvé a naposled. Nech si je dělat v Praze!“

Ty fotky kupodivu vyšly. Zabíraly sice velkou část scény a herci se nejevili nijak detailně, ale dali se rozpoznat, a tak jsem jim je prostřednictvím vlásenkáře, který chodil do jejich šaten, všechny rozdal. Překvapilo mne, že se většinou ptali, co budou dlužni.

S vlásenkářem jsem se seznámil snadno. Procházel naší šatnou, kde někteří kulisáci mezi jednotlivými přestavbami hráli mariáš, bavil se s každým, ale jiný námět než politiku neměl. Taky jsem na jeho popud začal sledovat večerní zprávy v drátáku, obzvlášť komentáře jistého Karla Jezdínského, který každý večer, ještě než končilo představení, měl zajímavé a pro mne objevné a dosud neslýchané názory, až jsem se divil, že se takové řeči už mohou pouštět do éteru.

Nějak jsem se prostřednictvím toho vlásenkáře, Pavla Nouzy, když mne jednou ostříhal za tři piva, začal o současné politické dění zajímat. V restauraci U Kinských, na rohu naproti divadlu, jsem mu ta piva splatil a on hned začal:

„Budou se dít věci, to si piš!“ Spisovatelé to na sjezdu parádně rozjeli! I když to vzápětí odsrali. Nejvíc mě zajímá, jestli to měli nějak předem připravený a zkoordinovaný, nebo to vybublalo jen tak náhodou. Ale víš, co to obnáší? I přesto, že Líma, Klímu a Vaculíka vykopli z partaje, se přece jen něco začalo hejbat. Zajímavý, že z toho sjezdu údajně nejsou žádné nahrávky. Jako by se rozhlas sichroval, nebo šetřil řečníky, aby za ty projevy nemohli bejt popotahovaný. Stejně se všechny dostaly na veřejnost a tajně kolujou. Chňoupka prej z toho mohla klepnout pepka a ten ajzboňák Indra rádí dodnes jak tajfun. Co se do toho motá? Ale Hendrych mne udivuje. Dost podstatně se mi jeví, že už moc nepeče s Novotným! Musím to bedlivě sledovat!“

Zdálo se mi, jako by vlásenkář věděl o všem, co se teď v Praze děje. Měl úžasný přehled, až jsem se divil, jak takový člověk, který prakticky nevylezl z divadla jinam než do hospody, tohle všechno může vstřebávat a navíc si věci spojuje a dovede i fabulovat, co asi přijde! Možná o tom všem diskutuje s herci při líčení a nasazování paruk. A herci asi vědí víc, než kdokoli z ulice.

Už od září na Ústředním výboru KSČ cosi vřelo a mělo tendenci zvětšovat se a bobtnat. Po sjezdu spisovatelů se na předsednictvu začala vytvářet zatím ne přesně definovatelná protinovotnovská koalice.

Sovětskému vedení šlo v první řadě o umístění svojí armády na československém území. Měla prohlubovat strategický manévrovací prostor z hlediska obrany sovětského území a zároveň zajišťovat kontrolu nad Československem. Proto bylo třeba odstranit vzpurného Novotného.

V tom teplém a dlouhém podzimu jsem často chodil na výpravy do neznámých koutů Prahy. Po desáté dopoledne jsem vypadl z divadla a vydal se, většinou pěšky, na Malostranské náměstí a po Karlově mostě, kde ještě posedávali malíři a nějací pochybní kšeftmani, kteří nabízeli různé cetky turistům a nejspíš vekslovali peníze. Pak jsem se proplétal staroměstskými uličkami až do centra města. Nebo jsem to vzal Nerudovkou

nahoru a motal se kolem katedrály, jednou jsem dokonce nakoukl do Vladislavského sálu a nebylo v něm k vidění nic, jen zvláštní stropní klenba, která se různě prohýbala a prolínala. V tu chvíli mne nenapadlo, že se tu korunovali králové a probíhaly velké dějinné změny, které mnohdy rozhodovaly o osudu tohoto národa. Procházel jsem přístupnými zahradami a objevoval nenadále pohledy na Prahu, v tom dopoledním slunci jaksi zamlklou a ještě zamlženou. ale ježatou mnoha věžemi, z nichž jsem některé už znal. Hukot aut a hlomoz strojů sem nahoru nedoléhal a já jsem se z Belvedéru, kde stromy zářily nebyvalými odstíny barev, vydal dál prázdnou ulicí s bohatou kaštanovou alejí. Spadané listí mi šustilo pod nohama a já se jím s rozkoší ploužil, až ve mně začalo evokovat vzpomínku, kdy jsem se v holínkách, jako kluk, takhle coural podobně šustícím listím pod zámeckou strání v městečku a hledal vyloupané a hladoučké kaštany. To listí mne dovedlo až do Chotkových sadů, odkud se dalo dívat zase na trochu jinou Prahu, a cítil jsem se napůl šťasten a napůl ztracen, protože jsem byl sám a nemohl se o ty zážitky s nikým podílet.

Jednou mne jevištní mistr poslal pomáhat zásobovači. Vyšel jsem průjezdem, který ústí na ulici, hlavní Smíchovskou třídu. Často jsme ho používali místo vrátnice, obzvlášť v pauze po postavení scény, a zaskočili naproti ke Kinským na jedno pivo, které jsme bezpečně stihli.

Zásobovač dovezl balíky dopisních papírů a různých kancelářských pomůcek a já se mu přiznal, že podobnou práci jsem před časem dělal a na důkaz jsem mu vyjmenoval většinu skladů Řempa v Dlouhé třídě, aby mi uvěřil. Pak jsme ty balíky ukládali v jeho kanceláři v průjezdu. Byla to spíš taková temná cimra bez oken, kde měl jen psací stůl a musel pořád svítit lampou. V jednom koutě té zatuchlé komory jsem objevil poklad. Zvětšováč, misky na vývojku a ustalovač, dokonce kruhový vyvolávací tank na kinofilm.

„Čí to tu je?“ vyjekl jsem.

„Co já vím, tak ničí. Jeden herec si tu dělal fotky, ale už v divadle není. Asi to má v inventáři ROH.“

„A nemohl bych...?“ zeptal jsem se skoro s ostychem.

„Ale jó! Večer tu nejsem, klidně si to tu rozlož. Klíč je ve vrátnici, Řeknu, ať ti ho půjčí.“

Ve vrátnici většinou sloužila stará vrásčitá ženská, které jsme říkali babi. Často přišla mezi kulisáky do naší šatny, protože se na vrátnici zřej-

mě nudila, a občas, když se něco slavilo a nalévaly se štamprličky za dozoru jevištního mistra, který žádné velké rozjaření nedovoloval, abychom při práci na jevišti byli střízliví, si s námi dala frťánka. Jen jeden z kulisáků, kterému jsme říkali Prd, protože dost smrděl, se často při stavění nebo bourání scény vytratil a zaskočil si do baru v klubu na frťana rumu, který pak z něho táhl, a on mlátil s kulisami a rekvizitami, až ho mistr musel napomínat. Nikdo z kulisáků s ním dobrovolně nechodil do dvojíčky.

Nechtěl jsem to s vyhotovováním fotek pokazit, tak jsem se nejprve dovolil jevištního mistra. Toho hned napadlo, že bych mu mohl zhotovit pár fotek jeho vnoučka, kterého právě vyfotili s dortem a svíčkou. Přesto byl opatrný.

„Zeptejte se předsedy ROH, ten tady o těch věcech rozhoduje!“

Tím byl herec Dalimil Kapka a dovolil jsem si k němu přisednout v hereckém klubu. On se mě začal vyptávat:

„Vy jste fotograf?“

„Jenom amatér. Něco jsem pochytil od táty, ten to má jako řemeslo.“

„A jaké máte vybavení?“

„Právě že žádný, půjčil bych si s dovolením to, které je v kanceláři pana nákupčího.“

„To klidně používejte. A kdybyste potřeboval něco doplnit, ROH vám na to může půjčit,“ navrhl a já zíral. To jsem ještě nevěděl, že se současným divadelním fotografem herci dobře nevycházejí, protože jim žádné fotky nikdy nenabídl.

Taky jsem se musel lépe seznámit s tou babi na vrátnici. Donesl jsem jí malou placatci rumu, když jsem si poprvé o ten klíč šel říct.

Měl jsem v tomhle směru úžasnou kliku. Teď bylo třeba ji využít.

10

Když do n.p. Buton nastoupil nový zaměstnanec, inženýr Vojtěch Jícha, který se nedávno oženil s neteří ředitele Skály, lidé se už ani nedivili, že dostal i podnikový byt. Pocházel z městečka. Jeho táta, švec nastoupil do komunálu, aby kluka vzali do škol a on v nich proplouval s dobrým posudkem i prospěchem až k inženýrskému diplomu, zatímco táta ve své původní dílně zpravoval ženským ulámané podpatky a vyměňoval ušou-

pané kramflíčky. Dům služeb, kde se měla soustředit všechna místní řemesla a řemeslníci, nebyl ještě zrekonstruován. Jeho syn neměl na vysoké škole žádné posudkové potíže. Navíc od svých osmnácti chodil veřejně s ředitelovou neteří, což mu víceméně nahrávalo k dobrému počínu. Ředitel Skála mu při nástupu řekl: „Udělám tě za čas náměstkem, ale musíš vydržet, nevyhodím si kvůli tomu svého člověka. Zatím ti zřídím místo vedoucího sekretariátu, i když tu v podniku není systematizovaný. Budeš mít na starost vrátnici, mou sekretářku a dám ti k ruce ještě jednu holku, aby to trochu vypadalo. Budeš se hlavně zabývat zakázkama, kde nám účtují penále. Vobčas nás někdo žaluje za nesplnění dodávek a vymáhají to na nás soudní cestou. Budeš chodit i k soudu. Taky se soudíme o pozemky, kde jsme postavili nové dílny, jsou to spíš takový prkotiny. Do výroby a chodu podniku se plíct nebudeš, to necháš mně!“

Ing. Vojtěch Jícha byl čerstvý vystudovaný ekonom, a tak přidělení arbitráží a soudních pří ho příliš nenadchlo, Navíc, jak si přiznal, tomu oboru nijak nerozuměl a studovat právnické paragrafy vzápětí po získání titulu inženýra, na který se mimochodem dost nadřel, se mu momentálně nechtělo. Navíc brzy poznal, jaký je v tomhle podniku nepořádek, víceméně chaos a blázeň, že se všechno řeší na poslední chvíli a metodou hurá, a když už to hoří, dělají se ukvapené závěry a nesystematická řešení podle momentálních náhodných nápadů. Velkýho Ládu, který ekonomice ani zbla nerozumí, nepovažoval za dobrého ředitele. Jenže mu musel být vždy poslušný a nápomocný. Vlastně na tom místě vedoucího sekretariátu neměl v podstatě co na práci. Tak si alespoň nárokoval elektrický psací stroj, na kterém mohla pohodlně sekretářka psát vzhledově kultivované dopisy a odvolání.

Jednou se s kamarádem opili v hospodě, to když se doma v podnikovém bytě pohádal s novomanželkou, která utekla domů k mamince.

„Můžeš mi říct, Honzo, čím se vlastně po práci bavíš?“

„Máme za domem zahradu, na zahradě se dá makat furt, i v zimě!“

„To chápu, ale jinak, zajímáš se o politiku?“

„Na to máme přece soudruhy, ty si to všechno řešíjí sami. Ty si taky vlastně v partaji!“

„Jenže tady partaj nic neřeší, maximálně se přečte na schůzi článek

z novin jako referát, a když nikdo nediskutuje, tak se to sezení rozpustí, hlavně, že se každéj zapsal do prezenční listiny.“

„A co bys chtěl řešit?“

„Všechno! Na co tu narazíš, má problém, vidím to v podniku na každém kroku, to není moderní socialistický podnik, to je manufaktura devatenáctého století, kde si to navíc každéj usnadňuje, jak může, protože se neplní prakticky žádná nařízení. Vrtají se knoflíky malý, když jsou zrovna potřeba velký. Protože ty jdou hůř a vrtač se víc nadře. Myslíš, že se ve výrobě někdo zajímá o zakázky, které mají přesné termíny dodávky? Až když to hoří, pak se šturmuje. Některý závažný objednávky ze západu, kde hrozí penalizace, se vezou podnikovým autem až na hranice, jen aby se stihlo datum proclení. Žádná organizace práce, žádnéj ucelenej systém. Jedinej velikej bordel.“

Ten večer se oba kamarádi lehce opili. Ostatně jako všichni v celé hospodě, kde se říkalo U Pampelišky. Byla jednou ze dvou v městečku. Ovšem, byl tu ještě nový hotel, který nedávno otevřeli. Velkou zásluhu na jeho výstavbě měla poslankyně Božka Brožová, se kterou nyní byl Vojtěch Jícha blízce příbuzný.

11

Začal jsem fotit herce. Nejen o fotografovaných zkouškách, ale mnohdy jsem stál za kulisami i při večerním představení, když jsem si předem vytipoval scénku, gesto či značku, ke které určený herec, na něhož jsem se zaměřil, musí během několika replik dospět. Ale přestával mi vyhovovat fotoaparát. Flexareta, kterou jsem nakonec od táty vymámil, mi moc dobře neostříla a s Kodakem to bylo ještě horší, protože jsem tam musel nastavovat vzdálenost zkusmo.

Jednou jsem s ním vyrazil do Lucerny na koncert populárních zpěváků. Pouštěli do sálu už hodinu předem a já si mohl obhlédnout situaci. Držel jsem se v podloubí, blízko pódia, vyhlížel jsem místo, odkud bych mohl fotit, a najednou vidím, dva kroky vedle mne stojí Karel Gott a vzhlíží na to prázdné pódium jako já. Kupodivu mne to nijak nevzrušilo, už jsem znal z divadla známé herce, které jsem denně potkával a mohl se s nimi běžně zdravit. Opatrně jsem vytáhl foťák z kapsy, ale než jsem si ho

připravil, Gott zmizel. Později jsem bez problému mohl fotit i jeho gesta, když zpíval plně Lucerně. Viděl jsem i jiné pěvecké hvězdy z první ruky, protože jsem se krčil pod pódiem jako ostatní fotografové. Jenže všichni měli moderní foťáky s bůh ví jak drahými teleobjektivy a já starou měchovou Kodak-Retinu, vyrobenou ještě před válkou. Ti, kteří si mě všimli, jak tam mezi nimi statuji s tou vykopávkou, si museli držet bránci. Ale fotky jsem udělal. Jenže i při maximálním zvětšení jsem tam měl pořád ještě i kolena Nadi Urbánkové a celé kárované sako Karla Gotta. Pochopil jsem, že musím mít nějaký přijatelnější fotoaparát, abych alespoň částečně zapadl mezi ostatní fotografy. Ale na ten jsem neměl.

Moje cesty centrem města vedly často k bazaru v Havelské ulici, kde se daly okukovat ve výkladu vystavené foťáky, aniž jsem se odvážil vlézt dovnitř, protože ty nejlacinější stály na mé dostupné finance pořád ještě balík. Pak mne upoutal fotoaparát za výlohou ve Vodičkově. Byl to ruský Zenit a mohl se do něho našroubovat teleobjektiv. Táta mi přidal tisícovku, ještě před Ježíškem, a já si koupil ten ruský krám, který mi pak sloužil dobrých pár let, i když jsem na něj nepřestal nadávat, protože se v něm téměř pravidelně trhal film. Na teleobjektiv mi půjčili z ROH, jak mi navrhl herec Kapka, když se do odborů přihlásím. Zaplatil jsem roční známku, přestože už bylo málem půl prosince. Za dvanáct set jsem si koupil teleobjektiv se 135 milimetrovým ohniskem a zprvu se ho dotýkal s jakousi pokorou a vážil si té věci, se kterou jsem už bez zábran mohl mezi fotografy v Lucerně i jinam, aniž bych se za tu svou obstarožní a nedokonalou techniku musel stydět.

Vlásenkář mi jednou u piva řekl: „Pod Novotným se houpe křeslo.“

Já samozřejmě nic nepozoroval. V rádiu se takové zprávy neobjevily, i když večerní komentáře o různých problémech a událostech se mi zdály proti dřívějším dobám dost otevřené a kritické. Jak jsem se přes den pohyboval po vnitřní Praze, připadalo mi všechno normální, ba jaksi uvolněné. Žádná budovatelská hesla a transparenty, výlohy byly upravené, ale leckde jsem zahlédl i prázdné špinavé výlohy, a já si představoval, jak by se daly využít. Fascinovaly mne mnohé plakáty, některé byly doslova uměleckými díly, vylepené na mnoha vývěsních plochách, na místech, kde se to ani nedalo čekat. Jenže, jak jsem si později všiml, šlo především o ohrady zakrývající nepořádek, různá bouraniště a stavební plochy. V mnohých

ulicích vnitřní Prahy se tyčila dřevěná lešení. Stavěla se kolem domů, ze kterých opadávala omítka, a někdy ta lešení docela funkčně chránila lidi před deštěm. Na Starém Městě, kam jsem se jednou vydal za známým výtvarníkem, byly takovým způsobem zakryté celé ulice. Výtvarník, či spíš malíř, jezdil o prázdninách k nám do městečka, bydlel u dědy a s námi držel partu, protože v té partě se vyskytovaly i docela pěkné holky. Měl mít ateliér údajně ve věži, v domě č. 26 mezi ulicemi Jilská a Michalská.

„Po tom Novotným už jdou jak starý, tak noví komunisti! A jestlipak víš proč?“ pokračoval vlásenkář.

Samozřejmě jsem nevěděl.

„Brežněv ho nemá rád a vono se to vycítí!“

Nechápal jsem, odkud má takové informace a proč Brežněv Novotného nemá rád.

„Je to jasný. Celou dobu, co je Novotný umoci, odmítá k nám pustit celou slavnou Rudou armádu. A drží si naši. Vyzbrojenou vlastníma zbraněma, vlastním materiálem, námi vyrobenýma autama. Naši vojáci nemají s ruskou technikou nic společného. Ústroj se podobá tý západácký. Kterej ze sovětských vojáčků nosí kanady? Varšavská smlouva, až na nás, furt pochoduje v půllitrákách. Na Novotného jsou pořád tlaky z KGB, který se přenášeji i na tu jeho svitu. Ale von odolává. Dokonce mu radí Ulbricht, aby povolil, nebo že ho ty ruský tlaky jednou smetou.“

Tahle jeho úvaha se mi líbila, chtěl jsem ji použít při návštěvě výtvarníka Boučky, v jeho věži, kde i bydlel. Byl jen o pár let starší než já, ale dle vyprávění scestoval už půl světa. V létě mi dal u nás doma adresu a popsal, jak se k té jeho věži dostanu.

- Můžeš přijít buď Jilskou nebo průjezdem z Michalské a projít dvorem.

Já to trefil hned na poprvé, jenže tu jeho věž, kterou mi popisoval, jsem nemohl objevit. Nakonec to byl jen takový výčnělek nad ostatními střechami a k němu se dalo dostat jedině po pavlači.

Zdálo se, že mne vítá docela radostně. Podepisoval zrovna štosy grafických lístků, na kterých bylo napsáno zlatým písmem Veselé Vánoce a šťastný Nový rok 1968. Zeptal se mne, jak jsem se ocitl v Praze.

„Pracuju tu v Realistickým divadle.“

Podíval se na můj foťák, který jsem teď neustále a bez pouzdra nosil při sobě.

„Jako kulisák,“ upřesnil jsem.

„A fotíš?“

„Jen tak, herce při generálkách, docela mají o snímky zájem!“

„To si udržuj a snaž se nějaký fotky dostat do novin. Za otištění se dobře platí. Já teď vyrábím vánoční blahopřání a novoročenky. Taky letěji exlibris do knížek. Je to dobrej byznys. Zrovna si má přijít nějaký doktor pro balíček, musím mu to rychle podepsat.“

Zatímco krasopisně podepisoval jednotlivé tisky, prohlížel jsem si tu čtvercovou místnost, která nebyla nijak veliká. Kromě malířského náčiní, štětců a barev a rozmalovaných abstraktních obrazů jsem zaregistroval i žebřík vedoucí do otvoru ve stropě.

„Můžeš se podívat do vyhlídky, je tam nádhernej pohled na střechy“ a navigoval mne k žebříku. Do rozházeného pelechu na zemi, ve kterém asi spával, a poházeného a rozvěšeného šatstva se linulo z malého oválného okénka sluneční světlo. Pohled ven mi vzal skoro dech. Byl jsem u vytržení. Neviděl jsem tím úzkým otvorem nic jiného než staré prejzové střechy a rozličné tvary možná ještě historických komínů, které v tom prejzovém moři trčely jako strážce a v tvarovém nesouladu a nedefinovatelných spojeních tvořily jakousi klidnou harmonii, na kterou se dalo dlouho a s jakýmsi potěšením dívat, až jsem pochopil, že tuhle harmonii klidu s nádechem melancholie si musím vyfotografovat.

Mezitím někdo zvonil. Slezl jsem po žebříku dolů a Boučka mi představil vytáhlého kluka jako doktora Kolínského, snad o málo staršího než já, a řekl, že pracuje v Thomayerově nemocnici.

Ze mne udělal hned divadelního fotografa. Možná se mu nechtělo přiznat, že jsem jen kulisák, byl tak trochu snob a často se vytahoval, zvlášť v městečku, kde se mu dařilo vypadat originálně a balit místní holky, které pak radostně nasedaly do toho jeho malého originálního autíčka Renault 4, protože takové široko daleko nikdo nevladl.

Doktor Kolínský čekal, než mistr podepíše všechny novoročenky, a tak jsem musel něco říct, abych nevypadal před sebou a jimi jako blbec.

„Thomayerova nemocnice – to je na kraji Prahy,“ začal jsem, což bylo jediné, co jsem o tom objektu věděl. Okolo budov jsem po Budějovické

silnici jako zásobovač často jezdil.

„Za ní už je jen les, naštěstí tam snad dlouho nezůstanu. A to mě chtěli poslat na umístěnku někam na Šumavu. Polovička z absolventů šla na venkov. Kdybych neměl tlačku, šel jsem taky.“

„Všude jsou třeba tlačky,“ řekl malíř a podepisoval. „Bez tlaček dnes ničeho nedosáhneš. Jak nemáš známý, jsi tady ztracenej, teď se to možná někam pohne, ale nemyslím, že k lepšímu, známosti budou třeba vždyc-ky.“

Chtěl jsem do té začínající debaty vnést ty novinky o Novotném, ale momentálně se mi to nezdálo vhodné.

„Tady v Praze mladí doktoři moc šancí nemají. Všechno je už obsazený. Nejraději bych na stáž někam ven, do Paříže nebo do Londýna, nebo do Ameriky. Ale o tom si můžu nechat jen snít. Ti, co šli do terénu, se možná uchytlí líp, ale nejspíš nadosmrti. Asi jim jezedáci budou nosit do ordinací kačeny, sulc ze zabíjaček a všemožný úplaty, ale to je tak všechno, co můžou tam na těch postech čekat. Já bych chtěl poznat svět, naučit se něco nového, co tady ještě neznají a co už jinde normálně praktikují. Jako chirurgu mě tu ale pustí akorát tak na sál, abych se díval. Co to je druhý asistent? Ten nepodrží operujícímu ani skalpel. Ve kterém divadle že pracujete? Nemohl byste mi sehnat dva volňásky?“

Ani jsem nevěděl, že něco takového se dá uplatňovat, ale řekl jsem, že to zkusím, a on mi dal vizitku s číslem telefonu. Boučkovi za ten balíček novoročenek vyplázl rovnou pětistovku. Koukal jsem jak puk. Herci mi dávali za jednu fotku pětikorunu a i to se mi zdálo dost. Pořád mi nedocházelo, jak to v té Praze chodí.

Mladý doktor bydlel na Vinohradské třídě a musel mít nějakého zazonaného tatíka. Ale když se konečně svezla řeč na politiku, nevypadalo to, že by komoušům nějak fandil, spíš mi docházelo, že toho našeho socialismu má plné zuby. Když odešel, Boučka mi vysvětlil, že medikův táta je známý chirurg a prachy u nich nehrají roli. Vypadalo to, že ani u Boučky. Při odchodu jsem dostal zdarma dvě novoročenky a řekl mi, že můžu zajít kdykoli. V ateliéru jsem ho pak zastihl málokdy.

Prosinec vypadal v Praze opravdu vánočně. Všude světylka, ozdoby a girlandy, někde natažené světelné řetězy i přes ulici. Jako kdyby se lidé těšili na něco výjimečného. I zboží v obchodech bylo nějak víc. A zdálo se pestřejší. Davy proudily po Václaváku nahoru i dolů a v kinech se stály fronty na lístky, protože se objevily údajně dobré americké filmy. Všechno kolem vyzařovalo neobvyklou a nedefinovatelnou atmosféru, která předznamenávala vánoční spokojenost a pohodu. Sem tam poletoval sníh.

Před Vánocemi 1967 se šířily zvěsti, že bezpečnost a armáda se chystají vystoupit na podporu Novotného. V pátek 22. prosince na poradě se svými podřízenými tyto zvěsti dementoval jak náčelník Hlavní politické správy, tak ministr obrany Lomský.

Ve čtvrtek 28. prosince se u Lomského ohlásil generál Jan Šejna. Snažil se ho přesvědčit, že odpůrci Novotného jsou zrádci, kteří útočí na základy socialismu. Ministr názor ostře odmítl.

Když generál odešel, zatelefonoval Novotnému:

„Zastávám zásadu, že se armády nesmí v současné době zneužít! Ze žádné strany. Nejsme přece někde v Africe!“

Podporu armády Novotnému organizoval Šejna. Večer 23. prosince přišel do bytu podplukovníka Jaroslava Moravce, který pracoval v jeho sekretariátu.

Oba komunističtí funkcionáři v uniformách si dobře rozuměli. Posádka Mladá se měla postavit za Novotného. Představovala největší soustředění vojska ve středních Čechách: motostřelecká divize, tanková divize a letecký pluk.

Něco z toho dění zaregistroval zcela bezpečně vlásenkář Pavel Nouza, který v hereckých šatnách během líčení aktérů úspěšně šířil svou teorii o pádu prvního muže, načež mu někteří přizvukovali a jiní herci ostentativně mlčeli, protože se nechtěli do ničeho namáčet. Jisté bylo, že před Vánocemi přiletěl do Prahy, téměř na zapřenou, sám velký Brežněv a vedl s představiteli strany víceméně tajné rozhovory. O čem, to se téměř marně snažili dopídit jak jednotlivci, tak novináři, kteří si čím dál častěji troufali přinášet v tisku nejnovější zprávy a dokonce komentáře. Sem tam

se dali zaslechnout i národohospodáři a ekonomové, v čele s Otou Šikem, kteří jaksí samozřejmě začali veřejně hodnotit a posuzovat hospodářství země v tak neobvyklých intencích, až mnozí žasli.

Přerušením předvánočního pléna získali Novotný a jeho příznivci oddechový čas. Snažili se ho využít ke zformování protiútoky.

V jednom exkluzivním bytě na Vinohradské třídě právě zasedla doktorská rodina k večeři.

„Něco se bude dít, rodino,“ řekl profesor Kolínský v čele stolu, když v šest navečer zasedli všichni k večeři, kterou podávala paní Drobná, v doktorské rodině fungující jako neoficiální pomocnice domácnosti.

„To jako myslíš tady doma?“ zeptal se jeho syn, který zasedl už ve společenském oděvu a s čerstvě uvázaným motýlkem. „Dnes na nic nemám čas. Jdeme s Alenou do divadla. Dostal jsem od známého dvě volné vstupenky. Ten kus se jmenuje Komédie o hvězdě a na lístky se stojí fronty. Hraje v něm i paní Klanáčová.“

Herečka Eva Klanáčová byla slavná sousedka z nižšího poschodí, s níž se často vídali na schodišti, pokud byl výtah mimo provoz, což se v poslední době stávalo dost často. Nijak se nevyvyšovala nad ostatní. V tomhle exkluzivním vinohradském domě bydlela vesměs pražská elita. Až na domovníka a jednoho vyššího partajníka, kterého považovali za špicla. Proto tu také všichni obyvatelé věděli o jejím žárlivém skoku z okna a jak to pak dopadlo s jejími kotníky a kdy se jí manžel zpěvák zaskorně vrátil. Samozřejmě se o tom v domě všeobecně taktně mlčelo. Žili tu samí vzdělaní a chytrí lidé. Ale po Praze to byl velký skandál, mluvilo se o tom všude, jen se to nepsalo v novinách.

„Komédie o hvězdě je docela příhodný název,“ opáčil otec. „Hraje se momentálně i mimo divadlo, na předsednictvu partaje, jak jsem zaslechl. Byl tu inkognito pan Brežněv. Ta hvězda se nad naším prvním tajemníkem podezřele kýve.“

Celý tehdejší obrodný proces byl v režii KGB, případně jiných sovětských i východoněmeckých tajných služeb. Vykonavatelé byli osvědčení soudruzi, kteří sehráli komedii pro lid a snažili se s pomocí mediální

kampaně a nadšeného davu sesadit nepohodlného Novotného.

„Brežněv v Praze a nikdo o tom neví?“ Divila se dcera, ještě gymnazistka.

„Ale ví, řekla matka,“ která byla rovněž lékařkou. Ve veřejné nemocnici se samozřejmě sledovalo mimo jiné i současné politické dění.

Takové společné večere, jako se konala dnes, brala coby výjimečnou rodinnou příležitost, kdy všichni usednou u stolu a poklábosí. Paní Drobáná jim připravila ledvinky s rýží. „V Praze se přece nikdy nic neutají!“

„A co tu dělal?“

„Zřejmě si s Novotným přijel něco vyřídit, a netrvalo to ani moc dlouho. pouhých osmnáct hodin, to musel být sakra fofr. Do kterého divadla že jdete?“ Zeptal se známý chirurg.

„Do Realistického. Objednal jsem taxík. Vezmeme s sebou i paní Klanáčovou. Víš jak je na tom s těmi kotníky. Alespoň jí ušetříme jednu cestu tramvají. Hraje v té komedii Panenku Marii. Ty volňásky nám obstaral jeden divadelní fotograf.“

13

Ukradl jsem malíři Boučkovi nápad s novoročenkami. Vlastně to žádná krádež nebyla, jen jsem to zkusil také. A měli zájem hned tři herci. Dalimil Kapka se nechal vyfotografovat v kostýmu harlekýna, který měl právě na sobě. Eva Klanáčová si zvolila Panenku Marii s děťátkem z Komédie o hvězdě. Asi dobře věděla, jaký to udělá dojem. Před Vánocemi slavil ten naivně veršovaný divadelní kus z Podkrkonoší, s jesličkami a koledníky, kteří přinášeli svaté rodině dary. veliké úspěchy nejen u uměnilovné veřejnosti. Byl to předvánoční pražský divadelní hit, o kterém se mluvilo všude v lepší společnosti. V té komedii jsem si zahrál také. Jako kulisáci jsme do druhého dějství nastoupili v kostýmech. Já měl beranici, rukavice a válenky. O pauze jsme vyzvedli ze zákulisí těžkou kovovou konstrukci jeskyně, ve které už seděla Eva Klanáčová a herec Milota, coby svatý Josef, byla tam i kolébka s atrapou Ježíška. Vážilo to pár metrů a my to donesli přesně na určené značky, pak jsme honem popadli rekvizity, které nám byly určeny, a na znamení inspicienta vycházeli z portálů a předávali dary Evě Klanáčové a panu Milotovi a oni nám vřele děkovali,

aby to slyšelo i publikum. Já měl na prkýnku připevněnou krásnou atrapu vánočky.

„Stop!“ zvolal z hlediště ředitel a principál divadla pan Paloun při generální zkoušce, který tu komedii režíroval, protože předpokládaný úspěch si nemohl nechat vzít.

„Ten s vánočkou ještě jednou. A ponese ji tak, aby byla nakloněná k publiku. Lidi nezajímá prkýnko, ale co na něm je!“

To byl můj první a vlastně i poslední výstup na herecké scéně, a já pak poctivě natáčel vánočku na prkýnku k divákům a vzápětí ji předal Evě Klanáčové, za což se na mne usmála a hlasitě poděkovala: zaplat' vám to pánbůh.

Na novoročenku jsem ji vyfotil s atrapou Jezulátka. Objednala si padesát fotografií a dala mi za ně dvě stovky. Jorice Kotrnové jsem udělal novoročenky zadarmo, protože se mi líbila. Už předtím jsem měl její krásnou profilovou fotku s paraplíčkem a v klobouku z komedie od G.B. Shawa a ona mi jednou dovolila, abych ji večer po představení doprovodil přes most k Národnímu divadlu. Dál chtěla jít už sama, se svým pajdavým jezevčíkem, kterého si brala do divadla a já pochopil, že s nějakým kulisákem se zahazovat nehodlá, i když jsem jí uděl možná nejhezčí fotky, co kdy měla.

Doktor Kolínský, kterému jsem opatřil volňásky na beznadějně vyprodaný kus, mne za to pozval na dvě decky do Savarinu na Příkopech. Čekal tam na tu svou krásnou přítelkyni Alenu, která přišla o hodinu později a hned se mě samozřejmě ptala, jak jsem ty lístky na tak žádaný kus sehnal, když už je prý vyprodáno až do konce ledna, jak si zjistila. Přesně jsem jí to neprozradil, ale při víně, které samozřejmě doktor Kolínský zaplatil, jsme se bavili normálně, až se skoro zdálo, že si s tou pražskou honorací mohu docela dobře rozumět, že se nevyvyšují nad ostatní a jsou ochotni mezi sebe přijmout i nýmanda z venkova, který se v Praze začíná teprve rozkoukávat. Já jsem možná opravdu ještě pořád jako venkovan vypadal, nebo jsem si tak většinou připadal.

Na ty volňásky jsem padl téměř náhodou. Poslali mne s panem Baurem vyměnit linoleum v divadelní pokladně. Pan Baur byl z kulisáků nejstarší, až jsem se divil, že není už dávno v penzi, ale nějaký zádrhel tam byl

a já se neptal, i když jsme často spolu hovořili a taky se místy i přeli, třeba kdo je větší skladatel, zda Mozart nebo Beethoven. Já se držel Beethovena, i když jsem téměř nic od něj neznal, ale nechtěl jsem se nechat zesměšnit, tak jsem operoval Pátou symfonií a Ódou na radost. Pan Baur si svého milovaného Mozarta bránil zarputile a na důkaz mne chtěl vzít na nějaký koncert, kde se jeho skladby budou hrát. Začal mi říkat Šantalo.

Práce s linem nebyla jednoduchá, šlo o celé role, které dost vážily. Nejprve jsme si tu místnost, kde se prodávaly vstupenky, museli změřit a pan Baur hezky podrobně a starosvětsky začal úředníci vysvětlovat danou situaci a paní nechtěla především nic stěhovat a přestavovat. A hrozila se, že budeme trhat celou podlahu a že to do večera nestihneme.

„To staré lino ničit nemusíme,“ napadlo mne. „Jen položíme nové navrch.“ Paní přes Baurovy protesty, že mezi liny se usadí plíseň, dala na můj nápad a on si šel ostentativně zakouřit, což dělal vždycky, když ho někdo naštvál. Stačilo jen odsunout stoly od pokladních okének a rozvinout roli moderního měkkého lina, které mělo vespod jakousi tepelnou izolaci,

„Takže vás tu v zimě zábst nohy už nebudou!“ vysvětlil jsem pokladní a ona šťastně zatleskala rukama. Pana Baura jsem k té instalaci ani nepotřeboval.

„Alespoň bych vám uvařila kafe!“ snažila se nějak odvděčit a pan Baur souhlasil. Jak jsme tak u kafe seděli v té malé pokladní místnosti, dovolil jsem se opat.

„Jak se to u vás praktikuje s volňásky? To musím mít od někoho nějaké potvrzení?“

„Vy už ne! Vás si budu pamatovat, přijďte, kdy budete chtít, vždycky se nějaké lístky rezervují.“

„I dva?“

„Samozřejmě. Chcete je na co konkrétně?“

„Kdyby to šlo na Komedii o hvězdě!“ řekl jsem s jistým ostychem a paní pokladní mi nabídla hned dva termíny. Vlastně už jsem měl ty lístky v kapse a za pár korun.

„Taky tě někdy ten svět sere?“ řekl mi medik, když jsme zprvu seděli sami dva u vína v Savarinu.

Momentálně mne nesral. Stoleček byl u okna a já se díval, jak kolem procházejí po chodníku lidé. Dívky se většinou nesly sebevědomě a byly

všechny svým způsobem krásné, ale každá měla hned na první pohled alespoň malou chybičku, třeba v chůzi nebo na úpravě vlasů, zejména jsem hodnotil dívčí nohy, a těch precizně tvarovaných bylo jenom pár. Seděl jsem v takové kavárně poprvé.

„Ne, že by mě sral život, to ne, sere mne to můj okolí. Já vím, že se s tím nedá nic dělat, že mám navíc lepší postavení než jiní. Že mám i protekce a v rodině je spousta peněz. Ale k čemu nám jsou. Nepodíval jsem se dosud jinam než do Drážďan a k moři do Rumunska. Jo fajn. Ale když se vrátíš, zas jen všední život. Nebejt tebe, tak se nepodívám ani do divadla.“

„Volňásky ti mohu sehnat kdykoli.“ Přesvědčoval jsem ho a zároveň jsem si doprostřed stolku, kam se opravdu vešly jen ty dvoudecky s vínem a popelník, opatrně položil fotoaparát, aby byl dobře viditelný z ulice. Do oken kavárny nahlíželi hlavně vysocí mladíci v dlouhých pláštích a většinou v kloboucích, zarostlí bíbrem, který teď letěl, a kdybych se jim mohl podívat na boty, měli by rozhodně kožené italky poslední módy, koupené nejspíš v tuzexu.

„Já teď praktikuji náhodné výpravy po Praze. Skočím do nějaké električky, chvíli se koukám, kam mne veze, pak vystoupím, jdu pěšky zpátky a co se mi líbí nebo nelíbí, to si vyfotím.“

„To je to! Máš zájmy! Nemáš čas se nudit. Já se v tý nemocnici nudím, protože pořád jsem někde vzadu. Pořád mě ještě nepouští k pacientům, maximálně jim měřím tlak, ptám se, jak jim je, a pokud bych chtěl nemocnému něco doporučit, musí to jít přes šéfa. Kolikrát si myslím, že na tý venkovský štaci by to mohlo bejt i lepší a rozhodně zajímavější. Ale copak by Alena šla se mnou někam na ves?“

„Já si zase holku nechci brát do Prahy. Ztratil bych tu veškerou volnost.“

„Asi jsme na tom podobně, ale v opačných gardech. Představ si, že ta Alena nechce chodit ani do Chuchle na dostihy. Natož na nějakou pěší túru. Nedovedu si představit, že bych ji někde tahal po Benátkách. A já do těch Benátek chci. To jsem si umínil. Taky by se mi určitě líbila Paříž a Řím.“

„Zeptáme se Boučky, jak to dělá, že už tam všude byl!“ napadlo mne.

„Boučka to dělá šikovně, to zas vím já, Vždycky, když chce jet ven, musí podepsat v Bartolomějské závazné prohlášení. Potom jim, až se vrá-

tí, oznámí s kým se venku sešel, o čem se bavili, kde všude byli, a sepíše podrobnosti. Jenže takhle já to nechci, takhle ne! Já se chci vydat do světa jako svobodnej občan, ne abych na někoho, až se vrátím, musel bonzovat!“

Víno v kavárně Savarin mi výjimečně chutnalo. Nebyl to žádný pakot. Ani jsem si nevšiml, kolik za ně medik zaplatil. Umínil jsem si, že sem zase někdy zajdu, až budu při penězích.

14

V podnikovém dvoupokojovém bytě, který ředitel Butonu Láda Skála přidělil mimo pořádník své neteři Jarmile, provdané za Ing. Vojtěcha Jíchu, aby uklidnil nátlaky v rodině, seděla mladá žena v kuchyňce u stolu a už si mohla přidržovat břicho, na které byla pyšná, protože se nacházela ve znatelném měsíci těhotenství. Ředitel věděl, že ostatní dlouhodobé čekatele na byt dostane do varu, protože tenhle novomanželský pár všechny předešlé přeskočil, ale závažnější byl rodinný klid a přímluva Božky Brožové, která novomanželům držela nejen palce. Jarmila čekala na svého muže, který se dnes v práci nějak zdržel. Věděla, že se braly podnikové prémie, a proto byla značně nervózní, aby s těmi penězi nezašel třeba do hospody, na což, jak se jí po minulé roztržce zdálo, by mohl být náchylný. Už se rozhodovala, že si navleče sváteční kožíšek a půjde ty hospody obhlédnout, jestli se tam její muž neusadil a peníze, za které hodlala do druhé místnosti koupit k Vánocům novou ložnici, náhodou nepropijí.

Ing. Vojtěch Jícha přišel domů o hodinu později než obvykle a zouval si boty v předsíni, jak měl nakázáno.

„Kolik jsi bral prémie?“ zvolala na něho žena bez pozdravu.

„Ne tolik, co jiní!“ řekl Vojtěch a věděl, že asi dojde k hádce.

„Jak to, jsi přece na pozici náměstka!“ zaútočila Jarmila, i když se v těch podnikových funkcích a postech moc nevyznala. Na rozdíl od toho, že byla hezká a pěkně stavěná, měla jen základní vzdělání a nyní brousila perleťové ozdoby v bižuterce, což byla v podstatě lehčí a dobře placená práce.

S Vojtěchem Jíchou chodila od osmnácti. Lidé v městečku se tomu vztahu dost divili a nedávali mu delší trvání, tím spíš, když se Jícha dostal na vysokou školu, coby syn ševce, a získal inženýrský diplom. Vzápětí po svatbě s Jarmilou i podnikový byt. To už bylo všem jasné, že tahle dvojice je pod ochranou Velkýho Lády a Božky Brožové a nedá se s tím nic dělat.

„Budeme si za ty peníze moci koupit novou ložnici?“

„To asi ne.“

„Jak to?“

„Dal jsem je na účet!“

„Tak je z toho účtu zase můžeme vybrat!“

„To nepůjde!“

„Přece máme ten účet společnej, když je budu potřebovat na novu ložnici, tak je vyberu!“

„Založil jsem účet nový. Je to takzvaný vinkulovaný vklad na heslo. Budeme si tam přidávat na auto a až dosáhnem potřebné částky, přihlásíme se do pořadníku. Nemůžeme všechno hned utratit!“

„Tak já hned všechno utrácím, jo? A na čem máme tak asi spát a za co si koupíme kolíbkou a kočárek pro to naše dítě, Ty vůbec nemyslíš na rodinu, jen na to svý auto!“

A protože byla Jarmila v tom stavu těhotenství rozcitlivělá, začala mu vyčítat všechny možné a nemožné přestupky, kterých se kdy vůči ní dopustil. A jako minule, když se pohádali, utekl do hospody. Nebylo to fér, to věděl, a taky věděl, že jí nesmí odporovat, a tak se mu nezdálo nic vhodnějšího, než si zase about boty, vyjít z bytu a obejít blok domů a možná do té hospody zajít znovu, než se ta jeho hysterka uklidní.

15

O Štědrém dnu divadlo nehrálo, ale já se nechystal domů. Nemělo smysl přijet na pár hodin, usednout ke stolu, kde nikdo nemluví, obírat vidličkou a nožem rybí řízek, který matka chtěla vždy pochválit, rozpačitě stát nad balíčky s dárky, obvykle obsahující ponožky, rukavice nebo podobné maličkosti. Navíc já pro nikoho žádný dárek neměl. Po večeři se sejít na dvě hodinky s holkou někde venku, protože ona do hospod chodit

nechtěla, a pak se nechat táhnout do studeného kostela na půlnoční, kde vrstevníci sedí z nudy v postranních lavicích a tajně upíjejí becherovku. Na Boží hod vánoční vstávat ve čtyři ráno a hnát se rychlíkem zpátky do Prahy. V deset dopoledne začínal na jevišti koncert smyčcového kvarteta a bylo třeba na scénu postavit stojánky a židle. A já tu službu dobrovolně vzal. Mistr byl rád, všichni místní kulisáci si chtěli užít Vánoc a tak mne na tu mimořádnou směnu ochotně napsal. Horší bylo, že jsem neměl pro akci vhodné oblečení.

„Skočte si do krejčovny, oni vám tam nějaký oblek půjčí, navrhl mistr Ptáček, protože ty fotky s malým Honzíčkem jsem mu pravidelně vyhotovoval jen za cenu fotografických papírů. Za to se mi snažil v leccems vyhovět. Třeba jsem nemusel na přestavby scén během komedie, když se mi dařilo dělat fotky v komoře nákupčího. Ochotně mi vyměnil směnu, když byla v Lucerně nějaká zvláštní kulturní událost, jako to jedinečné vystoupení Josefiny Baker, které jsem chtěl za každou cenu vidět, i když stál lístek majlant a bylo třeba ještě koupit citlivý, kvalitní a drahý film, protože mi bylo hned od prvního okamžiku jasné, že si tu světovou hvězdu musím vyfotografovat. Takovou jedinečnou událost jsem nesměl propást. Toho bych do smrti litoval.

Taky jsem neměl pro tu mou holku vhodný dárek, ale ten se mi poštěstilo koupit zcela výjimečně, až mezi svátky. V Bílé labuti, kam jsem jen tak zašel, stála v přízemí fronta ženských a mne zajímalo na co ty vesměs pěkné ženské, většinou mladé, vyčkávají. U pultu nabízeli krásné dlouhé dámské kožené rukavice dosahující až k lokti, a mnohé si je tam hned zkoušely, stály dvě stovky, což mne ani nepřekvapilo, ale té mé holce jsem přece něco koupit musel, i když se zdálo, že vlastně už spolu ani nechodíme. Ve frontě stála jedna tak přiměřeně vysoká dívka, která mohla mít i stejně dlouhé prsty, a na otázku jaké číslo rukavic si koupí, mi zprvu neodpověděla. Zřejmě si myslela, že jsem nějaký otrava, ale po následujícím vysvětlení se nezdráhala mi napovědět. Srazili jsme se pak ještě ve východu z obchodního domu a já pitomec jsem jí ani nepoděkoval, natož abych ji pozval na kafe či na dvě decky nebo do kina. Ani jsem jí nenabídl volňáska do divadla, i když se mi docela líbila. Holky jsem nějak balit neuměl. A navíc, má peněženka byla téměř prázdná.

V krejčovně mi oblek ochotně půjčili. Tmavomodrý, jednořadový, s jemně proužkovaným vzorkem. Padl mi náramně.

„Ten nosil pan Stanach ve hře Podvodníci, když dělal burzovního magnáta. Komédie už se tři roky nehraje, navíc pan Stanach dost ztloustl, proto si ho neodkoupil, jako to dělají ostatní herci, nechtěl byste si ho vzít? Sluší vám.“

Musel jsem se zeptat za kolik, abych si neuřízl ostudu, že na něj nemám. Takový oblek mohl stát dobrých dvanáct set.

„Obyčejně je prodáváme hercům za stovku a dostanete na něj stvrzenku. Alespoň ho tu nebudeme muset skladovat.“

Stovku jsem u sebe v kapse právě měl, protože mi ji zaplatila herečka Pokorná za fotky, a tak jsem odešel z kostymérny coby pan McKain z komedie Podvodníci, a mohl jsem rovnou na burzu na Wall Street, ale zašel jsem raději naproti do restaurace U Kinských, kde jsem si hned připadal jako nóbl host a nemusel tentokrát sedět v koutě, který tu byl vyhrazen štamgastům a kulisákům. Ale pan Vašata, vrchní číšník, mne zřejmě poznal, přesto se lehce uklonil, když mne přišel obsloužit, protože v téhle restauraci se ještě jakž takž zachovávalo dekórum.

Celý Štědrý den, už od rána, jsem makal na novoročenkových fotkách pro herce a po čtvrté byly fotografické novoročenky téměř hotové. Jen všechny rozložit a nechat oschnout, protože leštičku jsem si ještě nepořídil. Dnes ta provizorní fotokomora nemusela být uklizena a já nechal všechno s úlevou roztažené a rozházené. Uvědomil jsem si, že za chvíli bude Štědrý večer. Mohl bych se vydat do města, v bufetu si dát večeři a zajít někam do kina. Bylo to jedno, ale já od rána s nikým nepromluvil, a tak jsem na sebe navlékl ten nový oblek a vyrazil přes ulici na večeři ke Kinským. Třeba tam budou mít vepřový řízek se salátem.

Ulice byla prázdná a vlhká mrholením. V kalužích se odrážely pouliční lampy jako smuteční dekorace. Jen od Arbesáku tlačil někdo káru. Poznal jsem ho: smíchovský blázen, Honzík Naděje. Nevím, proč jsem na něho počkal. Možná ze zvědavosti, jak zareaguje. Popřál jsem mu, trochu jízlivě, veselé Vánoce.

Ale on jel dál, neřekl ani slovo o naději, jen tlačil tu svou káru kamsi na Újezd, kde zřejmě bydlel. Nebyl jsem na tom o nic lépe. Štědrý večer a já jdu sám do hospody, bez naděje, že tam někoho známého potkám.

Jen vstoupím do lokálu, volá na mne vlásenkář Pavel Nouza. Seděl sám u bočního stolu pro dva a zdálo se, že nikoho nečeká. Hned mi pochválil oblek s proužky a objednal si další pivo. Měl už čtyři čárky na tácku. Bylo mi divné, že tam sedí sám, ale nevyptával jsem se. Neměl jsem ve zvyku lidi zpovídat. Někdy mi začali vylévat svou duši sami.

„Kapr bude tak za půl hodinky. Pán si taky objedná?“ zeptal se číšník Vašata, když poznal, že jsem kulisák odnaproti. Potvrdil jsem kapra se salátem a smíchovské pivo.

„Víš, jak to bylo s tím Brežněvem?“ vyjel hned Nouza a já pochopil, že celou dobu, co tu s ním vydržím, bude mluvit jen on, ale jaksi jsem po té celodenní práci rezignoval. Alespoň se od něho opět něco dozvím, utěšovalo mne.

„Za těch pár hodin, co tu Brežněv strávil, si všechny naše bose hezky proklepl. Bylo mu asi jasný, jak to tady probíhá. Nejspíš mu jistý Dubček, Slovák co studoval v Moskvě, referoval. Je to prej Brežněvův oblíbenec. Slováci se chytli s Novotným už dřív. Od tý jeho návštěvy Matice slovenské, kdy odmítl jejich požadavky, se prý v říjnu vyjádřil Dubček na jednání ÚV KSČ docela jasně. Napadnul kumulaci funkcí v partaji. To si dovolil. A teď odjel Brežněv bez slavnostní večeře, kterou uspořádal Novotný na jeho počest. Chápeš to?“

Novotný je odepsanej! Možná by ho soudruzi zbavili funkce prvního tajemníka už na posledním zasedání, ale nějaká soudružka prej dala návrh na přerušení schůze, že musí jít pít vánoční cukroví. ÚV má pokračovat až v lednu, ale jestřábi jsou nažhavený a nic už je neodradí, to si myslím já.“

Číšník nám donesl smíchovské pivo s hustou pěnou a já se rozhlédl po lokálu. Bylo tu příjemné teplo a lehké přítmí z lampiček na zdech. Hlavní lustry nesvítily. Ve vázičkách na stolech zářilo pozlacené jmelí, doplněné jedlovými větvičkami. U stolů seděli starší páni a několik mladých dvojic se sklenicemi vína. Vzpomněl jsem si na svou holku a bylo mi líto, že tu teď není. Neposlal jsem jí ani pohled k Vánocům. Vlastně už jsem ani nevěděl, jestli se mnou chodí. Naproti tomu jsem byl nějak vnitřně vyrovnaný a jakoby šťasten. Praha mne přijala lépe, než jsem si mohl představit, a už jsem v ní nebyl sám. I když jsem musel poslouchat ty Nouzovy trhlé úvahy a předpoklady, které mohly být i pravdivé. Pořád

mi ale nedocházelo s jakými možnými následky.

„To znamená, že jsou dvě možnosti,“ pokračoval vytrvale. „Buď se bude Novotný o ten post bít, a pak toho někteří schopní komunisti, co prosazují hospodářské reformy, využijou a něco prosadí, nebo zvolí někoho jiného a může to běžet dál ve starejch kolejích. Jako následníci se jeví teď čtyři: Laštovička, Dubček, Černík a Lenárt. Já bych si vsadil na Černíka, ten se zdá nejsolidnější. Je otázka, koho má za sebou.“

O Štědrém večeru se do hlavního stanu StB začaly sjíždět nenápadné postavy, které pak trávily vánoční svátky na nafukovacích matracích ve svých kancelářích. Na každé správě StB se uskutečnila tajná selekce 'zvlášť spolehlivých', kteří měli opět za pomoci 'zvlášť spolehlivých' příslušníků Lidových milicí zatknout asi tisíc nepřátel Antonína Novotného.

Pohotovost měly také některé jednotky Lidových milicí, vybraní milicionáři dokonce dostali průkazky StB, aby mohli pomáhat při zatýkání. Armáda neměla aktivně zasahovat, jenom některé útvary byly v pohotovosti pro případ, že by realističtější uvažující generálové chtěli zatčené osvobodit.

Do zatýkáckého seznamu StB se dostali Josef Smrkovský, František Vodsloň, František Kriegel, Ota Šik, Jiří Pelikán, Alexander Dubček, Vasil Bilak, Drahomír Kolder, Alois Indra, mnozí spisovatelé, umělci, herci, generálové, důstojníci bezpečnosti a političtí pracovníci.

O politice mluvil a uvažoval i po tom, co jsme snědli rybu, která byla výtečná. Ani mi nechybělo to rodinné zázemí, které vždycky trpělo nějakým shonem a nervozitou a navíc jakousi strojeností, když jsem si musel vzít k večeři čistou košili a uvázat kravatu. Tady v lokále vládla pohoda a mír, vrchní číšník nám k večeři naladil jemnou a přijatelnou muziku. Někteří staří páni před večeří z restaurace odešli, stejně tak i některé páry, a ti zbylí, co v lokále zůstali, měli nejspíš pádný důvod odbýt si ten Štědrý večer právě na tomhle místě. Napadlo mne, že bych mohl zavolat té mé holce, ale ona neměla doma telefon.

Další dny mezi Vánoce a Silvestrem byly navenek klidné, jen mezi těmi tam nahoře, o nichž se dole zhola nic nevědělo, to vřelo.

Ve čtvrtek 28. prosince se u ministra národní obrany Lomského ohlá-

sil generál Šejna a přesvědčoval ho, že odpůrci Novotného jsou zrádci.

„Když bude třeba, zatkneme i celý ústřední výbor,“ plánoval Jan Šejna.

Lomský nesouhlasil, ale hned jak Šejna odešel, volal Novotnému: Zastávám zásadu, že se armády nesmí v současné době zneužít. Šťastný Nový rok, pane prezidento!“

To Novotného prozatím posílilo.

Když už se měla akce rozjet, ozval se na stole Antonína Novotného telefon. Volal Brežněv a slovy nevybíravými napadl jeho neodpovědnost. Řekl, že žádný puč v Československu nepotřebuje, stejně tak jako masové zatýkání oddaných soudruhů Koldera, Biřaka, Indry a jiných. Brežněv, který tolik usiloval o připravovanou konferenci komunistických stran, nechtěl pochopit, proč by měl trpět chaos v Československu, když tam o nic nejde.

16

Silvestra jsem naopak strávil v rodném hnízdě. Zábava se konala v místní sokolovně a hrála dechovka, která střídala nástroje. Po třech kouscích vzali muzikanti místo klarinetů saxofony a za křídlovky vyměnili jazztrubky a hráli tanga a slowfoxy a já tancoval s tou mojí holkou, která se ke mně vinula a byla ráda, že jsem ji ještě neopustil, protože si zatím žádného jiného kluka nesehnala. Vzala si ty dlouhé modré kožené rukavice, které jsem jí přivezl, a měla sametové plesové šaty a ten samet byl příjemný, když jsem ji držel v kole při ploužácích, které ti muzikanti hráli jak orchestr z první republiky, ale mně to nevadilo a mé holce také ne, akorát jsme nevěděli, jak to uděláme, až zábava skončí a my nebudeme mít kam jít.

Jenže ona to vyřešila za mne, nechala se pozvat s její kamarádkou k jednomu chlápku, kterého jsem ani neznal, do chalupy kousek od náměstí, a my se ve tři ráno ocitli v místnosti, kde se netopilo, ale bylo tam kanape a vedle v ložnici postele s peřinami. Chlápek po nás hodil prošívanou deku a zavřel se s tou Ivaninou kamarádkou, zatímco my se na tom kanapi začali líbat a zpočátku jsme tu prošívanou deku vůbec nepotřebovali.

Co jsem jí všechno říkal a co nasliboval, jsem si promítal až cestou vlakem do Prahy. V divadle jsem měl být ve čtyři odpoledne, a to mi ještě mistr odpustil ranní stavění scény, kdy to kluci museli odmakat za mne.

Vím, že jsem jí říkal miláčku a ujišťoval ji, že bude moci hned zjara za mnou do Prahy přijet a že na ni pořád myslím a podobné řeči, ale teď ve vlaku jsem na ni myslel opravdu a bál jsem se, že by ten krásný Silvestr mohl mít i trvalé následky, protože tu noc jsem si zcela určitě pozor nedával. Nejspíš si to ona tak přála a dělala všechno, aby se tak i dělo. V městečku zas moc kluků v mém věku nebylo, fotbalisti měli problémy postavit trvalou jedenáctku a museli si půjčovat kluky ze sousedních vsí. Ona si prostě vyvolila mne a nechtěla to měnit, jenže já měl teď jiné zájmy než se ženit. Praha mi učarovala a divadlo mi maximálně vyhovovalo, měl jsem dojem, že mne lehce povznáší nad ostatní lidi. Pracovat v divadle jsem bral jako výsadu, i když jsem nebyl hercem, jen kulisákem v záplatovaných montérkách, které se fasovaly jednou do roka. Cítil jsem, že tu mou holku víceméně podvádím, i když jsem v Praze se žádnou nechodil, ženské se mi líbily a já jich potkával na ulicích spousty, a která se mi zdála výjimečnější, za tou jsem se vždy ohlížel a někdy jsem takovou ženskou sledoval, zastavoval se nenápadně u výloh, kde se zastavila i ona, nebo jsem v galeriích koukal na stejný obraz, a z kina se snažil jít vedle té, kterou jsem si vytipoval, ale nikdy jsem nenašel odvahu něco pronést a neodvážil se zapříst rozhovor, proto jsem zatím žádnou ženskou v Praze nenabalil. Což údajně maximálně dovedl František Hamáček, který se s tím veřejně chlubil a chtěl, abychom mu říkali Fany. Přidělili nám ho po Novém roce jako kulisáka rovnou z nápravného zařízení, kde si odpykal trest za příživnictví a okrádání žen. Vypadal trochu jako moula, nedovedl zatlouct hřebík a použít vrtík, ale jak jsem se později přesvědčil, byl schopen začít balit kteroukoli ženskou na ulici a mnohdy se mu to hned napoprvé povedlo.

Po obnoveném zasedání ÚV KSČ 3.-5. ledna 1968, kde byl Novotný znovu nabádán, aby svá obvinění směřovaná na Dubčeka odvolal, padl návrh na rozdělení funkcí prvního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky. Následně se hlasovalo a téměř jednohlasně ono rozdělení funkcí, které bylo předtím nemyslitelné, se po dlouhé diskusi stalo realitou. Na funkci aspirovali jenom dva kandidáti. Pro toho nejméně známého, o němž se původně vůbec neuvažovalo, hlasovalo nakonec všech 166 členů ÚV KSČ.

Vlásenkář Nouza běhal po divadle a na každého vykřikoval:

Kdo je ten Dub-ček!? Alexandr Dub-ček,“ a dupal při tom jednou nohou, „Vždyť o něm ještě nikdo nikdy neslyšel! Šestačtyřicetiletý rodák ze slovenského Uhrovice, nenašel jsem to místo ani na mapě!“

„A on o tobě bude teď rozhodovat!“ vysmíval se mu herec pan Tauber, který v Realistickém divadle hostoval a zpočátku nepředpokládal, že právě tenhle rok se dotkne přímo jeho. A protože byl jako žid poznamenan koncentračním táborem, ze kterého vyvázl se štěstím, zavčas zbystril a začal rozpoznávat nebezpečí, které mu jako židovi v tomhle státě mohlo následně hrozit. Později měl v herecké šatně sbalený kufr s nejnужnějšími věcmi pro všechny případy.

Nouza mne vyzýval, abych s ním šel ke Kinským na pivo, že mi ho i zaplatí, protože si o tom nenadálém jmenování Dubčeka prvním tajemníkem strany neměl s kým popovídat. Má prý zaručeně čerstvé informace o jeho statutu přímo ze Svobodné Evropy, ale já těmhle diskutím nechtěl obětovat volný čas, pořád jsem měl co dělat v improvizované fotokomoře, a navíc radikální změna ve vedení strany mne nijak neoslovila, protože komunisté mi byli víceméně lhostejní. Ani mne nechytly ty Nouzovy zprávy, které jsem stejně musel vyslechnout.

„Jeho rodiče jsou kovaný komunisti a žili v Moskvě! On tam studoval a zná ho osobně Brežněv, říká mu Sašo, Sášenko! Je to kádrově prověřený aparátčík a připravovali ho na nejvyšší funkce. Odborně prý se dosud nijak neprojevoval, a jak říkali ve Svobodce, staral se spíš o chlást a o ženské!“

Mohl jsem tomu věřit a nemusel, Nouza si hodně vymýšlel a dovedl fabulovat, možná kdyby se pokusil, napsal by možná i napínavou divadelní hru, ale jeho bavila jen politika. Označoval se za prognostika. Nikdy jsem ho neviděl se žádnou ženskou.

Později, když už se veřejně v novinách objevoval Dubčekův životopis, zjistilo se, že není tak úplně neznámou osobou. Od roku 1951 byl členem Národního shromáždění, v roce 1954 se stal členem Slovenské národní rady a před zvolením do té nejvrcholnější funkce byl prvním tajemníkem národní Komunistické strany Slovenska. To Nouzu překvapilo, protože nic takového o něm doposud nevěděl.

18

Poslankyně Božka Brožová to odvolání Antonína Novotného nesla těžce, dost dobře se s ním prostřednictvím soudruha Jíravy, ředitele dětské ozdravovny Svatá Kateřina, znala. Občas jim dělala tichou poštu a předávala i ústní vzkazy. Honem jela do Prahy, aby se dozvěděla všechno z první ruky, i když parlament ještě nezasedal a k soudruhu Novotnému ji nepustili, jenom jí někdo podstrčil obálku. Pak přiběhla do Butonu k řediteli Skálovi. Ten seděl ve své kanceláři a četl noviny, ale měl pootevřené dveře do místnosti sekretariátu, která byla zároveň jeho předvstupní branou, odkud teď zásadní chod podniku řídil Ing. Vojtěch Jícha, aniž si to Velkej Láda uvědomoval. Božka proběhla sekretariátem a bez ohlášení přepadla ředitele a už ode dveří volala:

„Ládíku, oni ho všichni zradili!“

Velkej Láda byl v podstatě klidás, hned pochopil, o co se jedná, protože z novin už byl zhruba informován, a ještě předtím, než poslankyni nabídl židli, šel a sám zavřel zvukotěsné dveře, přes které do sekretariátu nemělo nic proniknout.

„Nebřeč Božka, pořád se ještě nic nestalo. Zůstává prezidentem a to je funkce daleko viditelnější!“

„Ale na jak dlouho!?! Ten soudruh Brežněv si na něho zased, a to dobře nedopadne, dyť to znáš! Na prosincovém zasedání se na něj vrhli jak vosy! Soudruh Šik, Slavík, Vodsloň a soudruh Smrkovský! A nepodpořili ho ani jeho stoupenci, nakonec hlasoval proti němu i Vasil Biľak,

Kolder a Oldřich Švestka,“ fňukala Božka a chtěla na řediteli auto, aby mohla zajet za soudruhem Jíravou do lázní Svaté Kateřiny, kterému soudruh Novotný posílá tajný vzkaz.

Lázně, jimž se v okolí všeobecně říká Kateřinky, se nachází poblíž kopce Javořice, v lesích, kam vede jen úzká štěrková silnička. Byly známé už v šestnáctém století za Adama I. z Hradce - a často navštěvovány od rozličných vzácných hostů, jelikož lázně Svatokateřinské vodou léčivou oplývaly a často chvalně nemocným se tam utíkajícím ulehčení podávaly. V padesátých letech se kousek od pramene postavila nová budova a otevřela ozdravovna pro děti s aspiračním onemocněním, hlavně pro čistý vzduch Vysočiny.

Soudružka Brožová se tam vezla podnikovou šestsettrojkou, zapůjčenou ředitelem, po hrbolaté silničce, na níž řidič tiše nadával, jak byla posypána v této zimní době drtí, aby kola neklouzala, a ona jen skřípala, jak od nich odlétaly kaménky stranou.

Soudruh Jírava ji přijal ve své kanceláři nové lázeňské budovy s pověstnou, až servilní obřadností. Měl už úplně bílou hlavu a brýle na rozšířené špičce velikého nosu a tvářil se, jako by se nic nestalo. Už si trochu leccos pletl. Za post ředitele ozdravovny vděčil Antonínu Novotnému, se kterým prožíval dny plné strachu a nekonečného čekání, na koho Němci ukáží, aby vystoupil z řady na apelplacu v koncentračním táboře Mauthausen. Antonín mu pak přidělil tuhle klidnou a nenáročnou prebendu a jak mohl, do Kateřinek za Jíravou přijížděl. Chodili spolu sami dva, bez ochranky, jen tak po okolních lesích a sbírali houby, a pak si z nich u kuchařek dali uvařit výtečnou bramboračku. Leckdy potkali i starší ženské, které se samy do lesa nebály, a Novotný se na leccos vyptával. Záleželo na ženské, jestli ho poznala a zakoktávala se, nebo mu od plic upřímně sdělila, co si o tom socialistickém životě a o jeho vládě myslí.

„Soudruh Novotný vzkazuje, že mu tu máš připravit pokojíček s vlastním telefonem pro všechny případy.“

„A co se to tam vlastně děje?“ ptal se znovu Jírava, když usadil Božku ve své kanceláři s výhledem na malý parčík před budovou, který teď byl celý pod sněhem.

Božka všechno dopodrobna líčila a trochu zveličovala nebezpečí,

aniž si uvědomovala, že ono skutečně hrozí. On kýval a zřejmě tu momentální politickou situaci moc nechápal, ale zároveň pociťoval nebezpečí vypěstované německým koncentrákem a uvažoval, zda tohle by byla pro bývalého prvního tajemníka nejvhodnější skrýš, a dumal za jakých okolností, které by ještě mohly nastat, by ji musel připravit a poskytnout.

19

Uviděl jsem ten plakát na jedné dřevěné ohradě a pak jsem ho začal objevovat v celém centru města a zaměřoval jsem se na něj nejen proto, že se mi líbil. Do Prahy měla přijet Josephine Backer.

Byl jsem rozhodnut. Už předem jsem si domluvil s jevištním mistrem výměnu služby a chvátal do Lucerny, i když mne lístek stál v předprodeji hezký majlant. Nesmím litovat peněz, říkal jsem si.

Té zpěvačce a tanečnici už muselo být hodně přes padesát. Moc jsem toho o ní nevěděl, ale fotky jen s banánovou sukénkou na nahém těle jsem znal. Teď měla bílý upjatý kalhotový kostým, bílé vysoké kozačky až do půli stehen a ještě vyšší podpatky, na kterých se pohybovala až neuvěřitelně suverénně. Jen jsem nebyl s to definovat tu její pokrývku hlavy. Jakýsi turban s rozvířenými rajčými pery, jež se při každém pohybu rozechvívaly a umocňovaly to její tancování, které nepředváděla tak často, spíš si sedla na schůdky k pódiu a zpívala ty své, trochu melancholické písně z dřívějších dob, které já neznal.

Na jejím koncertu jsem se začal cítit jako profesionál. Měl jsem už jakž takž přijatelný foťák, i když jen ruský Zenit. Nikonům, Minoltám a Pentaxům se nemohl rovnat. Ti, co se v aparátech vyznali a disponovali takovými foťáky, mě mohli dál podceňovat a považovat za nýmanda. Ale já se doplazil mezi ně pod podium a náhodně se ocitl jen pár metrů od těch schůdků, na které několikrát během vystoupení Josefína usedla, a tak jsem měl celou tu její postavu i s gesty, kterými neustále provázela své melodie, plně v hledáčku svého foťáku, stačilo jen mačkat spoušť a přetáčet film. Došlo tu až k jakémusi souznění mezi fotografy a tou ženou, protože s námi jaksi vnitřně komunikovala. Ty její pózy byly jistě nacvičené, ale ona nám v nich nabízela ještě něco navíc. Obracela se přímo na jedince, kteří na ni měli namířené své objektivy, a každému jakoby dávala najevo,

že teď má jedinečnou příležitost si ji zachytit a zvěčnit. A já to dělal také. Nikdy předtím a možná ani potom, i když jsem fotil Mahalien Jackson, Gilberta Bécauda, Udo Jürgense i Karla Gotta, jsem takový kontakt se zpěváky nenavázal, snad jednou s Helenou Vondráčkovou, která měla plizovaný kostým jako složená nebo rozevlátá motýlí křídla a na venkovském koncertu, kde jsem byl jediný fotograf, mi těmi rozpaženými křídly několikrát zapózovala.

To mé nadšení z Josefíny Backer netrvalo bohužel až do konce koncertu, který jsem pak už téměř znechuceně sledoval od dveří sálu, abych vypadl z Lucerny bez tlačeničky a mohl se ještě trochu nadýchat večerní Prahy a rozmělnit ten vztek.

Mohl jsem uslyšet, jak při přetáčení asi dvacátého šestého obrázku to ve foťáku neznatelně ruplo, jenže muzika a zpěv Josefíny tenhle zlověstný zvuk přehlušily. Ale bezprostředně jsem to poznal na kovové páčce, která film v aparátu posouvala vpřed. Teď se bezmocně volně pohybovala v omezeném úseku a já vzápětí pochopil, co se stalo. Ta ozubená kolečka humpolácké ruské mašiny, která asi nebyla dostatečně přesně synchronizována s perforací kinofilmu, způsobila, že okénka filmu se těmi ostrými zuby přetáčejícího kolečka protrhla. A film se nehýbal, ani dopředu ani se nedal navinout zpátky do kazety. Byl konec fotografování. Mohl jsem se jen odplížit od pódia, a někde ve tmě fotoaparát otevřít a film se pokusit navinout zpátky do kazety. Ale nikde v okolí tu potřebná tma nebyla. Zachránil jsem alespoň ty zachycené záběry. Byly z nich naštěstí dobré fotky. Přemýšlel jsem, jestli bych je mohl někde vystavit, ale žádnou možnost jsem v tu dobu nenašel. Ještě je mám dodnes někde schované.

20

V den, kdy vrcholily oslavy únorového převratu, přejel hranice do Maďarska generál Šejna se synem a milenkou. Utíkal před zatčením kvůli podvodům z nezákonného prodeje semen jetele – byl to čítankový příklad korupce v socialistickém státě. Všichni tři se dostali do Itálie, kde požádali o azyl na americkém velvyslanectví.

V novinách se začalo objevovat sousloví Pražské jaro. Název vznikl údajně v západních médiích a přišla s ním Svobodná Evropa po ledno-

vém zasedání ÚV KSČ, které zbavilo funkce Novotného, na jehož místo se vyšvihl s definitivní platností Alexander Dubček. Jako kompromisní nevýrazný kandidát přijatelný pro obě křídla partaje i pro Moskvu.

Pavlu Nouzovi se termín Pražské jaro moc nezdál, říkal, že teď by si komunisti měli hodně všimat toho, co se kolem nich děje, protože otevřeli stavidla, a někdy zase tvrdil, že nechali uniknout džina z lahve a budou mít co dělat, aby ho tam zas nacpali zpátky, jinak tu bude řídit, až se budou divit.

„Chtějí provést tu jejich plánovanou hospodářskou reformu, ale to tam musejí pustit Černíka, Mlynáře a Smrkovského. Starý struktury nejsou schopný dělat nové věci. Měli by tomu Šikovi dát volnou ruku. Ale oni se bojí, teď nastane vyčkávací pauza. Měření sil a přetlačovaná, kdo s koho.“ Uvažoval Nouza.

Také se začalo mluvit o cenzuře a v rádiu a televizi už se takové pokusy o její prolomení jakoby na zkoušku projevovaly. Zvláště po článku Josefa Smrkovského uveřejněném v deníku Práce 21. ledna, který vyvěsil Pavel Nouza na nástěnku v divadelním klubu, kde měli herci rozepisované role v jednotlivých komediích a dny a časy zkoušek. Visel tam jen pár hodin, a pak se ztratil. Psalo se v něm o nápravě deformací a demokratickém rozhodování v politice.

„Tím článkem si teď budou v televizi konečně víc troufat!“ usuzoval Nouza a pídil se, kdo ten novinový článek z nástěnky strhl, a naléhal na barmana pana Jánského, protože ten to rozhodně musel zahlédnout z té jeho kuchyňky, kde vařil pro herce obědy nebo naléval víno či alkohol, ale Jánský se zapřísahal, že nikoho takového nespátril.

Televizní noviny začaly pozvolna dávat větší prostor komentovanému zpravodajství, ve kterém najednou zněla i kritika dosavadní politiky, a Nouza, při každé možné volné chvíli seděl v klubu u televizoru, až ho někteří herci, které měl líčit a maskovat na večerní představení, sami hledali.

Na jeden televizní pořad se přišli podívat i někteří herci, na něž je Nouza upozornil. Byl to rozhovor šéfredaktora Televizních novin s novým předsedou Svazu spisovatelů Eduardem Goldstückerem.

„To byla senzace,“ hlásil mi pak Nouza. „I herci to žrali. Představ si, voni tam otevřeli i ten říjnový zásah proti studentům na Strahově, což bylo do dneška totální tabu! Teď se to teprve rozjede!“

Na kopečkách Vysočiny a v úžlabinách se ještě držel sníh, když Antonín Novotný navštívil svého přítele Jíravu v lázních Svaté Kateřiny.

„Je to zlý, Jiří,“ řekl mu hned po pozdravu. „Chtějí mě dostat pryč! Ten Brežněvův chránělec dělá jak pominutej a všechno se to najednou někam řítí, jako by se jim to vymklo z rukou. Už se to nedá ani kontrolovat. Zdá se mi, že si tam každý dělá co chce. Takhle to dál nemůže jít. Asi to sám vzdám.“

„Proč bys to dělal, když nemusíš?! V koncentráku jsme to taky nevzdávali a tam šlo o život!“

„Ty myslíš, že tady nepůjde? Neznáš Brežněva. Třeba až sem pojedou příště, dojde k náhodný bouračce a já to nepřežiju. Brežněv není jako Stalin, ale svý protivníky likviduje stejně nemilosrdně.“

„A odkdy jsi ty jeho protivník?“

„Možná od začátku. Nikdy jsem nepřipustil, aby k nám nasadil tu svou vítěznou Rudou armádu, a to ho do dneška proti mně popuzuje. Byli jsme do jisté míry svobodní a mohli se hájit sami, ale pro něj je Československo strategické území a chce tu mít své vojáky pevně usazené. Jediný, kdo mu v tom dodneška bránil, jsem byl já. Takže to prezidentování asi dobrovolně vzdám. Rád bych se nastěhoval do nějaké zapadlé vsi, pokud mi to umožní a nebudou se o mne zajímat. A já o ně.“

„A komu to prezidentství chtějí dát?“

„Možná, se o to poperou. Dřív nebo později se tam na ÚV poperou. Objevily se nyní moc rozdílné názory a nápady. Hlavně těch nových. Někteří chtějí všechno od základu změnit. Jako by to šlo. A Dubček jim to dovolí, je měkký a bezradný. Je otázka, jestli jim to dovolí Brežněv.“

„Nemohl by sis tu pár dní odpočinout, budeme chodit po lese a všechno si to sesumíruješ v hlavě, Antoníne!“

„Obávám se, že budu muset být při tom, až mne suspendují, aby si nemysleli, že jsem utekl a že jsem sraab!“

Dne 30. března 1968 byl Ludvík Svoboda po abdikaci Antonína Novotného zvolen prezidentem republiky. Stalo se tak na návrh nového vedoucího tajemníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka, který se opíral o návrh Svazu protifašistických bojovníků. Svoboda byl prvním z komunistic-

kých prezidentů volený tajnou volbou a ne aklamací. Po zvolení symbolicky položil květy na hroby prezidentů T. G. Masaryka i Edvarda Beneše, ale také na hroby Gottwalda a Zápotockého. Navštívil Národní památník na Vítkově, kde vzdal úctu legionářům 1. světové války i bojovníkům druhé světové války. Dne 6. dubna jmenoval novou vládu, v níž převládali stoupenci reformem.

22

Třicátého března přišly tajné rozkazy k přesunu vojsk Varšavské smlouvy k hranicím Československa.

Doktor Kolínský mne zase požádal o volňásky. Nešlo mu asi tak o peníze, jako o pohodlný způsob, jak se dostat do divadla. Vybral jsem tentokrát kus, který mne fascinoval. Pokud ho dávali, stál jsem celou dobu vedle inspicienta a sledoval herce na scéně, obzvláště toho nejúžasnějšího, kterého jsem považoval za absolutní jedničku a jehož výstupy mne vždycky nabudily jakýmsi zvláštním sebevědomím a suverenitou, které jsem z jeho gest a zejména barvy slov a intenzity hlasu vycíťoval. Jako by tu roli nehrál, ale žil, a možná jsem nebyl daleko od pravdy. Když odcházel ze scény kolem mne, ještě pořád jaksi neproměněný a zřítý do své jevištního stavu, pomalu a beze slova mizel ve své šatně. Ten divadelní kus se jmenoval „Popelář přichází“ a odehrával se v jakémsi pochybném nočním podniku, kdesi na Manhattanu v době krize, kde trávila svůj volný čas individua, která už neměla kam jít. Na scéně postupně otvírala své duše. Začal jsem se zajímat o autora, který mne doslova uhranul, a v městské knihovně jsem si o O'Neilovi vyhledal, co se dalo, a tak jsem ty znalosti mohl zúročit před doktorem Kolínským a před jeho dívkou, která neposlouchala a rozhlížela se až naivně nevěřičně kolem, když jsem je vzal po představení do divadelního klubu jako své hosty. Kolínský byl divadelním kusem nadšen, zatímco Aleně se vůbec nelíbil. Prostředí opilců, zkrachovanců a ztroskotanců se jí protivilo a zdálo až sprosté, ani na divadle se na to nechtěla dívat a nechytly ji ani ty úžasné dialogy a monology herců, které završoval Jiří Kalamíra. Tyčil se v těch dlouhých monolozích svým znělým a ukázněným ténbrem, který tak sametově dozníval, nejméně o

půl hlavy nad ostatními. Nic z toho kusu nepochopila, a kdyby se v divadelním klubu neobjevili už odličení herci, kteří její snobské vědomí najednou povýšili, protože tu mezi nimi mohla sedět, asi by byla večerem otrávená. Jenže uviděla toho z hlavní role, který si nesl z kuchyňky dvoudecku červeného vína a usedl naproti ke stolu, nad čímž otevřela překvapením ústa a nezavřela je, i když se jí herec od stolu lehce uklonil, znalý úžasu svých fanynek. I při tom vyjeveném pohledu a s otevřenými ústy vypadala atraktivně, což jsem jí musel přiznat. Chtěla se vzápětí s tím Jiřím Kalamírou seznámit, a tak jsem ho musel jít požádat, zda by si nemohl sednout k našemu stolu.

Zřejmě toho později nelitoval, protože víceméně získal nepřímý kontakt na Kolínského otce, známého chirurga, který mu kdykoli mohl být prospěšný. Taky jsem tím seznamovacím ceremoniálem získal i já. Jiří Kalamíra si mne pak trochu začal všímat, líbily se mu moje fotografie, nechal si některé záběry, které jsem s ním na jevišti pořídil, zvětšit a vystavil je ve své šatně. Možná byl tak trochu narcis, konečně všichni herci jsou bezesporu ješitní, a jak jsem poznal, moc rádi se na sebe dívají, když s nimi dává televize nějakou inscenaci. Taky se jednou, ale to bylo až za dlouho, když už všechno směřovalo úplně jinam, objevil můj snímek s Jiřím Kalamírou v Rudém právu, které mělo už vyměněné všechny dřívější redaktory.

Tak jsem konečně pozval moji holku do Prahy. Dovolil jsem se předtím bytné a dal jí stovku navíc a ona neměla námitek a dvě noci tam se mnou Ivana spala v podkroví na dřevěných manželských postelích, jako právoplatná manželka.

Tu neděli se v Chuchli konaly první jarní dostihy a já se dohodl s Kolínským, že se tam potkáme, i když jsem v tom areálu ještě nikdy nebyl a na tribunu bez lístku jsem si netroufl, tak jsem místo obhlížení koní v padoku hledal Kolínského a tu jeho namyšlenou holku, kteří nás pak na tu tribunu vzali a půjčili Ivaně dalekohled a Ivana se mi později přiznala, že to byl její největší dosavadní zážitek, včetně té jízdy autem Kolínského, který nás pak vysadil na Smíchově. Završili jsme ten večer v kavárně u Anděla a ta má holka byla Prahou nadšená jako já, a chtěla přijet znovu, hned za čtrnáct dní, to jsem jí sice slíbil, ale nesplnil, politické události nabraly prudký spád a začaly zasahovat i do divadla.

Božka Brožová chodila po Butonu, kde pracovala, když zrovna nezasedala v parlamentu, a plakala. Právě se dozvěděla, že Antonín Novotný už není prezidentem, a honem běžela za Velkým Ládou, aby jí půjčil auto a mohla tu smutnou správu tlumočit soudruhu Jíravovi v Kateřinkách, kde mu měl držet ten pokojíček. Ale ředitel odjel šestsettrojkou na poradu do Prostějova a žádné auto v podniku k dispozici nebylo, leda tak ještěrka. To jí oznámil vedoucí sekretariátu Ing. Jícha, který tu bábu nemohl ani cítit, i když teď, kdy si vzal Jarmilu, s ní byl dokonce příbuzný. Sesazení prezidenta se ho nijak nedotklo, spíše ho zajímaly jiné iniciativy tam nahore, zvláště co se týkalo ekonomiky a řízení podniků, které už se muselo konečně nějak, a od základu, změnit.

Následující období mu to jen potvrdilo.

V dubnu schválil ÚV KSČ liberální Akční program KSČ, ve kterém se jednalo o větší orientaci ekonomiky na spotřební zboží.

Ing. Jíchovi bylo hned jasné, co by se dalo v podniku změnit. Takovým způsobem, jakým se tu v Butonu pracuje, se žádného pokroku nedosáhne. Přemýšlel, jak by Velkému Ládovi naznačil, co kde a jak by se mělo vylepšit, zpřesnit a propracovat, aby šla výroba plynule a plánovitě, ale to by museli lidi zabrat, neflákat se, v práci nechlastat a nepořádat mejdany, prostě normálně pracovat, pokud možno bez zmetků a za plné výtěžnosti materiálů a surovin, které jsou čím dál dražší. A nepodbízet se těm západáckým překupníkům jako je židácký pan Helmut Werner, který si tu vydobává to nejlepší zboží z přírodní perleti skoro za hubičku, jen doveze vždycky náměstkovi a řiditeli po flašce podřadného francouzského koňaku, který nejspíš kupuje tady v tuzexu na letišti, hlavně že na etiketě je napsáno Armagnag.

Ing. Vojtěch Jícha byl přesvědčen, že tenhle podnik se pozvednout dá, ale to by Velkej Láda, který tu rozhoduje jak monarcha, musel být přístupný alespoň k minimálním zásahům. Jenže každá i sebenepatrnější změna někoho zasáhne, bude nutit k větší poctivosti, odpovědnosti a důslednosti, a to se pracujícím, kteří už si tu vytvořili vlastní nejpohodlnější přístupy k práci, líbit nebude. Nikdo ostatně nemá rád změny. Lidi by za-

čali remcat a vzpouzet se, veřejně nadávat a tajně pomlouvat ředitele. To si Velkej Láda nechce v podniku připustit. Proto na všechno, co mu Jícha kdy navrhl, odpovídá svým lakonickým: „Nasrat!“

Takhle se ten socialismus nikdy nevybuduje, i když Novotný tvrdil a dal si i novou ústavou posvětit, že už tu socialismus dávno máme.

A ještě na jedno zásadní rozhodnutí narazil Ing. Vojtěch Jícha, když v práci pročetl stěžejní body Akčního programu: Podniky, půda a ostatní majetky zůstanou ve státním vlastnictví, ale budou centrálně řízeny jen v zásadních oblastech! A pak si tu následující větu červeně podtrhl. Ostatní budou řídit rady pracujících, volené zaměstnanci. A za tím si udělal hned tři vykřičníky. Velkej Láda už mu nasrat nikdy neřekne!

24

Akční program KSČ zahrnoval i větší svobodu tisku. Kdo chtěl a byl vnímavý si to v něm dovedl vyčíst. A to novináři byli.

Vymysleli také výraz - Socialismus s lidskou tváří.

Dubček se stal během několika týdnů přímo evropskou hvězdou. Všichni novináři, včetně zahraničních, na něj pořádali hony. Nebylo místo, kde by ho nenašli a nepřinutili ho něco pronést. Zejména ženy jím byly nadšeny, i když to nebyl žádný hezoun. Ale ke každému kdo se k němu dostal, byl vstřícný a nahrával i nově se objevujícím politikům a národohospodářům, kteří mu věřili a vkládali v něj naděje na změny. Stal se modlou. Ale to nemohlo dlouho vydržet, protože dřív nebo později bude muset prozřít on sám nebo někdo jiný.

„Jak si pak chtějí zachovat vedoucí úlohu strany,“ dumal u Kinských Pavel Nouza, když jsem s ním zase jednou seděl v hospodě. „Teď už toho džina z láhve tím Dubčekem vypustili definitivně. A víš, co si myslím, že to udělali schválně, nebo jim to někdo přímo nařídil.“

„Proč by to dělali?“ nechápal jsem.

„Čím líp, tím hůř a naopak. Jestli nám tu Rusáci o všem chtějí rozhodovat, musejí mít sakra důvod. Ten zatím nemají. Tak si ho vytvoří. KGB to umí dokonale. Povolí nám kousek svobody, aby ji pak zadrželi všechnu!“

To by moh bejt ten jejich figl.“

Československo bylo v polovině šedesátých let nejsvobodnější zemí tehdejší Rady vzájemné hospodářské pomoci i Varšavské smlouvy. Bylo tu ve srovnání s ostatními socialistickými státy minimum politických vězňů. Lidi mohli chodit i do kostelů. Na jižní Moravě a na Slovensku chodili do kostela veřejně i komunisté. V Sovětském svazu by takové uvolnění morálky končilo v gulagu, ne-li hůř.

Někdy se mi Nouza jevil jako nezdolný optimista, jindy na tom byl mnohem hůř. Ale čím jsem se s ním víc sbližoval, tím to podezření nabývalo na konkrétnosti. Pořád musel mít u sebe nějaký alkohol. Když ne pivo, tak sklenici vinného stříku, chodil k panu Jánskému do kuchyňky i na štampri, jak jsem ho občas zastihl. Bylo mu tak lehce přes třicet a kromě vytváření paruk a líčení herců zřejmě nic jiného nedovedl. Jo, fabulovat a vytvářet všemožné politické konstrukce, které v té uvolněné době, kdy se utrhlí všichni ze řetězů, mohly být mnohé i realizovatelné.

Je zajímavé, že se nijak záporně nevyjadřoval k volbě Svobody za prezidenta, i když ho zřejmě navrhl Dubček a tomu Nouza zrovna moc nefandil. Údajně Svobodu navrhli protifašističtí bojovníci a Dubček jejich návrh akceptoval.

„Všim sis, že toho prezidenta volili tajnou volbou a ne aklamací? A byli pro něj skoro všichni, až na čtyři hlasy! Kdo ví, komu není Svoboda po chuti.“

Kdyby Pavel Nouza znal soudružku Božku Brožovou, nebyl by ani na moment na pochybách, kdo je jeden z těch čtyř. A nebylo divu. Se soudruhem Novotným se kamarádila dlouhá léta. Svobodu viděla poprvé při přísaze ve sněmovně. Také ji nenadchl svým holdem a věnci na hroby Masaryka a Beneše. Ale to mohla říci jen soudruhu Jíravovi. A nebylo to nic platné.

O situaci v Československu v dubnu 1968 jednalo politbyro KS SSSR ve složení: Sedm Ukrajinců včetně Brežněva, Bělorus, Litevec, Kirgyz, Kazach a jen jeden Rus. Po vášnivé diskusi došlo k hlasování o intervenci do ČSSR v poměru 10:2 pro.

V městečku byl jeden bývalý vězeň, pan Cízler, který se přihlásil vzápětí po ustavení do sdružení K 231. Jak mohl, chlubil se s tím v hospodě:

„Dyť ty nejsi žádnéj politickej!“ Volal na něj řezník Daňhel od soudního stolu, „ty jsi seděl za šmelinu!“

„Ale vodseděl jsem šest let na Borech, a tam jsem byl jako politickej. Tam byl každej politickej, protože to byl kriminál pro politický vězně!“

„Co to vlastně je to K 231,“ chtěl vědět další štamgast.

To samozřejmě pan Cízler věděl, protože politické dění sledoval a proti komunistům se stavěl, kde byla příležitost, i když tady v městečku byl zřejmě v jejich hledáčku, protože si zámek na pusu v hospodách nedával.

„Zákon na ochranu republiky č. 231 z osumačtyřicátýho se dal napasovat na každýho. A podle toho taky padaly flastry. Já podle něj sice vodsouzenej nebyl, ale bručel jsem stejně jako voni, jen jsem dostal míň.“

„Ty prej jsi šmelil s potravinovejma lístkama.“

„Jaký šmelení, kdo potřeboval lístky na mlíko, na máslo nebo na chleba, tomu jsem je sehnal.“

„Jenže jsi šmelil i s látkama.“

„Obchod je obchod, ten nezlikvidujou ani komunisti. I když si to dodneška vroucně přejou. Dyť víte, kam to dotáhli bez obchodu. Lístky sice zrušili, ale dohromady v krámech dodneška nic není. Budeme vidět, jak to ti noví národohospodáři vylepšejí! Moc se těším, jak budou plný výklady zboží. Šik to zařídí. Už aby to bylo!“

„Musíš si dát ale pozor, aby tě do tý doby nezabáslí podruhy. Už věřím, že si byl politickej, na takovýdle řeči je tady ještě pořád brzo!“

„A to máme držet hubu do smrti? Proto jsem se k tomu K 231 dal, abych moh vyjádřit svý názory.“

A taky chci bejt rehabilitovanej, jako ty všichni co se do klubu přihlásili. A bez toho, abysme zvedli všichni svý hlasy se toho nedosáhne. Už je nás tam pár desítek tisíc! Taky byl založenej KAN klub angažovanejch neustraníků, kdyby někdo z vás měl zájem. Tam nejde o bývalý mukly. Tam může každej, kterej není nebo nebyl v KSČ.

„A k čemu ty se hlásejí?“ chtěl vědět řezník Daňhel.

Josef Horek, sedící sám u stolu, protože v současné době jezdil u státních statků jako závozník s lejtovou větřískou, jíž tu všichni svorně říkali hovnocuc, a o práci se nebál, protože k takovému zaměstnání nikdo nechtěl dobrovolně, najednou od stolu vstal. Vždycky po práci se náležitě namydil a osprchoval, aby si v hospodě od něj štamgasti neodsedávali a neponižovali ho, že páchne, a po hospodě se rozhlédl. Jak poznal na první pohled, neseděl tu žádný fízl, který by s tím, co vzápětí pronese, běžel za Velkým Ládou, který tu v městečku vládl a předsedal MV KSČ.

„KAN se hlásí k ideálům svobody, demokracie, humanity a prosperity, prosazuje toleranci rasovou, národnostní a náboženskou a uplatňování zásady rovnosti občanů před zákonem.“ Zadeklamoval Josef Horek a viděl, jak se všichni štamgasti na něho udiveně koukají.

„Sákra! Ty bys moh řečnit na tribuně na prvního máje,“ zvolal řezník Daňhel a všichni návštěvníci lokálu se z ničeho nic, ale jako na povel, začali smát.

26

V Moskvě proběhlo jednání mezi těmi nejvyššími stranickými představiteli KSČ a KSSS. Českoslovenští představitelé byli ostře kritizováni za prováděná demokratizační opatření. Ze strany sovětských komunistů byl vysloven požadavek na rázná opatření proti antisocialistickým a pravicovým silám.

Už jsem to další pozvání Ivaně nemohl déle odkládat. Na komunistické oslavy prvního máje jsem ji zvat do Prahy nechtěl, ani nevím, jak probíhaly, protože jsem se žádných z těch jejich akcí nezúčastnil. V divadle se připravovala nová hra Milenci z kiosku a já, pokud to šlo, chodil na dopolední zkoušky, protože se mi ta Nezvalova veršovaná komedie úžas-

ně líbila a chtěl jsem, aby ji uviděla taky Ivana. Káju Potměšílka, který hrál hlavní roli, jsem měl už vyfotografovaného a on si vybral fotku jak smeká slaměný klobouk a dohodli jsme se, že jeho fotografie z té komedie budeme vystavovat a prodávat v šatně divadla. Uvaděčka paní Pevná, které jsem slíbil padesátník za prodaný kus, byla s tou naší nelegální akcí svolná a Kája měl všechny fotografie podepsat, aby získal ještě více fanynek!

Pozval jsem Ivanu na majáles. Měl se letos, na rozdíl od minulého roku, konat, a organizovala ho fakulta matematicko fyzikální a už předem vzbuzoval u veřejnosti obrovský zájem, zejména u mladých.

Majáles 1968 byl organizován na matfyzu, ale rychle jej přejaly a začaly doplňovat další fakulty a vysoké školy. Veřejnost jevila o majáles obrovský zájem. Studenti si chtěli připomínat i jiná výročí, například 100. výročí položení základního kamene Národního divadla. Zhotovili z latexu repliku základního kamene, kterou s sebou nesli v alegorickém průvodu. Studenti z VŠCHT vyrobili hmoždíře a stříleli z těch ručně udělaných děl. Celá Praha jim mávala, Vrcholem dne byla soutěž o krále majálesu.

Alegorický průvod jsme nestihli, a tak jsme to vzali Kinského sady nahoru a cestou jsme potkávali a naráželi na shluky mladých a na dvojice, které se pod rozkvetlými stromy líbaly.

„Můžu tě taky políbit?“ zeptal jsem se Ivany a ona se ochotně zastavila. Lpěla na mně, což mi imponovalo a zároveň mne to děsilo, protože jsem zatím nenacházel východisko jak dál s tím naším vztahem. Když jsem si uvědomil, že bych měl s ní strávit celý život, usazený v nějakém panelákovém bytě, šla na mne tak trochu hrůza.

Zaprvé nebylo vůbec jasné, jak se k takovému bytu propracovat, zejména tady v Praze, kde se dal těžko získat podnájem. Já byl s tím svým spokojen a bytná se mnou zřejmě taky. Snad právě proto jsem se v Praze teď cítil volný, nikým neomezovaný, a tak jsem bral i celou tu vyvíjející se dobu, která mne činila svobodným a nevázaným, bez ohledu na systém, který tu stále všechno dirigoval. Mohl jsem se rozhodovat bez jakéhokoli nátlaku, ohledů a nařízení. Proto jsem se ještě ženit nechtěl, ale Ivanu jsem měl docela rád. Líbali jsme se dlouho a vášnivě.

Pak jsme se dostali konečně do davu kolem Máchova pomníku, kde se zrovna volil král majálesu za střelby z jakýchsi doma vyrobených ruč-

ních děl a moždířů a najednou vysadili na umělý velký kámen, který měl údajně symbolizovat základní kámen k Národnímu divadlu, jakousi figurku. A ten dotyčný, který se jmenoval Jan Cívka, což se neslo davem, mával všem, zvedal ruce a všemožně se pitvořil, až došlo k všeobecnému hurónskému řevu vzápětí, co si celou svou pěst nacpal do vlastních úst.

„Fuj!“ řekla Ivana a odvrátila se a z té vrcholné scény jí najednou přišlo zle a z obklopujícího davu se začala tlačit ven. Musel jsem se drát za ní a napadlo mne, jestli náhodou není těhotná, a zároveň jsem byl naštvaný, že jsem si tu scénku nemohl vyfotografovat, i když jsem měl foťák připravený, nešlo to se s Ivanou prodrat blíž, abych si toho recesistu, klauna a pitomce v jednom mohl vyfotit ve větším detailu. Vzápětí jsem pochopil, že mi žádná ženská nemůže nikdy stoprocentně vyhovovat, protože budu nucen se spíš přizpůsobovat já jí, než ona mně.

27

„Nezdá se ti to všechno nějak moc naivní?“ zeptal se mne vlásenkář. Seděl jsem v tom jeho divadelním kamrlíku, kde měl všude rozvěšené paruky. Některé byly plešaté, jiné s přesnou pěšinkou uprostřed, byly tu i dámské kadeře a rokokové bílé lokny s mašličkami. Zastříhával mi vlasy, které už byly přerostlé a zakrývaly uši, ale mé holce se to líbilo. – Jsi jako bítlsák, řekla mi, a mně lichotilo, že jsem se přizpůsobil době a okolí. Dlouhé vlasy mi přidávaly na hrdosti. Navíc jsem jimi mohl protestovat, alespoň tak se situovat mezi koho patřím a v Praze nosili teď vlasy až přes uši i pánové ve středních letech, které jsem potkával na ulicích. Byl to znak.

„Dost!“ zarazil jsem vlásenkářovy nůžky, které zamířily příliš vysoko, jak se mi to jevilo v zrcadle, před nímž jsem seděl, a příliš velký kus vlasů odpadl na zem. Na polici u zrcadla měl postavenou sklenici s tím jeho stříkem, bylo v něm víno, voda a nějaká citrusová šťáva, dával mi ochutnat, ale mé chuťové pohárky to kladně nebraly. Dával jsem si občas po představení Cinzano rosso s ledem a plátkem citronu, které mi namíchal pan Jánský v klubu. Vychutnával jsem si to pití, na mé poměry poměrně drahé, a pak jsem z divadla vyběhl na tramvaj. Na Knížecí stihl poslední

trolejbus před půlnocí, pachtící se nahoru přes Malvazinky, a došel pár kroků pěšky do Přímé 4, kde byly všechny domky stejné po celé ulici. Jako někde na anglické periferii. Však se tu několik večerů točily scény do filmu „Nebeští jezdci“. Tenkrát jsem měl problém dostat se domů, ukazovat občanku s razítkem, že tu opravdu bydlím, a čekat na pauzu v natáčení, abych jim náhodou nevlezl do záběru.

Hned za dveřmi jsem si obyčejně zouval boty a plížil se po dřevěných schodech s obavou, aby nezavrzaly a nevzbudily domácí. Zalézal jsem rychle do peřin v pronajatém pokojíčku a cítil se v něm šťastný.

„Co by mělo být naivní?“ nechápal jsem vlásenkáře.

„Všechno, co se tu teď děje. Ženeme se bezhlavě vpřed a máme klapky na očích. Na našich hranicích s východním Německem se zabydluje celá sovětská tanková armáda. Šedesát tisíc vojáků a dva tisíce tanků přece nemůžou ujít pozornosti. Už o tom hlásí Svobodná Evropa. Budou chtít zase osvobozovat Prahu.

Jako by ti pitomci nic nechápali. Z Dubčeka udělali poloboha. Ženou se za něčím, čeho jim nikdy Sověti nedovolí dosáhnout. Komunistům u nás nepadne, to ti můžu garantovat. Takže svrhnout komunisty, jak si myslí půlka národa, je blbost. A ti, rádoby osvícení socialisté, kteří by chtěli změny a reformy, zapláčou, protože je k tomu staří komunardi nepustí. A kdyby jo, tak to nedovolí Brežněv. Nemůžeme z ničeho nic přejít na nějakou druhou stranu. Což nikdo nechápe, nebo už zapomněl, že byla Jaltská dohoda, kde se, ještě za války, určily sféry vlivu v Evropě? Proto taky Američani museli zabrzdit v Rokycanech, i když to měli k Pražským povstání coby dopliv. Smrkovský si s nima údajně telefonoval a vyzýval je, aby šli Praze na pomoc. A oni nešli, protože nesměli. Byly určeny nejen hranice států, ale zároveň ideologií a systémů a to jednou provždy. Proč myslíš, že komunisti mají to své heslo – Se Sovětským svazem na věčné časy a nikdy jinak? Co se týče mě, já bych ho malinko pozměnil, slovo nikdy bych nahradil slůvkem někdy. Ale bohužel, ani teď, ani v nejbližších padesáti letech to asi nebude možný. Tudíž všechny pokusy o změny u nás ztroskotají, a pak nevím, proč se s nima vůbec začalo! Vždyť to jsou vesměs vzdělaný lidi, co s tím přišli. Takovej Goldstücker není žádnéj hlupec. A von se nechá vyhodit ze strany, pro nerealizovatelný ideje. Jako kdyby to neuvážil. Možná chtěli jen něco zkusit a ono se to

vymklo. To je ten džin puštěný z lahve. Mohli to mít všechno promyšlený na pozvolnej vývoj, ale znáš lidi: dlouho nic a najednou hr a jdou všichni za jedním pasáčkem.

Na nebe vstoupivší Dubčekova hvězda to neubrzdí, to sem si jist, i když je miláčkem Brežněva, tak ho ten starej páprda nenechá, aby celou republiku převed na opačnou stranu světa. To samozřejmě nedopustí a prostředky na to má. Navíc je s Američanama rozhodně domluvenej. Natolik ten svět zase rozdělenej nejni. Nikdo z nich teď nemá zájem, aby se něco měnilo ve střední Evropě. Hlavně ne za tu cenu, že to všechno smete lavina, která pak mnohý zavalí a už po nich nikdo ani neštěkne. A tu lavinu nespustí komunisti, ale taky jí nezadrží. A víš, že možná vím, kdo tý lavině zabrání? KGB! Je tu všude. A pozoruje dění. Taky okolní státy to pozorují, a nefandí nám, protože chceme to, co se nepovedlo Maďarům ani Polákům. Proč by měli dopustit, aby se to povedlo nám? Vidím to možná všechno předčasně negativisticky, ale nejsem škarohlíd. Jen fabuluju, což mě baví, ale v tý křišťálový kouli, kterou nemám, se mi to tak jeví. Seš vostříhanej!“

28

Pohyb těch dole i aktivity sdělovacích prostředků stále více celý reformní proces posouvaly směrem, o němž straničtí vůdcové nikdy neuvažovali a ani nemínili uvažovat – od pouhé demokratizace směřoval k demokracii, od reformy k revoluci. Straničtí vůdci, včetně Dubčeka, pociťovali stále větší znepokojení a začínali uvažovat o opatřeních, jež by aktivity obnovující se občanské společnosti omezila.

V průběhu měsíce června, v reakci na pokus obnovit činnost sociálně demokratické strany, dali komunisté zřetelně najevo, že se s nikým nebudou dělit o moc a jsou připraveni i k mocenskému zásahu. Zajistit to měl připravovaný zákon o Národní frontě, jímž by se znemožnila jakákoliv politická činnost nových politických subjektů stojících dosud mimo Národní frontu.

Začal jsem mít problémy s vyvoláváním filmů. Nejenže se na mě kulisáci občas dobývali do koupelny, kde jsem ty filmy ve tmě navinoval

na cívky a vkládal to tanků plných vývojky. Vyvolávání většinou dopadlo dobře, filmy byly i dobře naexponované a záběry ostré, v tom ten ruský foťák nezklamal, ale při sušení mi na ty dobře vyvolané a naexponované filmy začal usedat divadelní prach. Jemňoučký prach, který se na pozitivních snímcích jevil jako bílé tečičky i hrubší bílé flíčky, které jsem musel pracně zaretušovávat tuší a stejně byly znatelné. Některé snímky jsem rovnou zahazoval. Byl jsem z toho zoufalý, ať jsem pověsil mokré filmy kamkoli, ten divadelní prach se na nich usadil.

Na prach v divadle, který se s přibývajícimi teplými dny jako by zviřoval víc, si často stěžoval i pan Baur, když se najednou z ničeho nic rozkašlal.

„To máte z kouření,“ tvrdil jsem mu, i když jsem kouřil také.

„To není kouřením, to je tímhle zatraceným divadlem!“

Jak se mi jednou svěril, divadlo neměl rád, ale něco dělat musel. Měl být vlastně určitě už na penzi, ale nějak mu ji odmítli vyplácet. Usuzoval jsem, že je mu tak šedesát osm let, protože jednou se prořekl, zmínil se o svém narození přesně na přelomu století. Jinak o sobě mluvit nechtěl. I když se se mnou přátelil a zval mne do toho jeho bytu u Valdštejnského náměstí. Taky mu sem tam ujelo, že žil dlouho mimo republiku, a když k nám do divadla přijel na hostování soubor ze Sarajeva, byl jediný v divadle, který se s těmi Jugoslávci plynne domluvil. Z počátku jsem měl takový nejistý pocit, když mne občas zval k němu na návštěvu, jestli není přihrátý, protože mi občas položil ruku kolem ramen, jak jsme chodili během divadelního představení přestavovat scénu. Ale nikdo z kulisáků zřejmě takový pocit nesdílel. Pan Baur neřekl sprosté slovo, ale někdy z něho vypadl výraz, kterému jsem nerozuměl. Ale nechtěl jsem se ptát. Až později mi došlo, že to bylo v jidiš.

Konečně to jeho naléhání zabralo a jednou v podvečer, když jsme neměli službu, jsem s ním šel procházkou přes Malostranské náměstí k Valdštejnskému paláci a on mi o všech známých budovách zasvěceně vyprávěl. Měl malý byt ve zvláštním, ještě jakoby starosvětském domě, který pamatovat minimálně 18.století. Přes dvorek se šlo do jakéhosi přístěnku, který byl přilepený k ostatní výstavbě. Připadalo mi to spíš jako zděná kůlna. Uvnitř byly dvě místnosti a já žasl. Kdybych rozuměl umění, jistě by mne to omámilo. Od biedermeierovských židlí a stolu, přes obrazy, až po vykládanou římsu nad krbem, na které byl obrázek krásné černoooké

ženy s tmavými dlouhými vlasy, tu byla komoda pamatující možná Napoleona a na ní krásné sloupkové hodiny s jakousi múzou sedící u stolku. A ten sedmiramenný svícen, jenž byl nejspíš stříbrný, mi připomínal nějaký náboženský rituál, jenže jsem si nebyl jist, do kterého náboženství patří.

„Vy jste byl kněz, pane Baure?!“

„Nebyl, já jsem žid! Po válce jsem chtěl odjet do Izraele, ale skončil jsem v Sarajevu. Dál to tenkrát nešlo.“ Občas ten svícen zapálím a vzpomínám na všechny, které Němci povraždili a na svou ženu. Jistě sis všiml toho obrázku, Šantalo!“ Říkal mi Šantalo hned od počátku, kdy jsem přišel do divadla.

„Je krásná!“

„Byla krásná a hodná. Muslimka, ale mou víru uznávala. Oba jsme si navzájem uznávali svou víru. Zemřela před dvanácti lety. Proto jsem se ze Sarajeva vrátil do Prahy. Tohle co vidíš, mi zachránili po strýci. Měl před válkou obchod s látkami na Národní třídě. Z koncentráku se nevrátil. Ještě než nastoupil do transportu, cennosti si schoval u jednoho mlynáře na Berounce. Jenže mlynáře zavřeli za údajné šmelení s moukou hned po osmačtyřicátém. Na štěstí on tyhle věci ukryl u bývalého kočího, poctivého chlapa, který mi je předal, když jsem se vrátil ze Sarajeva a dostal tenhle byt.

„Jakou mají cenu?“ vylétlo ze mě a pan Baur se na mě podíval vyčítavě. Možná ho napadlo, že mě do té své svatyňky neměl brát.

„Nepočítám to a ani nevím, kdo to zdědí. S mojí ženou jsme děti neměli.“

Třeba jsem mohl přičítat jeho náklonnost ke mně právě tomu, že neměl syna. Tak mě to také napadlo, ale nedovedl jsem momentálně nijak vyjádřit vděčnost a náklonnost. Zřejmě to ani nevyplývalo z mé povahy.

„Dovolíte mi vyfotografovat si ty vaše sloupkové hodiny!“

„K čemu ti to bude?“ Zvyšoval jsem asi jeho podezření a nejistotu. Naštěstí jsem pak řekl něco uklidňujícího a absolutně pravdivého, co zřejmě podezření odvrátilo.

„Jsou nádherné! Všechny věci, co tu máte, jsou krásné. Jako byla vaše žena!“

Možná se mu trochu zamžily oči.

Přistoupil k prosklené, umělecky vykládané vitríně, která mi připomínala jakýsi staromódní kredenc, a vytáhl dvě broušené skleničky. Napl-

nil je po okraj jakousi hustou tekutinou a postavil je na alpakový, možná stříbrný tácek.

„Přijijeme si na zdraví, Šantalo, to je jediné co potřebujeme, jinak je všechno zbytečné. Kdybych tyhle věci kolem neměl, nic by se nedělo. Ale-
sponž bych se nemusel bát, že mne tu někdo přepadne a vykrade. Naštěstí o tomhle mém světě moc lidí neví.“

Byl to nějaký hořký likér, který zanechával v ústech zpočátku ne moc příjemnou chuť, ale ta se pozvolna měnila v cosi lahodného a stimulovala chuťové pohárky k žádostivosti o nové vychutnání. Jenže pan Baur už ani sobě, ani mně další skleničku nenalil.

29

Ještě před majálem, jehož průběh tentokrát nebyl nijak a nikým předem ovlivňován, oznámil svým straníkům Alexander Dubček, jehož popularita stoupala tak strmě, že se z něho stávala téměř filmová hvězda: Následný 14. sjezd strany se bude konat 9. září. Měl začlenit Akční program mezi stanovy strany a navrhnout federalizační zákon a zvolit ústřední výbor strany.

Vlásenkáři Nouzovi tohle určené datum samozřejmě neuniklo, stejně tak si zapamatoval, na co upozorňovala Svobodná Evropa a co už i on de facto pociťoval. Proto na té schůzi herců, která se konala jedno květnové dopoledne v klubovně Realistického divadla, mohl klidně mluvit místo pozvaného řečníka, jímž byl ředitel Vinohradského divadla. Mezi herci se neobjevil jejich principál, jak si sám říkal. Byl zřejmým zastáncem starých pořádků a chtěl je udržovat celým svým neměnným postojem, který neskrýval. Zato jeho kolega Pavlásek z Vinohradského si servítky nebral. Stál jsem mezi těmi, co zůstali ve dveřích klubu, a tomu, čemu jsem nerozuměl, bych stejně nevěřil.

Pavlásek vysvětloval, že se celý ten reformní proces posunul směrem, o němž strana nikdy neuvažovala a ani nemínila uvažovat – od reformy k revoluci. „Začínají se hledat opatření, která by aktivity obnovující se občanské společnosti omezila. Ty aktivity jsou označovány jako nebezpečí zprava. To znamená, že všechno, co se dosud rozvinulo, dosta-

ne punc hrozby Západem a mělo by být vzápětí zatlačeno a zapuzeno. Přímo zakázáno. Jenže ono to asi už nejde, překročili jsme pomyslnou čáru,“ oznamoval Pavlásek, „za kterou už se asi málokomu chce vracet, protože je tu téměř viditelná příležitost. Většina lidí se přesouvá na jednu stranu pomyslných vah. Už se nechtějí nechat zastrašovat vykořisťovatelským kapitalismem, právě naopak. Začíná se poukazovat na to, že ten pomyslný kapitalismus by mohl být v mnoha směrech lepší než stávající společenský řád. A že je příležitost ho tu vyzkoušet.“ Pavlásek se odměl a sledoval herce. „A teď vám řeknu, co by z toho mohlo vzniknout.“

Mluvil dlouho, skoro dvě hodiny. A Nouza to pak v restauraci u Kinských hned rozebíral:

„Ani jedni nevědí co s tím! Pavlásek je přece progresivní komunista. Dohnat to až do všenárodní revoluce za žádnou cenu nechce, to sem pochopil, znamenalo by to pak totální zkrat a věšení lidí na lucerny. A když to nebude nikdo kočírovat, tak k tomu dojde. Dubček je slabej a neudrží nic, ani sebe. Navíc mu to komplikujou sami Slováci s tou svou federací. Chtějí se trhnout, to je evidentní, už se jim to povedlo za Hitlera. Trochu se s tím i kalkuluje. Otěže tady by měl převzít Smrkovský, ten jedinej by ještě moh tuhle jízdu kočírovat. I když už to jede z kopce až moc rychle.“

Vydal jsem se pěšky do města přes Újezd a chůze po mostě mi připadala jako nezasloužená odměna, kterou mi nabízí hradčanské panorama svou neoddiskutovatelnou nádherou. Slunce a mraky dotvářely tuhle barevnou jedinečnost a změnily ji i několikrát, než jsem most přešel. Na Václaváku jsme se náhodně potkali. Napřed jsme se minuli a přešli, pak jsme se oba vzájemně vrátili.

Doktor Kolínský měl slušivý, sportovně strížený oblek bez kravaty a vypadalo to, že chvátá. Pozdravili jsme se poměrně vřele a on mi sdělil, že ho pozvali do Bartolomějské.

„Vyřizuju si stáž v Anglii. Představ si, že bych moh na tři měsíce do nemocnice v Birminghamu. Tatíček zapracoval, má tam nějakého známého. Všechno je to na dobré cestě. Jediný zádrhel je v tom, že neumím anglicky, chodím teď denně k jedné staré profesorce, ale mám takový pocit, že to, co mě učí, není ono. Nějaké pluskvanperfektum mi asi v cizině nepomůže. Já se potřebuju domluvit, jak se dostanu z letiště do nemocnice a kolik mám dát taxíkáři. Ještě mě chtějí prověřovat soudruzi.“

„V Bartolomějské?“

„Už se děším, že na mě budou chtít spolupráci. Nevím, jak se k tomu postavit. Jestli odmítnu, můžu se s Anglií loučit, a to bych nerad. Jak bys to řešil ty?“

Nevěděl jsem, ale vzpomněl jsem si, co mi vyprávěl malíř Boučka, jak on cestuje do Francie.

„Taky ho nutí něco podepsat, je to údajně jen dobrovolná spolupráce, napsat po příjezdu, s kým se tam stýkal, o čem mluvili a jestli ho nepřesvědčovali, aby zůstal. Ale on jim nikdy nic o nikom nenahlásil a oni se s tím až dosud spokojovali. Zkus to stejně!“

30

Dokument vznikl na podnět pracovníků Československé akademie věd. Šlo o aktivizaci československé veřejnosti proti stále zjevnému tlaku sovětského vedení proti všem reformním změnám v zemi. Jako manifest jej sepsal spisovatel Ludvík Vaculík. Text nazval DVA TISÍCE SLOV.

Vyšel 27. června 1968 v Literárních listech a celostátních denících Práce, Mladá fronta a Zemědělské noviny, tedy den poté, kdy byla 26. června 1968 zákonem dočasně zrušena cenzura.

Manifest podepsaly stovky osobností veřejného života a více než sto tisíc občanů. Krátce po zveřejnění dokumentu jej při parlamentní interpelaci označil poslanec a důstojník Československé lidové armády za kontrarevoluční akci. Na tajné schůzi komunistických poslanců bylo uvažováno o vyhlášení stanného práva a represích proti nejradikálnějším reformistům.

Byla to bomba.

Začínaly prázdniny a v divadle, stejně jako děti ve škole, se herci těšili. Dají si oraz a dopřejí zaslouženou pauzu. Měl jsem před sebou dva měsíce placeného volna a nijak jsem zatím neuvažoval, jak s ním naložím. Budu se nejspíš povalovat na plovárně a každý večer chodit s mojí holkou na terasu plovárenské restaurace, v sobotu na zábavy a v neděli dlouho spát, proto už mne moc nezajímalo ten pamflet, jak ho vzápětí komunisté

nazvali. Nebyl to ani žádný slyšitelný výbuch, jen rána všem těm, co údajně brzdili vývoj. Možná, by se to časem rozplynulo do ztracena, kdyby soudruzi okamžitě nezbystřili nezačali to rozmazávat jako lejno, které pak smrdělo všude.

Vlásenkář Nouza běhal po divadle s Mladou frontou a dával číst hercům jednotlivé pasáže z toho manifestu Dva tisíce slov, které měl červeně podtrhané. Těm hercům, kteří projevíli zájem.

Jedna pasáž například začínala: Za dnešní stav odpovídáme všichni, více však komunisté mezi námi, ale hlavní odpovědnost mají ti, kdo byli součástí či nástrojem nekontrolované moci.

Zdánlivě jen věta do diskusí, ale protože článek končil slovy: toto je prohlášení k dělníkům, zemědělcům, úředníkům a všem, Lidé nabyli přesvědčení, že se k těm slovům mají nějak zásadně a viditelně postavit. To už zavánělo víceméně vyhlášením zatím neviditelné revoluce. Nebo kontrarevoluce, jak to viděli ti druzí. Navíc, když se lidé pod text začali houfně podepisovat. Stihl jsem to také.

Jel jsem domů vlakem a krajina za Prahou mi připadala jaksi nehybná, uklidněná dopoledním sluncem, které už místy lehce zlatilo vzrostlé obilí, a jak jsem se blížil k Vysočině, dostávaly ty velké lány trhliny v podobě remízků a malých lesíků. A když jsem pak přestoupil na lokální vláček, kde seděli tetky a chlápci v čepicích a o čemsi jen tak klábosili nebo nezúčastněně koukali z oken, neudržel jsem se a vytáhl z kufru foťák a nenápadně si tu idylu dřevěného vlaku, který se kodrcal mezi poli, loukami a občasnými rybníčky, v té zvlněné, keři a lesíky porostlé krajině, kterou jsem důvěrně znal, fotografoval. Pár lidí, zejména těch ženských s košíky, se začalo dívat nevraživě. Ale já se na ně usmíval. Už jsem se zase těšil domů.

Užíval jsem si prázdnin. Na politiku jsem totálně kašlal. Bylo mi jedno, že jsou tu ruští vojáci na jakémisi předlouhém cvičení a že se jim nechce domů, že představitelé, v čele s Dubčekem, rokují se Sověty, že si vzali na paškál spisovatele. Byl jsem mimo, mimo hru, která se odehrávala někdy skrytě, někdy veřejně, Večer na plovárenské restauraci se sem tam něco proneslo, ale především se pilo. Pivo bylo laciné a dobré, a tak jsme srazili několik stolů k sobě a pařili, dokud se nezavřelo. Má holka odcházelá hned kolem deváté, zprvu jsem ji doprovázel a ona mi sdělila, že je v jakési podnikové radě Butonu a musí v práci být svěží a aktivní. Sou-druh Jícha by se mohl zlobit, že jí dal důvěru a ona ho nechtěla zklamat.

„Kdo to ten Jícha je?“ byl jsem zvědavý, protože jsem většinu lidí v městečku znal.

„To je nový inženýr, co si vzal Jarmilu Brožovou, znáš ji, příbuznou poslankyně.“

Chvilí jsem tápal, než mi ty vztahy naskočily. Jícha by frajer, který vystudoval vejsku jakýmsi podivným způsobem. Jeho táta, místní švec, na komunisty moc netrpěl. I když teď pracoval v komunálu. Dřív se řadil mezi sociální demokraty a mladého vzali na vysokou školu jen díky dobrému posudku, protože už chodil s tou Jarmilou a počítalo se, že se vezmou, což se také i stalo. A teď si zřejmě Jícha v podniku troufá, protože přichází jiná doba a on by jí chtěl nejspíš využít. Kromě toho je to docela pohledný chlap, napadlo mne a začal jsem tak trochu jakoby žárlit.

„A to tě někdo do tý rady zvolil?“

„No Vojta přišel za mnou, jestli bych nešla....“

„Jako z ničeho nic, ty? Copak tam v účtárně nejsou nějaký zkušený ženský, který mají účetnictví v malíčku a rozumějí ekonomice? Ty s ním něco máš?“

„Co blázníš, tady vůbec vo takový věci nejde! Tady se tvoří nový základ podniku, který hodlá pracovat na nové, pokročilejší bázi! Abychom ty kapitalisty konečně dohonili a měli se líp!“

V duchu jsem se vyděsil. Ten Jícha ji zblblnul. Přistoupí na všechno, co řekne, a bude mu věrně v radě sloužit! Takové on potřebuje. Ale začalo

se mi to jevit i jinak. Je to hezká holka, ale naivka, když na ni bude činit vhodné nátlaky, určitě jí dostane. Mé počáteční žárlení se začalo stupňovat. Musel jsem ho vzápětí nějak potlačit.

Nedoprovodil jsem ji až k domu, kde bydlela, jen na křižovatku. Dal jsem ji takovou menší neutrální pusu, žádný vášnivý polibek, žádné vzrušivé doteky jako jindy. Vrátil jsem se znovu na terasu plovárenské restaurace. Stoly už byly zase přetíženy plnými püllitry napěněného piva.

32

Táta měl blízko do důchodu. Už se s fotografickým družstvem dohodl, že ateliér v našem baráku zavřou, protože se v městě dostavuje Dům služeb, a tam by měl mít prostory i místní komunální fotograf. Největší radost z toho měla máma, že ten její domeček, o který tak stále pečovala, bude zase jen náš. A z fotografického ateliéru bych si prý mohl udělat vlastní byt, a tím by už mohlo být všechno jako dřív. A myslela tu dobu těsně po válce, kdy se chodilo každou neděli do kostela a ona zpívala na kůru a nosila klobouk se širokou krepou. Po kostele místní honorace korzovala od školy k rohu náměstí a zpět. A ona se mezi tu honoraci stále počítala.

Teď seděl táta na kanapi v kuchyni v teplákách a sledoval v rádiu zprávy. Televizi pouštěl až na sedmou večer, to já už obyčejně mazal na plovárnu, takže jsem vlastně ztratil veškerou orientaci a kontakt s děním a byl jsem udiven, když jsem zaslechl, že z Varšavy poslalo našemu Ústřednímu výboru KSČ dopis pět komunistických stran, v němž mají starost o upevnění pozic socialismu a bezpečnosti společenství socialistických států!

„Uvidíš, že na nás vzltnou!“ řekl otec z kanape, když jsem se připravoval k odchodu. „Už si s nima moc zahráváme. Todle nedopadne dobře.“ A matka koukala starostlivě a zeptala se, jestli se budeme muset připravovat na útěk, jako ke konci války, když se blížila fronta.

„Kam bysme dneska utíkali. Přijedou, zaberou nás, a to bude všechno. Nějací blázni při tom padnou, ti, co budou chtít bláhově bránit republiku! Pár pohlavárů, který to rozjeli, nejspíš pošlou na Sibiř. Nebudou to

chtít moc rozmazávat. Jsme přece jenom ve středu Evropy a je nás málo, ale odevšad jsme vidět.“

Odpoledne kluci na plovárně pouštěli muziku. Ta naše bývalá kapela se zase dala dohromady a hrála už na několika zábavách. Přivezli reprobednu, zesilovač a nějaké rádio a Komár, který hrál teď na basu místo Kamila Nováka, toho, co mi nabízel neexistující podnájem v Praze, nějak všechno propojil a najednou se z amplionu linula po celé plovárně perfektní muzika, a když přestala, ozval se ženský hlas: Tady Rozina, vítám vás na naší hudební hodině a přeju dobrý, hlavně nerušený poslech.

„Ten blbec tam naladil Svobodnou Evropu,“ řekl místní zubař, který ležel nedaleko se svou ženou a dcerou na kostkované dece. „Za chvíli tam bude Rozina vysílat Vzkazy domovu,“ a jeho žena ho vzápětí umlčela, ale já to zaslechl a hned mi bylo jasné, co náš zubař poslouchá, jako ostatně mnozí z nás. A skutečně až do čtyř, než začaly zprávy, které okamžitě rušička zachytila a znemožnila jejich poslech, jsme na plovárně jakoby docela samozřejmě poslouchali na té velké terasovité stráni nad rybníkem muziku ze Svobodky. Bylo to až neuvěřitelné, co teď všechno šlo.

33

Ve vinohradském bytě primáře Kolínského byla permanentně puštěná televize i když ji sledoval jenom on. Žena se spíš soustřeďovala na telefon, který se měl co nejdříve ozvat. Zazvonil právě, když televize vysílala komentář k přesunům vojsk Varšavské smlouvy, která teď manévrovala těsně podél našich hranic. Telefon zvonil.

„Ztiš to,“ nařídila žena a zvedla sluchátko.

„Haló,“ zvolala netrpělivě a z telefonu se nic neozvalo, jen jakési nezřetelné prasknutí. Domnívala se, že ví, co to znamená. Stávalo se to teď pokaždé.

„To seš ty, mami?“ bylo už slyšet zřetelně. Telefonem se dorozumívali každou středu mezi šestou a sedmou. V Londýně bylo o hodinu méně.

„Jak se ti vede, synu?“

„Fajn, až na to bydlení. Jsem tu na cimře s jedním Indem. On za to nemůže, ale cítím pořád ten jeho pach. Možná mu smrdím já taky.“

„To by ses nemohl přestěhovat jinam?“

„Jsem rád, že mě tu vůbec nechali. Jako stážista si nemohu vybírat.“

„A dostaneš se k něčemu?“

„Ale jo, chodíme na vizity, jsme při operacích. Tady je úplně jinej svět. Přístroje jsou tu téměř na všechno. Tady tě ani nenechají umřít, když tě napojí na tu nejmodernější techniku. Můžeš žít ještě pár dní po smrti. Jenže ty přístroje se musím naučit ovládat. Na to ještě anglicky dost neumím, neumím vlastně vůbec, skoro nikomu tu nerozumím. Je to děsnej pocit. Za těch pár tejdnu jsem taho moc nepochytil. Musím si najít nějakého angličana, se kterým bych mohl odborně konverzovat. Chodím na kurzy angličtiny, ale moc mi to nejde.“

„A nemáš hlad?“

„Prosím tě, mami, tady a hlad? Jsem v jiným svět, než jsem znal, a moc se mi tu líbí.“

„Ty bys tam chtěl zůstat?“

„Ještě nevím, pořád o tom uvažuju, ale už musím končit. Ten Ind stojí za mnou a chce taky telefonovat.“

Matka skoro nešťastně položila sluchátko a měla v očích slzy, když se jí muž zeptal:

„Jak se mu vede?“

„Asi dobře, mám takový pocit, že tam zůstane. A zase nás odposlouchávali.“

34

Ta moje holka mi navrhla, abych u ní čtrnáct dní bydlel. Na zkoušku. V Butonu byla celozávodní dovolená a její rodiče jeli na Šumavu. Neodmítl jsem. Vzal jsem si doma jen kartáček na zuby, foťák a pár drobností. Spali jsme v manželské posteli, dotýkali se skoro každý večer vzrušivě a náruživě. Snídali v jedenáct, odpoledne a večer jsme trávili s partou na plovárně nebo na terase restaurace. Taky jsme šli dvakrát do lesa na houby. Docela jsme si rozuměli, až na to, že jsem nevěděl nic o okolním světě. V Čierné nad Tisou probíhalo právě čtyřdenní rokování, kterého se zúčastnil Brežněv a měl údajně několik soukromých rozhovorů s Alexandrem Dubčekem v přistaveném vagonu, proto ty rozhovory pojmenovali

novináři jako „vagonové jednání“.

V té době žádná komuniké ani tiskové konference pořádány nebyly a výsledky oné schůzky se prakticky na veřejnost nikdy nedostaly. Jisté bylo, což si mnozí mohli domyslet, že šlo nejspíš o poslední varování a zároveň ultimatum. A ultimatum to rozhodně bylo:

Dubčekovo vedení obnoví centrální kontrolu nad stranickým aparátem a sdělovacími prostředky, zakáže KAN a K231, nepřipustí obnovu sociální demokracie a provede kádrové změny.

Ivanu politické zprávy o napjaté situaci nezajímaly. Politika pro ni byla něco zbytečného a přímo odmítala se o ní bavit. Jen ta funkce v podnikové radě pracujících jí zajímala, ale pořád se divila, proč si zrovna Ing. Jícha vybral ji.

„Protože se mu líbíš a chce tě sbalit. To je snad jasný. V čem mu tam vlastně jsi platná,“ žárlivě jsem se rozčiloval.

Psala diktované dopisy a dělala zápisy ze schůzí rady pracujících, které pak opsala na stroji a předala Jíchovi. Nechtěl, aby ty zápisy někdo viděl a kontroloval.

Střežil jsem se, abych se jí znovu zeptal, zda s tím Jíchou opravdu nic nemá, to by se zase rozzuřila a pár hodin se mnou nemluvila. Poznal jsem, že je náladová a poměrně líná. Vařit nechtěla vůbec.

„A co budeme jíst?“

„Máme tu chleba a můžeme načít gulášovou konzervu.“

Jenže konzerva žádná nebyla. Šel jsem něco nakoupit do samoobsluhy a pár dní jsme vydrželi. Umínil jsem si, že vydržím celý další týden. Ale potřeboval jsem si vyprat tílko a košili. V pračce bylo nacpáno všemožné prádlo, odnesl jsem to raději domů. Matka se mi posmívala, když už nemohla zabránit, abych u té mé holky bydlel. Považovala to za nemorální. Byla vychována křesťanskou věroukou a to naše nezákonné smilnění neustále odsuzovala.

I na to milování byla Ivana někdy líná. Některou noc jsme spolu ani nespali, ani se vzájemně nedotýkali. Někdy to se mnou dělala jakoby z povinnosti. Pořád jsem si představoval, jak bychom spolu takhle žili doopravdy a celý život. Dovedl jsem se přizpůsobovat, ale stejně bych časem

musel upřednostnit své zájmy. Pak bychom žili vlastně každý po svém. Možná spolu, ale jaksi od sebe. Nebyl to pro mne ten nejpříjemnější týden. Vlastně jsem vůbec nezaznamenal, jak to dopadlo v Čierné nad Tisou a co se vlastně děje. A dělo se toho vskutku hodně.

Sám Brežněv s intervencí dlouho váhal. Ještě 13. srpna se v telefonickém rozhovoru snažil „Sašu“ Dubčeka přesvědčit, aby reformy zabrzdil, a dal mu jasně najevo, že pokud tak neučiní, Sovětský svaz zasáhne.

První, co jsem udělal, když jsem se vrátil od Ivany domů, že jsem zapnul rádio. Zrovna mluvil ředitel Československé televize Jiří Pelikán, v diskusi s diváky ujasňoval a vymezoval pojmy novinářské etiky a svobody projevu. Bylo z toho jasné, že teď se může říkat víceméně všechno. Jenže se všechno neříkalo, to by mi jistě potvrdil Pavel Nouza. Dalo se vycítit, že je tu za všim skryté veliké nebezpečí. Jakoby na nás mohla spadnout mohutná klec a v té kleci bychom zůstali uvěznění. Ale zase tu byla naděje. Pelikán upozorňoval na nutnost naučit se vybírat jen ty zprávy, které se nejen jeví věrohodně, ale opravdu věrohodné jsou. Možná jsme opravdu žili v neustálém klamu a nebyli s to se z něho vymanit. Jedni tvrdili to a druzí ono. A ke komu se pak přiklonit bylo jen na jedincích, kteří dovedli vnímat a usuzovat. Zdálo se, že části národa je stávající napjatá situace téměř lhostejná.

Dubček dostal údajně osobní dopis od samotného Brežněva. Co v něm bylo, se novináři nedověděli. Možná, že ani ústřední výbor, jen se v televizi hádalo a kalkulovalo. Vojska už byla kolem našich hranic rozložená od Cínovce až po Čiernou nad Tisou. Někteří sovětsí generálové byli tady u nás v civilu na předstírané řádné dovolené s manželkami, většinou v Karlových Varech, některé rozpoznali i v Praze na Václaváku, jako generálmajora Gorela.

V Literárních novinách prošel článek pod názvem Strana mluví se spisovateli. Kdo ho četl pozorně, všiml si, že se tam nejmenují osobnosti, ale v náznacích jsou popsány figury a jejich výroky. Dá se vydedukovat, že dramatik Havel mluvil s ministrem kultury o založení jakési alternativní strany v rámci demokratizace a vládního dualismu. Připomnělo mi to Ameriku, kde mají stěžejní strany ve znaku osla a slona. I tak by to

byla nehodná troufalost a myšlenka k upálení. Asi už to ti intelektuálové přehánějí. Vždyť přece vidí, jaký je stav. Nouza ho viděl už v dubnu, kdy preventivně stály ruské pluky na hranicích Slovenska. Teď už jsem nepotřeboval Nouzovy názory, abych pochopil, že se tu hraje hra, kterou nemůžeme vyhrát, tak proč pořád přikládáme pod kotel? Copak není jasné, že tu jde o střet obra s trpaslíkem?

35

Zatímco jsme se v úterý odpoledne 20. srpna slunili na plovárně, hráli bosou ligu, při které jsme si zmasili kotníky a holeně, a pak se vrhali z plovárenského ochozu do poměrně teplé vody, začalo od 14 hodin v Praze zasedat předsednictvo ÚV KSČ.

Večer jsme chtěli oslavovat dvacáté narozeniny jedné z dívek, která byla v naší partě, a to už předem znamenalo, že se bude pít a na terase plovárenské restaurace to pořádně roztočíme. Kluci z kapely přinesou kytary, a když srazíme pár stolů k sobě, vytvoří se i místo na tancování.

Moje holka, jako obvykle, odcházela už v devět, aby se dobře vyspala do práce, protože celozávodní dovolená už skončila. Vlastně jsem si oddechl. V její přítomnosti jsem se jaksi necítil volný, nevím proč, když mi nic nezakazovala, ale když jsem se začal bavit s někým jiným, nebo odešel od stolu, byla očividně našťvaná, a ta její bezdůvodná našťvanost mne znervózňovala a jaksi uzemňovala. Přestával jsem se chovat bezprostředně a nevěděl, co jí říkat, protože na všechno jen odsekávala. Byl jsem rád, že šla domů. Ani jsem ji tentokrát nedoprovodil, což mi zřejmě zítra neodpustí, ale kluci začali zrovna hrát na kytary ten poslední známý hit – Včera neděle byla - a holky začaly zpívat a mně se nechtělo tu rozjíždějící se partu opouštět.

Ten večer jsme se poměrně dost opili, z plovárny jsme šli značně po půlnoci a v celé šíři silnice, drželi jsme holky mezi sebou a některé, ty nejvíc povolné, jsme brali i za prsa. Občas se nějaká dvojice z toho řetězce vymkla a zůstala pozadu a najednou jsem zůstal s Romanou pozadu i já a začali jsme se z ničeho nic líbat a mně ty Romaniny polibky byly příjemné a zdály se mi daleko vstřícnější než ty od Ivany a její tělo mělo pružnost a

bylo v něm cítit temperament a možná i jistý žár. Nejspíš bych Romanu navigoval do parku, který nám byl v cestě, ale pohltila nás druhá vlna, která šla kousek za námi, a pak už nebyla příležitost navodit opětný vzájemný kontakt, a tak jsem nebyl mé holce tu noc nevěrný, což mne víceméně v tu chvíli mrzelo, ale pak by mne asi žralo svědomí. Naštěstí jsem všechny podobné úvahy zaspal, jen jsem padl do postele, ani jsem se před spaním nešel umýt, abych náhodou mámu nevzbudil a nevyptávala se. Zato mne vzbudila ona už v sedm ráno.

To, co si valná část národa nechtěla připustit, co prostě celý čas ignovala, i když víceméně každým svým činem a přístupem napomáhala, to nakonec logicky vyústilo v onu - některými rozumnými lidmi předvídanou a neodvratitelnou skutečnost.

Rádio od časných ranních hodin hlásilo:

Všemu lidu Československé socialistické republiky!

Včera, dne 20. srpna 1968 kolem 11. hodiny večer, překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí prezidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a všech oficiálních orgánů.

Logicky se to dalo čekat a vycházelo to jak dobře definovaná rovnice. Nemohlo to dát jiný výsledek. Asi jsme to jedním slovem přepískli. Ta šňůrka, na které visel náš osud, se přetrhla. Nechtěli jsme si připustit, že je příliš slabá na to, co jsme na ni navěsili. I když nás někteří varovali. Přišla doba, které jsme museli věřit, abychom neztratili předem naději. Jenže ta naděje byla falešná, nepevná, neuskutečnitelná. Možná, že bláznivý Honzík, kterého jsem občas na smíchovských ulicích potkával, vozil v té své káře přijatelnější. Nad tou současnou bylo něco monstroznějšího, co se nedalo obejít ani překročit. Nad ní byl mohutný Sovětský svaz.

„Vstávej,“ třásla se mnou matka. „Jsou tu Rusové!“

„Kde?“ vyjekl jsem ještě ne zcela probuzen.

„Všude!“

Izak Baur se probudil kolem čtvrté ráno a už mu bylo jasné, že znovu neusne. Sloupkové hodiny na komodě mu odbily právě probíhající čas jako obvykle, ale jemu se zdálo, že dnes slyší jakési divné hučení. Chvilí se v posteli převaloval, pak se posadil, ale hučení neustávalo, i když bylo jen slabé a jaksi monotónní. Zpočátku měl pocit, že mu hučí v uších, což by na jeho věk nebylo nic divného, a trochu se lekl. Byl rozhodnut vstát a jít se projít. To někdy brzy ráno dělával. Začal se pomalu oblékat. Pak vyšel na uzavřený dvorek, jehož velkou část zabíral záhon s růžemi. O ně se staral domovník, arogantní chlap, se kterým se nesnášel.

Izak Baur měl podezření, že je to bývalý nácek, což jejich vztah nemohlo nikdy vylepšit. Velkým klíčem odemkl domovní vrata a ocitl se přímo na rohu ulice a Valdštejnského náměstí. To hučení nepřestávalo, spíš se zdálo hlasitější. Jako by přicházelo z nebe, na které Baur věřil jinak než ostatní. Měl svého Boha, který tu byl dávno před křesťanským, i když mnozí Krista považovali za žida. V tom se ta náboženství střetávala a staletí nenáviděla a celé následující dějiny to ukřižování Krista nemohli křesťané židům odpustit a zapomenout. Když přišel vhodný čas, mstili se jim pogromy. V poslední válce nacisté Židům naplánovali totální vyhlazení, které se naštěstí nedokončilo.

Izak Baur pohlédl na protější Valdštejnský palác, který se už rýsoval v časném svítání, a nezamířil na Malostranské náměstí a na Karlův most, jak původně zamýšlel, ale vydal se opačným směrem k Ledeburským zahradám. Věděl kudy se dostat dovnitř, i když hlavní vchod byl zavřený, ale dnes té mezery mezi pobořenou zídou a plotem ambasády nevyužil, protože ho upoutal ještě další zvuk. Ten už rozhodně někdy slyšel. Takový hlomozný skřípavý zvuk si musel do smrti pamatovat. Přinášel mu tenkrát naději na další život. Byly to sovětské tanky, vjíždějící do koncentračního tábora Auschwitz II. Na jejich skřípavé zvuky pásů nemohl nikdy zapomenout. Krčil se tenkrát ve vyhrabané díře pod jedním z dřevěných koncentračních baráků. Už pár hodin esesáci stříleli všechno živé, co v lágru ještě zbývalo. Pak střelba utichla, ale Baur se svým přítelem, se kterým odváželi mrtvoly k pecím, si ještě netroufali vystrčit hlavy. Pak uslyšeli jásot zbylých vězňů, ale ten skřípot tanků ho vzrušil daleko víc. Teď je slyšel taky. Musely to být tanky jedoucí nejspíš od Chotkových sadů

ke Klárovu. Zvědavě se tam vydal pustou Valdštejnskou ulicí. A uviděl je. Jely pomalu, jakoby obezřetně a na prostranství se šikovaly do jakéhosi obraného postavení. Pořád ještě nechápal, co to znamená, jen šel blíž, aby si ujasnil, co tu ty tanky po čtvrté ráno vlastně dělají. Pár kroků před ním jeden tank zastavil. Možná chtěl vjet do prázdné ulice, možná si ho všimli. Nebylo pochyb, z tanku vylezl voják, sundal koženou přilbu a blížil se k Izaku Baurovi. Jako tenkrát v Osvětimi, když si po několika krocích padli s tankistou do náruče. Jenže teď mu Baur nevyběhl vstříc. Jen nevěřícně stál a zíral na to množství tanků po celém Klárově, které se zase pomalu začaly rozjíždět směrem k Vltavě. Voják, a byl to důstojník, na Izaka Baura promluvil:

„Zdravstvuj děduška, kde v Praze, hlavnoje zdánie Kompartii Českoslovacii?“

Baur dělal, že nerozumí. Přece to nebylo možné, ruské tanky v Praze na Klárově, jen přejet řeku a obsadí celou Prahu, i ten komunistický hlavní stan, který hledají. Nemůže mu odpovědět, i kdyby to se svou znalostí srbochorvatštiny svedl. Vždyť tihle nás nepřijeli osvobodit, jako ti, co vjeli do Auschwitzu. Tihle nás jedou umlčet, pokořit a okupovat. Jsou to okupanti!

Izaku Baurovi se nahromadily v ústech sliny vzteku a pokoření. Věděl, že proti těm tankům je bezbranný, jako všichni lidé této země. A z té nové bezmoci, kterou už zažil několikrát, najednou vytryskla nenávisť. Vyplivl ty nahromaděné sliny vedle důstojnickových zaprášených holínek a bylo mu jedno, co se stane. Když oficír sáhl k opasku, pomalu se obrátil. Nebylo to poprvé, co na něho mířila nabitá hlaveň. V koncentráku se mu to stalo dvakrát. Jednou ho hlavní pušky šťouchl esesák do žeber, když pomalu vylézal z vlaku. Jiný ho přistihl v noci mezi baráky. To bylo horší, téměř beznadějně. Právě se snažil zahrabat do země termosku zabalenou do koženého vaku, v níž byl dopis, který měl objasnit těm, kteří ho snad někdy najdou, celou tu hrůzu vyhlazovacího tábora, již si snad lidská mysl nedokáže ani představit - psal v dopise. Dále popisoval, jak lidé vejdou nazí do komory smrti, a když je naplněna asi 3000 oběťmi, jsou tam zavřeni a zplynováni. Až po půl hodině se vrata otevřou a začne naše práce. Členové sonderkommanda přemístí těla do krematoria, kde lidská bytost skončí jako přibližně 640 gramů popela. To všechno v dopise bylo

a mělo být zachováno pro budoucnost, když ho překvapil ten esesák, jak termosku zahrabává. Naštěstí byla tma.

Baur se tenkrát duchapřítomně chytil za břicho, kroutil se a dělal, že běží na latrínu. Esesák se za ním pobaveně chechtal. Tenhle důstojník už nepronesl ani slovo. A Baur šel pomalu zpátky. Nebál se. Jen čekal, kdy to přijde. Každý den v Auschwitzu musel takhle čekat. Následující život prožil, jak mohl, a už mu na něm příliš nezáleželo. Nechá mě ujít ještě pár kroků, aby si tu trefu kulkou do lidského těla řádně vychutnal, mínil a vracel se prázdnou Valdštejskou ulicí, která pamatovala už mnohé dějinné změny a události a všechny přežila. Jenom by se chtěl ještě dozvědět, jestli tu zakopanou termosku mezi baráky v Osvětimi někdo někdy našel. Byl tam podepsán jako Žid Baur.

37

22. srpna 1968 se narychlo a v utajení sešel mimořádný IV. sjezd KSČ, nazvaný Vysočanský. Konal se v prostředí továrny a delegáti vypadali jak opravdoví dělníci.

Ředitel Butonu přišel do kanceláře dřív než obvykle a výrobní náměstek už na něho čekal. Zavřeli dveře a pustili televizi. Tanky už stály v pražských ulicích, obklopené lidmi, kteří hlasitě protestovali a mávali státními vlajkami.

„Co budeme dělat?“ zeptal se náměstek.

„Nic, čekat. A modlit se, aby ňáký pitomci se někde nevzepřeli a nezačala mela, pak dojde k masakru, kterej tu dějiny nepamatujou od husitskejch válek.“

„Neměli bysme?“

„Jo, měli. Sežeň Zoulu, překontrolujte zbrojnici a doneste klíče sem, dám je do trezoru. A ňákýho schopnýho milicionáře, ať tam po chodbě vobčas projde, kdyby se chtělo náhodou nějaký pako vloupat dovnitř. Lidem nemůžeš věřit. Rupne jim v bedně a udělají nevratnou kravinu.“

Na ředitelově stole zazvonil telefon. Volali z vrátnice. Jestli mohou pustit do nákupního oddělení Milovoje Kaláska, bývalého zaměstnance.

.Nasrat a vyhodit, a nepouštět dneska nikoho, ani sem, ani ven!“

„Dobře tak, souhlasil náměstek, Kalásek je určitě na té druhé straně.“

To ještě Velkej Láda nevěděl, že jeho bratr Honza se toho tajného Vysočanského sjezdu zúčastnil jako řádný delegát.

38

Sešli jsme se večer na terase plovárenské restaurace bezradní a zakřiknutí a nikdo nevěděl, co dělat. Dopoledne jsem se s matkou tvrdě pohádal. Ale když mi sebrala peněženku a doklady, nezbylo mi než ustoupit. Do Prahy jsem chtěl jet, za každou cenu. Viděl jsem přece ty momenty v televizi, které jsem si přál fotoaparátem zachytit a zvětšit. To byla ta příležitost, na kterou jsem čekal.

„Buď rád, že sedíš na zadku doma, mimo nebezpečí. Proč se hnát zbytečně do malérů. Viděls v televizi, jak jednomu vzali foťák. Možná ho za rohem odpráskli. Tyhle, co přišli, si nebudou brát servítky. Sebrali Dubčka, Kriegela, Černíka i Smrkovskýho, přímo ze zasedání. Nikdo neví, kde je jim konec. To znamená, že se s námi nepárají. Počkej, až se to trochu uklidní.“

„Jenže pak už nebude co fotit!“

„Vždycky je co fotit! Jen se na to musíš dívat ze správného úhlu a stát na správné straně!“ poučoval mne táta.

Tak jsme ten správný úhel hledali na terase plovárenské restaurace, kde se večer čepovalo pivo, jako by se v republice vůbec nic nestalo, a nakonec jsme ho našli. Nad výčepem běžela televize s opakovanými záběry ruských tanků na Václaváku a u rozhlasu. Před budovou ÚV stáli vojáci v moderních přilbách vedle malých okřídlených raket. Rozhlas vyzýval ke klidu, aby nebyla zavdána záminka ke krveprolití. Přesto lidi lezli na tanky stojící v ulicích. Někteří odvážlivci jim zapalovali nádrže. Občas nějaký vyjevený voják, z nichž většina nevěděla, o co jde a kde jsou, vystřelil ze samopalů salvu do vzduchu a všichni lidé prchali. Přestal jsem se na ty záběry dívat. Vypadalo to komicky i hrozně, a pro nás všechny beznadějně. Ani projev prezidenta republiky nic konkrétního nenaznačil. Jen vyzval všechny, aby pevným postojem znovu dokumentovali svůj vztah k socialismu, ke svobodě a k demokracii, což se mohlo jevit v té

chvíli jako absurdnost. Báťuška Brežněv už měl svá rukojmí a teď bude diktovat, co tu smíme a nesmíme dělat. V městečku se zatím žádné tanky ani vojáci neobjevili.

„Budeme psát nápisy a hesla, jako v Praze!“ rozhodl Johnny z party muzikantů a všichni byli pro.

„Jen trochu počkáme, až nastane ještě větší tma,“ navrhl někdo z opatrnějších. „Nemusejí nás komouši při tom vidět!“ Všichni souhlasili.

Ráno bylo městečko popsané od nás i od jiných. Na vratech, na zdech, na vývěsních tabulích, na asfaltu i na zdi kostela. Všude byla hesla, podobná těm, která se šířila lavinovitě i v ostatních městech. Národ se chopil zbraní a těmi byly štětky a kýblíky s vápnem. V intelektuální válce jsme vítězili.

Jenže ta naše vítězství dlouho nevydržela, Co bylo platné, že předsednictvo ÚV KSČ přijalo usnesení odsuzující invazi. Později se ukázalo, že jen poměrem 7:4. To jsme se dověděli v rádiu a v televizi. Ale v podstatě nic víc.

O Dubčekovi a ostatních nevěděl nikdo nic. Vznikala i nová nezávislá studia, která měla mást okupanty. Bratislava se s Prahou přetahovala o vysílací časy. Začínaly se hrát hymny, které měly dokazovat, že Rusové už jsou blízko a co nevidět obsadí a umlčí vysílací studia. Najednou se do vysílání zapojila stanice Vltava, která nás mátlá. Zpočátku jsme nevěděli, koho zastupuje a jak si máme ty jejich názory a komentáře vykládat, než jsme pochopili že je to další jejich podraz. Přeladovali jsme na Svobodnou Evropu. Ani ta neříkala o okupaci Československa o nic víc. Především se ohlašovaly protesty, které se měly dostat až do Organizace spojených národů, kde měl předložit ministr zahraničí žádost o neutralitu, což jsme všichni horečně podepisovali.

Další noc okupace jsme si rozdělili křižovatky v okolí městečka, vzali doma kleště, francouzské klíče a hasáky, sedli na motorky a na rozcestích a křižovatkách odšroubovávali směrové tabule, podle návodu ze státního rozhlasu, který tato doporučení vysílal každou hodinu. V Praze mizely názvy ulic, aby se okupantům ztížila orientace při zatýkání. Viliam Šalgovič už druhý den vydával příkazy k zatýkání našich občanů.

Amerika a ostatní státy Evropy protestovaly, ale kupodivu nijak zvlášť intenzivně. A hlavně nezasahovaly. Později se tvrdilo, že Spojené státy byly o invazi do Československa předem informovány. Vojska Varšavské smlouvy jako by měla neoddiskutovatelné právo nás obsadit a určit, co máme dělat a jak se chovat. Svoboda odletěl z vlastní iniciativy do Moskvy. Po čtyřech dnech přivezl Dubčeka, Černíka a Smrkovského, které drželi izolovaně kdesi v Moskvě, zatímco Kriegel, který nepodepsal Moskevský protokol, byl kdesi mimo, nakonec ho vydali, protože Svoboda se bez něho nehodlal vrátit zpátky. Lidé své představitele při příjezdu bouřlivě vítali. Čekalo se na projev prvního tajemníka, který měl všechno vysvětlit. Po několika třaslavě ubrečených větách s pauzami, kde mu selhával hlas, mi bylo trapné ho poslouchat. Věděl jsem, že už je všechno ztraceno. Nic nebyly platné rezoluce, prohlášení, výzvy či usnesení, která jsme všichni horečně podepisovali.

Jen se doufalo v mimořádný sjezd KSČ, který se konal v ilegilitě někde v prostorách velké pražské továrny, aby se o něm Rusáci nedozvěděli. Tomu se ještě přikládala nějaká naděje. Jenže:

Předsednictvo ÚV KSČ prohlásilo, že tzv. XIV. sjezd KSČ, zahájený 22. srpna t.r. bez souhlasu ÚV KSČ, za porušení stanov KSČ a bez účasti členů předsednictva a tajemníků a mnohých dalších stranických organizací, je neplatný.

39

„Haló, mami, seš tam?“ ozval se hlas v telefonu mladého doktora Kolínského z Londýna.

„Jsem tady, Mirečku!“

„A žijete? Jak se tam teda máte?“

„Žijeme všichni. Právě se dívám z okna na rozstřílený rozhlas. Chodí sem teď hodně čumilů, chtějí vidět, jak ho ti Rusáci poničili. Na fasádě je spousta děr po kulkách a rozstřílená okna dosud nezasklená. Podobně nám zdevastovali muzeum.“

„A co tanky?“

„Tanky už odtáhly. Jen támhle pod stromy stojí nějaké jejich vozidlo.“

„Jak je to s tátou?“

„Je teď pořád v nemocnici, vozili jim tam raněné. Taky prý pár mrtvých! Ale nesmí se o tom mluvit. Přísně jim zakázali roznášet zprávy, které by jitřily obyvatelstvo. Mají tam v nemocnici nějaký ruský dozor.“

„A můžete bez rizika chodit ven?“

„Ale to ano, v podstatě se někam stáhli. Prakticky je na ulici není vidět. Tanky zastrčili do kasáren, za ohrady nebo je zamaskovali v lesích. Ale jsou tu a asi těžko brzo odtáhnou, i když se lidi vzpírají, podepisují rezoluce a petice, jenže už ničeho nedosáhnou. Vládou nám tu, i když to zatím tak nevypadá. Jestli můžeš, ještě tam týden dva vydrž. Než se to tu zcela uklidní. Peníze máš?“

„O peníze nejde, něco jsem si vydělal nočními směňami. Tady za ně stážistům platí.“

„Ale přijedeš?!“

„Přijedu, i když bych nejraději zůstal! Tady se žije mnohem lépe než u nás!“

„Přiď, Mirečku! Vrať se co nejdříve to půjde, jinak by byly asi komplikace. Moc mi tu chybíš!“

40

Velkej Láda si zavolal výrobního náměstka, zavřeli se do ředitelské kanceláře a nařídili sekretářce, ať k nim za žádnou cenu nikoho nevpouští.

„Aby nás ten Jícha neposlouchal. Kdoví, co plánoval. Asi mě chtěl sesadit. Měla by mu teď zajít chuť na nákou podnikovou radu. Všechno bude nejspíš zas po starým, ale kdyby něco, musíme taky napsat prohlášení proti vstupu vojsk. A řeknu ti, jak to provedeme.“

Výrobní náměstek si sedl pohodlně do křesla a zapálil cigaretu. Předpokládal, že po pěti dnech od vpádu vojsk už je situace jasná. „Možná by se to prohlášení ani psát nemuselo.“

„Neboj,“ řekl Velkej Láda, to jenom pro případ kdyby...“

Večer jej ředitel n.p. Buton a předseda MV KSČ přečetl stranickému výboru a svolaným členům městského zastupitelstva vedeného předsedou MNV v zamčené obecní zasedačce.

Mělo jen dvanáct vět a bylo na obyčejném listu normalizovaného

papíru. Když to prohlášení proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy nahlas přečetl, nikdo z přisedících nic nenamítal. Proto vzal propisovací tužku, papír s prohlášením narovnal a dal ho i s tužkou kolovat. První zastupitel, před kterým papír s výzvou ležel, jako by se zdráhal. Ale nebylo tam nic, s čím by nesouhlasil, Vojska musí neprodleně opustit Československou republiku, to přece podepsat musel, vždyť to i chtěl. A chtěli to všichni, tak podepisovali, až se kolující dokument zase vrátil k řediteli i s tužkou. Ten ji zastrčil do náprsní kapsy, dokument vložil do desek a vstal. „Má ještě někdo něco, nějakou připomínku nebo návrh?“

Zeptal se přisedících a nečekal, že se někdo ozve.

Když se s náměstkem vracel ze schůze ještě ten večer ulicí do podniku, vhodil tu propisovačku do jedné z popelnic stojících u domů. Vrátný, který měl nařizeno, kromě pracujících na noční směně, nikoho do podniku pouštět, jim ochotně otevřel bránu.

„Tak si dáme frťana!“ rozhodl ředitel, když se vrátili do jeho kanceláře, a vytáhl francouzský koňak, který mu vozil Van Dang z Holandska. Papír s provoláním a podpisy představitelů města vložil do obyčejných zelených papírových desek. „Bude to v tomhle posledním šufletu, kdyby to náhodou někdo chtěl hledat. Do trezoru to rači nedávám. Tam se chodí vždycky prvně. A na zlikvidování je ještě brzo.“

„Proč si to prohlášení vlastně napsal. Dyť už je všechno jasné!“

„Právě proto. Máme tam všechny podepsané, kromě nás dvou. Takže, když se to všechno vrátí zpátky do starejch kolejí, budou nám muset hezky zobat z ruky, jestli jim ji vůbec nastavíme. Člověk nikdy neví. Tak na zdraví!“

Pak se ředitel zamyslel: „Musíme něco udělat s tím Jíchou. Moc se nám tady začal roztahovat.“

Do Československa byly dne 21. srpna poslány dvě sovětské armády, a to 1. Ukrajinský sbor složený výhradně z Ukrajinců a 1. Záložní uralský sbor, kde bylo téměř výhradní zastoupení zauralských národností.

Ta okupace skončila nějak moc rychle, napadla mne, když jsem jel začátkem září poprvé do Prahy a nikde cestou vlakem jsem neviděl jediný ruský tank, ani nezahlédl nic neobvyklého. Po městě, které jsem projížděl tramvají až na Smíchov, mi nebylo nic nápadné. Jen na domech hojný počet zabílených ploch. Vzpomněl jsem si, jak jsme v městečku psali hesla a jak je pak pracovníci obce smývali a kde to nešlo, nanášeli na písmena stejné vápenné vrstvy jako tady. Jediný ruský tank, který jsem uviděl, když jsem vystoupil z tramvaje, stál před smíchovskými kasárnami. U jejich brány držel stráž vojáček v nezvyklé uniformě. Hned v průchodu do divadla jsem narazil na Pavla Nouzu:

„Co tomu říkáš? Víš, že odvolali Kriegela a Čestmíra Císaře? A anulovali jejich mimořádněj čtrnáctej sjezd KSČ. Jako by nebyl. To značí jedno! Nehnou se odtud, už tu zůstanou natrvalo, to je přesně to, co chtěli.“

V divadle se po prázdninách nemluvilo o ničem jiném než o okupaci, i když uvnitř ansámblu a mezi personálem jako by zůstávalo všechno při starém. Jen se šušovalo, že herec Valter Taubr si vyzvedl ze šatny svůj kufřík a odjel do Itálie. Jediný z kulisáků, který chyběl, byl pan Baur.

„A odvolali Koldera a Kapka,“ hlásil mi vzápětí Pavel Nouza, když jsme zaskočili ke Kinským na jedno pivo. „Pudou další, to si piš. Dubček nebude poslední!“

Větší a nemilé překvapení mne čekalo u paní bytné.

„Od prvního října sem přijede příbuzná z Moravy. Holka tu chce studovat nějakou školu. Nemohla sem jí odmítnout. Je to trvalá přízeň. Tak si holt budete muset někde něco najít. Máte na to eště měsíc čas.“

To bylo jako rána do vazů. A dost mě to vzalo. Nechtělo se mi zase chodit po Praze a shánět podnájem. Zejména teď, když bylo všechno rozjitřené a lidi si netroufali jen tak brát někoho neznámého do svého sou-

kromí! Říkal jsem to všem kulisáků i babičce z vrátnice, dokonce jsem zašel do kanceláře za paní Kapkovou, která ode mne brala nějaké fotky pro reklamu. Čtrnáct dní jsem se nervoval a nemyslel na to, co se děje v politice a v republice, jenom kde budu za čtrnáct dní spát.

Začal jsem zase chodit po ulicích Prahy, kde už byly vesměs smazány všechny stopy po tom nečekaném nájezdu sovětských tanků a vojácci pečlivě schovaní v kasárnách jako v těch smíchovských, před kterými stál jediný strážný v nazelenale cizí uniformě.

Vyptávat jsem se lidí na chodnících, v krámech, u kiosků, na refýžích, dokonce i před kostelem.

Potkal jsem ho taky jako tenkrát. Honzík tlačil káru před sebou, to, co měl v ní, zakrývala vojenská celta. Tentokrát jsem se ho nechtěl ptát, ale rozhodl jsem se, ho konečně vyfotografovat. Stoupl jsem si k okraji chodníku, on tlačil káru proti mně po silnici. Po prvních záběrech ještě nic nezpozoroval, pak ano. Ale jel dál a těsně přede mnou se zastavil. Ještě ho zaberu v detailu, než mi začne nadávat a způsobí na chodníku pozdvižení, napadlo mne, ale on se netvářil nepřátelsky a já fotil. Měl poměrně souměrnou tvář s ostrými rysy, se zarostlou bradou a v očích mihotal jakýsi trvalý třpyt. Udělal jsem ten největší detail, jakého byl objektiv schopen. A najednou jsem za aparátem slyšel jeho slova:

„Nemysli si, že naděje je mrtvá, i když se teď zdá všechno beznadějný. Naděje vychází i z toho, co jsme udělali a čeho jsme dosáhli. Naděje tu bude pořád. Nikdy se nedá odstranit ani zničit nebo vzít zpátky.“

Pak uchopil káru a jel dál, aniž si mne všímal, a já pochopil, že už ho nikdy nemám považovat za blázna.

„Moh bych tě vzít na čas k sobě,“ řekl mi Franta Hamáček, když jsme napínali koberec na forbíně a jemu spadlo kladívko do orchestríště, pro které jsem mu vlezl. Trval na tom, abych mu říkal Fany. Už se v divadle po příchodu z lapáku dost otrkal, ale mistr ho raději nepověřoval žádnými individuálními úkoly. A určoval ho při přestavbách scény na místa, kde nemohl nic zkazit. Často chyběl na nástupu. Buď přišel pozdě a pak se lísavě omlouval, že nejela tramvaj, někdy se nedostavil vůbec, a to při omluvě koktal, že měl zase tu migrénu. Mistr si s ním nevěděl rady, protože sem přišel z kriminálu na umístěnku a on ho nemohl vyhodit.

„Nechám tě bydlet u mě na Táborské. Mám tam dvoupokojový byt. Momentálně ho nepoužívám, Bydlím u Kamilky. Budeš mi dávat měsíčně tři stovky.“

Tři stovky byly dost, proto jsem chtěl byt napřed vidět. Šlo o jednu kuču velikosti asi 3 x 4 metry s jedním, navíc rozbitým oknem a něčím jako špajz bez okýnka, kam se nemohla vejít ani vana, ale vešel by se tam stůl pod zvěšováka a polička na vyvolávací misky. Jenže tam nebyla voda ani odpad. Přesto jsem mu ten byt zaplatil hned a on mi půjčil klíč. Tenhle problém jsem kupodivu zvládl perfektně, až na to, že mne druhý den, když jsem si nesl dovnitř věci, zastavila na chodbě domovnice.

„Vy tady chcete bydlet?“

„Ano, mám to od pana Hamáčka pronajaté!“

„Pan Hamáček neplatí činži. A vy tu teď budete místo něho? Musela bych to na úřad nahlásit!“

„Budu tu bydlet jen přechodně. Kolik platí pan Hamáček měsíčně?“

„Pěťadvacet korun, ale už dluží za dva roky!“

„Dám padesát a bude to i na příští měsíc!“

Pro jistotu jsem zašel na MNV přihlásit se a tam mi řekli: Byt na vás přepsat nemůžeme, ale je dobře, že jste teď ochoten nájemné za pana Hamáčka platit, alespoň mu dluh nebude narůstat. Jenže byt mu podle zákona pořád zůstává.

Hamáčkovi jsem nevěřil, mohl mne z té jeho kuči kdykoli vyhodit, protože na to měl podle zákona právo. Ale teď jsem si s tím hlavu nelámal. Ležel jsem na úzkém kanapátku pod rozbitým oknem, jak mi určil. Do jeho postele jsem zalézat nechtěl. K ránu už mi byla notná zima. Rozhod jsem se tu díru v okně něčím zakrýt. O zasklení jsem neuvažoval a hadr nevyhovoval. Přinesu si z divadla kus hobry, umiňoval jsem si. Kdo ví, jak tu vydržím v zimě, obával jsem se. Ale musel jsem být spokojený s tím, co mám.

Budou provedena nutná kádrová opatření ve vedení tisku, v rozhlase a televizi a ve všech oblastech společenského života i na závodech, která odpovídají základním zájmům socialistického společenství, jeho bezpečnosti a jednotě.

Na OV KSČ se sešli ředitelé podniků s vedoucím okresního výboru strany, který se vrátil opět na své místo, i když byl před časem z funkce odvolán. Se všemi si potřásl přátelsky rukou, protože se s nimi z dřívějšíka znal. Nebyl pozván pouze ředitel Agropodniku, o kterém se předpokládalo, že vzhledem k nepřístojnému postoji k vedení strany a k nastalé změně, své místo brzy opustí.

Po referátu o současné situaci a opětovném převzetí vůdčí role KSČ byla pauza na cigaretu.

Ředitel n.p. Buton Ladislav Skála přistoupil k vedoucímu tajemníkovi okresu a rovnou se ho zeptal:

„Nebylo by tam někde místo pro schopného kluka, ekonomického inženýra?“

„Ty jako myslíš na ředitele Agropodniku?“

„To zrovna ne!“

„Ale jo! Někoho schopného potřebujeme. Je ve straně?“

„Ve straně je, ale tak vysokou funkci jsem nemyslel!“

„Hele, soudruhu, tobě věřím, ty jsi nezklamal v těžké době, proto nám nenavrhneš nějakého revizionistu, kterej byl spolčenej s těma, co chtěli změnit svět. Každopádně mi pošli jeho materiály.“

„Ty vole,“ řekl pak ředitel Skála výrobnímu náměstkovi, když si spolu sedli za zavřenými dveřmi kanceláře. „Já se toho pitomce Jíchy zbavím a dostanu ho dokonce na ředitelskej post! Už to mám málem potvrzený od šéfa partaje. Jen o něm musím poslat materiály. Co mu mám vlastně napsat do posudku na to, jak se tu před vstupem Rusáků choval? Vždyť von mě málem vyšachoval z podniku, kterej jsem vlastně zakládal.“

„Napiš, že se choval indiferentně!“

„Co to vlastně znamená?“

„No jako nestranný, nemastný, lhostejný, že mu to bylo fuk!“

„To ne, to by ho tam třeba nevzali a já se ho tu chci za každou cenu zbavit! Musíme napsat, že celou dobu zachovával základní linii strany, že se neodklonil, nezúčastnil žádných výzev a podnětů ke změnám, že nepodepsal dva tisíce slov, ani žádost o neutralitu. Že neochvějně stál na neměnných pozicích strany. Potřebuju, aby ten posudek byl napsán u tebe, tvou sekretářkou, tady by to ženský hned roznesly. Nechci, aby se dověděl, že jsem mu ten ředitelskej post v Agropodniku vlastně zařídil já. I když já bych ho nejraděj nakop do prdele, hajzla jednoho podvratáckýho. Takoví nás chtěli odstranit z pozic. Miláček Božky Brožový. Pěknej parchant. Ještě, že ty Rusáci přijeli.“

43

Nemohl jsem uvěřit. Možná to bylo tím, že mi zrovna otiskli fotku v Rudém právu. I s mým jménem. Ani jsem o tom zpočátku nevěděl, jenom ty noviny kolovaly hereckými šatnami a dones mi je Nouza, který si tam zatrhl článek napadající Dubčeka. Fotka byla z připravované hry Tennessee Williamse, která měla mít za tři neděle premiéru. Byl na ní Jiří Kalamíra, jak sedí v bačkorách na schodu a za ním stojí několik herců. Do novin se dostala prostřednictvím paní Kapkové z kanceláře, která měla na starost propagaci. Jinou fotku asi neměla, protože se ještě nedostavil divadelní fotograf Jan Forejt. Víceméně se vědělo, že zůstal v zahraničí. Jen to nebylo oficiálně potvrzené. Proto přišli za mnou, jestli bych to fotografoval, které bylo divadlem dobře placené, namísto Forejta neval.

To byl šok! Vyběhl jsem do Kinských sadů a na první lavičce tu nabídku začal promýšlet. Samozřejmě jsem mohl hned kývnout. Ale já k tomu nic neměl. Ani kvalifikaci, kdyby na to přišlo. Jo, mohl jsem to brát při zaměstnání kulísáka coby bokovku. Ale oficiální divadelní fotograf?

Přemýšlel jsem o tom celou cestu vlakem, když jsem jel narychlo domů, abych se poradil s tátou.

„Ani ses v Praze neohřál. Máš na to nějaký zázemí, máš na to přístroje? Máš na to alespoň výuční list? Vždyť jsi tam vlastně jen kulísák a oni na to postupně přijdou. V Praze tě z takovýho exkluzivního místa brzo vyšachujou. Objeví se někdo s protekcí a budeš zase jevištní technik s bídým platem. Mysli trochu dopředu. Tohle se mi nezdá dost perspektivní.“

Fotografuješ sotva rok a nemáš žádný zkušenosti, na takovou práci bych si netrouf ani já s celoživotníma poznatkama. Chybí ti základní vybavení. K fotografování je zapotřebí prvotřídní technika, a ta je dneska setsakra drahá a přitom skoro nedostupná. S tím tvým aparátkem, ve kterým se trhá film, nemůžeš dělat zázraky. A víš, co to dá za práci zhotovit obří fotografii? Mně se to nikdy nepovedlo, Na největší fotku 50x60 jsem si musel udělat zvláštní vyvolávací forychtunk. A ty máš dělat metrovky do výkladů. Můžou ti to zhotovit v laboratořích, ale bude tě to stát majlant. A ty se nedoplatíš. Zejména, když nemáš žádné finanční základ. A já ti peníze dát nemůžu. Jednak je drží máma, a pak je to pochybněj podnik, kterej musí dřív nebo později zkrachovat. Zejména v týhle nevyjasněný době, kdy má soukromý podnikání zase na dlouhej čas utrum.“

Jel jsem v noci ještě vlakem zpátky a místo spaní jsem přemýšlel. Nemůžu přece takovou šanci zahodit. Ale je pravda, že jí nejsem s to ani uchopit. Nemám pro ni nic. Kdybych byl spisovatel, stačila by mi tužka a papír. Malíři stačí úhel a čtvrtka papíru. Muzikantovi notový papír a kytara. Já potřebuju perfektní foťák, nejspíš středoformátový, který stojí tisíce, vybavenou fotokomoru, což je nejméně jedna místnost, chemikálie a filmy, které si dobří fotografové vozí z ciziny. Já nemám nic.

V divadle se uskutečnila další beseda s ředitelem Vinohradského divadla Danielem Pavláskem. Už se nesla v takovém smutném podtónu. V klubu zůstaly některé židle prázdné. Všichni herci se nezúčastnili. Mohl jsem si na jednu z židlí sednout. Pavlásek rozebíral možnosti, které ještě zbývají, když se přihlásil Kája Potměšilek, jako žák ve škole. Dali mu slovo.

„Co kdyby komunistická strana vstoupila do ilegality?“

Bylo to nečekané a v podstatě nerealizovatelné, jak vůbec komunista mohl takový návrh učinit? Bylo to jasné zoufalství a zároveň to napovídalo o odhodlání jen tak se nevzdat. Pavlásek to vzápětí začal rozebírat. V té ilegalitě by nějaká částečná odnož partaje mohla vydržet tak do Vánoc, všude už je KGB a ve stranických buňkách informátoři. I na téhle schůzi někdo takový musel být.

To se projevovalo vzápětí.

Postupně začali vyhazovat reformní komunisty a ekonomy odevšad.

Zavolala mne paní Kapková do kanceláře a já už byl rozhodnut, se omluvit a to místo fotografa v divadle nepřijmout, i když jsem měl stále cukání to vzít.

Od kancelářského stolu se na mne smála, jako by se snažila něco zamaskovat, a přišlo to vzápětí.

„Tak pan fotograf Forejt se nám z Rakouska vrátil. Říkal, že by tam musel bydlet někde pod stanem, protože Vídeň je plná utečenců z Československa. Můžete mi sem dál nosit fotky herců, občas se povede je udat do novin. Dostal jste za tu minulou honorář? Ne? Musíte mi nechat vaši přesnou adresu. Nebo víte co, příště napíšu, ať vám ten honorář pošlou přímo sem do divadla.“

Měl jsem všechno téměř naráz vyřešeno. Nemusel jsem si s ničím dělat hlavu, jen s tím oknem v Hamáčkově kutlochu, kterým pořád dovnitř táhlo, někdy až foukalo a když přšelo, měl jsem mokré kanape. Do takové špeluňky jsem ani Ivanu pozvat nemohl. Bylo mi divné, že už se dobrý měsíc neozvala.

Jednou, o volném večeru, jsem se konečně dostal na ten Godardův film Bláznivý Petříček. Hráli ho ještě v Blaníku a já koupil náhodně lístek před vyprodanou pokladnou od jakéhosi pána, protože jsem předběhl ostatní zájemce. Byl do páté řady. Během filmu jsem zapomněl na všechno, jen jsem sledoval děj a sotva stačil číst ty nezvykle dlouhé a někdy až záhadné dialogy a monology. Konec jsem nepochopil. Proč si ustřelil hlavu, jsem ještě dumal venku, kam mě vynesl dav. Šel jsem dolů po Václavském náměstí po desáté večer a neuvědomil jsem si, že kolem mne ani proti mně vlastně nikdo nejde. Totéž jsem zaznamenal na Národní třídě. V půl jedenácté večer vypadala Praha jako mrtvé město. Ani auta moc nejezdila a dvakrát jsem zahlédl policejní vozy. Možná, že ten můj dojem vyvolal Godardův Petříček, ale byla to skutečnost a vysvětlitelná. Praha byla poražena, na lopatkách, a zdálo se, že téměř vůbec nedýchá.

Ing. Jícha vyhazov přijal klidně, obzvlášť když mu nabídli tak exkluzivní flek. Místo ředitele. Nechtěl hned vyskakovat nadšením, a tak si jaksi velkopansky kladl i podmínku. Vezme si s sebou jako sekretářku Ivanu Malou, která byla s ním v podnikové radě pracujících.

Ivana kupodivu souhlasila. Vysvětlil jí, že by stejně v Butonu neobstála. Přípravovaly se prověrky všech, kdož se do politiky nějak zapletli, a bylo jasné že účast v podnikové radě, i když ona vůbec politice nerozuměla, nestarala se o ni, spíš jí přímo znechucovala, by to v Butonu za tu radu pracujících, kam ji sám vybral, zřejmě a zřetelně odsákala.

Jíchovi se Ivana zamlouvala. Měla hezky tvarované nohy na rozdíl od Jarmily a to její pružné tělo ho vzrušovalo. Proto si jí taky vybral do té rady. Prostě se mu líbila. Že chodí s Kaláskem, který teď žije v Praze, mu nevadilo, stejně se s ním vidí jednou za uherský rok.

Doma to ženě Jarmile podrobně vysvětlil. Ani ji tak nezajímalo, že bude muset denně dojíždět do okresního města, že se stane ředitelem perspektivního podniku, že to je v této vyhraněné době víceméně pocta a štěstí, že mohl dopadnout daleko hůř, jít rovnou z podnikové rady pracujících k nádvorní četě jako podavač u zedníků, ale on se dostane mezi pár význačných lidí na okrese.

„Tak ty sis vzal s sebou tu čúzu?“ Děvku, která jezdí za chlapama do Prahy? Nestačilo, že tady po tobě v podniku vyjížděla? Ty si ji vemeš za sekretářku? To už můžeš rovnou rozhlásit, že s ní budeš chrápat! Tak já teda s tebou nebudu!“

Jarmila byla v sedmém měsíci těhotenství a špatně ten stav snášela, nejprve rozjela svůj ohňostroj výčitek obviňování a sprostých nadávek ze žárlivosti. Pak začala brečet a jak ji chtěl uklidňovat, plačtivé výroky se proměnily v hysterický povyk a najednou ochabla, jako by ztratila vědomí.

Začal ji v obavách plácet po tvářích, aby se z těch mdlob probrala, začal ji i horečně líbat na ústa a na uši, což ji vždýcky lechtalo a zřejmě vzrušovalo, a ona se probrala z těch nafilmovaných mdlob, chtěla ho odstrkovat, ale to líbání na uši a na krk se jí tak zalíbilo, že ho najednou popadla a přísála se k jeho rtům a už to nesměřovalo nikam jinam, než že ji odnesl do postele a začal svlékat a ona se nebránila, jen když se nad ní

skláněl a chtěl se s ní pomilovat, začala opět hysterčit:

„Opatrně, opatrně, ať mu neublízíme!“

„Neboj, to zvládne!“ Uklidnil se už částečně Jícha, jako by ho všechnen ten živočišný pud skoro naráz přešel a začal při tom milování myslet na Ivanu Malou a na její pevná prsa.

45

Redaktoři Televizních novin nedbali “doporučení” cenzorů a rozjížděli se do továren na besedy s lidmi, kde natáčeli jejich názory. Na tyto reportáže okamžitě zareagovali skalní komunisté, kteří televizi zaplavili desítkami většinou anonymních, dopisů.

Jednou v denní pauze, když bylo podzimní listí na vrcholu barevnosti a dopolední slunce začalo z mlhy obšťastňovat posledními teplými paprsky Petřínské sady k zářivé kráse podzimu, jsem se vydal přes Újezd na Malostranské náměstí a zamířil jsem s foťákem přehozeným přes rameno do Sněmovní ulice, kudy to bylo nejbliž.

Poznal jsem ji hned. Stála před vchodem do budovy ještě s několika staršími pány a byli to nejspíš poslanci jako ona. Nedalo mi to a musel jsem si ji v stojící skupince vyfotit.

Nijak jsem se před nimi neostýchal, a tak si mne všimla. Možná se i zalekla, když jsem na ni mířil fotoaparátem, třeba si myslela, že jsem nějaký novinář, který si ji ještě dodatečně vybral za oběť. Jako kamarádka bývalého prezidenta mohla být pro novináře pořád, zejména teď, ještě sólokapr.

Navíc se coby stará komunistka držela ortodoxně své strany a víry, neuhnula ani když ji napadali, alespoň co já vím, i v okresním tisku. Měla namále, že ji také neodvolali z funkce, jako okresního tajemníka, ale u poslanců to tak jednoduše nešlo.

„Co chcete?!“ vyjela na mne a já se na ni usmál. V tu chvíli mne poznala.

„Chtěl jsem se s vámi pozdravit!“

„Vy pracujete u novin?“ chtěla vědět a já pochopil, proč začala tak příkře.

Noviny a televize ještě nebyly zpacifikovány. Mnohde se drželi redaktori, kteří ten revoluční kvas rozjížděli a vytvářeli a necítili se ještě poraženi. Rozhlas, televize a tisk mohly doposud bojovat, ale už vlastně nebylo za co.

„Ne, dělám v Realistickém divadle kulisáka a rozeznal jsem vás mezi ostatními.“

Poslanci, či jejich zástupci a tajemníci a možná i tajní se na nás začali otáčet.

Božka Brožová to vymyslela velkolepě. Obrátila se na ostatní.

„To je náš krajan z Vysočiny,“ a začala mi kolemstojící představovat. Asi s deseti poslanci a jejich poskoky jsem si potřásl rukou. Ještě než jsme se rozešli plni zdánlivého porozumění, napadlo Božku:

„Tak nás tu vyfotografujte, když jsme tu hezky pohromadě,“ navrhla a já tu srovnanou skupinku poslanců, kteří vzápětí zřejmě odhlasují další naši porobu, skutečně vyfotografoval.

Šel jsem dál Sněmovní ulicí až k tomu parčíku na rozcestí a dům, ve kterém bydlil pan Baur, jsem poznal hned. Měl taková velká staromódní vrata a v nich malá vrátka s klikou. Když jsem za ni vzal, zaskřípala. Možná, že to skřípání nahrazovalo domovní zvonek. Dvorek byl prázdný, obešel jsem záhůnek s růžemi, které ještě místy zářily, a přistoupil k výklenku, ve kterém byly dveře do bytu pana Baura. Přes dveře zela křížem přibitá dvě neohoblovaná prkna.

„Co tady chcete?“ ozvalo se za mnou a já uviděl plešouna docela hřmotné postavy, který měl v ruce veliký klíč, snad od domovních vrat.

„Hledám pana Baura!“

„Ten už tu nesmrdí!“

Díval jsem se na něho vyjeveně. „A on smrděl?“

„Každý žid smrdí! Našli ho tam až po tejdnu, tak si dovedete představit ten mrtvolnej puch!“

Otočil jsem se a vyšel z vrátek, která vrzala, a došel na roh. Průčelí Valdštejského paláce bylo z boku ozářené sluncem a struktury oken, veškeré vlysy, výstupky, dekorativní výčnělky a ornamenty dostaly zvláštní plastické tvary. Snad z nějaké vnitřní obrany proti tomu sprostému chlappovi, o kterém pan Baur prohlašoval, že je to nácek, jsem začal vnímat monumentálnost historické budovy a její neumírňující krásu nadčasově.

Musel jsem ten zázrak raného baroka vyfotografovat.

Trochu jsem na pana Baura myslel, když jsem přecházel Mánesův most. Dalo se předpokládat, že mu ten byt vyplenili, ještě než vynesli jeho mrtvolu, to by na onoho nácka sedělo.

Došel jsem až na Náměstí Republiky a proti mně šla exkluzivní holka, kterou jsem znal! Dnes to byla samá náhoda. Jenže ona mne nepoznala, šla suverénně dál, i když jsem ji na ulici pozdravil. A veplula do obchodního domu Kotva, jako nějaká filmová hvězda. Chvátal jsem za ní. Stáli jsme skoro za sebou na eskalátoru, a když zamířila do oddělení dámského prádla, připadal jsem si blbě a vyčkával.

„Co za mnou lezete,“ obořila se na mne, když vyšla. Sledujete mě už od Obecního domu. Nejste zas nějak tajnej?“

„Vždyť my se známe,“ zakoktal jsem.

„Leda z Bartolomějský! Když jste stál při mém výslechu za plentou!“

„Ale né, přece z divadla. Sháněl jsem vám volňásky!“

„Aha, tak vy jste ten, co doporučoval Mirkovi, aby emigroval.“

„Od května jsem ho neviděl.“

„Ale zůstal tam a nás teď honí tajní. Paní mamá je z toho na mrtvici a starýho pána chtěli přeřadit na obvod! Takovou kapacitu. Ještě že se ho zastal nějaký hlavoun, kterému zachránil život.“

„Tak Mirek Kolínský zůstal venku! Říkáte, že sehnal nějakou stáž v Americe?!“

„A nechce už zpátky, zejména teď, když jsou tady. Jenže my za něj budeme diskriminovaný. Taky mě přeřadili na horší místo. Dělam samý noční směny.“

„A můžete ho nějak pozdravovat?“

„Jsem blázen? V Bartolomějský mi to stačilo jen jednou.“

Chtěl jsem ji pozvat na kafe, ale striktně odmítla.

„Ještě byste se se mnou do něčeho zaplet. Asi mě sledujou.“

Vstoupila na eskalátor, aniž se rozloučila, a já sledoval tu její štíhlou a bezesporu krásnou postavu, jak se pomalu eskalátorem snáší do přízemí a mizí v davu míhajících se lidí, aniž se ohlédne.

Pavel Nouza upravoval ve své kukani paruku Dalimila Kapky do hry Komédie o lásce, která se začínala narychlo zkoušet místo světového dramatu Edwarda Albeho, geniálně přeloženého do češtiny pod názvem Kdopak by se Kafky bál. Hra byla z ničeho nic stažena z plánovaného repertoáru i přes protesty herců, zejména Jiřího Kalamíry, který měl hrát jednu z hlavních rolí. Principál Paloun, jehož doteky dní zamáčkly nějak příliš brzo a ředitelské křeslo se s ním nestačilo sesypat, protože narychlo odešel do penze, by tohle drama stejně nezvládl, protože to byl svým způsobem pořád jen naivní amatér. Rád hercům na scéně předváděl gesta zafixovaná snad z devatenáctého století a věřil, že je budou ochotně aplikovat. Ale byl chytrý, dovedl si spočítat, že i na něho by se něco našlo z těch uplynulých měsíců, nejméně to, že povoloval v divadelní klubovně neohlášené přednášky a politické apely svého kamaráda Pavláška z Vinohradského, které už neměly daleko k revoltě. Jednou je natáčeli i rozhlasáči.

Nouza poslouchal z malého přenosného rádia Svobodnou Evropu, která už začínala být znovu rušena. Právě tenhle komentář ho zaujal:

Porážka nacismu Stalinovu imperiu otevřela bránu do hlubin střední Evropy. Jedna díra v sovětském předpolí ale zela – Československo. To se sice po převzetí komunisty stalo věrným spojencem, ale na rozdíl od Polska a NDR tu nebyly umístěny vojenské jednotky. Ta díra v sovětském štítu se zacelila srpnovou invazí.

Někdo zaklepal na dveře. Nouza řekl, dále, aniž rádio ztlumil.

Do místnosti vstoupil muž a nebyl to nikdo z herců.

Prohlížel si Nouzu, jako by si ho chtěl zapamatovat, a ten dál něco smolil na paruce, aniž zvedl oči.

„Kvůli tomuhle jsem tady.“

Nouza přestal a vyjeveně na něj koukal.

Chlápek kývl hlavou a rozhodně to znamenalo hrající rádio.

„Okamžitě to vypněte!“

„Proč?“ podivil se Nouza a už ho něco napadlo.

„Nejste jedinej parukář na světě, takže se tu bez vás klidně obejdou. Takové lidi jako vy, kteří štvou ostatní, ty nazýváme reakcionáři a v rámci normalizace, která už probíhá, je eliminujeme. Jistě by se vám s těma jem-

nýma ručkama nelíbilo držet lopatu. Ještě vám dáváme šanci najít si místo sám. Tady v divadle jste pro své veřejně hlásané názory nebezpečný!“

Chlap se otočil a odešel.

Pavel Nouta vypnul rádio, zapálil si cigaretu a začal přemýšlet.

Bylo to zřejmě první varování.

47

Úřad pro tisk a informace (zvaný “ÚTISK”) vydal v říjnu “doporučení”, podle kterého novináři nesměli publikovat nic, co by mohlo vyznít jako kritika SSSR a dalších čtyř socialistických států; nic, co by mohlo ohrozit KSC, bezpečnost a armádu.

Už jsem měl vyfocené téměř všechny naše slavné zpěváky: Gotta, Matušku, Helenu i Neckáře, jenom mi chyběla v detailu Marta Kobišová. Nejlépe se mi povedla Urbánková, protože se na ty její černé brýle krásně ostřílo a já mohl udělat maximální zvětšení. Chodil jsem na ty koncerty do Lucerny a byl jsem tam hned 6. září. Tentokrát se mi podařilo nafotit celý film, aniž se přetrhl. Jenže jsem neměl čas ho vzápětí vyvolat a někam jsem ho zastrčil. Lidí byla vždycky plná Lucerna. Stával jsem v podloubí u schodů na galerii a tenkrát tam pobíhal takový malý kluk, kterého jsem zaregistroval. Byl trošku větší než trpaslík. Jak běhal po schodech nahoru a dolů, všiml jsem si i jeho bot, Byla to dosti rozšlapaná perka s polovysokými podpatky a na těch podpatcích jsem uviděl zaschlé a nevyčištěné bláto. Zřejmě šlo o nějakého venkovana.

Sál se téměř vařil, až se mi zamlžovaly čočky u teleobjektivu. Ještě to měl být pokus o jeden z dalších protestů, které se nedaly tak hned zastavit. Ale Rusové postupovali systematicky dál, neústupně jako buldoci. Lidé, ač téměř všichni se stavěli proti vstupu vojsk, nemohli zabránit tomu, co se dělo na vrcholcích politické moci.

Třetího a čtvrtého října jednala československá delegace v Moskvě, kam odletěli Dubček, Černík a nově se objevivší Slovák Husák, o podmínkách dočasného umístění spojeneckých vojsk v Československu. Ve sdělovacích prostředcích se už zcela bezostyšně konstatovalo, že u nás

chtěla převzít moc kontrarevoluce, proto naši představitelé museli požádat o bratrskou pomoc. Začal se citovat i zvací dopis, jehož přesný obsah nebyl ale nikdy zveřejněn. Na jeho základě nás bratrsky přijely sprátené armády osvobodit. Přičítal se Indrovi, Bil'akovi a dalším, jenže se k němu nikdo zatím nepřiznával.

Osmnáctého října narychlo svolané zasedání Národního shromáždění smlouvu ratifikovalo. Bylo to týž den, kdy jsem šel Sněmovní ulicí k panu Baurovi a potkal tam Božku Brožovou a další poslance, kteří s ní pak byli na fotografii. Ti všichni nás hlasováním zradili. Pomalu jsem si dával dohromady mnohé souvislosti i ten moment, kdy jsem viděl v Lucerně malého kluka v zablácených botách, najednou stojícího před mikrofonem na pódiu. Nejspíš ho neznala ani většina diváků, proto mu předem netleskali, až když začal zpívat tu písničku. Tu už znali všichni.

- Bratříčku, nevzlykej, to nejsou bubáci!

A sál jako by vzplanul. Mnohým se nahrnuly slzy do očí. Už věděli, kdo to je, už pochopili, že zpívá za nás za všechny. A když jsem později našel ten film a vyvolal ho, měl jsem Karla Kryla hezky v detailu i s jeho kytarou Mahulenou. Mohl bych ty jeho pohlednice prodávat a jistě by o ně nastal enormní zájem. Byl to svým způsobem jeden z těch, o které se naše revoluce mohla opřít, a proto se po něm co nejdříve šlo. Naštěstí odjel 9. září na písničkářský festival konaný na západoněmeckém hradě Waldek. A pochopil, nebo mu to někdo vysvětlil, že bude potřebnější tam, venku, než v našem novém koncentráku.

Nepochopila to Marta Kubišová, nebo to pochopit nechtěla. Vystupovala jako poslední s tou písní „Motlitba“ a já si ji nevyfotografoval. Právě mi došel film a další jsem s sebou neměl. A nejspíš už si ji nevyfotografuju, protože nebude příležitost. Ona tou svou „Motlitbou“, která se stala časem jakousi druhou neoficiální hymnou našeho národa, mnohdy i první, když už teď vnikala do duší téměř všech návštěvníků Lucerny, se stala hrdinkou a totálně se odepsala ještě před rozhodnutím těch, kteří od 21. srpna opět byli na koních. Martu ani Karla Kryla jsem už pak nikdy naživo neviděl.

Oslavy Velké říjnové socialistické revoluce měly přispět k uklidnění veřejnosti a důstojně dokazovat, že se lid uklidnil a přijal normalizaci, která se teď všude všemožně prosazovala.

Jenže ten den opět lidi vyšli do ulic Prahy, provolávali protisovětská hesla a strhávali sovětské prapory z veřejných budov.

Ředitele n.p. Buton navštívil ten den doma jeho mladší bratr Honza. Ani si netroufl za ním zajít do podniku. Doposud se skvěle doplňovali. Honza byl obchodním zástupcem v PZO Pragoexport, kteréžto místo mu před pár lety dohodila Božka Brožová. Měl přímo na starosti exportující firmy, mezi něž patřil i Buton. Zakázky byly většinou pro výrobu komplikací, protože obvykle směřovaly do třetích zemí, kde vládli šejkové, diktátoři a různí naftoví dobrodruzi, jejichž obchodní zástupci si vymýšleli nemožnosti, které jim lacino mohly zhotovit a dodat jen národní podniky v Československu, lačnicí po devizách. Proto se v Butonu obvykle takové sjednané zakázky Honzou Skálou označovaly za kokotiny.

Bratři se moc často nestýkali, snad když zajel někdy Láda na PZO do Prahy potvrdit zase nějakou kokotinu, za kterou přímo na místě Honzovi vynadal.

Teď ho měl doma v bytě.

„Co se děje?“ divil se starší bratr, „Voni tě vyhodili?“

„Ještě ne, ale všechno k tomu směřuje! Při prvních prověrkách letím.“

„Co si zas, kurva, vyváděl?“

„Byl jsem delegátem na XIV. mimořádném Vysočanském sjezdu KSČ a podepsal jsem usnesení, které odsuzuje okupaci!“

„Ty vole! A co já mám s tebou teď dělat?“

„Dáš mi tu nějaký flek! V Praze už zůstat nemůžu, jinak mě strčí k lopatě! Jestli mě nezavrou!“

„Copak vo flek, ten se tady najde, zrovna jsem vyhodil jednoho inženýra, protože se tu do tý politiky sral taky. Ale byt pro tebe nemám!“

„To je blbý! Byt potřebuju!“

„Leda, že by sis koupil družstevní, ten by se sehnat dal.“

Honza Skála se přestěhoval do městečka, do bytu 3+1, který koupil od Stavebního bytového družstva za jistý bonus který tajně obdržel předseda, a začal žít v městečku i s ženou, dvanáctiletou dcerou a psem Charlim. Nutno konstatovat, že nejvíc byl spokojen s novým prostředím pes. Většinou ho při venčení za domem pouštěli navolno, bez vodítka, když se v okolí zrovna neháraly feny, což se mu v pražských ulicích nikdy nestávalo.

49

Ještě jsme našli, a to jen tak náhodně, námět na novoročenku. Pořád byli někteří herci neoblomní a rozhodnutí neodvolávat své přesvědčení a dávat ho i ostentativně najevo. Například nemluvili s jedním z nich, který se veřejně přidal na opačnou stranu. Měl pět dětí a nikdy nedostal žádnou pořádnou roli, jen samé štěky na scéně i v rozhlase. Teď měl hrát na Barrandově v jakémsi ještě nejmenovaném angažovaném filmu Klementa Gottwalda. Většina herců jím pohrdala.

S Dalimilem Kapkou jsme přišli na tu novoročenku zcela náhodou. Jenže nás nenapadlo, že pak na dlouhou dobu vymaže jeho jméno z titulků filmů a televize, kde měl trvale utrum. Jen v divadle se mu jako zázrakem podařilo setrvat, i když pouze na okrajové krajské scéně.

Kapka měl na sobě kostým mušketýra z právě připravované hry a nacvičoval si v kulisárně výpady kordem, když šel kolem Pavel Nouza a nesl si sovětskou Pravdu. Kdoví, proč si ji koupil, když ani rusky neuměl, ale nastavil ji Dalimilovi a on jí tím svým šermujícím kordem s bravurním výpadem propíchl.

„Moment!“ zvolal jsem s křeslem na zádech, které jsem právě nesl z přestavby scény do kóje. „Skočím si pro foťák!“

Tak jsem Dalimila vyfotografoval, jak propichuje s nadšením a elegancí svým kordem sovětskou Pravdu, která o nás a naši revoluci šířila dozajista samé lži.

Nově dosazený ředitel n.p. Agropodnik, vyrábějícího zemědělské stroje a náradí, Ing. Vojtěch Jícha svolal tento týden poradu už potřetí. Když se všichni dostavili, začal:

„Vy máte na skladě dvě stě padesát vyorávačů brambor a do konce roku podle plánu ještě padesát vyrobíte! Co s tím budeme dělat?“

„Jezedáky zatím nemůžeme přesvědčit, aby si je kupovali. Pořád se s tím vyorávačem nemohou nějak sžít,“ namítl ekonomický náměstek. „Vykopávají to furt postaru těmi jejich oblíbenými čerty.“

„A udělali jste kampaň?“

„Jakou kampaň?“

„Nabídku! Je k tomu vyorávači nějaký prospekt?“

„Měli jsme to přece v Brně na veletrhu!“

„Kdy?“

„Loni v září!“

„A letos?“

„Letos už ne. Je to dost drahá záležitost.“

Jícha se nerozčilil, ani se hlasitě nerozesmál. Jen kýval hlavou:

„Musíme na ten vyorávač udělat pěkněj barevněj leták na křídovým papíru a popsat jeho výhody. Že se s tím dá najednou vyorat celé pole, a pak teprve mohou nastoupit sběrači. Všechno půjde bez tálování a honění brigádníků, hned se ty brambory dají na poli pytlovat a odvázet na nádraží. Rozešleme ten leták všem JZD, co tu existují, i státním statkům.“

„Teď v zimě? Víš, soudruhu řediteli, co to bude stát?“

„Na takovou reklamu je zbytečné vyhazovat peníze. Oni to za čas jezevci stejně koupí, protože jiné vyorávače nebudou.“

„A pak bysme je třeba nestačili ani vyrábět a dodávat, máme jich naplánováno na rok dvě stě padesát kusů.“ Doplnil výrobní náměstek.

„Tak s nimi budeme dělat smlouvy na dodání a zvýšíme výrobu. Možná by o takové vyorávače měli zájem i v Polsku! A nevíme, jestli třeba ne v Rakousku, Musíme ty letáky vytisknout i v angličtině a němčině!“

Přisedící se zhrozili. Ten blázen nás užene k smrti. Za dřívějšího ředitele to tu fungovalo lážo plážo. Jezedáci sem tam nějaký vyrobený stroj koupili a plán se plnil, tak co takové výmysly s propagací, a ještě do Polska a do Rakouska. Nakonec by na to musel postavit nejspíš novou halu. A

kde sežene lidi do výroby? Je to nějaké pako, které sem kdoví proč soudruzi z OV KSC dosadili. Nejspíš tu bude dělat politické prověrky a každý pak musí osobně souhlasit se vstupem vojsk a podepsat se! Jinak poletí. Takového kovaného soudruha nám sem asi dali záměrně!

Ředitel Jícha chtěl ještě vědět, kdo jmenovitě ten leták vytvoří a dokdy ho tiskárna vytiskne pět set kusů. A chtěl to mít na stole za měsíc, i když tušil, že je to nesplnitelná lhůta.

„Taky vám oznamuji, že si budu brát na cesty do práce jedno ze služebních aut. Pro úsporu času. Autobusem mi ta cesta trvá tři čtvrtě hodiny a ještě jsou další prostoje. O tom budu moci být v práci déle.“

Samozřejmě, že nikdo nic nenamítal, a tak místo na autobus šel Ing. Vojtěch Jícha se svou překvapenou sekretářkou Ivanou k podnikovému sedanu a nastartoval.

„Moh bych si vzít šestsettrináctku, ale to by mi asi všichni tady vmetli brzo do tváře. Stejně, jak se mi zdá, mne mají plný zuby. A jak se v kanceláři líbí tobě, Ivano?“

„Moc dobře se tu necítím, protože tu vlastně nikoho neznám. To dojíždění autobusem je hrozný!“

„Neboj, budeme jezdit spolu autem, každý ráno na tebe zatroubím.“

Jícha přeřadil rychlost, rozjel se suverénně po asfaltové silnici a položil ruku na Ivanino koleno.

„Co tomu bude říkat ta tvoje Jarmila?“

„Ta teď bude mít dost starostí se škvrnětem, má se to narodit už za pár dní!“ A pomalu sunul dlaň po Ivanině stehnu.

„Ty punčocháče rády pouští oka! Stejně se dál nedostaneš!“

„To nevádí, alespoň si představuju, jaký je to tam výš,“ a nechal svou ruku uvnitř Ivaniných stehů.

„Doufám, že tenhle sedan nemá sklápěcí sedačky.“

„To bohužel nemá, ale můžeme zastavit na jedné z cestiček, jen co vjedeme do lesa.“

„Na houby už je moc zima a já mám ráda teplíčko a přitom pohodlí.“

„Víš, co mne napadlo? Přidělím ti podnikovou garsonku na svobodárně. Tam bude ústřední topení.“

„A ty se tam vždycky po služební cestě přijdeš ohřát!“

„Takže souhlasíš!“

Nouza si na ústa dál pozor nedával, byl to prostě permanentní rebel a provokatér. Celou dobu, co jsem ho znal, jsem nezjistil, zda má nějaké rodinné zázemí, kdo mu pere prádlo a žehlí košile, ostatně nechodil nikdy nijak zvlášť upravený, střídal nevýrazná trika ke krku a manšestráky měl pořád stejné. Ale ve své parukárně a při líčení herců nosil čistý bílý plášť.

Informoval mě o těch deseti požadavcích studentů, za které už třetí den stávkovali. O čemž se veřejnost prakticky nedozvěděla. Rozhlas a televize byly náhle podřízeny novému úřadu, který převzal dohled nad obsahem tisku a informací. V institucích a vydavatelstvích se objevovaly nové spolehlivé osoby, které po zaškolení nastupovaly do funkcí tiskových šéfů.

„To jsi slyšel, že principál odchází? Jde nejspíš do důchodu,“ informoval mne Nouza. „Taky soudruhům asi nesedí, nebo to vzdal sám. Už se asi s tím nastolovaným režimem nechce dál smířovat. Připadal mi vždycy hodně naivní, ale spravedlivej. Asi by po něm chtěli, aby některého z herců vypoklonkoval. Ale to by musel vysypat skoro všechny, protože všichni byli pomýlený a fandili svobodě. Všímáš si, jak to většina zase bere zpátky? Převezme to nějakej Kantůrek, nepřilíš herec, ale zřejmě dobrej komouš, kterej se naštěstí pro něho do ničeho nezaplet. Nějak se v tom bude plácát. Uvidíme, co přichystá hercům za překvapení.“

Nouza se toho překvapení od nového principála dočkal první. Byl z divadla propuštěn. Zatím jako jediný z celého ansámblu a personálu. Tu výpověď mu donesla osobně paní Kapková z kanceláře a téměř se omlouvala. Tvářila se provinile a ptala se, zda mu ji má poslat ještě doporučeně poštou.

Pod oficiální předtištěnou hlavičkou divadla byla strojem napsaná jediná věta. Vaše přítomnost v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého je nadále nežádoucí. Podepsal se Alexej Kantůrek, ředitel.

„Alespoň konečně vím, jaké je jeho ctěné jméno.“ Komentoval to Nouza a začal si balit věci.

„Třeba to nebude tak zlý!“ Utěšoval jsem asi marně šokovaného Nouzu. „Vlášenkářů zas tolik není, A divadla se, pokud vím, zatím nezavírají. Navíc je tu Barrandov a filmy se točit nepřestanou. A herci se nevytratí. Někdy je dobrý změnit vzduch.“

Od té doby co si naráz sbalil kufírek s náčiním, o něm, ani od něho nedošly žádné zprávy a já se po nich nepídil. I když mi ten jeho vyhazov připadal krutý a nemilosrdný. V divadle způsobil poprask. Všichni si mysleli, že už to přišlo. Čistky jsou tady. Herci o ničem jiném teď nemluví. A většinou už mezi sebou přestali mluvit otevřeně jako dřív. Někteří si jen špitali. Leckdo z nich přestal chodit po představení do klubu. Možná čekali, kdy přijde řada na ně.

Začalo se mluvit o normalizaci daleko intenzivněji a já si uvědomil, že na divadla to přijde co nevidět. Kromě politiků byli v hledáčku hned na druhém místě herci a známí umělci. Šel jsem se jednou podívat na Tři sestry do Divadla Za Branou. U pokladny mi sice volňáška prodali, ale napřed chtěli vidět občanku s kolonkou zaměstnání. Na ten název jevištní technik jsem byl vždycky docela pyšný a paní u okénka se omlouvala, že se jim na tenhle kus snaží dostat stále víc lidí jakýmkoli způsobem. Mezi kulisáky jsem měl dva známé. Ke Krejzovi odešli z našeho divadla, protože věřili, že se s ním podívají po celé Evropě. Už byli týden v Paříži. Vyprávěli mi s nadšením, jak postavili scénu a celý týden na ni nesáhli, takže se od rána do večera poflakovali po Paříži a těšili se na Mnichov, jenže ten se prý nějak zasekává. Taky už se asi nikam ven nepodívají.

Lepší kus jsem po O'Nielově Popeláři neviděl a žasl jsem, jakým nezvyklým způsobem se může Čechov hrát a proč to Krejzovo divadlo všude chtějí, i když mu publikum nerozumí. To se z těch štací v cizině ještě všichni herci vraceli.

52

Alexandr Dubček postupně začal odvolávat z vedoucích funkcí představitel reformního proudu v KSČ.

Jednou už jsem musel udělat něco s tím oknem v Hamáčkově bytě. Zima se blížila a přes všechny závěsy a možné ucpávky místo skleněné tabule mi byla na tom kanapi pod oknem nehorázná zima, ač jsem si bral i silný červený rolák. Máma mi ho kdysi upletla na hory. Nepomáhaly ani silné ponožky. Jednou, když přišlo a fučel vítr, byla ráno deka celá promo-

čená, jak kdyby ji někdo polil konví vody.

Místo skleněné tabule, kterou bych musel kytovat, jsem si nechal v přípravně kulis od kluků uříznout kus hobry na míru, ta se mi zdála teplejší než sololit. Měl jsem v kapse pár hřebíků a divadelní kladívko a v dopolední pauze ujížděl na Tábořskou do druhého poschodí provést ten zabezpečovací úkon.

Jak jsem strčil klíč do zámku, bylo mi něco divné. Otevřu a v Hamáckově posteli leží chlap. Lekl jsem se. Měl hlavu ovázanou šátkem a rozpoznal jsem na jeho těle i můj červený rolák, ale ten obličej bez brýlí mi jaksi nekorespondoval. Byl oteklý a celý zmodralý.

„To jsi ty Fany?“ Musel jsem se přesvědčit a on kňouravě odpověděl.

„Jsem moc zřízenej?“

„To ti udělala Kamilka?“

„Ne, Eliška. Mokrým ručníkem a vyhnala mě jen tak na ulici. Nemám ani floka, nedal bys mi nájemný dopředu na příští měsíc?“

„Ale to už jsem ti dal!“

„Tak na ten další!“

Měl jsem předplaceno do konce roku, Ale peníze ode mne zase vymámil. Uměl v tom chodit. Nadarmo nebyl zavřený za podvody a příživnictví, ale spíš to byl sňatkový podvodník, jak jsem už pochopil. Jenom mi nebylo jasné, jakým trikem ty ženské dovede balit a jak se k nim umí vnutit. Možná, že měl nějaké kouzlo mezi nohama. Nikdy jsem ho nezahlédl, ani nevím, zda se v divadle sprchoval, když už tady nebylo kde se umýt. Tahle kuča se ani za byt nemohla počítat, ale přece jen jsem měl kde přespávat, i když přes den ten kvartýr pro mne nebyl k ničemu. Většinou jsem o pauze v divadelní sprše vyvolával filmy, které, podle tátovy rady, se daly sušit přímo v tancích, aby se na ně neusazoval divadelní prach, a pak jsem chodil do města, navštěvoval výstavy a obrazárny, nebo sedl do kina, ale v poslední době už nebyl k objevení žádný pořádný film.

„Je to na mě hodně vidět?“ Nasadil si brýle, které se mi zdály nějak pokroucené.

Měl modřiny, jak kdyby dostal pořádně nafackováno. Ale za co ho ta ženská mohla tak zřezat, pokud mluvil pravdu. Copak se nedovedl bránit?

„Cos jí vyved, že tě tak zřídila?“

„Chtěla, abych si ji vzal. Ale našla mi v občance, že jsem ženatej, jenže já už vůbec nevím, kde ta moje první ženská je! Rozvést se nikdy nechtěla. Pořád si myslela, že se k ní vrátím.“

„Koukej se sebrat a přijď do divadla, tam si tě nikdo nevšímne. Už jsi tam tři dni nebyl. Chceš, aby tě zase zavřeli?“

„To ne, v kriminálu to snáším hrozně. Někteří hulváti mi tam říkali Pusinko!“

Měl docela příjemný, až sametový hlas, možná, že právě na ten hlas ženské naletěly i na to, co se jim snažil namluvit. Ale co jim mohl říkat? Musel přece pořád jen lhát!

Přibil jsem tu hobru na rám okna místo skla a trochu se v cimře sešerilo. On nic nenamítal a já už neměl důvod se s ním vybavovat. O tom svetr, který si přivlastnil, jsem se nechtěl zmiňovat. „Odpoledne buď v divadle, nějak to u mistra vyřešíme!“

Z Náměstí Bratří Synků mne dovezla tramvaj do centra. Tam se nedalo kloudně nadechnout, Všechny ty smrady a zplodiny z aut se v tom jemném mrholení držely nad zemí v nepříliš širokých ulicích a dusily lidi. Cítil jsem, že mne z toho smogu tlačí na průduškách. Zalezl jsem do automatu Koruna, kde byla na křídou psané tabuli uvedená rajská omáčka s hovězím masem a dala se i jíst. Pak jsem bloumal v těch zasmrděných ulicích centra a nevěděl, co s časem. Dalo se procházet různými podchody a vyhnout se mrholení, jenže nikde nebylo nic atraktivního k vidění. Až u vchodu do Divadla Za branou byl malý, téměř nevýrazný plakát, jako by ho tam pověsil nějaký amatér.

VÝSTAVA FOTOGRAFIÍ ZDE.

Většinu pražských fotografických síní jsem znal. Nebylo jich tak moc. Jedna právě poblíž ve Fotochemě. Nedávno tam vystavoval své úžasné velkoformátové fotky dívek Taras Kuščinský, ale že by byla nějaká stálá fotogalerie ve foyeru Divadla Za branou, to jsem dřív nezaregistroval. Navíc zadarmo. Vešel jsem a byl to šok. To, co ukazovala televize z průběhu prvních dnů invaze a okupace, tu fotograf zachytil na dvaceti fotkách. Ale jak přímo a zároveň emotivně, jako bych se na to díval ve skutečnosti právě teď. Až mi přejel po zádech mráz. Tyhle snímky davů a ruských tanků zachytily momenty, které mne ohromily. Byla tam ta síla vzpoury a zároveň bezmoci všech, kteří ty železné obludy svírali svými těly do kleští,

ale nemohli je nijak vymazat, ani odstranit. Mnohá otevřená ústa jedinců se jistě pokoušela něco změnit výkřiky, jiní v zoufalství mávali vlajkami a ti odvážnější se snažili komunikovat a vysvětlovat a ti nejdovážnější se věšeli na hlavě nebo zapalovali tankům přídatné nádrže. Vzpouřa lidí se jevila ve své mohutnosti kolosálně a nezničitelně a já pochopil, že jsou to vynikající fotografie, jaké bych já nikdy nedokázal nafotit, i kdybych na místě toho fotografa stál a měl jeho techniku, protože bych nevlastnil jeho talent. Ve všech vystavených fotkách byla nevymazatelná pravda, která ještě za padesát let bude mít svůj význam a smysl, i když svět se posune asi někam jinam.

Autorem byl divadelní fotograf Karel Koudelák, což mi řekli kluci z techniky, který se později zařadí mezi světové pány fotografy, nejen touhle výjimečnou světovou a neopakovatelnou událostí. Ty fotky jsem mu záviděl. Přišla i lítost, že jsem to nebyl já, kdo mačkal spoušť, a že jsem seděl doma, zatímco desetitisíce lidí stály proti sovětským tankům s holýma rukama. Na jedné z fotografií byl kluk, který se pověsil na hlaveň tanku a vojáci se samopaly seděli na té kovové obludě a měli na něho namířené samopaly. Ty fotky byly geniální, a já na ně dlouho musel myslet a umínil jsem si, že se na ně půjdu podívat ještě jednou, ale za tři dny už tam nebyly. Kluci z techniky mi řekli, že je strhali estébáci, a Koudeláka že honějí a že už asi nejspíš zdrhl za hranice.

Někdy mne pronásledovaly myšlenky zdrhnout taky. Hranice zůstávaly pořád ještě otevřené. Možná, kdybych měl s kým, kdo uvažuje podobně. Nejlépe to snad udělal Mirek Kolínský, bude z něj v Anglii asi dobrý chirurg po tátovi. Co tady, když už je všechno ztracené. Za pár týdnů odvolají Dubčeka a jaké bylo Pražské jaro. Zůstane jen splín a osudy desetitisíců lidí naberou jiný, nečekaný směr, než sami předpokládali a ve který doufali. Praha se mi přestávala líbit, nebylo třeba pochopit, že na takovou výstavu fotek, která vypovídala o naší vzpouře a odvaze, už v příští době nikde u nás nenarazím. Škoda, že jsem Koudeláka neznal osobně. Ale možná jsem se s ním někde při fotografování potkal a nevěděl, že je to on.

„Ani mi ta ryba dnes moc nechutná,“ řekla doktorka Kolínská o štědrovečerní večeři a hned si uvědomila, že tím urazila paní Drobnou, která rybu koupila, zabila, vykuchala, rozporcovala a usmažila. Chtěla to hned před posluhovačkou, jež jim obstarávala domácnost, vysvětlit, ale manžel ji předešel.

„Ryba je výtečná, už dlouho jsem nic lepšího nejedl“ řekl primář Kolínský a na paní Drobnou se usmál.

„Nijak jsem to na vás nemyslela,“ omlouvala se rychle doktorka, rybu jste udělala skvěle, to je asi tím, že pořád myslím, na Mirečka, jak se tam dnes má a jestli vůbec zavolá.“

„Nejspíš slouží. S doktorandy zametají všude. U nás i tam venku. Nepočítej, že na štědrý večer mu dají volno. Možná je to pro něho lepší. Alespoň se zabaví, vytahuje lidem z krku kosti a nepřipadne mu truchlit po domově. Taky jsem takové Štědré večery zažil.“

„Jenže u vás mužských je to něco jiného Vy to prostě všechno berete logicky.“

„To je naše podstata. Logika je hlavní součást našeho myšlení.“

Paní Drobná raději odešla do kuchyně, neboť předpokládala, že nastane odborná debata, která obyčejně vyústí v hádku, kterou pan doktor nakonec vzdá. Stejně těm jejich argumentům většinou nerozuměla. A zdály se jí vesměs zbytečné, protože takových řečí se nikdo nenají. Ještě pro ně měla připravené vánoční cukroví. Na to se vždycky těšil mladý pan doktor. Škoda, že tu letos není. Z toho Londýna už se sem sotva někdy dostane.

Miroslav Kolínský se po telefonu ozval až na Boží hod dopoledne:

- Tak mluvte, vyzvala doktorku spojovatelka a v sluchátku to cvaklo.

„Nezlob se mami, ale včera to nešlo!“

„Já vím, Mirečku, měl jsi službu a asi hodně pernou!“

„Ale vůbec ne, mami, byl jsem na štědrovečerní večeři u jedněch známých. Pozvala mě jejich dcera Katy.“

„A jéje,“ vyjelo z doktorky Kolínské zklamaneč.

„Je to kamarádka, mami, zatím to neber vážně! Představ si, že tady mají úplně jiné zvyky. Především místo kapra servírují krocana. Ten se

plní rozličnými nádivkami a podává s pečenými brambory, vařenou zeleninou a cranberry sauce, brusinkovou marmeládou, což je spíš gravy omáčka. Pak jde hned christmas puding, ale to není vůbec pudink, spíš směs rozinek a jiného sušeného a kandovaného ovoce, nazdobená marcipánem a cukrovou polevou. Všechno to drží pohromadě vejce a lůj. Ten jejich puding se vaří několik týdnů, dokonce měsíců před Vánocemi. Aby se to nezkazilo, zalévají to poctivě větším množstvím alkoholu. Ještě teď ho cítím v žaludku. Taky tam měli christmas cake, vánoční dort s rozinkami a sušeným ovocem. A pak ty jejich gingerbread men, perníčky ve tvaru panáčků. Pořád jsem nějak přecpanej a je mi dost těžko. Nutili mne všechno ochutnat. A zapít brandy.“

„Ale, jak se ti daří?!“

„Výborně, mami!“

„A co ta Katy?“

„Dala mi k Vánocům šálu, a já jí koupil neslibatelnou rtěnku!“

„Prokrista, nebude to zas nějaká vážná známost?“

„Zatím Aleně raději nic neříkej! Kdoví, jak to všechno dopadne.“

„Alena u nás už hezkou dobu nebyla, vůbec se neozývá, to víš, když nejsi doma, co by tu asi dělala?“

„Mami, zažádal jsem si o stáž do Ameriky. Tady se to hojně praktikuje a jsou na to i stipendia. Musel bych složit nějaké zkoušky.“

„Ty jsi se zbláznil, Mirečku, tak daleko?!“

„Tady není nic daleko, mami, svět je zřejmě menší, než jsem si představoval. V Londýně na něj narážím na každém kroku. Bílí, hnědí, černí, tady se to všechno mísí a sdružuje. Nepotkávám tu žádnou nevraživost a nenávist.“

- Musíte končit, ozvalo se v aparátu a hned jak doktorka Kolínská poslala synovi sbohem, ve sluchátku to zase cvaklo.

„Odposlouchávali nás,“ řekla svému muži. Doufám, že z toho nebudou v práci potíže. Ten blázen chce jet studovat do Ameriky!“

„Přeji mu to, když tu možnost má, a on ji našťestí má. My jsme ji neměli. Ty potíže určitě nějak vyřešíme!“

Hned po Vánocích jsem dostal dopis. Babička mne volala na vrátnici a předávala mi obřadně obálku. Poznal jsem, že je to dopis z domova, kupodivu od matky. A trochu jsem se lekl. S tátou to po zdravotní stránce nebylo dost dobré. Oslovila mne synu!

Tatínkovi konečně přiznali ten předčasný důchod. Takže se z našeho baráku, zaplat' pánbu, Fotografia odstěhuje. Vezmou si snad všechny ty krámy s sebou a zbyde tu v domě krásná velká místnost, ze který by sis moh udělat byt. Ale tu fiflenu, se kterou ses o prázdninách válel, mi sem netahej, tu bych tu vidět nechtěla. Taky Ti asi věrná nebude, protože už nepracuje v Butonu, ale jezdí s mladým Jíchou do okresního města jako jeho sekretářka. Jícha tu organizoval v Butonu akce, který měly ředitele Skálu připravit o místo. Ale Rusáci tomu udělali přítrž. Nevím, jestli je dobré, že sem vtrhli, nebo ne. Nás se to nijak netýká. Vodnesou to nejspíš všechno komunisti a ti, co se k nim přidali. Tatínek teď bude chodit na procházky a v letě na houby do lesa. Ale proč ti píšu. Mluvila jsem s tím ředitelem našeho komunálu. Mají v novém domě služeb taky místo pro fotoateliér. Ptal se, co děláš, a já mu řekla, že fotografuješ v Praze v divadle. To ho docela překvapilo. Říkal, že dali vyučit jednu holku na fotografku, ale tý se to nelíbí a asi toho nechá. Mám se tě zeptat, jestli bys to místo fotografa v komunále nechtěl vzít, nejspíš by to bylo až někdy po Velikonocích, až ten barák dostaví a zkolaudují. Rozmysli si to, měl bys to tady doma a v pohodlí. Chodím zpívat na kůr do kostela s jednou známou, Tončou, ta má moc pěknou dceru a hodnou, ne jako ta tvá fuchtle, která ani nezdraví lidi na ulici. Tatínek by ti ze začátku se vším v tom fotografování poradil. A ten ředitel komunálu to myslel vážně. Ty bys to měl taky vzít vážně, taková možnost se jen tak nenaskytne. V Praze bydlíš v nějakým bídňým podnájm, ani si možná v zimě nezatapíš a tady bude krásná místnost nevyužitá. Tak na to myslí. Zdraví tě máma.

Vzal jsem ten dopis opravdu vážně, protože mne ta místnost v našem baráku zajímala. Kdyby Fotografia nechtěla to její vybavení a nechala ho na místě, měl bych doma docela solidně zařízenej atas, jenže k čemu by mi byl. Jak se všechno jeví, se soukromým podnikáním je zas na dlouhá léta šmitec. Tady v divadle už mi nepřímó zakázali prodávat v šatně fotky

herců, které si lidé, nejvíc děti, často kupovali, a mnohým hercům to bylo milé, když si na ty fotky žádali i jejich podpisy. Nový ředitel nakázal, ať ty fotografie ze vstupní haly, které prodávaly šatnářky za malou provizi, neprodleně zmizí, a já je pak hercům rozdával zadarmo. Zato jsem si nemohl představit, že bych dělal fotografa v městečku, fotil lidi na občanské průkazy, řidičáky a jiné doklady, kde se všude fotky požadovaly. Nejspíš bych musel i retušovat negativy, protože to vždycky táta dělal a seděl bych za retušovacím pultem a čmáral něco dlouhou perfektně obroušenou tuhou na těch negativních obličejích. Což bych se asi nikdy nenaučil.

Taky mne matka překvapila s tou holkou, kterou si pro mne vybrala. Znal jsem ji. Nebyla ani moc ošklivá a jistě přívětivá a doma poslušná. Poslouchala by určitě ji a možná i mne. Tak si to asi vždycky matka představovala. Aby ji všichni v domě poslouchali. Třeba by byla ráda, kdybych té chudince udělal pár dětí a ona se s nimi mohla chlubit. Nepředstavoval jsem si takový budoucí život, ale ten současný, který mne zatím úžasně bavil. Budu muset, asi pod nátlakem příchozích změn, které už se začínají všude projevovat, nějak ten poměrně šťastný život pozměnit, a to zřejmě dost radikálně. Nejvhodnější asi bude z té Prahy včas utéct. A taky mne napadlo kam!

55

O Silvestru jsem měl v divadle službu, protože se večer hrála „Komedie plná omylů.“ Scéna nebyla náročná, a tak jsme ji rychle postavili a měli až do začátku představení pauzu. Zašel jsem ke Kinským na večeři. A on tam, na tom svém místě, seděl Nouza. Halekal na mne už ode dveří.

„Na Barrandově jsou antikomunisti všichni, ani na mě nechtěli posudek. Jestli dojde k těm vyhlašovaným prověrkám o schvalování invaze, nezůstane tam noha. To jsem zvědav, kdo jim pak bude točit filmy.“

Jako obvykle mne nepustil ke slovu. Ale zdálo se, že ty jeho úvahy, které ze sebe začal sypat, jsou stále ucelenější a konkrétnější, i když místy byly zcela jistě nereálné, až praštěné. V každém případě jsem žasl a poslouchal ho.

„Už se to ví, že celej tenhle tyátr byl pečlivě připravovanej léta pře-

dem. Má to jasnou logiku. Rusáci potřebovali zacelit díru v Evropě. Tou bylo Československo. Stačí se podívat na mapu. Jedině u nás, z celého socialistického tábora, neměli své vojáky. Že by se mohli spolíhat na tu naši vojenskou sílu, kdyby k něčemu ze Západu došlo, tomu přece Brežněv nesměl uvěřit. Celá naše dobře a moderně vyzbrojená armáda by nejspíš udělala nečekané čelem vzad a přidala se k zápaďákům. Jako většina našich vojáků v první válce přeběhla tenkrát k Rusům. Nebo by se nechali aspoň dobrovolně zajmout. V žádném případě bysme dobře vyzbrojené NATO dlouho nezadržovali. Rázem by byla fronta nejspíš na Podkarpat-ský Rusi, ne-li na Ukrajině. Bylo třeba tomu předejít. Takže měli plán. A ten začal vycházet, když se tady, kde byla jakás takás svoboda, kam jezdily ruský báryšni sledovat, jak to asi vypadá „na Západě“, začalo něco hýbat. Šla nahoru kultura a hala bala cenzuru se dařilo zručně obcházet. Dostávali jsme Oskary za filmy, medaile ze světových výstav, mohli jsme se pyšnit vědci a sportovci zvučných jmen. Je fakt, že takový podobný vlny byly zaznamenány už v Maďarsku i v Polsku a byly potlačeny. Měli jsme si začít uvědomovat, jak to s námi nejspíš dopadne, protože jinak to dopadnout ani nemohlo. Rusákům šlo v první řadě o umístění vlastní armády na našem strategickém území. Proč myslíš, že to začalo útokem na Novotného? Bez ohledu na sjezd spisovatelů a pokusy sdělovacích prostředků o uvolnění cenzury. Od těch vlastně přišel signál k uskutečňování toho plánu, kterej už měla dávno vypracovanej KGB.

Novotný vadil, nechtěl ruskou armádu na našem území, tak s ním sehráli perfektně připravenou komedii, a on šel. Jenže ti klucí novinářský a spisovatelé a umělci a intelektuálové a ekonomové, kterým už to přebublávalo v palicích, že je třeba dosáhnou dávno volajících změn, si najednou mysleli, že je ten pravý čas. Byl. Ale zároveň bylo načasováno, kdy k nám vtrhnou a utlumí ty pokusy, který se rozjely nevidanou rychlostí a zbláznily celej národ. Taky se jim vymknul Dubček, dosazenej Moskvou. Brežněv nepředpokládal, že bude odporovat, nenapadlo ho, že ten neslanej nemastnej aparátčík se stane miláčkem lidu a celého národa. A to mu stoupne do hlavy. A zapříčí se. Nikdy předpoklady a plány nevyjdou stoprocentně. Najednou tu měli Rusáci pevnou hráz národa a odbojných politiků, a pokud chtěli ten svůj plán realizovat, museli sem bez okolků vtrhnout hned. Samozřejmě si k tomu půjčili celou Varšavskou smlouvu a dostali více méně požehnání od NATO. Šlo jen o jedno: potlačit ne-

xistující kontrarevoluci a vytvořit tak podmínky pro zákonné umístění sovětských útvarů na československém území. No, a to jim podepsali hoši v Moskvě, kromě Kriegla, pro které si pak musel dojet hrdina Sovětského svazu a náš prezident, generál Svoboda. Sovětský vedení s takovými problémy zřejmě nepočítalo, ale vyřešilo je rychle a s ruskou neústupností a urputností. Taky věděli, a zřejmě bylo domluveno, že nedojde ke kolizi s armádami NATO, které si asi netroufaly pro nějaký komunistický Československo porušit mír v Evropě, protože na nic takového připravení nebyli. I Američani o všem věděli předem. A nechtěli žádnou novou Kubu. Spojené národy mohly jen protestovat, aby jim to Rusáci vzápětí zavetovali. Tak když to podtrhneme a sečteme, jsme regulérně na lopatkách. A to budme rádi, že máme holubičí povahy, že nás tu nezačali kosit jako Maďary, když jsme jim lezli na tanky a zapalovali přídavné nádrže. Možná nám nepředvedli svou krutost jen proto, že jsme na ně mluvili jejich jazykem. Vojáči koukali jak pukové, nevěřili a nestříleli, jenom občas když byli totálně ispuganí. Taky není moc mrtvých. Zato bude kvantum odhalených. Odhalili se všichni nepřátelé režimu a nedostatečně pevně ideoví soudruzi. Už jsem byl v Bartolomějský a víš, co mi řekli? Máme vás všechny. Teď záleží jen na tom, jak se zachováte sami k sobě. Jestli chcete dělat hrdiny a skončit v kriminále, kde to není zrovna příjemný, nebo se přizpůsobit. Ale pořádat nějaký kampaně a protiakce, psát letáky a podobné nesmysly nemá cenu. Máme už všechno v rukou.“

Takovou přednášku mi na Silvestra roku 1968 udělil Pavel Nouza, jeden z prvních umlčených, který si pořád zřejmě myslel, že je ještě nějaká naděje, i když ji svými předešlými úvahami totálně zakopal. Nicméně, koupil mi u Kinských dvě decky dobrého bílého vína.

„Tak, kam teda pudem,“ zeptala se Ivana nové kamarádky, protože se v okresním městě ještě moc nevyznala. Celý silvestrovský večer byl ještě před nimi.

„No přece do Žáby, tam se bude i tancovat!“

„Kde to je?“

„V podloubí, hned za náměstím, tys tam ještě nikdy nebyla?“

„To bude asi drahý!“

„Co blbneš, na Silvestra všechno platějí chlapi! To už je takový pravidlo. Ale nesmíš se moc upejpat. Tu garsonku máš jenom pro sebe?“

„Jasně, ale žádný mužský tam tahat nechci, kdyby se to dověděl Vojta, tak mi ji sebere.“

„To je ten tvůj ženatej ředitel?“ Vždyť jsi říkala, že s ním nic nemáš.

„Na svobodárně se všechno hned ví a roznáší, Jeden musí být opatrněj. Nechci aby se o mě hned mluvilo.“

„Takže máš!“

Došly na náměstí, už lehce zapadané sněhem. Sníh se pomalu snášel z oblohy a lampy dodávaly starým domům s historickými štíty a podloubími větší idyličnost než denní světlo. Ivaně ty domy připadaly jako vánoční perníčky. Na solné věži, pamatující třicetiletou válku, odbíjely hodiny sedmou. Podloubími se dostaly až k červenému neonu, kterému v názvu KAVÁRNA-BAR nesvítilo písmeno N. Ivana si toho všimla a řekla nahlas: „To bude asi pěkněj pajzl.“

„Neboj, přežijem to!“ uklidňovala ji nová kamarádka.

Uvnitř se to nezdálo tak zlé a nebylo ještě plno, sedly si do prázdného boxu pro čtyři, který nebyl rezervován, a objednaly po dvou deckách vína. Na malém pódiu se chystala trojice muzikantů. Parket pod ním nebyl o moc větší.

„Doufám, že nebudou hrát dechnu, jako ty muzikanti u nás,“ vzpomněla si Ivana na loňského Silvestra a zároveň na Milovoje Kaláska a uvažovala, proč mu dali tak divné křestní jméno. Vůbec ji netrápilo, že tu s ní teď není. V poslední době už na něj nemyslela. Brala ho jako kluka, se kterým chodila a už nechodí.

Horší to bylo s Vojtou Jíchou, toho se hned tak nezbaví, ani zbavit nemůže. Přidělil jí garsonku a je jasné za co. Naštěstí jí nebyl protivný.

Život si sám řekne, kudy se chce vydat.

K jejich boxu přistoupili dva vystrojení hoši. Měli společenské obleky a motýlky. Jeden pozdravil kamarádku, jako by se běžně znali, a bez okolků usedl.

Ta potvora, vzplanula Ivana a chtěla odejít. Zřejmě to ta její nová známá měla už domluveno předem a jí neřekla nic. Podívala se na toho, který měl patřit jí. Dlouhé, docela udržované vlasy a souměrný obličej. Nevypadal nijak nevzhledně.

„Josef.“ Představil se jen jí.

Vyslovitelnější jméno než Milovoj, napadlo Ivanu a podala mu přes stůl ruku. Se jménem Vojta to neporovnávala.

Muzikanti začali hrát a nebyla to nijak vtíravá muzika.

57

V prvních dnech nového roku 1969 se události neřítily nijak rychle vpřed. Jako by lidé všechno raději tím Silvestrem zapili, zaspali a ještě se neprobudili do nastolené reality a předpokládané kocoviny. Možná to byla nejlepší obrana, kterou mohli občané použít. Nevzrušil je ani vznik federace států, kterou se Slováci chtěli znovu, aspoň částečně, osamostatnit. Ale ta vnucená lhostejnost neměla trvat dlouho.

16. ledna se na Václavském náměstí, na protest proti potlačování svobod, podpálil vysokoškolský student Jan Palach. Za tři dny umřel. To Prahu opět zvedlo z lhostejnosti.

Šel jsem se na to místo před muzeem vzápětí podívat. Byl takový pošmourný den a trochu mrzlo. Kolem té znatelné krvavé stopy bylo úplně prázdné, jako by se lidi záměrně místu vyhýbali. A možná jsem pochopil proč. V nevelké vzdálenosti kolem postávali docela pohlední a zřejmě vypracovaní muži v dobře střížených kabátech, sem tam si některý z nudy zapálil cigaretu, ale nijak moc se od toho místa nevzdalovali, kdyby snad někdo chtěl položit kytičku nebo zapálit svíčku. Ta stopa na dláždění byla načervenalá a zatím nevydrhnutá a tudíž zapamatovatelná, ani tam nikdo nemusel dávat nějaký smuteční relikv, který by ti tajní jistě okamžitě odstranili a aktéra za rohem sebrali. V podstatě nic, kromě té málo znatelné

skvrny nenapovídalo, že se tu zapálil člověk na protest proti lhostejnosti ke stávajícímu a budoucímu stavu našich věcí. A skoro nikdo to nepochopil. Jeho oběť byla možná v té době zbytečná. Protože už nemohla nic změnit. Přesto s tím měl nastolený režim dost dlouho mnohé komplikace a musel často mobilizovat své tajné služby a zatýkat aktivisty, protože Jan Palach se lidem zapsal do vědomí a některým i do svědomí.

Ten den jsem potkal na Národní třídě Fanyho Hamáčka s poměrně solidně vypadající starší paní, měla na límci přírodní kožešinu a on s tou jeho uměleckou baretkou na hlavě byl do ní staromódně zavěšen, což v současnosti vypadalo směšně. A vedl na vodítku černého, trochu většího ratlíka, který nevypadal, že by měl čistou krev. Ani jsem se nesnažil na sebe upozornit, natož ho pozdravit, a on mne sebevědomě minul. Asi opravdu nevnímal, kdo proti němu jde, protože ženě, která byla zřejmě o dost starší, něco důvěrně vykládal tím svým sametovým hlasem. Do práce už zase nechodil.

Zašel jsem na výstavu obrazů do Voršilské, ale nic zajímavého jsem tam neobjevil. Byl to jeden z těch dnů, kterým říkám zpackaný, ani se mi nechtělo v kanceláři zásobovače rozkládat fotokomoru a dělat fotky.

25. února se upálil na Václaváku další student, a bezpečnost i sdělovací prostředky to všemožně zatajovaly. Ani mu už nesměl být zorganizován veřejný pohřeb.

Zato ten Palachův byl spontánním a nefalšovaným celonárodním odporem proti vzrůstající snaze potlačit do detailu všechno, co se stále ještě vzpínalo té obludné ruské okupaci, která každým dnem upevňovala svou nezměrnou moc. Tohle mohla být jediná možná a viditelná odpověď, která stála předtím mladý lidský život.

Strčil jsem foťák pod kabát a šel ke Karolinu, kde měla být vystavena rakev s Palachovými ostatky. Nebyla naděje se k ní pro davy lidí dostat. Zkoušel jsem to z jiné strany. Davy zaplnily prakticky celé Staroměstské náměstí a ke Karolinu vedl jediný dlouhý had tisíců živých lidských těl. Ani tady se fotit nedalo. Uviděl jsem lešení kolem svatého Mikuláše. Kulisák přece nebude mít problém se dvěma, třemi žebříky. A tam na lešení to šlo. Ideální místo k focení. Jenže se mi všichni ti lidé nevešli do jednoho záběru fotoaparátu. Pořizoval jsem snímky, které mohly vhodným propojením dodatečně vytvořit konečný panoramatický záběr. Jedinci vylezli i

na Husovo sousoší, ale středem náměstí zel prázdný pruh obnažených kamenných kočičích hlav jako bezvodá řeka, jejímž korytem se všichni oficiální účastníci pohřbu, včetně rakve s Palachem, měli ubírat. Jakmile se objevilo čelo průvodu složené z univerzitních profesorů a doktorů v historických rouchách a s propůjčenými insigniemi, asi jsem se víc vyklonil nad zábradlí, abych to neobyčejné seskupení naší pokořené inteligence a elity národa co nejhodněji zachytil, někdo na mne zavolal:

„Okamžitě slezte dolů!“

Byl to příslušník SNB v uniformě.

Nechtěl jsem vyprovokovat honičku po lešení. Stejně by mně chytili. Ještě jsem jednou zmáčkł spoušť a nacpal foťák do kapsy. Lezl jsem pomalu dolů s vědomím, že mi ho seberou, v nejlepším případě znehodnotí film.

„Ještě byste moh spadnout, a to by byl další malér, stačí tenhle tyjátr!“ řekl příslušník.

Mlčel jsem.

„Máte celý záda vod vápna,“ a začal mi ten kabát oprašovat. Při tom se asi podíval na lidi kolem a hned toho nechal. Rychle ode mne odstoupil a já řekl „dobrý“ a tlačil jsem se do davu. Už se za mnou kvůli tomu foťáku mezi lidmi nevydal, i když mě jistě zahlédl na lešení, jak fotím. Možná to byl dobrý esenbák, možná se toho davu bál.

Tak jsem ty fotky zachránil, Několik záběrů průvodu jsem pak pořídil na Václavském náměstí. U pomníku svatého Václava stáli mladí lidé se skloněnými československými vlajkami jakousi neoficiální čestnou stráž. Jedna holka, štíhlá a zrzavá, sotva tu vlajku udržela, ale tvářila se důstojně, i když se asi nemohla dočkat, až ji někdo vystřídá. Kašna pod muzeem byla obsypána květinami, na obrubnicích plno hořících svíček a vedle obrázku Jana Palacha malý věneček. Visel tam taky neumělým písmem psaný plakát: LÉPE UMRÍT VSTOJE, NEŽ NA KOLENOU. Ale ta krvavá skvrna po jeho upálení už vidět na dláždění nebyla.

Večer jsem při představení Bratrů Karamazových vyvolal v koupelně film a nechal ho do rána v tanku uschnout, aby se na něj neprášilo. Druhý den jsem zhotovil fotky, protože nákupčí nebyl v kanceláři a pověsil je na nástěnku v klubovně divadla, aniž jsem se kohokoli zeptal. To byla moje první výstava fotek v Praze a první průšvih v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého. Sám šéf provozu, který byl ještě nad naším mistrem, mi ty

fotografie přinesl osobně a řekl:

„Příště se zeptejte, co tu smíte v divadle zveřejňovat a co ne. Je jiná doba, jestli jste to ještě nepochopil!“

A já konečně uznal, že v Praze už nemá cenu déle zůstat, a napadlo mne, že v tomhle umlčeném státě to bude všude stejné, protože už prakticky jako samostatný subjekt neexistujeme, i když pořád máme v OSN své zástupce, kteří budou brzo nahrazeni jinými. Jsme opět zbaveni svobody, jako jsme po staletí bývali, a dlouhé časy budeme zas jen doufat a přežívat, a není teď jisté, zda se nám někdy podaří se znovu svobodně na-dechnout. Tenhle pocit mne přiváděl blíž k rozhodnutí, které už ve mně docela dozrávalo. Pokusím se z téhle porobené země zdrhnout.

58

Doporučil nám okresní první tajemník, abysme se připravili na prověrky.“ Řekl ředitel Skála svému výrobnímu náměstkovi, dlouholetému kamarádovi, když spolu za zavřenými dveřmi seděli v kanceláři.

„To budou prověřovat každýho?“

„Všechny bez rozdílu. Lidi se mají vyjádřit, jestli ten vstup armád Varšavský smlouvy na naše území je okupace, nebo to byla nezištná bratrská pomoc.“

„Není to pitomost? Co s těma, co nebudou chtít říct nic?“

„Všichni se musejí vyjádřit tak anebo tak!“

„No, a když se nevyjádřejí tak, jak by měli, co s nima uděláme?“

„To je to!“ Komunisti to dostanou jako stranickou povinnost, kdo se bude štafjovat, tomu sebereme legitimaci a vyloučíme ho ze strany. Horší to bude s vobyčejnejma dělnasama. Mají se dát na platově horší práce. Kam budu z výroby přeřazovat chlapa, kterej dobře maká, ale zabejčil se a bude tvrdit, že je to okupace? To tajemník nevysvětlil. Ale řek, že se musíme zbavit těch, co byli moc aktivní a strhávali masy a chtěli to tu všechno zdemokratizovat, jako ten blbec Jícha.“

„Toho už si se přece zbavil!“

„Ten nebyl jedinej a byl z příbuzenstva, ten už mi hlavu nedělá. Ale je tu ještě předseda ROH, A taky bysme měli vyměnit velitele milicí. To doporučuje okresní tajemník. Prej se na ty stávající nemáme spolíhat, kdoví,

jak je to bláznění zasáhlo.“

„Nešlo by ty kokotiny nák obejít? Už je přece celkem zase všechno v klidu. Nač to znovu rozněcovat?“

„Jenže musíme prokázat, že jsme se znormalizovali, a vod toho budou ty prověrky.“

„Tak to udělej písemně, napiš prohlášení. Kdo ho nebude chtít podepsat, nesouhlasí s normalizací. A máš to.“

„Jenže to může bejt polovička podniku a co pak s tím uděláme. Musíme napřed ty zmýlený začít přesvědčovat. Všichni budou chodit povinně na školení a uděláme prověřkový komise na dílnách a v kancelářích. Žádný podpisy, který už by se nedaly vzít zpátky. Těm, co se budou zdát nepřesvědčitelný, nedáme prémie. Taky pár vejskočků můžeme exeplárně přeřadit do nádvorní čety, stejně tam pořád nikdo nechce.“

59

V Ivanině garsonce se v půl desáté večer ozval bzučák. Až se vylekala, nikdo ji tu večer neobtěžuje. Hned si ale uvědomila, že je to smluvený signál. Dvakrát dlouze a jednou krátce. Před nedávnou dobou si smluvila ještě jeden signál. Čtyřikrát dlouze. Aby si to náhodou nepopletla. Šla k bzučáku, zmáčkla tlačítko, a tím se otevřely domovní dveře. Ty od garsonky raději hned odemkla a pootevřela, aby ostatní bydlící neměli péči, kdo k ní tak na noc jde. Ještě stačila zaskočit do koupelny a urovnat vlasy před zrcadlem. Uvědomila si, že je už v noční košili. Přehodila přes ni župan a umínila si, že to Vojtovi dnes večer řekne. Alespoň to bude mít za sebou.

„Promiň, že jsem se nijak neohlásil předem, ale nepočítal jsem, že přijedeme z porady na Koospolu tak pozdě. Ten prototyp novýho vyorávače nám neschwálili. Jsem naštvanej a už se mi nechce ani jezdit domů.“

„To jako myslíš, že se u mě uklidníš, vyleješ svý splíny a přespíš tady?“ zeptala se ho bez okolků.

„Moc bych si to přál!“

„Ale bude to naposled,“ řekla rozhodně a on na ni nevěřícíně pohlédl a sundával si kabát, v jehož kapse byla lahev červeného vína, kterou zároveň postavil na stolec.

„Máš pro mne nějakou nečekanou novinu?“ zeptal se své sekretářky Vojtěch Jícha a unaveně si sedl ke stolu.

Nesla dvě skleničky a vývrtku a neodpověděla. Dívali se na sebe upřeně, dokud si nepřitukli.

„Na tvoji krásu!“ řekl trochu stísněně.

„To mi imponuje, ale už to neříkáš jen sám.“

„Ty někoho máš?“

„Budu se vdávat! Musím se vdávat a chci se vdávat. Je mi už jednadvacet pryč.“

„Bez zkušeností s mužskými?“

„Poznala jsem tři, a to mi stačí na to, abych pochopila, že je zbytečné si vybírat.“

„Tak sis vybrala.“

„Jmenuje se Josef a je to montér na stavbách mostů. Seznámila jsem se s ním na Silvestra a už dva měsíce jsem v jiném stavu.“

„To ti mám gratulovat?“

„Nemusíš, jen mi slib, že nebudeš žárlivec a že mi to místo sekretářky neznepříjemníš, dokud neodejdu na mateřskou.“

„A kde budeš bydlet?“

„Na vsi. Do okresního města je to šest kilometrů. Má tam přistavený patro na venkovském domku a docela velkou zahradu. Jeho máma a brácha dělají v JZD.“

„To ti moc nezávidím.“

„Ale jo, malý děti se mají vychovávat na čerstvém vzduchu. A nikdo mi do výchovy kecat nebude. Kromě toho má auto. Už jsem to všechno promyslela.“

„Takže bych dnes šel!“

„Nemusíš, dostal jsi mne ze zasmraděného Butonu a za to jsem ti vděčná. Můžeme se klidně ještě dnes pomilovat, tím se už nic nezmění. Když ti to nevadí, že jsem těhotná.“

„A opravdu jsi?“

„Pro tebe to může být jen výhoda!“

Znovu se napili. Snad aby byli vzájemně povolnější. Ale nebylo třeba. Vždycky se jim to spolu líbilo a věděli, jak si vyjít vstříc. Tentokrát ale Ivana až moc hlasitě vzdychala, aniž si toho byla vědoma. Nejspíš to slyšeli v polovině svobodárny, naštěstí se asi nikdo nepídil, odkud ty zvuky jdou,

i když musel každý poznat, co znamenají.

„Škoda, že tě ztratím,“ převalil se Ing. Vojtěch Jícha na druhou polovinu postele a zhluboka a uvolněně oddychoval.

„Máš přece....“ chtěla ho uvést do reality Ivana, ale vzápětí si uvědomila, že by tu chvíli neměla kazit. Pokud do téhle doby nebyla těhotná možná, teď bude. O to víc se na onen jiný stav těšila. Možná jí bylo i líto, že je to s Vojtou naposled. Vždycky si rozuměli. Asi proto, že vůči němu byla vždy v jakémsi područenství, a to zcela vědomě a dobrovolně. Vyžadovala to nejen její funkce sekretářky, ale i vědomí že to jeho sebevědomé ego má respektovat. Proto vstala, zapálila dvě cigarety, lehla si vedle něho do postele a vyzvala ho: „Tak teď vyprávěj, jak dopad,“ protože cítila, že je toho neúspěchu plný a že to musí někomu sdělit, kdo ho pochopí. A byla tu s ním jen ona.

„Nechtěli se mnou mluvit, nikde! Jeden mě předával druhému, na Koospolu nikoho nezajímá, že je vyvinut nějaký nový stroj, který by zrychlil a usnadnil v zemědělství práci. A nezajímal nikoho ani na ministerstvu zemědělství. Teprve teď jsem možná už pochopil proč. Je to tou dobou! Všem jde zřejmě jen o udržení postů, které se asi mnohým povážlivě viklají. Někaký kombajn na brambory je momentálně nezajímá. Všude se začíná s prověrkami a budou se radikálně měnit pozice. Na místa těch dobrých, ale pomýlených soudruhů, kteří se chtěli aktivně zúčastnit vznikajícího pokroku a realizovat jej i sebe, se tlačí nýmandi, kteří byli zalezlí, zaspali dobu, nezúčastnili se a neměli na to. Teď pochopili, zvedají hlavy a poukazují, že ten pokrok byla kontrarevoluce, protože se na nic hodnotnějšího nezmůžou. Teď asi nejde o věci, jakou je kombajn na brambory, ale o funkce, které se nabízejí zcela viditelně a nikdo si netroufá v něčem se angažovat, natož o něčem rozhodnout. Každý individuální zásah teď může být pro dotyčného nešťastný a poznamenat ho na celý zbytek života. Taková je teď doba.“

„A tebe se nedotkne?“

„Možná taky, jestli bude můj bývalý šéf svině, podá na mne ten nejhorší posudek, jaký si dovedu představit. Vždyť jsem ho chtěl odstavit od válu. Ale i on má máslo na hlavě. Ukryl v Butonu svého brácha, který byl na tajném Vysočanském sjezdu KSČ. Husák ho prohlásil za neplatný a všechny jeho účastníky z partaje vyhodil. Třeba půjdu někam do JZD a

konečně si ověřím, jak by se daly moderně vyorávat brambory, Ten narýsovaný prototyp vyorávače si vezmu s sebou.“

60

Národ se ještě jednou vzepnul. Všichni chlapi zasedli k televizím a v onom vítězném okamžiku spontánně a od srdce zařvali gól. Muselo to být slyšet až v Moskvě.

V 51. minutě zápasu se Sověty vstřelil Jaroslav Holík do sítě sovětského hokejového mužstva čtvrtý gól. V tu chvíli republika explodovala vítězstvím. Na mistrovství světa ve Švédsku dokázal náš reprezentační tým porazit „sbornou“ podruhé. Jevilo se to jako symbolická pomsta za invazi z minulého roku, za všechny tanky, které sem najely, za vojska, která zůstala a střílela. Za kulky, které poničily fasádu Národního muzea a ustřílely hlavy a ruce historickým sochám na průčelí. Za vystřílená okna rozhlasu. Za následné poradce a hlídače, kteří byli nasazováni všude, kde se mohl formovat nějaký odpor, za ty, kteří později museli opustit vlast. Za všechny, jimž bylo přikázáno místo u lopaty, za pocit nesvobody, který se v nás trvale usadil. Za všechny padlé. Díval jsem se na ten zápas v divadelním klubu.

Po závěrečné siréně zápasu bylo celé Československo na nohou a začaly bouřlivé oslavy, které se na některých místech změnily ve spontánní a otevřené výlevy proti okupantům.

Slavilo se i u nás v divadle. Ale ne moc, žádné hlasité hurá, spíš už všeobecně převládala bezmocnost. Přišel jsem k pultu v té malé cimříčce, kde obsluhoval herce pan Jánský, a na lavici před barem seděl zasloužilý umělec Jiří Solák z Vinohradského divadla už notně nadávkovaný alkoholem a žádal od barmana další rum.

„Stejně je to v prdeli, pronesl zádumčivě, „hokejisti to nezachrání. Nikdo to nezachrání. Všechno je už totálně posraný. Nezachrání to ani tenhle rum,“ který mu právě pan Jánský nesl na tácku a Jiří Solák uchopil štamprli a naráz ten rum do sebe kopl a pak se otrásl.

„Jsme zatracenej národ, jakmile zvedneme hlavu a začneme si myslet, že jsme někdo, hned nás praštějí do čenichu. Ani pořádně rozhlédnout nás nenechají. Je to další Bílá hora.“

Celé to národní vzepnutí odnesla viditelně jen kancelář Aeroflotu na Václavském náměstí. Kdyby byl v divadle ještě Pavel Nouza, pochopil by hned, že šlo o provokaci StB. Proč před výkladem jediným osvětleným modelem letadla TU 104 někdo předem navezl řadu dlažebních kostek, kterou jsem na vlastní oči viděl? Proč zrovna tam? A kdo ten stopadesátitisícový dav, který se na Václaváku sešel a víceméně pokojně oslavoval vítězství hokejistů, vzápětí označil za další protikomunistické spiknutí a další zdůvodnění, proč nás Rusáci museli přijet osvobodit před hrozící kontrarevolucí?!

Všechny tyhle nahromaděné protisovětské akce se musely stát zámkou pro Kreml, kterému nezbyvalo, než přitvrdit, protože musel v téhle maličké zemi stoprocentně a beze ztrát zvítězit a především zůstat.

Už mne ani nepřekvapilo, že v dubnu Dubček sám požádal o uvolnění z funkce. A vůbec nikdo se za něj nepostavil. Dubčeka odepsali dávno předtím, možná vykonal onu roli a funkci mouřenína, kterou pro začátek potřebovali. Pokud byly Nouzovy úvahy správné, tak celé rok a půl trvající dění byla jen jedna velká a neprůhledná, ale o to záluďnější fraška, které ještě nikdo nebyl s to zatáhnout oponu. Udělal to nakonec Gustav Husák zvolený za prvního tajemníka ÚV KSČ. Normalizace v Československu se tím rozběhla naplno.

A mne napadlo, jestli ten náš národ věčně se handrkující, svářící se o maličkosti, glorifikující jedince, s nimiž se vzápětí snaží zametat, schopný se vzedmout, ale ještě dřív se srazit sám na kolena, jestli ten národ, který téměř dobrovolně žil prakticky od husitských válek stále v přechodném rozkladu a po Bílé hoře spadl do trvalé žumpy područí, až na krátké období první republiky a polovinu roku s konečnou číslicí 68, není tím vším trvale poznamenaný. Zasloužíme si vůbec žít ve svobodě a máme na to vlastní sílu vymanit ze všech područí, která na nás číhají v tomto nevyrovnaném světě? A co by nás to stálo? Jaká je cena svobody? Kdo nám ji zaručí, když nejsme schopni si ji sami vydobýt a ubránit? Svět je odpůrcem jakýchkoli svobod, žádá si jen vládcy a poddané. Vládci jsou

nahraditelní a vyměnitelní, poddaní zůstávají ve stejném postavení. Jen náhodné revoluce je na chvíli vystrčí na barikády a ti, co přežijí, za čas poznají, že jsou zas jen pouhý plebs, občas ověncený volebním právem, které nikdy nic trvale neřeší.

I já byl jedním z těch nesčíslných, kteří musí povinně a bez odporu sloužit, i když jsem se chtěl vymanit a uvolnit z oněch neviditelných pout. Nakoukl jsem do svobody, která otevřela okno, jež teď zazdívají. Ale ještě je malinká štěrbina volná, ještě by se dalo jí protáhnout a namířit jinam, do zdánlivě svobodného světa. V tu chvíli jsem byl rozhodnut, že se o to pokusím.

61

Zašel jsem do atáasu k malíři Boučkovi. Chtěl jsem znát jeho názor na současný stav. Ale on o tom nějak nechtěl mluvit. Až mi to bylo divné.

„Jdu tisknout litografické listy. Pojď se mnou, něco ti ukážu.“ Navrhl mi.

Byla to taková malá dílnička na Újezdě, se vchodem od Vltavy. Napřed jsme sešli po úzkých schodech na nábřeží a hned, pár kroků od řeky, zamířil Boučka do přístavku, o kterém by se dalo říct, že je to garáž, ale podle dveří spíš zděná kolna. Potvrzoval to uvnitř i zjevný nepořádek. Na policích, po stolech, po nějaké mašině, ale i po zemi poházené velké potištěné listy, některé pomačkané, jiné krásně vybarvené, Pár jich viselo na šňůře připevněné kolíky. Podobně jsem sušil velké fotky, o které jsem se někdy snažil.

„Vidíš je, bordeláře?! Já to tady za ně vždycky musím uklízet. Pomoz mi ty listy sebrat na hromadu.“

Sbírali jsme grafické listy na jednu kupu a já se jimi začal probírat. Fascinovaly mne, jen jsem se na ně podíval, a místo, abych je skládal, jsem si je vyjeveně prohlížel, protože něco podobného jsem stěží objevoval na výstavách, na které jsem v poslední době často chodíval. Tohle bylo něco, co se jen tak nevidí. A když jsem si přečetl insigne v rozích těch litografií, rozechvěly se mi ruce. Držel jsem v prstech výtvary Adolfa Borna a mezi nimi i grafické listy Josefa Lieslera. Až teď jsem si uvědomil, co se tu válelo po zemi. Skvosty našich současných vrcholných grafiků a všechny se mi líbily.

„Nemoh bych si jeden vzít?“

„Co blbneš, to tě nesmí napadnout, navíc jsou to aušusy a nedodělky. Ty roztrhají a spálí.“

„Právě proto!“

„Hele, s tím nechci nic mít. Kdyby se to nějak prošvihlo, už by mě sem nepustili. A to bych byl vyřízenej, tohle je v Praze jediná litografická dílna a já mám tu čest sem s těma pánama chodit. Za to jim tu uklízím a za všechno ručím!“

Pochopil jsem a změnil téma hovoru, Zajímalo mne, kam pojedete letos na prázdniny.

„Teď musím do Vídně. Uspořádají mi tam výstavu ze všech grafických listů, který se mi podaří provézt přes hranice,“ řekl nedbale a leštil jemně vyhlazenou vápencovou desku, na kterou podle obtisklé předlohy začal ručně něco kreslit mastnou tuškou.

„Jak se dá dostat do Vídně?“ napadlo mě.

„Když máš pas, tak normálně, V týhle době nemusíš mít ani žádnou doložku, ale je lepší, pokud ji máš. Na hranicích nikdy nevíš, na jakého blbce a strážce narazíš. Razítko do pasu dostaneš na základě pozvání. Máš pas?“

„Nemám.“

„Tak si ho honem běž udělat. A pozvání ti napíšu, až budu ve Vídni, stačí na to pohlednice. Kdyby něco, budu tě zvat jako tvůj strýc.“

„A kde tam budeš vystavovat?“

„V kavárně Flora na Favoritenstrasse. Je to spíš takové bistro hned na začátku třídy, skoro na rohu, a kavárník je Čech. Za vystavený věci nebudu muset platit a při jejich prodeji jedeme napůl. Teď jsou Češi ve Vídni populární, Rakušákům je líto, že nás Rusáci zabrali a fandí nám. Taky hodně Čechů teď do Vídně utíká. Ale já tam zůstat nechci. Nezdá se mi to tady zas tak špatný a jsem tu zavedenej. Bohatý lidi budou v Praze vždycky, a ty mě tu užijejí. Nechci se stát exulantem a začínat někde ve sklepě nebo na půdě, či za mořem, jako můj brácha. Mám v Praze k svému uměleckému podnikání docela dobrý podmínky. A jsem ve Svazu výtvarníků. Když budu potřebovat nějaký kšeft, vždycky mi ho seženou, natolik už se tam s nima znám.“

Pak mi vykládal, jak se ten litografický obraz zhotovuje, ukazoval, jak se přenáší vzor na plochu, že namaštěná místa přijímají mastnou tis-

kovou barvu a místa netisknoucí se navlhčují vodou, ale já začal přitom myslet na možnost podívat se do Vídně a v podstatě už do mne vnikl nějaký podivně vrtající červ, který byl dost neodbytný a naváděl k té možnosti, která se někomu tady jevila jako nutnost. Pryč, pryč odtud, kde už nic nebude jako dřív a budoucnost může být ještě horší, než si dovedeme představit. Zajímavé, že malíř Boučka, tohle nepocítoval, asi proto, že měl možnost kdykoli se do onoho druhého světa podívat. Ale jak dlouho ta možnost bude trvat?

62

Když jsme ráno bourali včerejší scénu, pohybovaly se obyčejně v hledišti dvě ženské. Ani jsme je v tom přítmí moc nevnímali. Ale já si občas všiml jedné, která měla hodně velká prsa a ještě větší zadek. Někdy se mezi řadami pro něco shýbala a ten zadek jí vyčníval nad křesla, a kdykoli jsem ten úkon uviděl, vždycky mnou projelo jakési příjemné zamrazení. Ale jinak jsem ji neznal.

Jednou nám přinesla na forbínu hrst bonbonů a já konečně pochopil, proč se mezi řadami shýbá a vystrkuje ten krásně oblý zadek v teplákách. Bylo to po představení pro školní mládež.

My kulisáci jsme měli rádi komedie, kde se na scéně jedlo. V jedné takové hře, kterou napsal G.B. Shaw, byl plný stůl jídla. Donášeli jsme ho ve třetím obraze na scénu a ve čtvrtém musel už být pryč. Nejvíce na to dopltili ti, kteří stůl ze scény nesli, protože druzí zatím všechno, co zbylo, se stolu sebrali a snědli.

„Ne abyste mi zase sežrali ty keksíky, upozorňovala nás před třetím obrazem rekvizitářka tou svou rázně vykrojenou pusou, až si vždycky inspicient dával ukazováček před ústa, aby to nebylo slyšet do hlediště. Proto nás naštvála, když si pořídila atrapu bábovky, která vypadala jako pravá. Ale z toho pudinku, který se na scéně pojídal, vždycky něco zbylo.

„Je tu někde ten fotograf?“ slyšel jsem jednou ženský hlas, a pochopil jsem, že asi hledá mne. Byla to uklízečka s velkými prsy.

„Potřebuju vyfotit na občanku!“ řekla mi rovnou.

Občas jsem někomu dělal fotografie na průkazy, a to se značnou nechtutí. Bylo třeba na zvětšovací rám nastavit požadované rozměry a pak fotky přesně ostříhat a zanechat dole bílý proužek šíře 1,5 cm. Koli-krát jsem si přitom říkal, že tímhle bych se živil jako komunální fotograf v městečku a nijak mne to nelákalo, tudíž mne uklidnil dopis od matky, kde psala, že ten komunální dům ve kterém má být v městečku i nový fotoateliér, pořád nemá hotové vnitřní úpravy, ale že se tam s fotoateliérem stoprocentně počítá. Nevím, proč mě neustále chtěla dostat domů. Vždyť jsem se s ní věčně hádal. Možná, že jí to hádání nakonec scházelo. Já s touhle eventualitou nijak vážně nepočítal.

Ale i pro takový požadavek jsem byl v divadle už zařízen. Osvětlovači mi půjčovali vyřazený reflektor a o stěnu jsem měl opřenu jednu našedlou kulisu. Stačilo jen k ní přistavit stoličku.

„Tak pojte, paní, řekl jsem uklízečce, „Tady se posadte, zajdu si pro aparát.“

„Ale to ne, takle mě nemůžeš fotit. Musím se trochu nastrojít a udělat si hlavu. Nechtěl bys přijít ke mně? Bydlím jen kousek odtud. Přímo nad kinem Arbes!“ Tykala mi s naprostou samozřejmostí, a domluvili jsme se na příští den po obědě.

Stačilo jen přejít hlavní smíchovskou třídu a vzít to přes park, kde od začátku léta až pozdě do podzimu vysedávaly na lavičkách cikánské matrony v pestrých šátcích a dlouhých sukních a starší cikáni polehávali vedle nich na trávě a kouřili a děti běhaly kolem, výskaly a křičely a všude bylo plno odpadků, které nikdo nesbíral. Já si tenhle cikánský mumraj vždycky chtěl vyfotografovat, jenže jsem se bál, že na mě nějaký mladý cikán, kteří přešlapují poblíž a vykuřují, za tu odvážlivost vyrukuje a zmlátí mě přímo na místě. Tohle cikánské táboření jsem pozoroval, kdykoli jsem šel do kina Arbes, kde hráli docela zajímavé filmy.

Zaklepal jsem na oprýskané nahnědlé dveře v prvním patře, protože jsem nenašel zvonek. Vizitka s neumělým tiskacím písmem Monča Mrázková byla zastrčená v narezlém rámečku. Otevřela vzápětí. Měla čerstvě naondulovanou hlavu a bílou halenku s fižičky. Prošli jsme krátkou tmavou chodbičkou, kde byly dvoje postranní dveře, a hned velická místnost s dvěma okny. Byl to zřejmě její celý byt.

„Tak kde vás zmáčknu?“

„Kde chceš, jen mě tam udělej o dvacet mladší!“

Rozhlížel jsem se po místnosti, kde bylo umístěno vše. Sporák, stůl, židle, otoman a dvě skříně, postel s nočním stolkem a zrcadlem v koutě místnosti. Zřejmě asi víc nepotřebovala.

„Nemáte nějaké prostěradlo,“ napadlo mne, když jsem nemohl objevit žádný vhodný prostor k focení.

Chvíli na mě koukala a já zase koukal na ta její ňadra, která se v bílé halence docela vyzývavě rýsovala. Možná si toho všimla.

Šla ke skříně a vyňala složené prostěradlo a položila ho na stůl.

„Jsem zvědavá, co s tím uděláš.“

Rozbalil jsem ho a zavěsil provizorně na kredenc, která stála naštěstí proti oknům, odkud jsem hodlal fotografovat, aby její obličej byl rovnoměrně osvětlen. Naštěstí nebyl vrásčitý, ale docela souměrný a vyhlazený, naznačoval i zbytky bývalé krásy.

Sedla si na připravenou židli a jakoby potměšile se usmívala, a já si chystal fotoaparát.

„Nedělej s tím žádný cavyky, na starý bábě nezáleží!“

„Vždyť nejste tak stará a máte pěknou pleť!“

„Kdybys nekecal a fotil! Padesátku už mi nikdo nevodmaže!“

Udělal jsem několik snímků a pak jsem se na ni upřeně podíval.

„Víte, ta vaše blůzka je pěkná, ale ztratí se v tom bílém pozadí. Nemohla byste si na sebe vzít něco jiného, spíš našedlýho?“

„Já si to myslela, ty bys chtěl mermomocí vidět ty moje kozy!“

Začal jsem to vehementně vymlouvat, zatímco vstala, šla ke skříně, vytáhla hnědý svetřík a zeptala se. „Něco takového?“

Kývl jsem a ona si tu bílou blůzku začala rozepínat, jako bych tam nebyl, sundala ji a ta její prsa utěsněná podprsenkou se zhoupla, až mne to vzrušilo a raději jsem se otočil.

„Nedělej, že je nechceš vidět. Všichni chlapi je chtěli vidět, když bejvaly ještě pevný a ne tak veliký. Někteřím jsem je ráda ukázala.“

Sedla si znovu na židli a já ji ještě několikrát vyfotil i když jsem to vzrušení v kalhotách nemohl potlačit.

„Dobrý?!“ zeptala se a chtěla vstát.

„A nemoh bych si vás vyfotit ještě jinak?“

„A jak?“

„No, jen tak...“

„Bez tý podprdy? A co z toho budeš mít? Dyť bych tě s nima mohla udusit.“

„Třeba by to byl příjemný konec života.“ Zašprýmoval jsem a chtěl se k ní vrhnout, ale odolal jsem.

„Najednou si začala ten svetřík rozepínat a mě napadlo, že bych jí měl při tom fotografovat.

„Počkej, blázne, nebo už se nemůžeš dočkat?“

Nemohl jsem, jakmile shodila podprsenku do klína, napětí v kalhotách už se nedalo nijak zakrýt. Ta prsa byla veliká, trochu spadlá, ale plná, ještě téměř okrouhlá a svítila neposkvrněnou kůží. Její bradavky možná trochu naběhly, lehce trčely, jako by byla vzrušená i ona.

„Nemohla byste volně zkrřížit ruce nad hlavu?“ řekl jsem zajíkově a ona poslechla.

To byl poslední snímek, který jsem pořídil a pak jsem se k ní vrhl. Čekala to, nijak se nebránila, když jsem položil hlavu mezi ta její prsa, zasmála se a řekla.

„To sou kozy, jak na dva vozy.“ A já to její jedno ňadro chytil a začal ho ústy laskat.

V tu chvíli se mi to stalo. Čekal jsem to už o malinko dřív. Byl jsem natolik vzrušen, že se to nedalo zastavit. Ten proud mi zadržely trenýrky a dole jsem ucítil lepkavé mokro, a to mé napružené vzrušení naráz polevilo. V duchu jsem se neodpustitelně styděl, ale za žádnou cenu jsem to nemohl na sobě nechat znát. Ještě chvíli jsem ta prsa objímal, ale nakonec jsem přece jen vstal.

„Copak, kozičky už ti nechutnají?“ tvářila se nevěřičně.

„Jste krásná, moc krásná, tak krásná, že jsem na to nebyl připraven!“

Naráz jsem sbalil foťák a vypadl z bytu, aniž jsem na odchodu pozdravil.

Fotky jsem jí zhotovil hned druhý den a dal jí je přímo v hledišti divadla, když utírala prach ze sedadel. Byly to jen fotky na průkazky a nechtěl jsem za ně nic.

Usmála se a pokývla hlavou. „A co ty druhý?“

„Ty jsem ještě nestačil udělat,“ lhal jsem, protože jsem si některé na zkoušku nezvěšoval. A byl jsem přítom vzrušen, bezmála jako u ní.

„Tak mi je pak dones,“ usmála se, „Můžeš donést i flaštičku červeného!“

63

Poslechl jsem malíře Boučku a dal si zhotovit pas. Nebyl s tím žádný problém. Jenom jsem ještě potřeboval výjezdní doložku, a tu dávali většinou na nějaké pozvání ze zahraničí. Náš zvukař Ferda už ji měl. Dokonce se byl ve Vídni podívat. Hodlal zdrhnout i s druhou naší rekvizitářkou, se kterou už delší čas veřejně chodil. Nijak se tím připravovaným exilem netajil. A všechno prodával. Mně nabízel magnetofonové pásky, ale ty mi k ničemu nebyly. Trpělivě jsem čekal na pohlednici z Vídně, jenže nepřicházela, Boučka na mne zapomněl. Musel jsem se začít snažit sám.

Běhal jsem po divadle a zkoušel to u herců, zda někteří umí německy a narazil jsem na pana Tauba, který se před časem vrátil z ciziny.

„Německy, francouzsky, italsky, hebrejsky, a ten zvací dopis ti napíšu. Sám mám už připravený kufřík. Náhoda je vůl. A my židi si musíme dávat pozor. Měl jsem štěstí, že mne nezlikvidovali v koncentráku. Pořád se ve světě pořádají pogromy na židy.“

„To myslíte, že to bude i tady?“

„Možná. Židi nikdy neví, jak dopadnou, pokaždé to začíná nevinně a pak někdo zahuláká a všichni se na židy vrhnou, jako by byli strůjcem všeho zla. Likvidují je hlava nehlava. To už je náš úděl. Napíšu ti to italsky. V Itálii je krásně, když už pojeděš ven, tak se tam aspoň podívej.“

„Měl jsem zvací dopis z Říma a nevěděl, co je v něm vlastně napsáno. Přesto jsem s ním šel na vízový úřad. Stála tam dlouhá fronta, a tak jsem si stoupl za našedivělého pána s bohatou čupřinou nepoddajných vlasů a čekal jako on. Začal si číst nějaký dopis a já mu z té čekací nudy nakoukl přes rameno. Nevěřil jsem. Předem mnou stál autor „Dvou tisíc slov“! Už jsem mu raději přes rameno nekoukal. Byl to ten, který téměř před rokem zvedl celý národ svým manifestem, nabádajícím k rozvinutí lidového hnutí, podpoře demokratizačního procesu v zemi. Ale současně varoval před antikomunismem. Jak mi to popisoval Nouza, protože měl

ten manifest důkladně prostudovaný.

Vzpomněl jsem si na pořad v televizi, kde se za manifest stavěli vědci a umělci a zároveň chtěli uklidňovat vzedmutou společnost, protože chápali a dovedli si představit, kam to povede. Tvrdě odsoudili manifest představitelé ÚV KSČ a nejvíc Alois Indra. Právě tenhle manifest odhalil „kontrarevoluci“, která zachvátila celý národ.

Promiňte,“ řekl jsem, „přečetl jsem si v hlavičce dopisu vaše jméno. Nic víc. Omlouvám se,“ a pak jsem nevěděl, co dál říkat. Drmolil jsem cosi o odvaze a hrdinství, o národu, který mu bude vděčen za to, co pro něj udělal, a jiné nesmysly, jež mne v té horečné snaze mu nějak vyjádřit to, co k němu pociťuju, napadly, až jsem se zdál sám sobě trapný.

Naštěstí k němu přistoupil člověk, něco mu řekl, on z té fronty vystoupil a oba spolu někam odkráčeli.

Do pasu mi po třech hodinách čekání vtiskli razítko a já mohl jet na tři neděle do Itálie, aniž jsem o tu Itálii vlastně stál.

64

Pražské jaro opět zářilo. Slunce nad městem jako by nevědělo o ničem, co se tu dělo před rokem, a tvářila se tak i většina lidí. Nechtěli už s minulým Pražským jarem mít nic společného. Zradilo je. Proto se mnozí kochali rozkvetlými stromy a záhony květů ve všech parcích a sadech, které činili Prahu opět líbeznou a jakoby povznesenou nade vše, co se stále, teď už v skrytu, ale neúprosně a vytrvale dělo v rámci postupující normalizace, která nakonec zasáhne všechny a možná natrvalo.

Vyrazili jsme s kamarádem po desáté dopoledne z divadla a nevěděli kam jít. Jmenoval se Rostislav Zetínský, přihlásil se jako kulisák před dvěma měsíci a snažil se prokletit na DAMU. Chtěl být divadelním režisérem. Jako kulisák byl flink. Nectil to zaměstnání tak jako já, protože si myslel, že bude něco víc. Stane se tím, kdo sedí v desáté řadě hlediště za pultíkem a sleduje zkoušející herce na scéně. Některý režisér jen dává pokyny, jiný vysvětluje. Znal jsem i takového, který dovedl herečky vystresovat, až se rozbrečely na scéně.

O Rostislavu Zetínském jsem předpokládal, že se režisérem stane.

Věděl a znal mnohem víc než já. A uměl se na dění a lidské osudy dívat z několika úhlů. Zajímavé, že ho v tom smyslu nezajímala politika. Rozbor divadelní hry Františka Langra Periferie, který mi dal přečíst a kterému jsem příliš nerozuměl, protože jsem hru neznal, se mi zdál přesto výjimečný. Nechápal jsem, kde k těm postupům a náhledům dospěl. Měl jenom obyčejný gympl. Možná to byl výjimečný talent, který se u jedinců objevuje bez souvislostí. Došli jsme na Újezd a uviděli nad sebou tu dlouhou stráň plnou rozkvetlých stromů, směřující kamsi ke Strahovu, a probudili se v nás v tu ránu dobrodružní kluci. Aniž jsme si museli co říct, šplhali jsme se k Nebozízku a dál otevřenými prostorami, kudy nevedly ani pěšinky, až jsme se dostali k zadnímu traktu Strahovského kláštera a odtud přes Loretu do prostoru Hradčan. Mluvil většinou, já si občas něco vyfotografoval, a on se dostal ve svých úvahách až k tomu, že člověk nemá v podstatě žádnou absolutní jistotu ve svém konání, že všechno závisí jen na náhodách, jimž se přizpůsobuje. A tam se ukazuje jeho schopnost přežívání. Ten, kdo ty náhody nedovede nebo nechce předvídat, bývá lehce vnitřně zranitelný a mnohdy i podléhá fyzicky, protože si nedovedl nastávající situaci předem vykalkulovat. Většinu těch jeho úvah jsem ani nechápal. Navíc drmolil. Herec by z něho asi dobrý nebyl, ale možná z něho bude dobrý režisér.

Na Hradě jsme narazili na výstavu. Já o ní už něco slyšel, ale teď jsme stáli u vchodu do Jízdárny a nemohli se jen tak vyhnout té Muchově Epopěji, která se vystavovala výjimečně. Plátna byla kolosální, ani jsem nebyl s to pochopit, jak je technicky mohl zvládnout. Zetínský si stoupl před jedno kde se postavy na horizontu ztrácely v jakési mlze, a polohlasně začal popisovat své vize, které mu plátno navodilo a nabízelo, až se kolem něho utvořil hlouček, který on zřejmě nevnímal, než se ho jedna dívka zeptala, co znamenají ty zvednuté ruce postav vpředu. „No, to je ta představa budoucnosti národa, který má sice zamlžený, ale jasný směr, a ten horizont to je první cíl, a za ním budou další horizonty a cíle. Ten národ neustrne, nedá se zastavit, bude postupovat stále dál...“

Už se mi začalo zdát, že kecá, ale ta holka, mimochodem byla dost pěkná, na jeho slovech doslova visela, a když jsme vyšli z galerie, šla s námi a někde na Hradčanském náměstí, kde se rozcházeli, si s ní domluvil příští schůzku.

Byl jsem z něho úplně vyjevený, ale chápal jsem, že s ním by se dala zažít určitě mnohá dobrodružství a nezvyklé příběhy, a tak jsem mu z ničeho nic navrhl, aniž bych o tom nějak hlouběji uvažoval:

„Nejel bys o prázdninách do Itálie?“

65

Musím si přiznat, že k té uklízečce, která si říkala Monča, mne pořád víc něco přitahovalo, ale ve skutečnosti jsem se jí bál. S jejími akty prsou jsem si pár hodin v komoře pohrál, až z toho vyšly dvě fotky, svým způsobem výjimečné, ve stylu hi-key, kde prsy jen nevýrazně vystupovaly z bílého pozadí, nad nímž tvořily jakousi delikátní oblinu, a protože jsem je položil do horizontální polohy, obě lehce ztemnělé bradavky se staly jakýmiś vrcholky imaginárních hebkých kopců. Ty snímky se mi zdály dost dobré, skoro jako umění, a já měl radost a pořád jsem se na ně díval. Jen mi nebylo jasné, jak jí je předám. I když mne přece zvala k sobě domů.

„Jděte přibít tu kovovou pásku ve vestibulu divadla, návštěvníci pryč o ní zakopávají.“ Vyzval mne mistr a já šel.

„A jéjéj, to je náhoda, náš fotograf se přece ukázal!“ zvolala na mne, když jsem ji uviděl za pultem šatny. Byli jsme v té vstupní hale sami.

„Poslal mne mistr přitlouct tuhle pásku.“ Ukázal jsem.

„A co ty moje hambatý fotky, už sou?!“

„Jenom dvě,“ hlesl jsem a ona obešla pult šatny a stála přede mnou tak vyzývavě, že jsem opravdu nevěděl, chce-li, abych ji objal, nebo mě jenom dráždí.

„A kdy mi je přineseš ukázat?“

Přistoupil jsem k ní co nejtěsněji, ale ona se neuhnula, spíš jako by se mě svou spodní částí těla chtěla lehce dotknout, a já už neodolal a objal ji.

„Počkej, tady ne, což kdyby nás někdo uviděl.“

„Tak kdy?“ vyhrklo ze mě.

„Kdy budeš chtít! Jsem doma pořád.“

Příští den jsme neměli večer službu. Napadlo mne, že by se to hodilo.

„Zítřka v sedm!“ zachroptěl jsem.

„Tak jo, a ty fotky přines.“

Na druhý den bylo třeba se vymluvit Zetínskému, protože jsme spolu teď pravidelně někam z divadla vyráželi. A on to přijal s povděkem: „Mám přece rande s tou holkou z Hradčan.“

Jenže jsem pak nevěděl, co dělat do sedmi. Napadlo mne zajít do kina Arbes. Hráli tam právě ten slovenský film, o kterém Zetínský bájil a který mi doporučoval. Měl docela vznosný název: Sladký čas Kalimagdorů. Odpolední představení měla začátky od pěti. Ve vestibulu bylo několik cikánských dvojic, které se v jeho příšeří bezostyšně líbaly a osahávaly.

Film začal, aniž jsem se na něj mohl soustředit. Přede mnou seděla dvojice, jejichž polibky jsem viděl téměř v detailu, byly hluboké a někdy něžné a někdy se oba dotýkali jen konečky jazyků. Musel jsem si přesehnout o pár řad dál. Zase jsem slyšel, jak jedna holka za mnou vzdychá.

Film jsem pořád nechápal. Šlo o člověka, který nežije podle času, ale podle ročních dob. Začátkem roku se narodí, na jaře je dítětem, v létě dospívá až do vrcholu mužnosti, v podzimu už ochabuje a zimu prospívá v zapadlé salaši a kdoví, zda se vůbec zase probudí. Nic mi to pořád neříkalo, navíc jsem musel myslet na tu ženu, která bydlela zřejmě přímo nad kinem a ke které mám jít a k čemu tam asi dojde. Zároveň jsem slyšel vzdechy té holky, které byly stále zřetelnější a vzrušivější, až mne to samotného vzrušilo. Ten člověk usínal a já pořád čekal na nějaké vyvrcholení, zvrát, pointu, a ono nic. Najednou byl konec.

Rozsvítili a holka, co za mnou vzdychala, byla skoro úplně nahá a pomalu se začala jakoby nic oblékat. Byl jsem vzrušen ještě když jsem klepal na dveře Monči Mrázkové. A nevěděl jsem, jestli je to ještě z toho kina nebo už z nastávající návštěvy.

66

Doktor Kolínský si umýval ruce po náročné operaci plic, zatímco mu sestřička sundávala zástěru a pokrývku hlavy. „Máte pak zajít za ředitelem,“ pošeptla mu do ucha, jako by to mělo být něco důvěrného. Kolínský pochopil, že to důvěrné je, a byl už připraven na všechno. S tímhle prestižním místem se dozajista loučí. Proto se u ředitele tvářil co nejhrději.

„Nechtěl jsem vám to oznamovat před operací, byla jistě dost náročná. Jaký je stav pacienta?. Mimochodem je to jeden dost významný sou-

druh z Mladé Boleslavi. Kdybyste si chtěl přednostně zažádat o automobil, obraťte se na něj.“

„Doufám, že to přežije, nádor byl velký jak pingpongový míček. Musel jsem mu odebrat i kus plic. Kouřil zřejmě jak lokomotiva.“

„Nechápu, že si neuvědomují, jakou tu ve vás ztrácejí kapacitu.“

„Takže mě vyhazujete!“

„To ne, pane kolego. Kdybych mohl, dal bych vám přečíst tenhle dopis MV KSČ. Je to vlastně jen doporučení, abych vás nahradil někým jiným, z důvodů jisté politické nespolehlivosti. Máte přece syna v Anglii.“

„Už je v Americe, v The Memorial Baptist Hospital v Houstonu, dostal se tam na základě výběru ze tří set uchazečů z celého světa. Složil zkoušky napoprvé. Za čas bude mít větší přehled v medicíně než my všichni tady dohromady. Medicína postupuje dramaticky rychle vpřed a nám už pomalu ujíždí vlak.“

„Možná, kdybyste to těm soudruhům takhle nějak vysvětlil. Nechci přijít o nejlepšího chirurga.“

„Těm nic vysvětlovat nemohu, nepochopili by to, žijí jen tou jejich ideologií a normalizací! To chtějí všechno takhle normalizovat? Nejde samozřejmě o mě, ale je to viditelná cesta zpátky. Kdoví, kde se to až zastaví.“

„Chtějí jen, abych vám odebral vedení týmu!“

„A nechají mne tu jako poskoka? Tím stadiem už jsem si přece prošel.“

„Rozhodl jsem se, že ten tým pojmenuju A, ve kterém nebudete.“

„Tak vám pěkně děkuju.“

„A zároveň založím tým B, do kterého si sám vyberete spolupracovníky, ale ne ty z týmu A!“

„Vy s nimi chcete vyšplouchnout, věříte, že vám na to naletí!?“

„Budete něco jak tým pomocný, kterému vybudujeme nové pracoviště, a postarám se, aby bylo co nejmodernější. K vám předisponujeme ty jejich protekčníky, které budete zachraňovat. Hlavně, ať ten váš mladý vám podrobně objasní, jaké se tam praktikují metody a jaké je pro to nezbytné zařízení. Doufám, že je to všechno jen mezi námi. Kvůli té normalizaci si přece vlak ujet nenecháme!“

„Co tomu říkáš, zeptal se doktor Kolínský ženy. „Bylo to od ředitele docela solidní, ne? Nezdá se ti, že v téhle době dost riskuje?“

„Možná se sichruje. Zná tvé hodnoty. Když mu budou umírat komunističtí papaláši na sále, odskáče to sám. Pro ty nejvyšší tě má krásně v záloze. A nebudeš tak v permanentním chvatu jako dodnes. Možná tě svým způsobem povýšil. A nemusí být vždy přednější tým A než B. Já dopadla hůř.

Doktor Kolínský si uvědomil, že jeho ženu právě na dnes povolali na pohovor do Bartolomějské.

„Představil se mi jako major Hronek. Vysoký, docela mladý a bezesporu inteligentní. Už si je umí vypěstovat. Ptal se, kde ten náš syn je, a já to přesně nevěděla, tak mi to řekl sám.

Dopodrobna znal i adresu té nemocnice v Texasu: Memorial Baptist Hospital řekl přesně anglicky, až jsem se divila. Do té doby, než mi ukázal jeho dopis, který ti parchanti otevřeli. Jsou zřejmě bezostyšní. Vypadla z něj desetidolarovka, kterou tam zase zastrčil.“

„Chápete, paní doktorko,“ řekl mi přímo, „že na tom svém postu už nemůžete zůstat. Jiní by na to časem poukazovali a taky jste se provinila!“

„Já? Jak jsem se provinila?“

„Váš syn emigroval!“Za to musíte nést nějakou zodpovědnost!“

„Odjel na pozvání jen do Anglie!“

„Tak ho přimějte, ať se vrátí! A bude všechno v pořádku.“

„Snad si nemyslíte, že to udělám?!“

„Nemyslím! Proto musíte nést následky. Nebudou tak hrozné, jak se strachujete. Máme nedostatek obvodních lékařů!“

Doktorka se teď obrátila na svého muže a řekla nečekaně: „Hádej, které místo jsem si vybrala z nabízených: Kutná hora, Říčany, Černošice, Horní Počernice, Roztoky.“

„Horní Počernice! Máš tam přece sestřenici a do Prahy je to půlhodinka autobusem. Blahopřeji ti k nové kariéře! Musíme to hned zavolat Mirkovi, jak nás hezky povýšili.“

„Pozor,“ řekla doktorka, „ten soudruh major mi jen tak mimochodem naznačil, že všechny naše zahraniční telefonické hovory jsou monitorovány, a představ si, dal mi ten Mirečkův dopis i s desetidolarovkou,

měl by prý s ní zbytečné komplikace a ani neví, jak by ji bez dopisu přiznal a jaké by to mohlo mít následky. Možná se i bál. Někdy narazíš na lidi, od kterých nemůžeš čekat žádné milé překvapení a ono znenadání přijde.

67

„Jestli udělám zkoušku na DAMU, jedu s tebou do Říma,“ řekl mi Zetínský cestou do městské knihovny. Studoval tam teď každé volné dopoledne. Nechal si donést různé knihy, které měl na seznamu, a ten mu nadiktoval režisér Lorenc.

Až mne to překvapilo. Lorenc byl povýšenec, kulisáků si nikdy nevšiml, natož aby s nimi promluvil. Neměli ho rádi ani herci, zejména ženské, které dovedl při zkouškách vytočit až k pláči. Ani do obrodného procesu se nijak nezapojoval, spíš jako by ho ignoroval, což ho teď předurčovalo k povýšení. Nejen, že už ve svých pětatřiceti vyučoval na DAMU, ale měl namířeno i na ředitelský post. Po divadle se šušovalo, že cílí na Vinohrady.

Té přijímací práci na režii, kterou mi Zetínský dal přečíst, a na jejímž základě ho pozvali ke zkouškám, jsem sice moc nerozuměl, ale věřil, že s ní uspěje. Připadala mi spíš jako poznámky k jednotlivým obrazům a osobám, které v ní vystupovaly. Hru Františka Langra Periferii, jsem pořád neznal. Psal tam o nějaké Anči, která se stane součástí Franciho snu, a pak ty jejich osudy dopodrobna rozebíral. Celou hru charakterizoval jako český „Zločin a trest“ a přiznal se mi, že to někde vyčetl v soudobých kritikách. V městské knihovně si doplňoval vědomosti, které na gymplu nemohl získat. Byl to syn vysokého stranického funkcionáře na Praze 2 a mohl si troufnout nechat studia na ČVUT, kde ho to smrtelně nebavilo, zejména když poznal, že matematice vůbec nerozumí. Jeho táta zuřil. S vypětím všech svých stranických sil kluka na ČVUT dostal, a teď se ukázalo, že ten zhyrálec chce k divadlu, dělá kulisáka a odmítá jeho slušné apanáže.

Proto musel Zetínský fotrovi dokázat, že si sám vydobude přijetí na DAMU, i když zřejmě nepochopil, proč mu tak ochotně radí a pomáhá režisér Lorenc, který si samozřejmě lehce sehnal reference na mladíka, jehož táta je tajemníkem OV KSČ, navíc stabilním kádrem bez poskvrny a pomýlení na obvodě, kam spadá i budova onoho velkého divadla, a to

nejen situačně, kde by se mu líbilo dělat principála.

Nechal jsem Zetínského studovat a šel dolů do haly. V šatně byla má prázdná příruční kabelka, visela viditelně na věšácích, ale obsluha veškerá žádná. Do kabely jsem chtěl nastrkat vývojky, ustalovače a fotografické papíry, které si hodlám koupit ve speciální prodejně ve Vodičkově ulici, kam chodí všichni dobří fotografové. Jenže kabelu mi neměl kdo podat. Typická česká situace. Nejsou lidi tam, kde by měli být. Tak jsem si pro ni jednoduše došel za obslužný pult sám. Nebylo ještě jedenáct a já neměl žádný konkrétní program, napadlo mne podívat se do galerie, která v budově sídlila právě na konci haly a kam jsem se ještě nikdy nedostal. Předěšel mne nějaký chlap s dlouhou latí a nechal dveře do galerie otevřené. Vešel jsem za ním a naráz pochopil situaci. Galerie se restauruje. A nikde žádné upozornění, cedule či nápis vstup zakázán. Všechny obrazy sundané ze stěn a postavené jen tak halabala u zdi. Měl jsem samozřejmě hned vypadnout, ale nikdo mne neupozornil, ani nevyhodil, nikdo tu nebyl.

Chvíli jsem zaraženě stál a pak si začal prohlížet krajinné obrazy asi tak z druhé poloviny devatenáctého století a nestačil se divit. Některá jména malířů jsem znal. Šlo většinou o realistické motivy krajiny, do kterých moderna ještě nezasáhla, ale byly to obrazy zřejmě vysoce ceněné, některé rozměrné, jiné docela maličké. Všechny bezprizorně trčely u zdi, a nikdo, kromě mne, je v tu chvíli neobdivoval. Mohl jsem jít ještě dál, do dalších sálů, ale bál jsem se. Bál jsem se, že by mne z ničeho nic mohl poňouknout ďábel, který už ve mně hlodal, a já bych mohl kterýkoli z těch menších obrázků, jež nepřesahovaly rozměry mé kabely, strčit do jejich útrob, aniž by kdo co zaregistroval. Přesto jsem ten velký sál pomalu obešel, s tím lechtivě nečistým vědomím.

U šatny ještě pořád nikdo nebyl a já vyšel z budovy s kabelou, ve které se mohl hezky tiše hrát obrázkem krajiny od Julia Mařáka, Václava Brožíka nebo portrét od Marolda. Až jsem cítil na zádech zvlhlou košili, jak jsem naštěstí vyvázl z té nastražené pasti, která by možná zacloumala celým mým dalším životem. Třeba bych se stal i boháčem. Raději jsem o tom nikdy nikomu nepovídal. Asi by si ten dotyčný pomyslel, že jsem pitomec.

„Alespoň umyju nádobí,“ řekla Ivana a chtěla vstát od stolu, u kterého seděli ještě oba bratři. Nastávající tchyně štrachala stále něco u plotny. Za stůl si s nimi k obědu nesedla.

„Jen to nechte, až toho bude víc, stejně nemám dost vohřátý vody.“

Byla to chalupa s letopočtem 1888 nad klenutým obloukovým vjezdem, který Josef zachoval, i když si nad původní obytnou částí domu postavil patro s třídlínnými okny. Nahoře byla i kuchyně s plynovým sporákem, ale tady dole vařila jeho matka na staré plotně s kamnovcem, ve které se topilo dřívím. Toho bylo všude dost, na velkém dvoře i na zahradě.

Nebude to tu lehké, usuzovala Ivana a nevěděla, co by měla vlastně dělat. Bratři seděli u stolu a kouřili, ale ona si před tchyní zapálit nedovolila. I když to její tchyně ještě nebyla. Přišlo by jí to až příliš provokativní.

„Nechceš, abych ti dal lehátko na zahradu,“ napadlo našťestí Josefa a ona horlivě souhlasila a mohla proto vstát od stolu. I ten pach venkovské kuchyně jí byl protivný a bála se, že v pokračujícím těhotenství ho bude asi snášet daleko hůř. Našťestí ten jejich příbytek v patře se jí zdál čistý, světlý a příjemný. Tam za ní tchyně nepoleze.

Zahrada byla vlastně neudržovaný sad, jehož plocha zabírala poměrně dost arů. Spíš se to jevilo jako zpustlé místo s vysázenými ovocnými stromy, kolem nichž vyrůstala neseaná tráva a místy kopřivy. Všude hromady nezpracovaného dříví nebo pořezaných větví, které se zřejmě postupně sekaly a spalovaly. Nikdo viditelně na tuhle zahradu neměl čas.

Nechala si dát lehátko do stínu. Květnové slunce už notně žhnulo a Ivana ho chtěla využít, ale až se Josef s jeho mladším bratrem ztratí na domluvené melouchy a bude si jistá, že se panímáma na ni nedívá.

Pak teprve přetáhla lehátko za hranici dříví, kam z kuchyně vidět nebylo, vysvlékla se do kalhotek a podprsenky a zapálila si cigaretu. Ani ze sousední chalupy sem nikdo nedohlédl.

Už se nedá nic jiného dělat, než se přizpůsobovat, usuzovala Ivana a vdechla s rozkoší cigaretový kouř, za pár týdnů bude muset nechat i kouření. Datum určeného sňatku se blížilo. Její rodiče to vzali jako samozřejmost. Zato matce Josefa to asi moc recht nebylo, i když jemu táhlo na

třícítku a vlasy mu podezřele řídly.

Tak bude holohlavý, nezáleží na tom, co je na hlavě, ale v hlavě. A Josef se jí zdál solidní. Na lepšího chlapa zřejmě neměla nárok. Ne, že by si nemohla rozumět s inženýrem, jako byl Vojtěch Jícha, zvládla by jistě i jeho společenské postavení, ale pocházela jen z nuzných poměrů a její táta byl navíc kvartální alkoholik. Ještěže Josefa do vlastní rodiny nemusela vtahovat. Ani se o její příbuzenstvo nikdy nezajímal.

Svatba bude jen komorní. Žádný kostel, jak škemrala panímáma, ten Josef striktně zamítl. S matkou nedělá našťestí žádné štráchy a ona ho v něčem i poslechne. Na úřad půjdou jenom čtyři. On s bráchou za svědka, ona s kámoškou. A hostinu nám připraví v salonu hotelu Slavie v okresním městě. Zbývá jen ta svatební noc, kterou si už několikrát odbyli.

Z těch tří chlapů co kdy měla, je Josef nejvýkonnější. Ale není zas tak milý jako Votěch. A není tak hr, jako byl Milovoj. Každý měl svým způsobem své kouzlo. Co kdybych pozvala Kaláska jako fotografa, napadlo Ivanu a pak se tomu nápadu v duchu zasmála. Asi by to nepřijal, ale tenhle šprým se jí líbil a začala o něm uvažovat.

Potom si zavzpomínala na Vojtu. Jak asi obstojí u prověrek, které ho čekají. Posudek z Butonu nebude nijak vynikající. Ředitel Skála se nejspíš Vojtovi pomstí. Nezapomene mu tu radu pracujících, kterou Vojta založil v Butonu a chtěl ho tím vyšachovat z postu ředitele. Teď, když se všechno obrátilo, to Vojtovi určitě sečtou. Mají už zase zpátky pozice všude. A nezapomínají. Nejspíš budou i nemilosrdní. Jestli Vojtu odstraní z postu ředitele Agropodniku, co udělají s ní? Vydrží tam vůbec do porodu? Snad ji taky nepřeradí někam do výroby? Oni teď můžou všechno.

Ivana byla ráda, že se ocitla právě na tomhle místě v zarostlé zahradě, kde na ni nikdo nevidí a vidět ani nebude. Dva, tři roky může zůstat s dítětem doma a to politické bláznění se snad do té doby uklidní a Rusáci odejdou. Co by je tady mělo vlastně držet?

Ivana si uvědomila, že by se mohla na slunci spálit, a opět přenesla lehátko do stínu rozkvetlé jabloně. Cítila se tu krásně a víceméně bezstarostně, než si vzpomněla, že by se měla učit na autoškolu, kterou právě dělala, a nabířovat si křížovanky, které jsou pro ni trvalým problémem.

Vstala a jen tak v kalhotkách a podprsence šla do chalupy a tiše a

opatrně, aby ji tchyně nezahlédla se vydala po dřevěných schodech do jejich připravené ložnice, ve které už manželsky spali, kde měla na nočním stolku učebnici s křížovatkami.

Stejně ji budoucí tchyně pozorovala, jak těma mladýma štíhlýma a obnaženýma nohama, krásně modelovanýma až k hezky klenutému zadku, pružně našlapuje schod za schodem a prdelku má zakrytou jen malým trojúhelníčkem látky, a říkala si: ta hambárka, snad bude chodit za chvíli po chalupě nahá, co si to ten náš kluk vybral za děvku, do dvou let mu tady odtud uteče!

69

Ústřední výbor KSČ nastoupil pevný kurz na překonání krizových jevů ve straně a společnosti. Podmínkou překonání nebezpečné krize byla porážka pravicově oportunistických, revizionistických a antisocialistických sil, očista strany, společenských a státních orgánů a obnovení marxisticko-leninských zásad a činností našeho socialistického státu. (Z projevu G.H.)

Kája Potměšilek na scéně řádil. Milence z kiosku hráli pro školáky, kteří přijeli do Prahy na výlety, a mnozí tu komedii s nadšením sledovali, zejména děvčata byla Potměšilkem nadšená, zatímco kluci se v zadních řadách pokoušeli kouřit, za což je uvaděčky hlasitě napomínaly. Ti vpředu vystřelovali z primitivních praků na jeviště a herce smotané papírové skobičky.

Kájovi to zřejmě nevadilo. V jedné scéně, což neměl v roli, sebou švihl na zem a na ty výtržníky, co až příliš hlučeli, začal imaginárně střílet kulometem, za což od dívek sklidil spontánní veřejný potlesk na otevřené scéně. Litoval jsem, že už neprodáváme ve vestibulu fotky herců, protože by si každá z těch holek jistě Kájů Potměšílka koupila a on by pak musel mezi ně a podepisovat se a zřejmě by mu potrhaly košili a zničily slamák, který měl jako rekvizitu.

Jenže Kája vyšel z jeviště a řekl polohlasně, což mohlo být slyšet i v hledišti:

„Už mě to všechno sere!“

Jednou se obrátil na mne, jak jsem stál mezi kulisáky připravenými změnit scénu a řekl šeptem, abych sebral tu novou inspicientku, co se právě v divadle zaučovala a vzal ji s sebou do Diany, kde se ožereme.

Byla svolná. Mladá a hezká, už jsem jí také fotil s těmi jejími nakudrlinkovanými vlasy lehce obarvenými na blond, které jí zakrývaly schválně část obličeje. Jestli to nebyla potvůrka, tak k tomu neměla daleko, a se známým hercem, který byl mezi holkami vysoce populární se klidně hodlala ukázat i ve vykřičeném pajzlu, jakým vinárna na Arbesáku rozhodně byla.

Přišel, sedl si ke stolu a vypadal znaveně, možná i otráveně. I když ještě před chvílí sklízel na jevišti ovace.

„Tak mi ty kurvy normalizační tu roli vzali.“ A lidi u okolních stolků se na něho otáčeli, protože to bylo zřejmě slyšet zřetelně.

Byla to hlavní role v jedné filmové pohádce, kde měl hrát prince kováře, jak nám vykládal a přitom objednal další lahev.

„Ale já vím, proč jsem vypad. Mají mě na seznamu. Zřejmě si mimo divadlo už neškrtnu. Někdo z herců tam trvale a tvrdě bonzuje. Jistě mě prásknul, jak jsem chtěl, aby šla KSČ do ilegality. Ten bonzák se ale brzo odhalí, jen sledujte, kdo bude dostávat v televizi a ve filmech fajnový role. A já už asi vím, kdo to je. V té filmové pohádce mimochodem má hrát krále.“ Pak se začal najednou věnovat inspicientce, zatímco si k nám přisedl jeden známý muzikant, který v divadle občas účinkoval a já ho viděl na Beatovém festivalu v Lucerně ve skupině Framus Five.

Jeli jsme až do zavírací hodiny a holka se s Kájou docela dobře kamarádila a neodmítla pokračovat, i když nás z Diany v jednu v noci vyhodili.

„Můžeme jet ke mně,“ navrhl muzikant „mám tam flašu bílýho.“ A já stopl taxíka. Nevěděl jsem kudy jedeme a kam, v noci jsem se dost špatně orientoval a v tom kvartýru, který byl podobný mému, jen měl dvě cimříčky a předsíňku, jsem hned poznal, že je to podnájem a že chce Kája mermomocí tu inspicientku dostat. Seděli jsme trapně s muzikantem ve vedlejší kuče a pili kyselé moravské víno, které mi nechutnalo, ani jsme nemluvili, jen čekali, kdy to přijde, ale holka nebyla asi tak sjetá, jak Kája předpokládal, a tak to trvalo příliš dlouho, až jsem se rozhodl odejít.

Na mne tu vlastně nic nečekalo. Byl to jeden z těch večerů, který mi vůbec nic nepřinesl. Vyšel jsem do ulice v nějaké vilové čtvrti a svítání už

se nedalo zapřít. Nad střechami okolních vilek se znatelně rozsvěcovalo namodralé nebe, byl konec května a blížící se ráno slibovalo čistý a teplý den. Zhluboka jsem se nadechl a došel na roh ulice ústící do hlavní, kterou právě projížděla tramvaj s číslem 11. Honem jsem si nemohl vybavit, kudy jezdí jedenáctka, ale kousek odtud jsem zahlédl stadion Sparty. Praha není zas tak veliká. Nejbližší cestu jsem zvolil pěšinkami přes Chotkovy sady. Uviděl jsem tam holku s krásným zlatohnědým setrem, který se proháněl po otevřených travnatých plochách, a slunce, které už zasahovalo svými paprsky na mnohá místa, vytvářelo v té jeho nazlátlé srsti fascinující svatozář. Pes se řítíl přímo na mne a holka na něj křičela a volala ho zpět a on neposlouchal. Těsně přede mnou se zarazil, očichal mne a pak běžel poslušně zpátky ke své paní. Byla to určitě pohledná dívka, které jsem ulehčeně zamával, a ona mi zamávala taky. Mohl jsem jít až k ní a navázat nenadálý ranní kontakt, Zetínský by to jistě udělal, s tou holkou z Hradčan chodí už tři neděle.

I tak jsem byl tím ranním svitem nadšen. Najednou tu byl Klárov a já už věděl kudy. Daly se zvolit dvě varianty, protože jsem obě znal. Líbilo se mi jít kolem ambasad a Ledeburských zahrad a vzal jsem to suverénně středem prázdné ulice.

Najednou se tam objevili. Kdoví odkud. Zabírali jako rojnice celou šíři i chodníky. Nevěřil jsem. Možná se někde na určeném místě sešli a zase se jinde rozejdou, ale teď šli proti mně ve skoro semknuté řadě procházkovým krokem. Někteří točili před sebou pendreky, jiní hovořili a žertovali, na zelených uniformách se jim blyštily knoflíky a kolem brigádýrek měli jasně červené obruby a červené výložky. Uvědomil jsem si, že s sebou nemám občanku. A dostal jsem strach. Už nebylo kam těm esenbákům uhnout. Natož utíkat. Jistě by mě dohonili. Nejspíš nějakou slíznou, napadlo mne, nebo mne sbalí na okrsek. Jdu dál a dostávám z toho pokojného zářivého rána najednou husí kůži. A neuhnu, umínil jsem si.

Ani jsem nezpomalil, vypadalo to, že do jednoho narazím. Najednou se dva rozestoupili a já prošel. Bez úhony, beze slova, jako bych z ničeho nic prošel zdí. Po několika krocích jsem zaslechl, že se všichni smějí. Bylo to určitě na můj účet. Zřejmě si asi jeden z nich zavtipkoval ve smyslu mých plných kalhot. Málem měl pravdu. Nechtěl bych se proti nim postavit tváří v tvář na demonstraci. Nejspíš by byli brutální a neurvalí. Jsou

to zřejmě hoši bez skrupulí. Takoví budou teď chránit a prosazovat naši normalizaci.

Potkala mne už druhá výjimečná epizoda začínajícího dne a čekala mne bezprostředně další. I když mi policajti nahnali strach až do kecek, ten následující moment mi otevřel cestu k zoufalství. Pochopil jsem konečně bezmocnost a beznadějnost naší situace. Stalo se to na Valdštejnském náměstí, kousek od domu, kde bydlel a zemřel pan Baur, na ulici kde ještě nejezdila auta a kde dláždění z kočičích hlav zametali metaři.

Nemohl jsem se mýlit. Jedním z těch metařů byl vlásenkář Pavel Nouza. Vylídlili ho i na Barrandově. Pochopil jsem, že jsme ztraceni, že nás zas bezpečně drží v ohradě obehnané ostnatým drátem a jsou schopni nás umlčet dřív, než promluvíme. Vzal jsem to raději Sněmovní ulicí, protože jsem se nechtěl s Pavlem Nouzou za těchto okolností setkat. Neměl jsem na to dost odvahy a síly. Co bych mu asi říkal a jak ho povzbuzoval? Ten nezapomenutelný moment mi vnukl konečné rozhodnutí, které bych možná v té chvíli Nouzovi sdělil: Z téhle poražené a poráženecké země musím pryč, dokud je v tom ostnatém plotě ještě skulinka volná.

70

„Ahoj, tetičko!“ řekl ing. Vojtěch Jícha, když mu Božka Brožová otevřela dveře své vilky u vody. „Potřeboval bych, abys mi trochu pomohla.“

Začal jí vypravovat, jaké ho zužují představy. Jak si není svým místem jist a jak všechen jeho budoucí život visí na jediném posudku.

„Víš, nelíbí se mi, jak sis začal s tou ženskou a zanedbáváš Jarmilku a dcerušku Jiřinku. Nemysli si, že o tom nevím!“

Jícha honem přemítal, co na to říct, s Ivanou se vlastně dohodli o rozchodu docela kamarádsky, ale tahle baba to nepochopí!

„Ta má sekretářka se bude co nevidět vdávat a čeká dítě!“

„A nemáš s tím dítětem náhodou něco společného?“

„To přísahám...“

„Nepřísahahej, pak se ta přísaha těžko bere zpátky! U našeho Ládi sis to pěkně zavařil, proto tě vyhodil z Butonu, a děkuj mu, že přemluvil okresního tajemníka, aby tě vzali do Agropodniku. Sám tě okresnímu tajemní-

kovi navrhl! Až jsem se tomu divila.“

„Ale můžou mě kdykoli zase sesadit, nemám tam žádnou jistotu!“

„Tak si ji musíš znovu vydobýt! Ale ne tím, že budeš podvádět svou ženu!“

„Mám takový konkrétní plán, ale potřeboval bych ještě pár měsíců na místě vydržet. Do brněnského veletrhu. Chceme tam vystavovat nový kombajn na brambory. Nikde ve světě s tím ještě nepřišli. Vyorané brambory se budou posunovat po transportních pásech. Šest ženských sedí po stranách a vyhazuje náhodné neproseté kameny a nahnilé zmetky. Do valníku se samy sypou krásné protříděné brambory. Bude to světová bomba. Jestli mě teď z toho místa vyhodí, nikdo jiný se toho prototypu neujme a celá věc zapadne, dokud to nevymyslí někdo jiný, a nemusí být zrovna od nás. Nejde o mne, ale o pokrok!“

„Tomu já moc nerozumím, ale vím, že jsi Jarmilce ublížil a že se trápí, protože ti už nevěří!“

„Ale, teti, ten kombajn na brambory je velká věc, ještě nedocenená, ušetří se na tom spousta lidí a děti ze škol už nebudou muset na brigády!“

„Jenže děti na ně chodí rádi, to vím, a těší se na ně, je to pro ně povyražení. Zazijí tam i mnohý dobrodružství, takovou možnost bysme jim brát neměli!“

Jícha konečně pochopil, že tuhle primitivní ženskou, která dělá poslankyni už třetí období, nemá cenu poučovat ani přesvědčovat, navíc s ní mluvit o pokroku a ještě o politice, které asi ani zbla nerozumí. Napadla ho jediná možnost, jak ji přimět k aktivitě v jeho prospěch. Vyhrůžkou, týkající se základních rodinných citů a vztahů, které ona klade na první místo.

„Jestli mne z ředitelského místa v Agroprojektu vyhodí, půjdu nejspíš do Severočeských uhelných dolů. Tam mě rozhodně přijmou i po záporné prověrce. Asi tam zůstanu natrvalo. Pochybuji, že by mě Jarmila byla ochotná následovat, obzvláště když čeká druhé dítě. V těch místech není zrovna čisté ovzduší. Mlhy, kouře, smrady z chemiček, vždyť o tom asi jednáte i v parlamentě. Hlavně pro děti je to území přímo škodlivé. To znamená, že se pravděpodobně dřív nebo později budeme muset s Jarmilou rozejít!“

„Vy čekáte druhé dítě? Jak to, žes mi o tom neřek dřív?“

„Nepovažoval jsem to v té mojí záležitosti za podstatné,“ řekl ing.

Vojtěch Jícha a nebylo mu trapné, že té ženské lže čím dál víc. S Jarmilou budou muset to dítě zřejmě počít co nejdříve.

71

Zetínský přišel pozdě a mistrovi se neomluvil. Zalezl ke mně za horizont, kde jsem odšroubovával stojky, a dělal, jako by tu pracoval od začátku.

„Kdes byl?“

„Na poště pro doporučený dopis, mám to tady písemně!“ poplácal po prsou, kde univerzální montérky obsahovaly širokou kapsu na laclu.

„Co máš písemně?“

„Celou budoucnost, jestli si ji sám nezmrším.“

Odšroubovali jsme poslední vrtík na napjatém látkovém horizontu a ten povyskočil o půl metru výš. Rázem tu bylo daleko víc světla a já mohl z toho podávaného dopisu s hlavičkou DAMU vyrozumět, že byl přijat na divadelní fakultu.

„Teda ti gratuluju, máš perspektivu. Tak to jdi říct mistrovi, stejně se po tobě ptal.“

Pak jsem si uvědomil, co mi slíbil, když zkoušky udělá: pojedete se mnou do Itálie. Jenže mě Itálie vlastně už nezajímala. Stačilo mi dostat se do Vídně. Tam někde u policajtů požádám o politický azyl a opustím nadobro tuhle podmaněnou zem.

Ferda Řehořek, zvukař, který svůj odchod z divadla a republiky před námi nijak neskrýval, chtěl zůstat ve Vídni a vzít s sebou i rekvizitářku Stánu. Řekl mi, když jsem se mu svěřil:

„Nejspíš tě strčí zpočátku do lágru, když se ve Vídni hned neuchytíš. Budeš muset určit, do které země bys chtěl. Ale říkám ti rovnou, bere jen Austrálie a Kanada. Já už to mám zasichrovaný v Rakousku. Naštěstí se teta za nás zaručí.“

Uvažoval jsem, zda ten úmysl emigrovat mám prozradit Zetínskému hned, nebo počkat. Vlastně jsem ještě nebyl definitivně rozhodnut. Vydat

se sám do Austrálie nebo Kanady nebylo nic jednoduchého. Ze školy jsem si pamatoval pár anglických slovíček a jednou jsem dostal pět, protože minulý čas sloves, ze kterého mne zkoušeli, jsem absolutně neovládal. Navíc tu bylo dvojité dilema:

Do Kanady, kde bývají třicetistupňové mrazy, se mi zrovna nechtělo. V Austrálii bych zase zažil čtyřicetistupňová vedra. Prý se tam v noci nedá horkem ani spát.

Pozval jsem Zetínského na kafe do kavárny Slávie. Sedli jsme si dozadu, ke stolku s výhledem na panoráma Hradčan, já položil na stolec foťák, aby to vypadalo zajímavě, a okolo seděli neznámí lidé, možná umělci, kteří hovořili nenuceně a dost často se i smáli.

„Budu sem asi chodit pravidelně,“ řekl Zetínský a cítil se zřejmě sebevědomě. Já se spíš cítil stísněně. Nezdálo se mi, že bych sem patřil. Neměl jsem tu suverenitu se ukazovat a předvádět. Jako fotograf jsem spíš stával tak, abych nebyl moc zřetelný, mohl pozorovat situaci a zachycovat akce a události. Ne být jejich aktérem. Ale výhled z okna mne fascinoval a mému egu nakonec lahodilo, že tu jsem a mohu shlížet na lidi na ulici s jistým povýšením, pokud zvedli zrak nahoru a uviděli nás za sklem vyhlášené kavárny. Mnozí tu nejspíš ještě nikdy nebyli a nikdy se sem za stolec neposadí, jako teď my dva.

Shodli jsme se, že pojedeme do Itálie spolu a naplánovali hned trasu: Benátky, Florencie, Řím! Na ten můj exil bylo dost času při návratu.

72

Dny dostávaly spád. Svými doteky se přibližovaly k polovině června a celé divadlo se přesunulo do Ledeburských zahrad. Hrála se tu lehká a lechtivá komedie ve starověkém hávu, kde se manželky a milenky domluvily proti manželům a tajným milencům, nepustily je různými intrikami do války, a tudíž si je udržely doma pro svá lože. V podstatě to byla slátanina, kde se zpívalo a hrálo a všichni herci měli krásné kostýmy a běda, aby zapršelo, tak divadlo muselo naráz skončit. Herci by utekli za opravdové historické sloupy a ti diváci, kteří si s sebou nevzali deštníky, by promokli na kůži, protože v tom areálu se nebylo kam schovat. My kulisáci jsme měli prakticky přes den volno, protože s letní scénou si nijak nehýbalo.

Šli jsme zakoupit lístky na vlak a byli při tom příjemně šokováni.

Z Prahy do Říma a zpět nám vystavili ozdobné karty za pouhé tři stovky. A to jsme mohli navíc kdekoli na pár dní jízdu přerušit. Zetínský někde vyzkoumal, že je k mání i univerzální vstupenka, na kterou nás pustí do muzeí a obrazáren, a ta stála jen devadesát kaček. Kamarád si obstaral i různé průvodce a bedekry a docela pečlivě je začal studovat. Najednou byl nedočkavý, a tak jsme ten výlet do Itálie, po němž jsem chtěl ve Vídni emigrovat, naplánovali hned na první týden v červenci, kdy nám začaly divadelní prázdniny.

Zetínského táta mu přidal na cestu tři tisíce a za to musel přísahat, že se nebude pokoušet zůstat venku. Musí se vrátit domů. To on by synovým útekem přišel nejen o místo, ale i o možnosti, které se teď budou horentně vyskytovat a přímo nabízet na talíři, protože v rámci nastupující normalizace, která už zcela ovládá dění v celém státě, mnozí soudruzi padnou. To mi řekl, když jsme u něho v kanceláři zůstali sami.

„Dohlídněte na něj. On je to blázen, něco ho chytí a udělá to, ať to má následky jakýkoliv. Slibte mi, že ho přivezete zpátky, vždyť tady má študovat.“

Spolehněte se, on se vrátí, za to vám ručím!“

To jsem řekl tátovi Zetínského v jeho elitní kanceláři, když mého kamaráda poslal pro cigarety. Já, který byl rozhodnut emigrovat a neměl k tomu nikoho s sebou.

„Uvědomujete si, co by to bylo za průser, kdyby tam někde zůstal?“

„Ne,“ řekl jsem schválně, aby mi možnou situaci začal objasňovat.

„To by byl můj životní malér. A politickej konec. Víte, jak jsem se k tomuhle postu těžko dostával? Málem mne z něho ty noví struktury vytlačily. Ale já se držel pevně a přečkal jsem to. Stačilo by ještě pár měsíců a už ze mě udělali někde vrátnýho. Takže Sověti, které tu nechtěli, přišli z mého hlediska včas. Teď si musím dávat pozor, i když mne považují za skalního. Dneska se počítá každej malér a ten můj kluk je potížista. Nechal seriózní školy pro nějaký komediantství. Neberu mu to. Ale musím si dát pozor, aby mě těmi svými blbinami náhodou nevyhodil ze sedla on.“

Tu Itálii mu přeju, prej je tam krásně, ale ať se vrátí zpátky, to je má jediná podmínka. To mi tady slibte!“

Žádal aparátčík Zetínský, když jsem se ocitl v jeho nóbl kanceláři na OV KSČ Prahy 2 a on mi tohle mohl dát za úkol. Vybral si vskutku pravého. Mne. Budoucího emigranta. Nicméně jsem mu to slíbil.

Předpokládal jsem, že ty dny do konce měsíce budu v divadle a vůbec v Praze naposled, bylo mi tak trochu předem líto, že se sem znovu nikdy nepodívám, a napadlo mne, zda se z té neznámé ciziny dostanu kdy domů vůbec a jestli to má pro mne smysl prásknout tu za sebou dveřmi jen proto, že se u nás znovu obnoví to, co už tu předtím bylo a mne se prakticky nijak netýkalo. Navíc se pořád nabízelo to místo v městečku, kde bych mohl dělat po tátovi fotografa.

Potřeboval jsem se s někým poradit, ale ne se Zetínským, jenže nikdo tu nebyl po ruce. Divadlo v Ledeburkách končilo v devět a já skočil na Malostranském náměstí na tramvaj, ale na Újezdě z ní hned vypadl, protože mne znovu ponouklo to, co mne drželo od doby, kdy si mě Monča Mrázková přitáhla ve své posteli na svou hrud', která se rozlévala do všech stran, a já se u ní cítil tak příjemně a odevzdaně, a to mě ještě čekalo to nejúžasnější, na co pořád nemohu zapomenout. Chtěl jsem si to ještě alespoň jednou zopakovat.

Zaklepal jsem na její dveře a držel lahev červeného. Dveře se otvíraly pomalu a jenom na škvírku řetízku

„Co tady děláš, fotografku?“

„Jenom jsem se chtěl s vámi rozloučit, odjíždím za pár dní na prázdniny.“

„Ale já už jsem v noční košili!“

„To nevádí!“ řekl jsem zajíkávě a čekal, že přibouchne dveře.

„Tak pojď, ty nenasytnej, já vím, co budeš chtít!“

73

Doma jsem se zdržel jen tři dny. Máma nadávala, proč nesedím na zadku a vymyslím nějakou Itálii, když se ani neví, jak to tady dopadne. Abych se taky mohl vůbec vrátit domů, co kdyby mne zpátky už nepustili. Do smrti bych musel trčet v cizí zemi bez domova.

Balil jsem si postupně věci a neposlouchal ji. Počítal jsem jen s batohem a fotografickou brašnou, ale musel jsem vzít navíc ještě kufr a naskládat do něj věci, které budu nezbytně potřebovat k novému životu. Ten začnu v nějakém rakouském lágru. O tom, že chci emigrovat, jsem se doma

nezmínil. Máma by to asi nepřežila a možná by mne ještě před odjezdem šla někam prásknout, aby si mne tu kdoví proč udržela.

Otec nenamítal nic. Za svůj život téměř nikde nebyl, pouze na východním Slovensku, kde začínal svou fotografickou dráhu. Prý se tam nemohl domluvit s Maďary ani se Slováky, kteří se hned při nedorozumění hodlali prát a vytahovali kudly. Proto se cestou domů zastavil v městečku na Vysočině a už tu zůstal natrvalo. Pochází z Domažlic. Dal mi tajně na cestu tisícovku.

Peníze jsme si naštěstí vyvekslovali už v Praze. Nejjednodušší to bylo před prodejnu Tuzexu. Veksláci tam disponovali jakoukoli tvrdou měnou. Těsně před odjezdem jsem si přilepil psaníčko s padesátimarkou a nějakými šilinky na pravou pŕlku hýždě, kousek pod pasem, jako železnou zásobu. Jinak jsme se domluvili na konzervách. Zabíraly polovinu batohu a byly těžké. Nějak těch čtrnáct dní přežijeme, říkal jsem si a nemyslel na to, co bude potom. Ani jsem pořád nebyl rozhodnut, zda zvolím Kanadu či Austrálii. Z Kanady bych se mohl dostat snáz do Ameriky. Ale pořád jsem si nedovedl dost dobře představit, co tam budu zpočátku dělat, když vlastně nic neumím, ani pořádně fotit.

Doma jsem se nijak dramaticky neloučil, aby nevzniklo podezření. Matka mne sice viditelnou láskou nezahrnovala, ale můj trvalý odchod by sotva překousla bez slz, po kterých by následoval hysterický záchvat, jak už to několikrát v mém životě předvedla. Naposled, když jsem se minulý rok o prázdninách stěhoval k Ivaně a ona myslela, že si ji budu muset vzít.

Ivana před nedávnem poslala svatební oznámení s žádostí o fotografování svatby. Potvora. Musel jsem odmítnout, tu dobu budu někde uprostřed Říma.

Odjezd jsme měli načasován přesně a perfektně vyšel: Zetínský nasedl na Vindobonu, odjíždějící pravidelně v půl jedné v noci z Wilsoňáku. Já sedl do osobáčku směrem Veselí Mezimostí a čekal na peroně. Zetínský už na mne mával z okna rychlíku.

„Máš pas a peníze?“

„Mám všechno!“ řekl jsem vzápětí a nacpal věci do poloprázdného kupé, kde seděl jen nějaký muž tmavší pleti v zářivě bílé košili a četl obrázkový časopis s divným, jakoby ozdobným písmem.

Dlouho jsem ho nezkoumal, ani jsme moc nehovořili, venku bylo probouzející se ráno, narušované jen občasnými svity luceren, které se

míhaly v oknech. Zřejmě jsme oba brzo usnuli. Probudilo nás až skřípavé brzdění, otevírání dveří a pohyb lidí v uličce. Mihly se tu i uniformy. Nebylo pochyb. Jsme na hranicích republiky. Polil mne docela studený pot. Jestli je přejedu, už se sem do vlasti nikdy nevrátím. Přišel celník a rozdál nám celní prohlášení. Měli jsme je vzápětí vyplnit, bylo tam docela dost kolonek. Mezi jinými i důvod, proč opouštíte republiku na jak dlouho a zda se hodláme vrátit, Museli jsme přiznat, kolik vezeme peněz a v jakých valutách.

„Kolik tam napíšeš?“

„To, co mám v peněžence,“ řekl Zetínský a podíval se na sousedního cestujícího. Ten si dál četl v obrázkovém časopisu a vyplňováním celního prohlášení se nezabýval.

Brzo přišli příslušníci v zelených uniformách, chtěli jen pasy a zajímala je razítka. Trochu jsem trnul, zda se náhodou nepozná, že už se nechci vrátit, ale pohraničnický nám dal potvrzené pasy beze slova, jen u toho v bílé košili byl nějak na rozpacích a dlouze mu pas zkoumal.

„Včera vám pas propadl! Víte o tom?“

„Já nerozumím, já arabskej!“ odvětil docela suverénně muž s krátkými vlasy a sahal po průkazu.

„Máte neplatný pas,“ řekl mu znovu příslušník pohraniční stráže.

„Já nerozumím! Já ambasáda Praha,“ zazněla odpověď.

Asi pohraničnickovi stačila. Nejspíš si uvědomil, že s tímhle chlápkem, který tu zřejmě nepřejížděl hranice poprvé, si nemá komplikovat život. Zasalutoval a odešel.

Horší byli celníci v modrých uniformách.

Sebrali nám vyplněné a podepsané celní prohlášení a ten Arab seděl jakoby nic dál. Celník chtěl vidět Zetínského batoh. Byla v něm změřt hadrů a konzerv mezi tím větší zápisník pouzdro na holení a jiné propriety.

Ode mne žádal peněženu. Bylo v ní přesně tolik, co jsem vykázal na celním prohlášení. Chtěl vědět, kde jsem peníze získal. Řekl jsem, že výměnou v bance.

„Potvrzení!“

„To jsem zapomněl doma,“ zalhal jsem, protože to potvrzení bylo na daleko menší částku. Už jsem se viděl, jak mne pakují z vlaku a já jedu z Českých Velenic místo do Říma zase zpátky domů. Byl bych zvědav, co udělá Zetínský.

Celník mi vrátil peněženku, aniž se na mne podíval a chtěl otevřít ten kufr nahore v síťce nad chlápkiem.

„Já nemusím, já arabskej!“ řekl muž a seděl dál.

„Arabskej nearabskej, jedete jako normální cestující!“ řekl celník a kývl na kufr.

„Já nemusím, ambasáda Praga!“

„Tak pojdte se mnou,“ řekl celník a ukázal že má vzít kufr s sebou.

Arab vytáhl kufr ze zavazadlového prostoru a znechuceně šel za celníkem. Sako si nechal na místě.

Koukali jsme na sebe se Zetínským a raději nemluvíli, ve vedlejších kupé se ještě zdržovali celníci a zdálo se nám, že tam jsou déle než u nás.

Znenadání se ve dveřích objevil „arabskej“ s kufrem před sebou, mrskl ho vztekle do zavazadlové sítě, sedl si a řekl srozumitelně česky:

„Pitomci!“

Vlak se pomalu rozjížděl.

74

Nádraží Franz Josef Bahnhof se nijak moc nelišilo od českých. Bylo špinavé, zakouřené, takový menší Wilsonák a nás nijak nepřesvědčilo, že jsme v cizí zemi. Vyšli jsme do jakési haly a já se sháněl po zavazadlových skříňkách. Za jedním rohem jich bylo dost. Plechové a odřené. Do jedné jsem uložil ten můj světlý kufr a zvolil číslo, které jsem nemohl nikdy zapomenout. Bylo to šestimístné číslo mého dámského kola. To mi máma půjčila za dobré vysvědčení, když mi bylo deset, protože se nikdy na něm nenaučila jezdit. Někteří kluci už proháněli pánská kola s nohou pod štanglí, nebo se kroutili nad ní se snahou došlápnout. Já si sundal sedlo co jejniž, a seděl na něm pohodlně, zejména z kopce. To číslo bylo 102 513 a když jsem ho vytácel ze zadu do dvířek kovové skříňky, vzpomněl jsem si na mámu, kterou už asi nikdy nevidím.

„Co blbneš, divil se Zetínský, co v tom kufru vlastně táhneš?“

Téhle otázky jsem se bál, bylo ještě brzo, abych mu řekl o emigraci, na kterou se chystám, a proto jsem mu jen odsekl.

„Časem se to dovíš!“

Koukal dost vyjeveně a nechápavě, ale to už jsme vycházeli z nádraží. Případl jsem si jako v nějakém neobjeveném koutě Prahy, na křižovatce, kde všechno bylo jen trošku větší.

Náš cíl byl jasný: dostat se do deseti hodin večer na nádraží Südbahnhof, odkud odjíždějí vlaky do Itálie. Zetínský vytáhl mapu Vídně a určil, kde se nacházíme. Rozhodl, že půjdeme pěšky a vstřebáme do sebe co nejvíc dojmů. Ty nepředvídatelné doteky s cizím prostředím nás v každém případě překvapovaly.

Šli jsme a sledovali široké bulváry, rozlehlé historické budovy a přilehlé parky s monumentálními sochami, neobvyklé tvary aut a elektrik, všechno to bylo jaksi povědomé a zároveň cizí. Lidé chodili lépe oblečení, ale netvářili se nijak vstřícně, nehovořili spolu na ulici a nikdo, koho jsme potkali, se nahlas nesmál.

Výlohy obchodů nás fascinovaly. Byly plné zboží a zajímavostí, které jsme neznali. Kiosky na nárožích nabízely párky v rohlíku, jakési bílé křupky a taky žemle se salámem. Koupili jsme si každou jednu. Stála pět šilinků. To se nám zdálo dost. Ale vyvrcholení mělo teprve přijít.

Došli jsme k velké křižovatce, po jejíž jedné straně stála mohutná historická budova. Zetínský rozhodl, že je to Vídeňská opera. Přejít na druhou stranu vzhledem ke šňůrám aut z obou protilehlých stran a bez semaforů, které tu nikde nebyly, se nám zdálo v podstatě nemožné. Než jsme zjistili, že to půjde bez problému podchodem. Sjeli jsme dolů pohyblivými schody. V tom rozměrném a osvětleném prostoru, kde byla spousta světelných reklam a blikajících nápisů, nás přímo vtahovala do sebe kruhová prosklená kavárna. V jednotlivých boxech se sebevědomě ukazovali mladí muži a dívky s výrazně obarvenými přelivy v jakýchsi sebevědomých pózách a gestech, až jsem žasl a měl chuť si některé z nich vyfotit.

„Vidíš,“ štouchl do mě Zetínský, „to je ta vídeňská zlatá mládež. Jdeme dovnitř, nejsme o nic horší!“

Ale byli jsme. Už zevnějškem. Zetínský měl odřené texasky, já plátěné kalhoty, flanelové kostkované košile a bundy. Žádná vytříbená elegancie. A ty ruksaky. Hodili jsme je před jeden box pro čtyři návštěvníky a usedli. Já položil na stůl fotoaparát, aby to vypadalo sebevědoměji.

Číšník tu byl vzápětí. Svým vzezřením a barvou pleti vypadal trochu jako „arabskej“, co s námi jel ve vlaku. Něco řekl k těm našim bágům na

zemi, ale my mu nerozuměli. Pak jmenoval různé nápoje. Při slově coca-cola jsme souhlasně přikývli.

Vrátil se skoro okamžitě, nesl dva tácy, na nichž byly třetinkové lahvičky, prázdné skleničky, ještě mističky s ledem a blýskavé lžičky. To naservírování se nám líbilo. Zároveň se od jednoho z vedlejších boxů ozvaly hlasy, jako když se někdo hádá. Ještě než jsme si stačili přiřuknout, strkali se uličkou dva zarostlí hoši, jeden měl na krku viditelný zlatý řetěz, druhý květovanou košili. Oba dlouhé přerostlé vlasy přes uši. Vráželi do sebe, zatímco číšník stál opodál a nezasahoval, dokud ten v květované košili druhého nepraštil do nosu. Hned byla na koberci krev a číšník vzal krvácejícího za límec a strkal ho ze dveří, které se samy otvíraly. Přiběhl ještě jeden číšník a ten vystrkal toho druhého. Rakouská zlatá mládež se prala za bílého dne ve středu Vídně a nezdálo se to jako nic divného.

Ale když nám přinesl číšník účet, dostali jsme šok. Dívali jsme se na sebe nevěřicně a začali se šacovat. Ta malá lahvička coca-coly stála dvacet pět šilinků a číšník ještě nad námi dlouho stál, protože čekal na spropitné, které nedostal. Pak elegantně odkráčel a cosi mumlal v řeči, která se nezdála být němčinou.

Pořád jsme měli ještě půl dne času do odjezdu vlaku, tak jsme se poflakovali ulicemi, do výloh obchodů už raději nekoukali, kavárny, za jejichž okny seděli dobře oblečení páni i elegantní ženy, nebo mladé dvojice, se nám zdály vzhledem k našemu zevnějšku a peněženkám téměř nedostupné. Zašli jsme do parku, kde na lavičkách a na trávnicích seděly spousty lidí. Ženské v květovaných šátcích a dlouhých sukních, muži s kníry a v bílých košilích. Připadal jsem si jak na smíchovském Arbesáku, ale nebyli to cikáni.

U kiosku jsme si koupili každý dvě suché housky a načali první konzervy. Jídlo, které mělo být večerí, jsme pro jistotu zapili vodou z blížké fontánky.

Pohodlný rychlík uháněl širou nocí kamsi k jihu a my brzo po tom únavném dnu usnuli.

Vzbudilo nás až skřípání kol a pomalá jízda ústící do zastavení. Svítalo a někdo otevřel okno. Rázem byl ve vagonu mrazivý proud vzduchu, jako bychom byli někde na horách. A taky se to vzápětí pohledem ven potvrdilo. Na jedné tabuli bylo napsáno Tarvisio Boscoverde. Asi jsme byli na italských hranicích. Ale žádná prohlídká kufrů a ukazování pasů, natož pak vyplňování celních prohlášení. Vagonem prošli jen muži pro nás v neobvyklých uniformách a jinak se nic zvláštního nedělo. Jen jsme tu asi hodinu stáli a to vedlejší okno zůstávalo stále otevřené. Z hlasů, které se odtud ozývaly, se dala identifikovat jadrná němčina. Bylo možné soudit, že jsou to otužilí Germáni.

Pak jsme projížděli jakýmisi vysokými a smutnými horami. Vypadaly depresivně, protože ještě pořád nevycházelo slunce. Podél tratě protékaly potůčky a prudké říčky a průzračná voda pěníla mezi kameny a balvany. Hory se pozvolna mírnily, až po několika hodinách přešly do úplné roviny.

„Jsme tady,“ řekl Zetínský.

„Kde?“

„No v Benátkách!“

A skutečně. Uviděli jsme po obou stranách trati moře a vlak zastavil v jakési kryté hale. Byla to opravdu konečná.

Schovali jsme bágly do skříněk a vyšli z nádraží jen tak nalahko. Stáli jsme na schodech před moderní nádražní budovou a byli v jiném světě. Před námi se rozpínal kanál La Grande, po kterém proplouvaly lodě a gondoly, vzduch byl prosáklý jakýmsi divným rybím pachem a my si na ty nové vjemy a doteky museli zvyknout. Sedli jsme si na široké schody, kde už seděla spousta lidí a kam právě vedle nás dosedly dvě pěkné holky, které mezi sebou mluvily anglicky.

„Wer are you from?“ zeptala se blondýna, jako bychom se znali, a my honem nevěděli, co a jak odpovědět, až Zetínský pochopil, že se ptají, odkud jsme.

„Čechoslovakia,“ vyhrkl, ale pak nevěděl, co dál říct, nebyli jsme při-

pravení mluvit cizí řečí a ony se zvedly a odcházely podél kanálu směrem doleva, kam směřovala většina lidí, a na rozloučenou nám zamávaly, jako bychom se dobře znali. Ta menší, co měla šortky a hezké nohy, se usmála a já věřil, že to bylo na mne, a v tom okamžiku jsem se cítil do ní zamilovaný, jenže obě pomalu mizely v tom hemžení lidí, až jsme je ztratili z dohledu.

76

Jednou z hlavních příčin katastrofického vývoje společnosti bylo, že do vedení stranických orgánů vnikla řada lidí, kteří se zpronevěřili marxismu-leninismu a proletářskému internacionalismu. (z projevu G.H.)

Po schůzi okresního výboru strany pozval první tajemník ředitele podniku Buton Ladislava Skálu do své kanceláře.

„Ty prý jsi soudruhu zaměstnal v podniku svého bratra?“

Do prdele, už o to ví i tenhle. Musel konstatovat v duchu Velkej Láda.

„Jo, měl v Praze nějaké potíže s bydlením.“

„Můžeš tomu tak říkat, ale i když se ztratila z toho tajného Vysočanského sjezdu většina dokumentů, prezenční listinu jako by někdo záměrně uchoval. Je tam podepsaný. Soudruzi z ústředního výboru by rádi věděli, kde se oni podepsaní přibližně nalézají, víš, aby měli přehled.“

„Pracuje u mne v odbytu, jako dispečer,“ zalhal trochu Láda, protože ho ustanovil zástupcem náměstka. „Udržuje jenom denní styk s Pragoexoprtem.“

„A to je právě neodpustitelná chyba. Neměl by být ve styku s bývalými spolupracovníky. Známe to, mnozí se přebarvili a ve skutečnosti chtějí pokračovat v tom, co začali. Kontrarevoluci jsme ještě zdaleka nezlikvidovali, jenom se schovává a vyčkává. On je zřejmě prakticky v denním styku s Prahou a jeho bývalí spolupracovníci ho jistě informují, co se v partaji děje a jaká je situace. Nasadil sis do podniku nežádoucí osobu, i když je to tvůj bratr.“

„Ale soudruhu první tajemníku...“ Velkej Láda se téměř zakoktal, protože pochopil, že byl přistižen jak malý kluk a nemá protiargumenty.

„Je dobře, že je u tebe v podniku, alespoň ho budeme mít na očích,

ale musíš ho přeložit na jiné pracoviště, kde nebude mít žádné eventuelní možné kontakty.“

„Třeba do přípravy výroby...“ Hlesl Velkej Láda a podíval se úkosem na prvního tajemníka, se kterým doposud dobře vycházel.

„To už je tvoje věc! A teď mi ještě řekni, proč jsi nám doporučil toho inženýra Jichu. Byla u mne soudružka poslankyně Brožová za něho orodovat, To byl taky nějaký pokrokář a revizionista? V tom Agropodniku si vede docela dobře.“

Velkej Láda, jak byl vyveden z míry a v podstatě přistižen při nevhodném politickém kroku, který mohl mít i pro něho neblahé následky, chtěl z té situace vyvážnout a udělat i ze sebe oběť kontrarevoluce a tak prvnímú tajemníkovi strany, kterého zase soudruzi vrátili na původní místo, o Jichovi vyjevil do detailu své mínění. Nebyl to nijak kladný kádrový posudek.

77

Itálie!

Tolik nových a neznámých vjemů, dojmů a dotyků, tolik věcí, nad kterými jsem žasl, a tolik objektů, které jsem si musel vyfotografovat, že jsem nebyl schopen se nějak soustředit na ten můj připravovaný odchod do exilu. Prostě to nešlo. Rozhodnu se až na zpáteční cestě. Ve Vídni se definitivně rozhodnu, protože jsem měl potvrzený o týden delší pobyt v zahraničí než Zetínský, který dostal jen čtrnáct dnů. Za tu dobu jsme projeli kus Itálie od severu k jihu a bylo to stále úžasnější. Nevěděl jsem, že může existovat takový krásný svět, a to jsme teprve jeli z Benátek do Florencie a čekal nás ještě Řím. Všude jsme potkávali ty naše Američanky a hned jak jsme je spatřili, se mi rozbušilo srdce a já byl do té blondaté zamilován čím dál víc. V hostelu ve Florencii jsme se sešli v parku před impozantní budovou noclehárny, pokoušeli se spolu hovořit, až do setmění jsme se procházeli přilehlým parkem se sochami, balustrádami, schodišti a fontánkami a já byl zoufalý z toho, že jí nedovedu říct, co k ní cítím. Chtěla pořád vědět, jak to bylo u nás 21. srpna 1968 a nemohla pochopit, že nás odtud Rusové pustili až sem, do Itálie, že nás nezavřeli a nenahnali do gulagů, jak to tvrdila jejich propaganda. Spíš, než jsem byl

schopen ji tou mou primitivní a nesrozumitelnou angličtinou vysvětlovat naši složitou situaci, která ještě nebyla definitivně rozuzlená, jsem ji chtěl raději líbat v tom teplém italském stmívání, kde cikády řinčely jak pomínuté, ale netroufl jsem si. I když jsem v tom okamžiku cítil, jak jsem do ní šíleně zblázněný. Podala mi ruku na dobrou noc a já ji dlouho držel, až ji sama stáhla a usmála se. Díval jsem se za ní do tmy, kde ještě byly rozeznatelné její krásně modelované nohy v šortkách, a při každém pohybu se svaly lehce napjaly a její kotníky vyrovnávaly jakoby nejisté nášlapy do jakési harmonie pohybu, z níž jsem byl unesen. Směřovala do dívčí části noclehárny, aniž se ohlédla.

Itálie!

Ta neuvěřitelná země, kde se prodávalo za „cento líre“ téměř všechno, a my si kupovali v tržnicích nebo u stánků na ulicích hrozný vína, kterými jsme se přes den nasýtili, žízeň tlumili vodou z fontánek, dostupných na každém rohu. Některé byly impozantní a některé ohromující, jako fontána Di Trevue, kde jsem si pořídil senzační snímek kluka lovícího za bílého dne ze dna mince, jež tam házeli všichni turisté, i já jsem ji tam hodil s přáním se sem ještě jednou podívat, a takových objektů, které jsem chtěl v Itálii vidět znovu, bylo bezpočet.

Nedovedu posoudit, která místa byla krásnější a zajímavější. Možná, kdybych tam trvale žil, asi by mi některá zevšedněla, ale ty prvotní pohledy byly uchvacující a já je musel zachytit alespoň na svůj černobílý film, ale vždycky jsem si k tomu vybral ještě nějaký objekt navíc. Ve Florencii jsem vyfotil průčelí chrámu Santa Maria del Fiore s černochem sedícím na schodech před katedrálou. Vypadal suverénně a mohutně jako ten monumentální chrám, až mne to udivilo. Četl se zaujetím rozevřený pařížský deník Le Mond a vůbec si mne nevšiml. S Davidem Michelangela Buonarotiho na náměstí Signorie jsem dlouho vyčkával. Díval jsem se na jeho velkou hlavu a najednou se mi v zorném poli objevila holka, taky hleděla nahoru a lízala přitom výtečnou italskou zmrzlinu, a to mne donutilo zmáčknout spoušť. V Římě se mi poprvé přetrhl ve foťáku film. Naštěstí jsme byli blízko Andělského hradu a já v těch jeho temných chodbách, o kterých jsem nevěděl, kam vedou, se ho pokusil zachránit a vtočit znovu do kazety, což se mi nepovedlo. Jednou jsme uslyšeli zřetelnou češtinu. Bylo to před nějakou kavárnou, která měla venkovní stolky

blízko chodníku. A já štouchl do Zetínského.

„Vidím,“ odpověděl vzápětí, „to je ředitel Československý televize.“
A nijak se tím nevzrušil.

Já ano, vzpomněl jsem na zamýšlenou emigraci a bylo nezbytně nutné to zkusit. Přistoupil jsem k němu a představil se. Zajímalo ho, že jsem z Realistického divadla a chtěl vědět, zda tam ještě dělá ředitele principál Paloun. Zřejmě ho znal.

Řekl jsem, že ne a jmenoval toho nového.

„Slyšíte, obrátil se k ostatním, Realistický divadlo už mají taky!“

„Chtěl bych emigrovat,“ vyhrklo ze mne a on se mi podíval do očí.
„Nevěděli byste o nějaké možnosti tady v Itálii? Jinak budu muset až do Kanady.“

„My se vracíme.“ Neodpověděl mi na otázku, a tím náš rozhovor zakončil. Začal se bavit se svými přáteli jako bych tam nestál.

Američanky jsme pak potkali u kolosea. Viděli jsme je už z dálky. Obě měly gondoliérské slamáky, koupené už na náměstí svatého Marka v Benátkách.

Byl to předposlední den našeho výletu, Další večer už jsme se měli vracet z Itálie přes Brennerský průsmyk domů. Vysvětlovali jsme to dost složitě, a ta moje Američanka byla ochotna poskytnout mi svou adresu. Vytrhla lístek ze zápisníčku, napsala něco na jednu stranu a pak na druhou. Přeložila lístek a vsunula mi ho do náprsní kapsy košile. Pak ta větší zamávala na taxík a obě nasedly. Bylo zřejmé, že jsme se s nimi viděli naposled.

Na lístku, který mi vložila do kapsy košile na straně mého srdce, možná že ucítila, jak mi buší, stálo tiskacími písmeny její jméno a adresa, zřejmě nějaké univerzity v Kalifornii. Když jsem lístek obrátil, bylo na něm napsáno:

Villa Borghese 9,30.

„Zve tě zítra na rande, vole!“ vysvětlil mi Zetínský.

Bývalí straničtí funkcionáři Dubček, Černík, Smrkovský a Kriegel, ochromili všechny články našeho socialistického politického systému, který přestal plnit své poslání, protože klíčové pozice ovládli pravicoví oportunisté. Po zásluze byli odvoláni.(z projevu G.H.)

„Jakou jsi měla svatbu? Zeptal se Ing. Vojtěch Jícha své sekretářky Ivany, když se sešli v pondělí ráno v práci.

„Krásnou a tichou. Byli jsme našťestí jen čtyři. Bez našeho táty. Zase by se jen opil a dělal ostudu.“

„Tak ti znova blahopřeju. Ale ředitele už ti dělat nebudu. Právě mě přeřadili.“

„Kam?“ zeptala se vylekaně.

„. Do Dřevopodniku Lukanec. O dřevě nevím lautr nic. A taky nevím, kdo to způsobil. Tetička poslankyně slíbila, že mne na tomhle místě udrží, když si budu hledět Jarmily.“

„A budeš?“

„Jak asi teď budu moct?! Lukanec je na druhém konci okresu, ani nevím, jak se tam budu dostávat. To znamená tam přes týden někde bydlet, nebo dokonce se natrvalo do té díry odstěhovat. Jarmila by tam nikdy nešla!“

„Myslíš, že tě přeřadili záměrně?“

„Jak jinak. Měl v tom určitě prsty Velkej Láda. Už v Butonu mě nenáviděl. Dal mi místo jen kvůli Jarmile a Božce poslankyni. Když jsem chtěl zavést v podniku nový systém a řád, vyrazil mne. Možná se doslech, že tady v Agropodniku můžu mít s novým kombajnem úspěch. Stačilo jen málo. Dostat ho na veletrh do Brna. A v tom mi teď zabránili. Nikdo druhý, co po mně přijde, už tu věc prosazovat nebude. Víš, co si myslím?“

Ivana na něj hleděla se soucitem a porozuměním. Nebyl to jen dobrý milenec, byl to schopný manažer. Vždycky věděl, co chce, a dovedl to prosazovat. To se jí na něm jako na chlapovi líbilo.

„Myslím si, že celej malér s okupací a následným obsazením republiky neporazitelnou Sovětskou armádou vznik jen proto, že se tu předtím střetly dvě generace, možná i tři. Starý dědci, kteří pořád ještě chtěli vládnout a nevěděli už jak, a ti mladší, kteří to věděli a měli kolosální

představy, ale museli se napřed těch starejch struktur zbavit, aby jim do toho nekecaly. Jenže starý struktury si pozvaly dědka Brežněva, a ten toho našeho Dubčeka nemilosrdně zvalcoval, i když mu říkal Sašo!“

„Nemůže tě tu někdo slyšet?“ začala se lekat Ivana, protože Jíchu ještě nikdy takhle mluvit neslyšela.

„Mně už to nevadí. Stejně jdu. Jenže oni si myslí, že je pořád budeme poslouchat, když si sem ještě natáhli okupanty. Túdle. Víš, kam mám namířeno?“

„Ne?!“

„Do žádnýho dřevopodniku, jak si to přeje soudruh okresní tajemník. Zmizím do Severočeských hnědouhelných dolů. Tam se pro mne místo vždycky najde. Tady ať si budujou ten svůj dědkovskej socialismus, jak dovedou.“

„A co Jarmila?“

„Škoda, že jsi s tou svatbou nepočkala. Budu možná už za půl roku volný.“

79

Nasedli jsme do vlaku. Čekala nás dlouhá mnohahodinová cesta, tentokrát přes Brennerský průsmyk, která se jevila vhodnější. V Itálii už jsme nikde vystoupit nehodlali. Měl jsem dost času na přemýšlení o své budoucnosti.

Vlak se pomalu rozjížděl a já sledoval kulisy zobrazující místy pozůstatky starého Říma a mé dopolední zoufalství pomalu pomíjelo. Byl jsem ve Villa Borghesse ještě před půl desátou, ale hned někde na okraji mi bylo jasné, že nemám jediný záchytný bod, kde ji potkat.

Villa Borghesse bylo všechno a ve velkém. Dokonce tu jezdil vlak. Nedaly se obejít všechny vstupy do zahrad nebo parků, ten obrovský komplex s muzei, kaplemi, letohrádky a fontánami, s jezerem uprostřed a nesčíslným počtem soch a laviček, kde mohla někde pod piniemi sedět a čekat na mne. Jenže já nevěděl kde.

Z toho prvního zmatku mne měla uklidnit veliká mapa, která jen umocnila zoufalství. Bude snad čekat u nástupiště vláčku, ale tam jsem ji neobjevil, nahlédl jsem do vstupní haly hotýlku, dostal jsem se až k muzeu starých antických soch, z dálky jsem pozoroval různé kiosky a množství

kavárniček, zda nesedí někde pod slunečníkem. Obešel jsem i celé jezero uprostřed parku, kde mají milenci jistě svá předem určená místa k setkání. Dokonce jsem uvažoval, kde by mne hledala ona, a dospěl jsem, že by to mohlo být někde ve středu, a došel jsem až k fontáně del Fiocco. Ale to asi nebyl ten pomyslný střed. Ve dvě hodiny odpoledne jsem to vzdal a vrátil se zpět do útrob centrálního stadionu, kde jsme byli ubytovaní, a kde už na mne Zetínský čekal. Pohrával si s kamínky, které si přinesl z Fóra Romana, kam šel ráno meditovat o své budoucnosti.

„Přišla?!“

„Možná ano, ale já ji nenašel!“

„Takže jste se nepotkali,“ konstatoval Zetínský a čekal, až si sbalím věci.

Teď už se vlak definitivně rozjel a my míjeli vily obrostlé zahradami a nějaká uskupení vysokých domů coby velká sídliště a mně se klížily oči a už jsem nemohl myslet na tu dívku, jejíž jméno jsem měl na lístečku v náprsní kapse košile, kam ho sama zasunula, a napadlo mne, kdybych emigroval do Kanady, že bych k ní měl teoreticky blíž, i do Kalifornie kam bych se za ní mohl někdy podívat.

Až jsem z toho uvažování usnul. Cesta to byla dlouhá a pro mne dost bezútešná. Jak jsem se loučil s Itálií, tak se budu muset loučit nejspíš navždycky s celým tím světem, který jsem odmalíčka obýval a znal. A budu sám v tom novém, který si zvolím. A ten si budu muset zvolit co nejdřív. A kdo ví, jestli se mi bude líbit. Naštěstí jsem z těch ponurých úvah usnul znova. Celé to čtrnáctidenní putování úžasnou Itálií se muselo projevit únavou. I Zetínský spal, nebo si snil o něčem, co bylo asi příjemnější než ty moje úvahy.

Ve vlaku byla zima, a ta nás probudila ve čtyři ráno, ještě než jsme zastavili v Brennerském průsmyku a ocitli se v Rakousku. Měli jsme přestupovat až v Innsbrucku. Ještě nás čekala společná cesta do Lince. A tam jsem mu to musel říct.

„Jedeš si vyzvednout ten kufr z nádraží Franze Josefa, já vím! Hned, jak jsi ho tam ukládal, jsem pochopil, že chceš zdrhnout. Můj fotr ti asi nařídil, abys mne k tomu nepřemlouval. Stejně bych do toho nešel!“

„Proč?“

„Je to na celý život. Třeba se domu už nikdy nepodíváš. A to já bych nechtěl.“

Chodil jsem po Vídni a sledoval jen policejní stanice. Do jedné budu muset vejít a požádat o politický azyl. Ani to německy nedovedu říct.

Už jsem vyhledal Ferdu z divadla, který chtěl ve Vídni zůstat. Zatím bydlel pod stanem i se Stáňou, který měli postavený v jednom průjezdu, aby jim v noci nebyla přílišná zima. Tetička je k sobě nevzala. Nájemníci domu prý se tváří dost odmítavě. Dali jim ultimatum do září. Dělá tu drobné melouchy. Za to, co mu lidé dají, snaží se získat nějaké bydlení. Poradil mi, kde dostat pár šilinků. Stáňa prý tam pravidelně chodí.

Jedna charitativní organizace dávala žadatelům z Československa sto šilinků denně. Našel jsem to snadno. Fronta byla až na ulici. Chodil jsem jenom s foťákem na rameni, věci uschovány v boxech na nádražích, proto jsem se mohl cítit mnohem svobodněji než s ruksakem na zádech. Už před budovou byla slyšet čeština. Nezařadil jsem se. Chtěl jsem si napřed ověřit situaci, a co jsem viděl, mi vzalo dech. Připadalo mi to jak ve filmu Řím v jedenáct hodin, kde se pod frontou ženských zřítilo schodiště. Tady fronta vedla až do druhého patra. Vyfotografoval jsem si ji a mnozí Češi na mne koukali nenávislně. Možná si mysleli, že jsem fotograf z nějakého bulváru, a nechtěli být identifikovatelní v novinách. Leckdo, kdo si všiml, si zakryl tvář. Raději jsem se neptal a nic neříkal, abych se neprozradil, ale kvůli stovce šilinků se mi tu celý den stát nechtělo. Měl jsem jich ještě pár v železné zásobě.

Jediný kladný moment, který mne posunul dál k možnosti exilu, jsem zažil v té kavárně Flora na Favoritenstrasse, kterou mi doporučil malíř Boučka. Vlastně to bylo jen bistro bez boxů a židliček. Objednal jsem si čaj a žemli se salámem za pět šilinků a stoupl si k většímu oválnému stolku, který byl volný. Prohlížel jsem si ty Boučkovy grafiky, kterých si tu asi sotva kdo všiml. Byly rozvěšené po lokále jako běžné obrazy. Jenže u každého byla cedulka s cenou. Jeden stál v průměru 120 šilinků a zajímalo mne, jestli si někdo už nějaký koupil.

Stoupli si ke stolku tři Slováci, měli kakao a dvě žemle. Začali o Kanaďě a já zbystril. Chtěli tam zakládat nějakou uměleckou agenturu, mluvili o ní velmi suverénně, až jsem to nevydržel a vmísil jsem se do jejich řeči.

„Nepotřebovali byste fotografa?“

Udivilo je, že slyší češtinu.

„Naozaj áno. Zišiel by sa. Snáď v Kanadě nájdeme!“

„Jsem fotograf, nevzali byste mne s sebou?“

Asi je to překvapilo, chvíli se radili a pak mi navrhli:

„Najprv zarobíme peniažky. Idem do Mariazell predávať sveté obrazy. Viete kolorovať?“

Horečně jsem kývl a byl u vytržení. Chytil jsem se? Nebudu muset do lágru? Oni taky nejdou do lágru. Možná bych s nimi mohl do Kanady přímo. Vzali by mne.

Bydleli kousek odtud na Gellertgasse a pozvali mne do jejich ateliéru. Byl to takový malý starý krámeček na kruhovém náměstíčku. Po stolech rozházené fixy a pastelky. Pak mi ukázali srolovaná fotografická plátna. Byly na nich nejrůznější motivy od těch náboženských s Panenkou Marií a Jezulátkem, Ježíška, jak krmí holubičky, i žehnajícího Krista, který měl do zrzava obarvenou bradku a vlasy. A byly tu i světské motivy. Sněhurka a sedm trpaslíků i jeleni v říji. Všechno důsledně vykolorované tvrdými barvami fixů. Kýč jak bič.

Tvrдили mi, že Rakušáci takové motivy milují a věší si je na stěny za postelí. Ale v Kanadě by se mohly motivy změnit. Nafotil bych krajiny, jezera a hory. Proto mne berou. Ale musím jim pomáhat prodávat. Dali mi zítřek na rozmyšlenou. Jinak je najdu v Mariazell. Ubytování a nocleh pro mne neměli. Ani nevěděli, kde bych se mohl na noc uchytit. Asi tu spali v krámku na zemi. A nebyli ochotni mne vzít mezi sebe. To mne dost zarazilo. Zřejmě jim chyběla větší bratrská vstřícnost, jak se mi už dříve zdálo.

81

Žádný vhodný nocleh se mi v centru Vídně nenaskytl a do okrajových čtvrtí jsem se nechtěl pouštět s pár šilinky v kapse. Rozhodl jsem se přežít další noc na nádraží. Pořád jsem měl na Südbahnhof uložený batoh.

Před čtrnácti dny jsme odtud vyjžděli do Itálie, teď jsem si potřeboval trochu zdřímnout, ale lavice ani žádná místa k sezení v té moderní hale nebyla. Vstoupil jsem do čekárny, kde seděly ženské v barevných šátkách a dlouhých sukních, mnohé měly děti na klínech a některá i u prsu

a jiné spaly přikryté jen tak na podlaze. Šlo zřejmě o čekárnu pro ženy a tyhle byly určité z nějakých východních zemí. Sedl jsem si na zem těsně u dveří, i když tu nebyl ani jeden muž. Nespal jsem ani půl hodiny, když se ve vchodech objevili policajti, a ty ženské, které posedávaly se svými kufry a svázanými uzly, v nichž měly asi všechny své věci, vyhnali a natlačili doprostřed haly, aby jim nemohly uniknout.

Policajti na ně úsečně pokřikovali „šnel“, a zarostlé chlapy, kteří se mezitím objevili v hale a chtěli je bránit, vytlačovali z kruhu. Křičeli a strkali do nich a ta známá slova jsem mnohokrát už slyšel a podobné scény viděl ve filmech z války, když byli shromažďováni židé do transportů.

Tyhle ženské s pestrými šátky na hlavách, většinou držící v náručích dítě, nakonec seřadili do dvojstupů a nemilosrdně je tlačili k hlavnímu východu a snažili se je dostat z haly ven co nejdřív, jako by to bylo nežádoucí smetí, které se musí během noci vymést, aby tu ráno bylo zase všechno čisté a bez poskvrny. Muži na ty ženy stačili pouze volat, policie už je k nim nepouštěla, a já si konečně uvědomil, že ty ženské k nim patří, ale policie je tlačila dál před nádraží, kde stály antony bez oken, do nichž, přes křik a protesty, ženské s dětmi nakládali. Už jsem si netroufl dál fotografovat, protože si mě všiml jeden z policajtů a já ustoupil do stínu toho vestibulu, ale bylo už pozdě.

Netvářil se příjemně. Něco mi říkal, ale já mu nerozuměl, proto jsem raději vyndal svůj pas a co nejochotněji jsem mu ho podával. Už to vypadalo, že o ten azyl budu muset požádat asi hned tady, ale on, jak poznal, odkud jsem, se dál nezajímal, spěchal k ostatním, aby ty ženské, nejspíš z Turecka, oddělili konečně od jejich chlapů a někam odvezli. Asi je pošlou zase domů. Emigranty, jak jsem pochopil, v Rakousku nechťeli.

Nechali mne v prázdné hale, ale já už si netroufal zalézt do kouta a pokoušet se usnout, stále víc na mne doléhala tíha asyly, o který budu muset zítra požádat nebo jet se Slováky do Mariazell prodávat kýče. Ani jedno rozhodnutí mi teď nepřipadalo nejvhodnější. Nejevila se v žádném jistota, ani možná radost ze svobody.

Vyšel jsem s batohem na zádech před nádraží v jednu v noci a stačilo pár kroků, abych uviděl zázrak. Třída, která se jmenovala Mariahilferstrasse, byla jak rajske vidění. Nepřetržité proudy aut všemožných značek a odstínů, na jejichž vyleštěných kapotách se o to víc blýskaly různobarevné reklamy podniků a obchodů zářících do noci. Byl to kaleidoskop

pro mne neznámé nádhery. Okno do vyšších pater světa. Kde bych mohl u nás něco takového zahlédnout, napadlo mne a já najednou chtěl poznat tenhle zářící ráj, který teď byl tak blízko.

Hned na rohu ulice mne oslovila. Stálo jich tam v hloučku nejmíň deset. Téměř všechny měly minisukně a krásné kozačky a blond vlasy jim v těch světlech noci zářily jak svatozáře. Napadlo mne si je vyfotografovat, ale netroufl jsem si sáhnout pro aparát, protože jedna už stála proti mně. Trochu jsem zpočátku nechápal, co chce, až mi to došlo, jako všechno tady kolem trochu pozdě, a já se najednou probudil.

„Aj hev not many,“ vyhrkl jsem kdoví proč anglicky, ale jí to stačilo. Její usměv tvrdl a tvář už nebyla tak krásná, spíš jsem zaregistroval to důsledné líčení, které bylo místy znatelné, Ale nohy i prdelka se jevily jak vymodelované výtvarníkem, když se otočila a lhostejně odcházela k ostatním, které se na nároží té slavné třídy jakoby bezstarostně smály. Vydal jsem se po ulici, aniž bych uvažoval, kam směřuje, a musel jsem odmítat mnohé krásné dívky, které tu měly svá stanoviště, a bylo mi jasné, že tenhle barevný svět, který na první pohled vypadá jako dokonalá krása a štěstí, musí mít i svou odvrácenou tvář. A já v té horší a možná nejspodnější budu muset začínat. Nepočítal jsem s tím, že se budu kdy projíždět v luxusním automobilu s krásnou holkou a zastavovat se v kterémkoli baru, na který ona ukáže. Nejspíš budu ze začátku umývat v nějakém hotelu nádobí, protože těm Slovákům jsem nějak přestal věřit. S takovou nevábňou vyhlídkou jsem procházel oslnivou vídeňskou třídou a nevěděl, kam mne dovede. V kapse zbývalo už opravdu jen pár šilinků. Ty mi budou stačit jakž takž na příští den. Nezaplatil bych s nimi ani tu babiznu, stojící v temném výklenku jednoho domu, na němž už nezářila reklama, a když jsem byl od ní pouhý krok, rozevřela najednou plášť a já uviděl stařecky obtlouštělé tělo s tmavým klínem mezi stehny. Bezděky jsem si vzpomněl na Monču, která mohla být asi stejně stará, a její tělo se mi teď jevilo hladké a heboučké a měl jsem představu, jak hladím její velká oblá prsa a tyhle mi připadaly jak svěšené hrušky a já nezaregistroval tu nejmenší chuť se jich dotknout. Sáhla si jednou rukou mezi nohy a druhou si mě chtěla přitáhnout. Naštěstí na mne nedosáhla.

Přes čtyři hodiny jsem se motal nočními ulicemi Vídně a některé byly široké a zářivé, jiné mi připomínaly trochu Prahu. Až u Štěpánského dómu jsem vystřízlivěl. Bylo ráno a v právě otevřeném pekařství mi pro-

dali dvě velké a ještě teplé žemle a já je zapil vodou z fontánky v parku. Nezbyvalo než si jet vyzvednout kufr na Franz Josef Bahnhof.

Zbyl mi poslední lístek na tramvaj, a ten jsem se pokoušel ušetřit na zpáteční cestu ke Slovákům, se kterými jsem to hodlal risknout, protože jiná vhodnější varianta se nejevila. Alespoň budu s někým, s kým se domluvím.

V tramvaji nebylo moc lidí, převážně starší paničky, poměrně slušně oblečené, některé s decentními kloboučky. V té raně dopolední době všedního dne mohly jet nejspíš někam do kavárny nebo na trhy, možná i do kostela.

Lístek jsem si neštípl. Ten samoobslužný systém, který v Praze ještě nezavedli, jsem ale pochopil. Na tyčích hned u vchodů byly malé, hezky tvarované krabičky s otvorem, do kterého se lístek vložil a zmáčknutím tlačítka označil. To jsem neudělal. Řekl jsem si, že ty tři stanice, které mne dělí od nádraží, jednoduše risknu.

Jenže na té další nastoupil revizor. Držel jsem sice lístek v ruce, ale už nebyla možnost ho procvaknout, aby si nevšiml. Proto jsem začal hrát nevědomého cizince a neprocvaknutý lístek mu podával. Podíval se na mne a něco řekl, čemu jsem nerozuměl.

„Ich nicht frštéhe,“ zkusil jsem ještě na obranu, ale on zase něco povídal a bylo to k celé tramvaji. Nejspíš o přivandrovalcích, kteří se tu chtějí usazovat a domácí využívat, nebo tak něco. Pak lístek vzal, procvakl ho a vrátil. To už tramvaj docela slabě, ale zdatelně hučela. Ženské si šeptaly a jiné polohlasně promlouvaly a pokyvovaly hlavami. Bylo mi trapně a styděl jsem se jak přistižený školáček. Na následující zastávce jsem musel vystoupit, už jsem si netroufl jet s těmi lidmi dál.

Ztratil jsem veškerou náladu, nechtělo se mi ani dívat se kolem. Byl jsem sám sebou znechucen a ponížěn a zároveň jaksi vyprázdněn. V podstatě už mne nic nezajímalo a uvědomil jsem si, že nemám čeho se zachytit. A tak to možná půjde celý následující život v exilu. Život bez záchytného bodu, a ten nikdy nenajdu. Život bez možnosti vrátit se domů.

Na Franz Josef Bahnhof jsem nemohl otevřít skříňku s mým kufrem. Musel jsem za zřízencem, který měl podobnou uniformu jako kontrolor v tramvaji.

Něco mi řekl a já nerozuměl. Pak vyndal šilink. Chtěl jich na mě šest.

Ještě mi zbyly čtyři. Víc peněz už jsem neměl. Naházet je do boxu, a ten se konečně otevřel.

Hned u východu z nádraží byl na nároží nápis Gendarmerie. Toho jsem si všiml už předem. Stačilo jen přejít křižovatku. Jenže jsem se ještě koukl na návěsní tabuli, kde oznamovali, že nejbližší vlak do Prahy odjíždí z prvního nástupiště za necelou hodinu. A já měl dosud platnou jízdenku Praha – Řím a zpět.

82

„Víte, že se za chvíli zavřou hranice?“ zeptal se major Hronek malíře Pavla Boučky, který seděl v jeho kanceláři v Bartolomějské ulici.

Nebyl tu poprvé. Vždycky, když chtěl vyjet někam na Západ, musel tu víceméně žádat o povolení a vyplnit a podepsat obvyklý formulář, ve kterém bylo mimo jiné požadováno, že popíše a označí jménem všechny osoby, se kterými se v zahraničí sešel a měl s nimi hovory, a o čem se v nich jednalo. Obvykle to proběhlo jen formálně.

Malíř Boučka měl u StB vrubek. Jeho bratr zůstal v Kanadě. Podílel se na výstavbě pavilonu pro Expo Montreal a už se do Československa nevrátil.

„Vloni jste se sešel s bratrem v Paříži. Teď žádáte o Vídeň, nemáte tam nějaké jiné aktivity?“

„S bratrem se letos nesejdu, dělá u nějaké naftové společnosti ve Vancouveru, do Evropy se teď nedostane.“

„A co ty vaše výstavy obrazů?“

I tohle vědí? Boučku to trochu zarazilo. Vyvezl do Vídně všehovšudy dvacet grafických listů, nechal si je tam zapaspartovat a pak je vyvěsil u toho známého Čecha v bistru na Favoritenstrasse. A oni to vědí!

„Nemyslete si, že jsme blbci, pane Boučka. Žijete tu na volné noze, jste sice ve Svazu výtvarných umělců, kam něco přispíváte, ale žijete se docela dobře, aniž ty vaše práce jdou přes komise. Prodáváte je přímo, tudíž načerno. Vaše novoročenky jsou na úrovni, taky bych si možná nechal pár od vás vyrobit. Účtujete cenu za jednu nebo za určité množství? Stačilo by mi jich padesát.“

Boučka se trochu začal potit. Do té Vídně jet chtěl, a proto musel

odpovídat jakoby přirozeně a nenuceně. Hlavně se nenechat znervóznit.

„Pro vás by ta cena byla přijatelná.“ Odpověděl ještě suverénně, ale pak byl v koncích.

„Mám tady takové desky, ve kterých je vaše složka. Už je tam pár papírů, které jste podepsal. Dokonce si vás vedeme pod jménem. Jaký si myslíte, že jsme vám dali krycí název? „Grafik“, to je docela výstižné, nemyslíte?“

„To znamená „,“ polkl malíř a v ústech měl vyschlo.

„To znamená, pokud chcete dál cestovat, podepíšete nám spolupráci. To se teď tak dělá a bude dělat. Za pár týdnů se zavřou hranice a nedostane se od nás ani myš. Těch emigrantů, co se hrnou ven, už je trochu moc. Do září a šmitec. Když nám to tu teď podepíšete, budete mít výjimku. A těch nebude mnoho. Pročtete si podrobně, co od vás chceme!“

83

V tátově rozvrzaném křesle jsem chvílemi klímal, zatímco on už slyšitelně chrápal na kanapi. Říkal jsem si, že to musím vydržet. Začínalo svítat. Kosmická loď Apollo 11 oblékala Měsíc a výsadkový lunární modul Orel bezpečně přistál na jeho povrchu. Už téměř šest hodin stál lidský výtvar na Měsíci. Nechtěl jsem propást okamžik, kdy na Měsíc vystoupí i první člověk. Záběry v televizi byly rozmazané, šedivé nebo přezářené a chvílemi obraz vypadl, ale zase naskočil. Musel jsem tátu vzbudit, aby ten moment nepropásl.

Byl jsem doma už pár dní a cítil jsem se uvolněně a šťastně. Jako by ze mne spadla nějaká nedefinovatelná tíha. Možná jsem překonal sám sebe. Ale bral jsem to reálně. Bylo mi jasné, do čeho jsem se vrátil, že tu budu muset žít pod patronací ruských tanků a samopalů a hlavně poradců, kteří nám budou určovat, co smíme a co ne, ale nelitoval jsem. Na ten veliký svět, který se přede mnou rozevřel, jsem neměl dost odvahy, a kdoví, jestli bych v něm našel štěstí. Tady to alespoň znám a nejspíš se přizpůsobím, i když jsem nemohl tušit, co mne tu čeká. Přesto, že to místo fotografa v městečku bylo dávno matkou dohodnuté. Ještě že nevěděla, že jsem chtěl emigrovat.

Nastoupím do místních komunálních služeb jako fotograf. A je jedno, jestli jsou v republice sovětské tanky. Vezmou mne, protože nikoho jiného nemají. Co neumím, táta mne naučí. Holka, kterou poslali do učiliště, se nedoučila, vzdala to ve druhém ročníku, a jiný adept než já se neobjevil. Matka to s ředitelem komunálu suverénně domluvila, ale nepochopil jsem, proč mne chce mít zase doma. Možná proto, aby se nevytratilo jméno. Můj táta dělal v městečku fotografa třicet pět let. Já jsem měl být jeho pokračovatelem.

Na tom modulu, co vypadal jak pohádková chaloupka na třech slepičích nožkách či spíš jako škatule v opravdové měsíční krajině, která se jevila naprosto pustě a prázdně, cosi ožilo. Po krátkých schůdkách začal v neforemném skafandru sestupovat člověk. Na poslední příčce žebříku se zastavil a v televizi se ozvala nějaká skřípavá a praskavá slova, kterým jsem nerozuměl. Později si je připomněl celý svět a bude si je připomínat celé lidstvo, možná navěky.

Skočil z poslední příčky a dopadl docela lehce. Byl to první dotyk člověka s Měsícem, První krok lidstva mimo rodnou planetu a znamenalo to víc, než jsem si v tu chvíli dovedl představit, a než jsem byl schopen pochopit a jak jsem byl ospalý, možná mne spánek na okamžik zaskočil a já v té hvězdné vteřině spánku pocítil docela jasně smysl naší lidské existence, která nespočívala jen na jedincích, ale na celém lidském vývoji, jenž ve své smysluplnosti bude pokračovat a jistě dosáhne nejen na planety naší soustavy, ale osídlí určitě i část vesmíru. To bylo v tom okamžiku tak fascinující a reálné, až jsem sebou cukl a probudil se a měl jsem v očích slzy.

Nebrečel jsem, ale ty slzy tam byly, a já se za ně nestyděl. Naopak. Byly to slzy vítězství lidstva nad mrtvým světem Měsíce. Což byl jen první nesmělý krok do nekonečného všehomíra.

Máma si z tátovy fotokomory udělala prádelnu. Ale stačilo zakrýt okno, postavit misky na pračku a na odstředivku a na stůl zvětšovák, který jsem si půjčil z kulturního klubu, kde fotokomoru už dávno zrušili.

Všechny filmy se mi podařilo dobře vyvolat. Teď jsem měl ještě měsíc prázdnin na to udělat z nich pořádné fotografie. Do komunálního fotoateliéru jsem měl nastoupit začátkem října. Stále tam ještě nebyla zavedená voda.

Tak jsem se rozhodl, že z vybraných fotek udělám ještě v divadelní kuřárně výstavu. Jen jestli mi to dovolí technický šéf pan Sviták, který mi sundal z nástěnky ty fotky z Palachova pohřbu. Sviták patřil k těm předúnorovým komunistům, co měli teď naději dočkat se znovu bývalých časů.

Jenže jsem ty první dny v Praze po divadelních prázdninách neměl na vystavení fotek sebemenší pomyslení. Vracel jsem se do Hamáčkova bytu na Tábořské a marně strkal klíč do zámku. Domovnice už stála za mnou a čekala.

„Pan Hamáček se taky nemoh dostat dovnitř. Dělal tu kravál a chtěl vyrazit dveře. Pak z něj vylezlo, že ten byt prodal. Za šest tisíc nějaký slečně. A vona si hned vyměnila zámek a už ho dovnitř nepustila. Budete tu na ni čekat? Chodí až tak kolem šesté. Je to moc hezká dáma.“

Věděl jsem, že je to nezákonné. Hamáček byt prodat nemohl a ona na něj neměla nárok. Šel jsem se zeptat na místní úřad. Potvrdili mi Hamáčkův dekret. Ale nechtěli se do toho plést. Ani já nemohl, byl jsem v bytě hlášen jako spolubydlící bez nároků. Vypadalo to, že dneska nemám kde spát, leda na nádraží. Měl jsem s tím v poslední době značné zkušenosti.

Nakonec jsem se v kulisárně tajně vyšplhal na palandu, aby to nikdo nevěděl, babička z vrátnice by mi to asi nedovolila. Lehl jsem si na vyřezaný sametový horizont a spalo se mi na něm jak na obláčku. Jenže babička na vrátnici nezaregistrovala ráno můj příchod. Přišla se přesvědčit, zda jsem se dostavil do práce. Měli už asi nějaké nové nařízení všechno kontrolovat. Pochopil jsem, že tohle přespávání v divadle na palandě nepůjde asi moc dlouho praktikovat.

84

Josef Jírava teď chodil s Antonínem Novotným každé ráno do lesa na houby. Vyšli z kanceláře dětské ozdravovny a hned nad kaplí svaté Kateřiny se dali doleva, do vršku, a dostali se až na mýtinu, odkud měli kopec Javořici téměř na dosah ruky. Zaujala je vždycky taková malá loučka plná cvrkajících a skákajících koníků a oni si sedli na pařezy a dívali se průsekem do kraje.

„Necítíš se takhle lépe než v těch funkcích?“ zeptal se Jírava.

„Je to báječný pocit, až na to, že nemám co na práci!“

„O práci neuvažuj, nějak se časem zabavíš. Třeba můžeš psát paměti!“

„To by mne možná stálo hlavu. Nikomu nemohu říkat, co jsem všechno zažil a o čem věděl. Zvláště ne teď. Asi by mi to nikdo ani nevěřil. Na mnoho lidí vím věci, na něž je lepší nepomyslet. Už v koncentráku se projevovali jedinci, kteří tě byli ochotni zradit při první příležitosti. Naštěstí k tomu nedošlo. Až teď. Kdo myslíš, že na mne nasazoval u Brežněva? V poslední době ten holobrádek Dubček. Když studoval v Moskvě, Brežněv byl zpočátku jako jeho táta. Říkal mu Sašenko a měl ho asi skutečně rád. Proto ho taky dosadil místo mě. A on mu proved takovou věc, manekýn. Vlezlo mu do hlavy, že ho národ miluje. Byl na titulních stránkách všech novin. Skákal z desetimetrové věže do vody, jen aby ho při tom vyfotografovali. Kamarádil se se zpěvačkami a každou chvíli měl tajně jinou hostesku. Že mne sundal z piedestalu, to bych pochopil, nahrávaly mu v té době všechny okolnosti. Asi jsem opravdu neměl podceňovat spisovatele. Věřil jsem, že nic svými řečmi nezmůžou. Systém se jevil pevný a neměnný. Dokonce lidi byli celkem spokojení, ty nedostatky na trhu se daly postupně odstraňovat. Že nebyly pomeranče a banány? Kdyby stály za něco podniky zahraničního obchodu, dovezly by ze Sýrie a z Libanonu výměnou za zboží, které jsme tam dodávali, pomerančů a datlí plné vagony. Takhle nás zásoboval jen Castro, a ten měl sám holý zadek. Fungovalo to všechno tak nějak napůl. Lidi se nesnažili, aby to šlo lépe, měli heslo: kdo neokrádá stát, okrádá svou rodinu. Dodnes nevím, čím se to dalo zlepšovat, opravdu asi chyběly stimuly, na to možná ti spisovatelé přišli. Jenže oni začali o svobodě. S tou měli přijít až naposled. Copak tady není svoboda? Je vidět, že z nich nebyl nikdo v koncentráku.“

„Dnes si každý představuje svobodu jinak!“ pokýval svou velkou hlavou plnou šedivých vlasů Jírava a taky si vzpomněl na Mauthausen-Gusen..

„Myslíš si, že jsme tu vládli špatně?“

„Udělalí jsme hodně chyb!“

„To udělá každý systém, který se rodí. A my si nemohli brát doslovný vzor od Sovětů. To bychom měli stát plný mrtvol. Stačily ty ze začátků, lidi nám je budou stejně stále vyčítat. Asi byla chyba, že jsme k nám ze Sovětského svazu chtěli naroubovat všechno. Ani nevím, kdo to sem vřdycy přitáhl. Znenadání se tu dojíly krávy podle sovětské metody a Lidie

Korabelníková učila tkadleny tkát na čtyřech stavech. Najednou měli být všichni v práci stachanovci. Ve všem nám musel být vzorem Svaz sovětských socialistických republik. Byla to mánie, proti které se nesměl nikdo postavit. Nedovolil jsem si to ani já. Jednak jsem nebyl dobrý řečník a nedovedl věci včas a dobře formulovat, jednak mne proslovy nebavily a pak bych se musel nakonec pouštět do sporů, ze kterých bych taky nemusel vyjít vítězně. Vždyť já ani nevěděl, jak lidé na to všechno reagují a co si myslí. Mí poradci, jestli jsem vůbec nějaké měl, dovedli jenom pochlebovat. Nejvíce jsem se dověděl tady u tebe, když jsem vyzpovídal nějakou tu ženskou v lese.“

Najednou se z lesa jedna taková vynořila. Měla šátek a košík v ruce. Antonín Novotný na ni zavolal.

„Tak nám pojdte, teta, ukázat, co jste našla!“

„A jejéj, pan prezident! To jsem se nenadála, že vás tu zase uvidím. Mám jen pár podborováků a nějakýho kováře!“

Byla to jedna z těch řečných, která už se tu s Novotným střetla.

„Já už dávno prezidentem nejsem!“

„Já vím, vono se to všechno zvirtlo, což jsme nečekali. Ale řekněte, zůstanou tu ty Rusáci už napořád?“

„To vám můžu, teta, garantovat, jako že jsem býval prezidentem: Napořád! Proto sem přišli.“

85

Nejprve jsem na těch zbývajících čtrnáct dní musel sehnat někde nějaký nocleh. Mistr mi slíbil, že mne propustí dohodou. Šel jsem si tu možnost předem ověřit do kanceláře za paní Kapkovou. A taky se s ní domluvit na fotografiích herců, které jsem jí dával pro noviny. Zrovna měl mít šedesáté narozeniny pan Kalkovský a já vyhledal jeho docela pěknou fotku s tvrďákem na hlavě a rozmarným gestem. Ale paní Kapková nebyla. Napadlo mne, že jsem v divadle ještě nepotkal Dalimila Kapku, se kterým jsme vyfotili tu moskevskou Pravdu napíchnutou na kord a on ji pak posílal jako novoročenku.

„Ta už tu nepracuje. Leda byste jí vyhledal ve skladu zeleniny na nádraží. Sortýruje tam teď asi švestky,“ řekla skoro posměšně jedna hezky

namalovaná panička, kterou jsem v kanceláři dříve neviděl.

Potvrdil mi to Kája Potměšilek. Kapku, jako předsedu ROH, z divadla vyhodili. Chytl prý nějaké angažmá na krajské scéně v Pardubicích.

„Mě to čeká taky, jestli nebudu souhlasit, že vpád Rusáků byla bratrská pomoc. Ne invaze. To budou chtít na každým písemně. První krok jejich normalizace. A přijdou i další. Pozastavili mi preventivně role ve filmech. Nevíš nic o tý inspicientce, co jsme s ní tenkrát byli v Dianě? Docela náruživě šukala, potvora.“

To mne přivedlo na nápad, kdo by mi možná mohl poradit s podnájmem.

Šel jsem ji hledat do foyeru.

„A hele, fotográfek! Tak on se nám vrátil z prázdnin, a jaký to bylo v Římě, nechtěl bys mi o tom povyprávět?“

„Chtěl,“ vyjelo ze mne až příliš rychle. „Ale teď musím shánět ubytování. Potřebuju na čtrnáct dní nějaký podnájem. Nevěděla byste...?“

„Věděla, fotográfku, ale budeš spát jenom na kanapi!“

Bylo mi jasné, co se stane, až u ní večer po představení zaklepu, protože nechtěla, abych zvonil. Taky mi dala klíč jen od vchodu do domu. Asi mi moc nevěřila. A vlastně mne, až na to jedno pomilování, vůbec neznala.

Otevřela mi v noční košili.

„Ustlala jsem ti, jak jsem slíbila, na kanapi, ale můžeš mě přijít uspat do mé postele.“

Umyl jsem se a přišel k ní. Tu noční košili měla hodně dlouhou a já jsem si netroufal hned napoprvé ji z ní vysvlékat. Ležela na boku, tak jsem začal přejíždět rukou přes tu slabou látku a až po chvíli jsem vnikl pod košili k jejímu tělu. Bylo kypré a hladoučké a prdelka krásně zaoblená a byla to slast se dotýkat celou dlaní té teplé kůže a hladit ji, jenže mne nejvíc zajímala její velká ňadra, ke kterým jsem se nakonec propracoval.

„To sou kozy jak na dva vozy!“ Řekla opět prisprostle a dělala, že ji to lechtá, a smála se a ošivala a ty ruce mi odstrkovala a já pochopil, že je to hra. Začal jsem ji pak líbat od kolen nahoru a při tom tu bílou košili vyhrnoval. Její stehna byla mohutná a měkká a držela je cudně při sobě. Ucítíl jsem husté chloupky mezi nimi.

A ona neodolala. Sevření stehen povolovalo a já poprvé začal ženu

pusinkovat tam, kam jsem nikdy nedohlédl, a nic jsem nezahlédl ani tentokrát. Jen jsem zabořil hlavu ještě hloub a slyšel mírné a jakoby slastné vrnění a pomalé vzdechy, a tak mne nenapadlo přestat, ale pokračovat, až se ta její stehna uvolnila úplně a já měl celou hlavu přitisknutou mezi nimi a nemohl se ani nadechnout, protože si ji rukama začala přitahovat.

Už jsem to déle nevydržel. Cítil jsem to napětí od prvního okamžiku, kdy jsem se jí dotkl, a proto jsem teď do ní vnikl rychle a neuváženě a připadal jsem si jako králík, ještě než jsem vzápětí pochopil, že nastává konec, kterému nemohu zabránit. Vypjal jsem se a vyvrcholil a pak se bezmocně převálil vedle ní. Nedovedl jsem jinak vysvětlit svůj počín než zamumlat „promiň.“

„To nic, ještě máš ručičku!“ řekla a já hned nepochopil.

Až za chvíli, kdy mi ji přisunula na místo, kde jsem ucítil ty krátké zvlněné chloupky. Navedla mé prsty přesně do míst, kam chtěla, a ta byla provlččená mně dosud neznámou tekutinou a prsty se dotýkaly čehosi měkce tvárného. Pozvolna a pravidelně vzdychala, jak jsem třel svůj prostředník o ten výstupek uvnitř, který se mi zdál, že je čím dál tvrdší. A naběhlejší.

Její vzdechy se stupňovaly, a když jsem neustával, začaly se měnit v neartikulované hekání, které sílilo, a najednou to byly skřeky, vycházející z jejích úst, jako bych ji snad mučil, až jsem se zalekl, že jí ubližuji, ale ona zvolala „nepřestávej“ a ta hrdelní křeč se vystupňoval až k nedefinovatelnému dlouhému výkřiku, který pak přešel v slábnoucí, ale jakoby spokojené vytí.

„Hádej, fotograřku, kolikrát?“

Uslyšel jsem její zřejmě spokojený hlas a najednou mne začala pusinkovat. Nevěděl jsem, co mám odpovědět.

„Šestkrát fotograřku!, šestkrát. Takle pěkně mi to chlap už dlouho neudělal!“

Začal jsem se konečně zabývat výstavou svých fotografií, kterou jsem chtěl realizovat v kužárně divadla, což byla víceméně nepříliš široká chodba podél hlediště, kudy se dalo jít do divadelního klubu a do zákulisí. Musel jsem za šéfem výpravy panem Svitákem, který už jednou mé fotky sundal z nástěnky. Byly to ty z pohřbu Palacha, které jsem pověsil bez jakéhokoli povolení na nástěnku do divadelního klubu. Proto jsem si nebyl jist, zda mi tu výstavku povolí. Pokládal jsem ho za tvrdého komunistu, který si zase znovu vydobyl dřívější postavení. Ale zkusit jsem to musel. Kde bych si jinde mohl v Praze dovolit vystavit fotografie. Proto jsem u něj nesměle zaklepal.

„Ani nechci vědět, co na těch fotkách je, protože už je mi to jedno. Dám ti našepsovat kulisu nabílo a na tu si ty fotografie můžeš napíchat špendlíčky. Víc pro tebe udělat nemůžu. A nezaručím ti, jak tam dlouho vydrží. Tady v divadle nejspíš končím. Vypadá to, že mne vyhodí. Už jsem jim vrátil stranickou legitimaci, a to je definitivní. Nedovedu si představit, že bych s tím vědomím sovětské okupace mohl dál zůstat v komunistické straně. Přijmu klidně místo topiče, metaře nebo závozníka. Vezmu nejspíš topiče, protože mám rád teplo, ale nevím ještě, kam mne přidělí. Ty fotky Palacha jsem ti musel sundat z příkazu ředitele, tak se ti teď omlouvám.“

„To je mi líto, že musíte pryč,“ řekl jsem rozpačitě, protože jsem opravdu nevěděl, jak ho potěšit, ale stoupl v mém vědomí mezi ty, jichž jsem si vážil. Byl komunista, který odmítl uznat vstup vojsk jako bratrskou pomoc a raději vrátil stranickou legitimaci, a to mne udivilo, až překvapilo, že i takoví se mezi námi objeví.

„Odcházím z divadla, i když mne nevyhazují, ale je tu podobný důvod. Ne, že bych se jich bál, ale už mne tu nic nenaplňuje,“ řekl jsem, i když to nebyla zcela pravda vůči Monče, která mne naplňovala každý večer a já ji.

„Měl jsem to tady rád,“ řekl šéf provozu. „Chtěl jsem být jevištním výtvarníkem, ale nevyšlo to, neměl jsem žádné školy a soudruzi mne stále pověřovali úkoly, než mi tohle místo přidělili, když tu potřebovali mít nějaký dělnický kádr. Byl jsem ve straně od války a byl bych v ní nejspíš zůstal do smrti. Ale tenhle vpád vojsk nemůžu uznat za osvobození. Nebylo

od čeho. Je to prachsprostá okupace a tý já se nepodvolím. Proto jsem jim ten průkaz KSČ vrátil. Víš, že jsem navrhl i jednu divadelní scénu, na které se hrálo? Možná si pamatuješ na „Jeptišky“.

Byla to hra o jeptiškách v klášteře a my kulisáci jsme na tu stavbu scény nejvíc nadávali. Měla dvě patra a vysoké kulisy a při jejich vztyčování jsme se pěkně nadřeli, museli jsme na jeviště natahat patnáct praktikáblů. Raději jsem k tomu nic nepoznamenal. A nevěděl jsem, jak se s panem Svitákem rozloučit. Tak jsem alespoň poděkoval.

87

Nemohl jsem si být sám sebou tak jist. Samozřejmě jsem Rusáky v oblibě neměl, ale v podstatě jsem už chápal, proč sem přijeli. Z jejich hlediska jim asi nic jiného nezbyvalo. Šlo zřejmě o vyrovnávání sil v té pitomé studené válce, která mezi Rusáky a Amíky rozdělovala svět. Jenže s tím asi nepočítal nikdo z těch, co zažehli Pražské jaro. Nikdo v jejich počátcích zřejmě nekalkuloval s možnými důsledky. A teď tu byly.

Vyjel jsem ještě jednou večer po divadle do centra a měl v úmyslu se projít centrem Prahy. Už mi docházely síly se denně milovat s Mončou, která byla pořád při chuti. Vystoupil jsem dole na Václaváku a chtěl zajít do bistra Koruna, kam jsem běžně chodil, ale v půl jedenácté už měli zavřeno. Bylo mi to v tu chvíli divné. Pochopil jsem až na Národní třídě, kde byla vypnuta většina neonů, že je po oficiální zavírací hodině, kterou zřejmě někdo téhle zemi určil. Auta tu jezdila jen sporadicky. Vzpomněl jsem si na jejich záplavu ve Vídni, když jsem šel v noci po Mariahilfrestrasse. A nebyli tu ani lidé, natož abych zahlédl na rohu krásné holky v kozačkách. Praha byla teď mrtvé město. To jsem si plně uvědomil, když jsem šel po mostě zpátky a ve Vltavě se odrazilo jen pár žárovek zavěšených na šňůře směřující jakoby do vody. To bylo všechno z luminiscence stověžaté noční Prahy. Pár nedefinovatelných světýlek pod nebetyčným panorámatem Hradu, korunovaného mohutnou gotickou katedrálou, celé to úžasné panorama věků, které teď v noční tmě jako by neexistovalo. Nezářilo odtud jediné světýlko. Cítil jsem, jak je Praha těžce přidušená a nadlouho ještě bude. Proto se dalo potvrdit to mé konečné rozhodnutí a považovat ho za

správné. Už tu nemám dál co dělat.

Na Újezdě jsem ho uviděl. Honzík tlačil tu svou káru s „Nadějí“ překrytou celtou a já si vzápětí přeformuloval ono rčení, že naděje umírá poslední, protože už byla dávno mrtvá, jen my tu ještě zůstáváme, bez ní. Vmanévroval káru do jednoho z průjezdů nedaleko refýže a já chytil noční elektriku. Nastoupil jsem zadním vchodem, i když se to nemělo. Lístek mi samozřejmě chyběl, ale tentokrát jsem si byl jist, že mne nikdo nechytí. Jel jsem jenom jednu zastávku a vystoupil před divadlem. Ani jeho neon už nezářil. Jen u Kinských ještě sklízeli číšníci ze stolů, ale už mi nenalili ani u pultu. Mohl jsem ještě zajít do Diany. Jenže jsem nechtěl. V prázdném Arbesově parku seděly na jedné lavičce dvě mladé cikánky. Chtěly cigarety a já jim je dal, ale dál jsem se nezdržoval, jistě tam byla někde horda cikánských kluků za keři. Věděl jsem, že bude Monča našťvaná, protože ji vzbudím. Ale nebyla, jen chtěla, abych jí řekl, odkud jdu.

Ale já jí neodpověděl. Jen jsem její tělo v té noční košili hned v předsíňce objal a držel pevně, jako bych jí chtěl k sobě přisát.

„Co je, fotogračku? Co se stalo?“

„Nic, loučím se, zítra odjíždím, šel jsem se rozžehnat s Prahou, teď se rozloučím s tebou a začal jsem jí vyhrnovat tu dlouhou košili až k bradě a koukal na tu mohutnou bílou prsa, která jsem chtěl vždycky sevřít do dlaní, ale na tak velké poprsí mé dlaně nestačily. Zvedla ruce nad hlavu a tu košili si nechala úplně svléknout. Pak se rozběhla nahá k posteli, skočila do ní a přehodila si deku přes hlavu. Vykukovala jí jen ta velká bílá zadnice. Celým mým tělem projelo vzrušení, jak jsem viděl to vystrčené pozadí.“

Až když jsme leželi uklidnění vedle sebe a já myslel, že už spí, uslyšel jsem zřetelně:

„Ty mi odejdeš? Fotogračku?“

Kdyby nebylo včasné internacionální pomoci našich socialistických přátel v čele se Sovětskou armádou, utrpěla by pracující třída a všechen lid v naší vlasti porážku, což by mělo trvale nedozírné následky. (z projevu G.H.)

Díval jsem se v tom časně dopoledním prosluněném zářijovém dnu z okna vlaku na krajinu. Leckde už zlátly stromy. Vlak se dostal do svého rovnoměrného tempa a spoje kolejí teď cvakaly v pravidelném rytmu. Nemohl jsem si potvrdit, jestli jsem šťastný, ale nebyl jsem nešťastný i když jsem toho tolik opouštěl. Především Prahu, která se mi v uplynulých dvou letech stala domovem a jistě by byla dál, kdyby do ní nevrhli Rusové a neudělali z ní polomrtvé město. Vzhledově byla pořád stejná až na díry od kulek na fasádách muzea a rozhlasu, ale skutečný život se jakoby přibrzdil, ne-li vrátil kamsi zpátky do dřívějších šedivých let. A bude dlouho trvat než se zase pomaloučku a nenápadně upraví vztahy a poměry a to už možná nastoupí nová generace. Proto jsem se s Prahou rozžehnal klidně a naráz.

Smazal jsem ji. Moje budoucnost už na ní nebude záviset. Zahrabu se v městečku a stanu se komunálním fotografem. Protože jsem odmítl všechny nabídky světa. Ale prakticky se žádné konkrétní nenaskytly, než prodávat kolorované fotografické kýchče v Mariazell. Asi jsem je dost intenzivně nehledal a nesnažil se. Kdyby mi tenkrát v Římě nabídl ředitel Československé televize, abych mu dělal v emigraci pucfleka, okamžitě bych to bral, ale emigrovat do Austrálie jako samotář, na to jsem odvalu nenašel. Nejspíš by se mi asi celý život stýskalo.

Možná se budu muset obrnit proti politickým tlakům, které jistě dosáhnou i do městečka. Zcela jistě na mě budou chtít vyjádření, jaká už probíhají v Praze, která zásadové lidi nutí odcházet k lopatě. Ale jednou nemusím být zásadový, jednou mohu být i podrazák. Copak nepodrazili oni nás, když sem vtrhli s tanky a přetrhli náš vývoj a zničili snahu o lepší budoucnost? Tak ať tu teda zůstanou, ať jim tu ty potvory zreznou, stejně nic víc s nimi nedosáhnou, než už dosáhli. Mohou jen dál nutit lidi, aby jejich invazi schválili. Ti, co neschválí, vědí už předem, co se s nimi stane. Budou perzekuováni. Jen za to, že neřekli, že invaze byla přátelská a bra-

trská pomoc. Nic víc. A někdy se to omezí jen na jediné slovo. Ano, či ne. Slovo, které odnese vítr, aniž se dál dostane od úst. A možná, aby se to co nejvíc zjednodušilo, na kývnutí hlavy. Musím si určit, v čem je má osobní hrdost, zda stojí za to, abych se postavil tváří v tvář opancérovaným příšerám, se kterými zákonitě musím předem prohrát. To není fér hra. Tudíž ani já nemusím proti nim hrát fér. Stačí mi na to málo. U prověrek kývnout hlavou, až se mne zeptají, zda souhlasím, že to byla pomoc bratrů, kteří nás osvobodili už z nacistické okupace a nyní, ze spárů Západu. Viděl jsem kousíček toho Západu v noci na Mariahilferstrasse. Vypadal úžasně, ale jen pro toho, kdo na to měl. Já se potloukal po noční ozářené třídě neumytý ospalý a hladový, s ruksakem na zádech a posledními dvaceti šilinky v kapse, zatímco krásné prostitutky pózovaly na chodníku a měly jistě nadité kabelky penězi od zákazníků, které jim později nejspíš seberou pasáci. Mohl jsem tomu Západu závidět a v takové situaci bych byl nejspíš pořád, kdybych tam zůstal. Tady raději přiznám osvobození od pokušení. Budu dál poslouchat rušenou Svobodnou Evropu, Beatles na deskách, které se k nám dostaly. Budu si fotit pěkné holky, tajně propašované do fotoateliéru, budu chodit s partou do hospody a pomáhat pořádat zábavy místní bigbeatové kapele, než ji oficiálně zruší. A budu fotit všechno to, co se děje na malém městě. Budu svými fotografiemi dokumentovat stav věcí a vývoj, který za čas, asi za dlouhý čas, dospěje zase tam, kde už jsme skoro byli. Možná se toho dožiju.

Krajina se už pozvolna začala vlnit, objevovaly se lesíky a vršky porostlé stromy, scelená pole, leckde už zoraná a připravená na zimu, sem tam nějaký rybník v údolíčku. Vesničky byly vesměs bílé, korunované věžičkami křesťanských kostelíků. Nebyla to ta krásná krajina střední Itálie, nebyly to nebetyčné vrchy Alp, ale byla to krajina pro mne předem bezpečná a natolik svým vzhledem známá, že jsem se v ní cítil doma. Ten pocit zakořenění, který jsem při mém putování Itálií nemohl nikde nalézt, ať jsem zhlížel na nejúžasnější stavby a sochy, fontány a místa minulosti i nejkrásnější auta v ulicích, byl tady téměř všude skoro hmatatelný. Jako bych se všeho opravdu přímo dotýkal. A mohl jsem.

Vlastně jsem byl rád, že ty tanky, které se rozjely z Východu, se zastavily u nás. A nepřelily se dál za naše hranice na Západ. Možná bychom už

nebyli nebo by se bojovalo podél Vltavy a Labe a atomové bomby mohly zničit velká města Evropy. I ten věčný Řím a krásnou Florencii a mezikontinentální rakety milionová města v Americe a americké rakety města na Sibiři a určitě by mířily i na stoličnou Moskvu. Takhle vylétla Americká raketa jen k Měsíci a vystoupili na něj dva muži a dotkli se svými botami měsíčního povrchu a bylo lhostejné, jaké jsou národnosti, protože tam na ten nehostinný povrch nebeského tělesa vkročili dva lidé pocházející z planety Země.

Bylo příjemné se takhle dívat do krajiny s hlavou položenou na vatyřované opěrku a to slunce, postupující do nejvyšší polohy své dráhy všechno zalévalo teplým podzimním svitem, až se mi z toho chtělo spát. Jenže to jsem neměl dopustit.

Najednou jsem se ocitl před jakýmsi stolem, na němž bylo jediné lestro, úřední papír, kde stálo velkými písmeny, která musel každý přečíst:

BYLA TO BRATRSKÁ POMOC.

A já to měl podepsat takovým starým kovovým perem s násadkou a mohl si ho namočit do kalamáře s inkoustem jako v první třídě, a někdo mi do ucha docela monotónně a nenásilně napovídal: Podepiš! Podepiš to a máš klid. Napořád. Co na tom, že si myslíš pravý opak, takoví jsme všichni, podepišeme a myslíme si své. A děláme to celé naše dějiny, jinak bychom nepřežili.

Je to jen cár papíru. Namoč si pero a udělej klikyhák, nemusí to být ani tvůj oficiální podpis. Kolikrát už ses v poslední době podepsal. Pod Dva tisíce slov, za Dubčeka, za neutralitu, a nerozpakoval ses. Tak to udělej zas.

Otočil jsem se a za mnou stály zástupy. Připadaly mi jako průvod na prvního máje. Viděl jsem mávátka, pestrobarevné třepetalky i nějaké transparenty s nápisy. Všichni mířili k tomu stolku a já jediný tam překážel a dosud nepodepsal.

Vlak vjel na nějakou výhybku, protože se vagón zakymácel a z toho pitomého snu mne naštěstí vysvobodil. Honem jsem se podíval na prsty, jestli je nemám od inkoustu.

V mém vědomí nezůstala otázka, zda jsem já podepsal, ale převládlo přesvědčení, že podepsali všichni. Celý národ. Dovedl jsem to přijmout. Vždyť by to nebylo v dějinách poprvé. Když je třeba, sehneme se. Aby-

chom přežili. Často je to na dlouho. Ale jednou, když nastane vhodný čas, se zase vzpřímíme, a žijeme dál. Je to náš osud.

(Asi budu do smrti vzpomínat na doteky dní v předčasně probuzené a později porobené Praze, které už nikdy znovu nezažiju.)

Září 2017 – Únor 2018

Pokus o „sdílenou literaturu“:

Pokud usoudíte, že napsaný text byl pro vás natolik zajímavý a čtivý, že byste byli ochotni ho ocenit, pošlete autorovi na číslo konta

166573554 / 0300 dvacet korun. (mob. 606 963 092)

Jde o nový směr v přijímání literatury bez mezičlánků a nutných nákladů. Autorům i čtenářům by se tento způsob mohl stát časem přijatelný.

Miloš Konáš

OBSAH

1	3	35	71	71	142
2	4	36	73	72	143
3	5	37	75	73	145
4	6	38	76	74	148
5	7	39	78	75	151
6	9	40	79	76	152
7	11	41	81	77	153
8	13	42	84	78	156
9	17	43	85	79	157
10	20	44	88	80	159
11	22	45	89	81	160
12	27	46	92	82	164
13	29	47	93	83	165
14	33	48	95	84	167
15	34	49	96	85	169
16	39	50	97	86	172
17	41	51	99	87	173
18	42	52	100	88	175
19	44	53	104		
20	45	54	106		
21	47	55	107		
22	48	56	110		
23	50	57	111		
24	51	58	114		
25	53	59	115		
26	54	60	118		
27	56	61	120		
28	58	62	122		
29	61	63	126		
30	63	64	127		
31	65	65	129		
32	66	66	130		
33	67	67	133		
34	68	68	135		
		69	137		
		70	140		